

sz. példány

12. ÉVFOLYAM
2004. I. SZÁM

Megjelenik negyedévenként

A MAGYAR HONVÉDSÉG LOGISZTIKAI FOLYÓIRATA

Szerkesztő bizottság

Elnök

Gáspár Tibor

Tagok

Adorjáni István, Anda Árpád,
Báthy Sándor, Hazuga Károly,
Kasza Zoltán, Kulcsár István,
Rádli Tibor, Svéd László,
Szarvas László, Szili János,
Tóth Zoltán, Turessányi Károly,
Túri János, Zsiborás János

Szerkesztőség

Főszerkesztő

Jároscsák Miklós

Felelős szerkesztő

Tóth József

Felelős kiadó MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató
Parancsnokság

Készült:

MH Központi Nyomdájában

ISSN 1588-4228

”Tactics is the art of the logistically possible”

“Harcászat a logisztikai lehetőségek művészete”

KATONAI LOGISZTIKA

TARTALOMBÓL

- A logisztika 2004-ben
- Az amerikai-orosz kapcsolatok néhány kérdése
- Az elmúlt évek haderő fejlesztési kísérleteinek tervezési tapasztalatai
- A védelmi célú állami tartalékolás hely-zete
- A logisztikai csapat-szakkiképzés meghatározó aspektusainak vizsgálata az önkéntes haderőre történő áttérés függ-vényében
- A védelmi beszerzések reformja Nagy-Britanniában
- Közlekedési konferencia (Az Irakba kitelepülő szállító-zászlóalj felkészítése, szállítása, működőképességének biztosítása)

2004

1

A MAGYAR HONVÉDSÉG LOGISZTIKAI FOLYÓIRATA

A LOGISZTIKA 2004-BEN

Gáspár Tibor¹

Valószínűleg nem csak a logisztikusokra jellemző, hogy minden év kezdetén valami csodában bízva abban reménykednek, talán az idei év könnyebb lesz, jobb lesz, talán egy kedvezőbb költségvetési év lehetőséget ad az évek óta tologatott problémák megoldására, talán sikerül megvalósítani több régen dédelgetett álmot. Minden év tervezésekor ez az optimizmus vezérel bennünket. És ez nem abból ered, hogy esetleg ne ismernénk a realitásokat.

Mi logisztikusok azonban nem saját magunkért aggódunk. Tudjuk, hogy a mi gondjaink, problémáink az egész hadsereg működését határozzák meg. Ha nekünk jó, az csak azért van, mert akkor problémamentesen tudjuk biztosítani, támogatni a hadsereg működését, a csapatok felkészítését, alkalmazását, a hosszabb távra elképzelt fejlesztését.

Az idei esztendő kezdetén úgy látszik, hogy ez az év bizonyos tekintetben más lesz, sok szempontból pedig hasonló, mint az elmúlt évek.

Mitől lesz más? A Magyar Honvédség logisztikai biztosításának irányítása ez évtől ismét egyértelművé vált. A Kormány **2009/2004. (I.22) Korm. határozata** a Magyar Honvédség irányításának és felsőszintű vezetésének rendjéről szóló **2204/2001. (VIII.8.) Korm. határozatot** módosította. Ennek megfelelően az **MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság felsőszintű vezető szerv.** Parancsnoka, valamint az ÖLTP felsőszintű gazdálkodást irányító szervezeteinek vezetői – a feladatkörükbe utalt kérdésekben – az **MH szakmai felettese**i vagy **előjárói**, akik ez irányú feladataikat a szakirányítás keretében végzik.

Miért lényeges ez a jogszabályi döntés? Akik ismerik a logisztikai rendszer kialakulásának történetét –és itt nem a nagyon távoli múltba kell visszamenni – tudják, hogy 1997-ig, az **MH Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökség** átalakításáig nem volt kérdés, ki irányítja, és ki felel a Magyar Honvédség akkor még anyagi-technikai biztosításáért. Nagyon szigorúan lefektetett **Jog- és Hatásköri Jegyzék** szabályozta hogyan, milyen területeken irányítják az MH anyagi-technikai főnök és a neki alárendelt MH szakági főnökök a Magyar Honvédség biztosítását.

¹ Dr. Gáspár Tibor mk. vezérőrnagy, MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság parancsnok.

1997-ben többfelé vált az addig „egységes” anyagi-technikai, mai szóval logisztikai biztosítás. Kivált és önálló lett az egészségügy és az elhelyezés. A többi, megmaradt szervezetből alakult meg a **HVK Logisztikai Főcsoportfőnökség**, valamint az **MH Logisztikai Főigazgatóság**. A rendező elv az volt, hogy különváljon a biztosítás tervezése és a valós tevékenységek irányítása, végrehajtása. *És ezzel vette kezdetét a szakmai bizonytalanság.* Alakult egy vezérkari szerv korlátozott funkciókkal, ugyanakkor egy másik szervezet pedig MH szintű főnökségekkel, felső szintű gazdálkodói jogkörrel, de korlátozott hatáskörökkel. *Ezt a problémát nem oldotta fel a 2000-ben végrehajtott átalakítás.* A logisztikai vezetés még bonyolultabbá vált az által, hogy a kettőből három szervezetté alakult a felső szintű logisztika. Úgy lett felső szintű, hogy a felsőszintű gazdálkodó szervezetek vezetői középírányítói funkcióval rendelkeztek. A vezetés és irányításhoz ráadásul hiányoztak az egyértelmű szabályzók.

A most hozott jogszabály remélhetőleg ismét megteremti az egységes fogyasztói logisztikai irányítás feltételeit. Ez pedig elengedhetetlen, hiszen ha a 2004-es esztendő szakmai feladataival folytatjuk a gondolatmenetet, nagyon sok olyan teendő áll előttünk, amely megköveteli az egységes irányítást és egységes végrehajtást.

Az egyik ilyen most aktuális feladat a jövő logisztikai szervezeteinek kialakítása. Még egy gondolat erejéig visszatérve a történelemhez, az 1997 előtti időkre. Az akkori biztosítási rendszer attól is egységes volt, hogy a vezetési szinteken megegyezett a szervezeti struktúra. Lehetett tudni ki kinek a szakmai alárendeltje, vagy előljárója. Az elmúlt évek szervezeti struktúra változatai még jobban bonyolították az amúgy sem egyszerű irányítási rendszert.

A biztosítási rendszert csak áttekinthetlenebbé teszi, ha vezetési szintenként, szervezetenként más és más vezetési struktúrát alakítunk ki. Az, hogy az egyik alakulatnak eltérőek a feladatai a másiktól, még nem jelenti, hogy teljesen más logisztikai rendszert kell számára kialakítani. Évek óta beszélünk a logisztikai szervezet integrációjáról is. Azt is jól meg kell gondolni, hol lehet integrálni és hol nem. Milyen szinten lehet azt megtenni. A létszám-takarékosság, a csökkentés nem mindig oldható meg a szolgálatok integrációjával. Fokozottan igaz ez a végrehajtó szinteken.

A Központi Logisztikai Bázis ügye az utóbbi időben a felső szintű, ellátást irányító szervezetek napi kérdése lett. Számunkra kedvező döntés született, így a jelenlegi ellátó központok integrációjával a jövőben létrehozzuk a **Központi Logisztikai Bázist** és a **Veszélyes Anyag Ellátó**

Központot. A Központi Logisztikai Bázisban kívánjuk tárolni a hadsereg teljes anyagi készleteit, a veszélyes anyagok kivételével. Ez egy új létesítmény, amely megfelel a kor követelményeinek, megfelelő tároló terek, korszerű raktározási technológia, informatikai rendszer biztosítja a gyors és gazdaságos működési feltételeket. A hadsereg összes veszélyes anyagát (lőszer, robbanóanyag, üzemanyag) a Veszélyes Anyag Ellátó Központ kezeli majd.

Ismert, hogy a korábbi szakági ellátó központok 2001- ben végrehajtott integrációjával bizonyos fokú, a vezetés szintjét érintő átalakítás történt. Az évek során több raktár leépítésével a készleteket néhány helyre koncentráltuk. Persze ez nem jelenti azt, hogy ezekkel a lépésekkel a korszerű raktározás feltételeit teremtettük meg. A szükséges költségek hiánya csak a problémák elodázását, a korszerű tárolás, anyagnyilvántartás megteremtésének lehetőségét tolja évről évre. **Egy korszerű bázis megteremtí azokat a feltételeket, melyeket a régi, állapotukban lerobbant raktáraink nem tudnak biztosítani.** A jelenlegi dűledező raktárakba nem vihetők be a korszerű anyagmozgató eszközök, a számítógépes nyilvántartás. Amikor komoly létszámgondokkal küszködünk, mert az egyik helyen szükség lenne a munkaerőre, ugyanakkor máshol pedig „feleslegesen” kell az őrzésvédelemre létszámot biztosítani, egy ilyen bázis ezt a problémát is enyhítheti. Amikor alakulataink állománya a világ különböző részein hajtja végre feladatát, akkor az utánpótlás zökkenőmentes biztosítása érdekében is **fontos lenne egy modern, az anyagok mozgását követni tudó nyilvántartó rendszer.** Reméljük, hogy a meghozott kedvező döntéssel a tervezési szakasz is hamarosan beindulhat.

Az idei év másik, több szakágot érintő feladata lehet, melyet a hadsereg létszámának csökkenése, a sorállomány megszűnése, a szerződéses hadseregre történő áttérés, valamint a szűk költségvetés is kikényszerít, ez pedig a lehetséges szolgáltatások polgári szférába történő kivételének vizsgálata. A hadsereg és a civil szféra együttműködése a logisztikai folyamatok területén nem új. Jelenleg is sok kapcsolatunk van a civil területekkel, mely a jövőt illetően még szélesebbé, mélyebbé válhat. **Köztudott, hogy a ruházat mosatását már régen a hadseregtől független szervezet végzi. De emellett a civil szféra részt vehet a jövőben a hadsereg objektumainak a fenntartásában, a haditechnikai eszközök javítási feladatainak elvégzésében, a laktanyák élelmezésében, vagy a gyakorlatok biztosításában.** A döntéshez a szükséges számvetéseket el kell készíteni. A civil szféra minden, nem kimondottan katonai területen lehetőséget kaphat, ha jobbat és olcsóbbat tud nyújtani, mint a hadsereg. A szerződéses hadseregre történő áttéréssel a hadseregen belül meg fog szűnni

az olcsó munkaerő, így a civil szektor versenyképessége javul minden területen.

A katonai logisztika területén az idei évben változást jelent a katonai elhelyezés feladatköreinek felső szintű átrendezése. A jövőben az MH ÖLTP szervezetében működő **MH Katonai Elhelyezési Főnökség** csak a tábori elhelyezés ügyivel foglalkozik. A katonai objektumok fenntartásával, üzemeltetésével, a bútorzat ellátással kapcsolatos ügyek intézését a **HM Ingatlankezelési Hivatal** a területi igazgatóságain keresztül végzi.

Amitől az idei év hasonlít az előzőekhez, az a költségvetés tervezése, majd a megszorítások bejelentését követő újratervezés, a feladatok átütemezése, egyes feladatok törlése. Folyik a feladatok és azok költségvonzatainak felülvizsgálata. A kezünk több szempontból is kötött. Van elfogadott és beindított nemzeti fejlesztési programok, vannak már lekötött szerződéseink, amelyekhez nem tudunk nyúlni. A mozgástér igen kicsi, talán nincs is. Valóban hiányzik az a tervezői rendszer, ahol feladat és pénz együtt jelenik meg. Igaz egy ilyen tervezői rendszer sem bírja ki a hirtelen irányváltásokat. Ugyanakkor bízunk abban, hogy mai helyzetünkben is megoldjuk feladatainkat.

Nem új az inkurrencia kezelésének problémája sem. A haderőátalakítás, a szervezetek létszámának csökkentése, de szerencsére az évek óta tapasztalható fejlesztések is magukban hordozzák a felesleges, vagy elavult eszközök, anyagok termelését. A logisztikai szolgálatok némelyike az inkurrencia mennyiségét csak csillagászati számokban tudja kifejezni. Ezen eszközök, anyagok kezelése még hosszú ideig gondot jelenthet számunkra, ha nem sikerül valami elfogadható megoldást találni. Jelentős szakállományt köt le a szakszerű tárolás biztosítása, ugyanakkor az inkurrencia raktárak őrzés-védelme is komoly erőket igényel. ***Növeli a költségeket a felesleges anyagok egyik helyről a másikra történő mozgása is.*** Igaz, sok esetben ezt a csapatok igénylik, mivel számukra teher a felesleges eszközök, anyagok szakszerű kezelése, tárolása, őrzés-védelme. A megoldást bizonyos, a megsemmisítésre, vagy értékesítésre vonatkozó jogszabályi módosítások eredményezhetik.

Jelentős szakmai kihívást jelent a Magyar Köztársaság által vállalt és a NATO prágai csúcsértekezletén elfogadott szövetségi kötelezettségeink teljesítésének logisztikai biztosítása, ugyanakkor az elmúlt évben felgyorsult missziós vállalások is komoly erőpróbát jelentenek. ***A béketeremtő műveletek logisztikai feladatai végrehajtásában több NATO szövetségünkkel működünk együtt:*** a kanadai partnerekkel a délszláv tér-

ségben, a német féllel Afganisztánban, a lengyelekkel Irakban. Logisztikai szempontból egy igazi kihívás az afgán, vagy az iraki misszió honi területéről történő biztosítása. **Logisztikusaink a korábban szerzett, a közelebbi területekre történő biztosítás tapasztalatait is felhasználva, elismerésre méltóan oldják meg feladataikat.**

Az idei év néhány feladatát, az azokat meghatározó körülményeket felvázolva látható, hogy a logisztikusok tevékenysége az idei évben sem lesz egyszerűbb. Szerencsére az állomány nagy része már megedződött e feladatokhoz. Bízunk az állomány szakmai felkészültségében, tenniakarásában, hogy az előttünk álló feladatokat a legjobb tudásuk szerint hajtják végre. **És miközben végrehajtjuk feladatainkat, bízunk abban, hogy a következő esztendő talán könnyebb lesz, mint az idei.**

ELŐTTÜNK A 2004. ÉV

A XII. évfolyamába lépett szakfolyóirat Szerkesztő Bizottsága és Szerkesztőse tisztelettel köszönti az Olvasót.

Minden bizonnyal a 2003-as év eredményeit tekintve igen előkelő helyet foglal el a folyóirat sikertörténetében. Ezt a minősítést egyszerűen nem igazolja más, mint az elmúlt évekre beírt szakmai színvonal stabilizálódása, ami a közölt cikkek szerzőinek érdeme. A folyóirat négy rendes és egy külön számaiban megjelent közel 100 írás, illetve pályamű, méltóképpen reprezentálta a katonai logisztika sokszínűségét. A változatos témaválasztások révén tudományos igényességgel tárultak fel a szakma aktuális feladatai megoldásához vezető alternatívák, amelyekhez a már hagyományossá vált szakmai konferenciák helyzetelemzései társultak.

Azok a publikációk, amelyek a központi logisztikai tagozat, a légiérió logisztikája és a katonai felsőfokú tanintézetek szaktanszékei jelentős elméleti és gyakorlati felkészültséggel rendelkező szerzői tollából születtek, nagyban hozzájárultak, illetve elősegítették az átalakulás közben korszerűsödő, vagy ha úgy tetszik, a korszerűsítés közben átalakuló katonai logisztika előtt álló sorskérdések megválaszolását.

Ebben a körben foglalt el jelentős helyet a 2003. évben kiírt szakmai pályázat, amelyre 11 színvonalas pályamű érkezett be.

Összességében a folyóirat szakmaiságának, tudományos értékeinek pozitív vonulata a gazdálkodás, az ágazati fejlesztés, a haditechnikai biztosítás és minőségügy, valamint a NATO harmonizáció elméleti kutatómunkán alapuló, a szakmai és a nem szakmai körök elismerését egyaránt kiváltó megjelentetésében rejlik, míg évek óta alig sikerült előrelépni a kiemelt nemzetközi és hazai feladatok sorozatát végrehajtó szárazföldi haderőnem gyakorlati logisztikai tapasztalatainak átadásában.

A 2004. év a katonai logisztika egésze tekintetében az eddigi évekhez nem hasonlíthatóan, a végrehajtandó feladatok szempontjából különleges jelentőséggel bíró év lesz.

Az előttünk álló év különleges jelentőségét a haderő-átalakítás és fejlesztés 2004-2013- évek időszakát felölelő 10 éves tervének elindítása adja. Ezen belül számos szakmai feladat túlmutat a haderő fenntartás és működtetés rutinszerűen ismétlődő ágazati megoldásain, hiszen a 2004. évre tervezett NATO- és nemzeti fejlesztési programok időarányos teljesítése, az önkéntes haderőre áttérés további előkészítése, a szakmai alegységek sorállományának kiváltása, valamint az átalakuló/megszűnő katonai szervezetek anyagi és technikai eszközmozgásának szabályozott és

nyilvántartásokon átvezetett végrehajtása a honvédség logisztikai rendszere egészét érinti.

Ha a 2004. év jelentőségét a haderő átalakítás sikeres elindítása szempontjából értékeljük akkor azt is látnunk kell, hogy a logisztikai támogatás keretében olyan meghatározó feltételeknek kell eleget tenni, mint az ütemezett technikai eszköz és készlet beszerzések előkészítése és finanszírozása, az új eszközök rendszerbeállítása, az élelmezés kísérleti kihelyezése, a belső szervezeti és működési korszerűsítések folytatása, a támogatási rendszerre nehezedő inkurencia átadása. Ezek a feltételek teljes összhangban vannak a haderő új képességei kialakításával és a 10 éves alapterv éveinek fontos kiegyensúlyozásával, amiből következik egy olyan pontosan kiszámított egymásra épülés, ami nem engedheti meg a betervezett feladatok késését vagy elmaradását.

A szakterület előtt álló 2004. évi feladatok ismeretében a Katonai Logisztika szakfolyóirat ez évben azt az egyszerű és nemes célt tűzte ki maga elé, hogy a csapat, –haderőnemi –és központi tagozat, valamint a tanintézetek szakmai elitjének bevonásával teret adjon a feladatok sikeres végrehajtását elősegítő, tudományosan megalapozott elméleti megközelítések, illetve gyakorlati tapasztalatok közreadásának. Ennek érdekében fokozza a szárazföldi haderőnemre és az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság ágazati főnökségeire irányuló inspirációját.

A szakfolyóirat Szerkesztő Bizottsága útján reális feltétele lehet a már most ismert és megoldásra váró szakmai problémák naprakész ismereteken, illetve a szükséges tudományos kutatómunkán alapuló megválaszolásának és a közölt cikkek gyakorlati hasznosíthatóságának. *Ehhez hozzájárulhat a különböző szintű Szakmai Szervezetek Tudományos-szervező Szekcióival történő együttműködés erősítése, a szaktanszékekkel, valamint a Magyar Logisztikai Egyesülettel való kapcsolattartásunk tartalmának bővítése.*

A Szerkesztő Bizottság továbbra is élni kíván a szakmai alkotó műhelyekben folyó tudományos tevékenység megmértetését elősegítő pályázati kiírással, valamint a pályázatok kapcsán évi egy tudományos konferencia megtartásával.

A szakfolyóirat nyitottságát és szakmai színvonalát megőrizve, várhatóan új köntösben szeretne 2004- évben is minél több hasznosítható gondolattal adózni a szakmának és olvasótáborának.

Főszerkesztő

BIZTONSÁGPOLITIKAI AKTUALITÁSOK

AZ AMERIKAI- OROSZ KAPCSOLATOK NÉHÁNY KÉRDÉSE

Kasza Zoltán¹

Ebben a cikkben röviden rá kívánok világítani az amerikai-orosz nemzetközi együttműködés néhány területére és formáira a megváltozott biztonsági körülmények tükrében, kiemelt figyelmet fordítva a NATO – Orosz kapcsolatokra, illetve a két elnök hagyományos kétoldalú nemzetközi kapcsolatok rendszerében megvalósult legutóbbi csúcstalálkozásának eredményeire.

A cikk alapvetően a manapság egy kicsit méltánytalanul mostohán kezelt orosz kapcsolatok mértékadó, független szakíróinak véleményére, illetve a történelmileg kialakult NATO – Orosz nemzetközi együttműködés áttekintő ismertetésére épül. Ez a magyarázata a magyar szakmai fülnek esetenként szokatlan terminológiák alkalmazásának például a stratégiai együttműködés doktrínális megfogalmazásai során.

Reményeim szerint a megváltozott globális biztonsági kihívásokat illetően sikerül néhány érdeklődésre számot tartó adalékkal szolgálnom a téma iránt érdeklődőknek, melyek teljes mélységű kifejtésére ebben az írásban természetesen nem vállalkozhattam.

A társadalmilag kétpólusú világ megszűnésével, a hidegháború geztével az új típusú biztonsági kihívások minőségileg megváltozott együttműködésre készítették az országokat. A Szovjetunió utódállamaiból létrejött új államok közül több ország relatív gazdasági gyengesége ellenére jelentős katonai tényező maradt. Oroszország² és Ukrajna nélkül stabil európai biztonsági rendszer nem képzelhető el, ezért minden európai országnak elemi nemzeti érdeke, hogy a kölcsönösség, a szuverenitás és egymás érdekeinek figyelembevétele harmonizáltan tükröződjön a nemzetközi kapcsolatok integrált rendszerében.

¹ Kasza Zoltán mk. alezredes, HM Gazdasági Tervező Hivatal osztályvezető. A ZMNE Hadtudományi Doktori Iskola végzős doktorandus hallgatója.

²Megnevezés : Orosz Föderáció, a továbbiakban: Oroszország.

A globalizálódó világunkban ezen a kialakult integrált nemzetközi rendszeren értem:

- a) Az országok közötti két- vagy többoldalú nemzetközi kapcsolatokat;
- b) A multinacionális szervezetek egy-egy országgal kiépített nemzetközi kapcsolatait (pl. NATO-Oroszország, NATO-Ukrajna stb.);
- c) A multinacionális szervezetek egymással kiépített globális kapcsolatait (pl. NATO-EU, ENSZ-NATO stb.).

Ebben a rendszerben történik a nemzeti érdekek érvényesítése és harmonizálása kormányzati szinten a nemzetközi mozgástér porondján. Meg kell azonban jegyezni, hogy a nem kormányzati szintű együttműködés (NGOs)³ hatásait is célszerű figyelembe venni függetlenül attól, hogy ezek a szervezetek az esetek döntő többségében az egész nemzet érdekeit nem tükrözik, csak rétegérdekeket képviselnek, de jelenkori hatásaik egyre számottevőbbek.

Kiemelt figyelmet fordítva a multinacionális szervezetek egy országgal kiépített kapcsolati rendszerén belül a NATO és Oroszország kapcsolatára, illetve a kétoldalú nemzetközi kapcsolatok rendszerén belül az amerikai – orosz együttműködésre, a továbbiakban ezek néhány kérdésével kívánok foglalkozni.

A NATO és Oroszország közötti partnerségi kapcsolat

Az ellenségkép megszűnésével a kilencvenes évek elején a NATO az útkeresés állapotába került. Az új típusú európai stabilitás és biztonság megteremtése a demokratikus alapelveket valló régi és új országok között elemi biztonsági követelménnyé vált. A NATO 1994-es brüsszeli csúcstalálkozóján elindított Partnerség a Békéért Program (PfP)⁴ – az európai békerendszer jaltai bázisát végkép történelmi emléksírba helyezve – az új típusú stabilitás egyik alappillére jelenti Európában. Oroszország részére világossá vált, hogy a nemzetközi együttműködés történelmileg kialakult rendszerében az euró-atlanti folyamatokra gyakorolt hatását csak úgy tud-

³ NGOs= Non – Government Organizations.

⁴ Partnership for Peace.

ja hosszú távon fenntartani és érvényesíteni, ha NATO -val partnerségi viszonyt létesít⁵. Ez meg is történt és a partnerségi viszony legfőbb szervezeti fóruma a **NATO – Orosz Állandó Közös Tanács (PJC)**⁶. A PJC nagyköveti szinten havonta, míg külügyminiszteri szinten évente kétszer ülésezik. A tagállamok védelmi miniszterei és a haderők vezérkari főnökei pedig havonta üléseznek.

A ma már jóváhagyott évenkénti munkaprogram alapján jól működő rendszer megteremtése azonban nem ment az egyik napról a másikra. Az együttműködés 1991 decemberében kezdődött, amikor a humanitárius segítség eljuttatását kellett a **NATO Polgári Védelmi Tervező Főbizottság**⁷ koordinálása mellett eljuttatni. Napjainkban az orosz polgári védelmért, válsághelyzeteként és természeti katasztrófák következményeinek elhárításáért felelős minisztérium (**EMERCOM**)⁸ szervezetével kialakított együttműködés területe⁹ a katasztrófa készülség, a polgári védelmi tervezés, továbbá a XXI. század humanitárius kihívásai. 1999- ben a koszovói válság idején a kapcsolatok a mélypontra zuhantak, amikor is Oroszország a NATO légi hadműveletei miatt felfüggesztette együttműködését a PJC- ben. A légi csapások befejeztével Oroszország ismét visszatért a PJC-be, de néhány hónapig kizárólag a Koszovóval kapcsolatos kérdésekről volt csak hajlandó tárgyalni. A feszültség csak akkor enyhült, amikor az ENSZ BT határozata alapján engedélyezték Oroszország számára a **KFOR** kötelékekben való, jelentős erejű részvételt, majd **Lord Robertson**, a NATO akkori főtitkárának moszkvai látogatása¹⁰ új lendületet adott a NATO – Orosz együttműködésnek.

⁵ 1994.- től Oroszország PfP ország majd a Kölcsönös Kapcsolatok, Együttműködés és Biztonság Alapító Okmányt is aláírják Párizsban 1997. május 27-én.

⁶ PJC= Permanent Joint Council, 1997. július óta működik.

⁷ SCEPC= Senior Civil Emergency Planning Committee.

⁸ EMERCOM of Russia= Ministry of the Russian Federation for Civil Defence, Emergencies and Elimination of Consequences of Natural Disasters.

⁹ NATO- EMERCOM szerződés, 1996. március.

¹⁰ Moszkva, 2000. február.

A PJC irányítása alatt¹¹ tudományos téren is figyelemre méltó partnerség alakult ki a létrehozott közös tudományos és technológiai együttműködési bizottság (JSTC)¹² égisze alatt, mely a plazmafizika, a növényi biológia, a katasztrófák előrejelzése és megelőzése, továbbá a műhold technológiák válságkezelésében történő alkalmazásának területeire terjed ki. A Bizottság évente egyszer tart ülést a rotációs elv szerint váltott helyszíneken (Moszkva – Brüsszel).

Az amerikai - orosz kétoldalú stratégiai együttműködés néhány kérdése

A nemzetközi kapcsolatok korábban tárgyalt integrált rendszerében az a.) pontban definiáltak szerint az országok egymás közötti kétoldalú kapcsolati rendszerében kiemelt jelentőségű az amerikai - orosz stratégiai együttműködés. Mindkét országnak az együttműködési készségét más - más tényezők befolyásolják. Ebben az együttműködési formában az amerikai érdekek pregnánsabban – a NATO szövetségesek konszenzusos döntéskényszerétől mentesen – kerülnek meghatározásra, melyben azonban nem dominálhatnak a hidegháborút megnyert ország politikailag és gazdaságilag globalizált egyoldalú érdekei.

Napjainkban az amerikai-orosz hosszú távú stratégiai együttműködés létrehozásának eredményeivel, továbbfejlesztésével nemcsak szakértői szinteken, hanem a politikai elit szintjén is elégedetlenek Oroszországban. Egyes vélemények szerint a moszkvai deklarációban¹³ meghirdetett új stratégiai kapcsolatok még mindig csak papíron léteznek. Az orosz kormány az USA-t ért terrortámadás után sem tudta az ország érdekeinek elfogadottságát javítani az amerikai közvéleményben – a csecsen kérdésben tett amerikai engedelmények kivételével – pozitívabb arculatot kialakítani az országról. Jelentős elmozdulás társadalmi egyetértés nélkül nem lehetséges. Főleg akkor nem, ha mindkét országban másként értékelik a terrorizmus, demokrácia, bizalom és más kulcsszavakat. Az együttműködés jogi korlátai továbbra is megmaradtak a gazdasági és a techno-

¹¹ A PJC irányítása alatt működik több bizottság, programiroda és információs központ is működik, melyek felsorolására, tevékenységeik ismertetésére nem tértek ki.

¹² JSTC= Joint NATO – Russia Scientific and Technological Cooperation Committee.

¹³ 2002. május.

lógiai területeken. Az egyéni utazók vízumkény-szerének szigorúbb feltételei gátolják a személyes kapcsolatok fejlődését. Oroszországban jelentős számú szakértőnek az a véleménye, hogy nem csökkent lényegesen és még mindig fennáll az USA -val való konfrontáció lehetősége.

A 2001. szeptember 11-i tragikus események után azonban ezek az orosz vélemények a háttérbe szorultak, mert Oroszország az USA mellé állt a nemzetközi terrorizmus elleni harcban. Ez azonban nem tekinthető teljes körű külpolitikai irányváltásnak, de mértékadó körök kívánatosnak vélték az USA-hoz való közeledést – mint a reális stratégiai együttműködés orosz nemzeti érdekek szerinti javítását – sőt, még fel is léptek a konfrontációt hangoztatók ellen. Ebben persze jelentősen esett a latba, hogy az USA a cseccsen kérdésben tolerálta az orosz álláspontot és deklarálta Oroszország jogát a terroristák elleni nemzeti harca folytatásához.

Az együttműködés jelenlegi fázisában orosz álláspont szerint indokolt a hivatalos státuszok rögzítése mindkét ország doktrinális alapdokumentumaiban. *A stratégiai együttműködés legfontosabb elemei az atom- és más tömegpusztító fegyverekkel, illetve azok szállító (célba juttató) eszközeivel rendelkező új államok és szervezetek (!) megjelenésének megakadályozása*¹⁴. A továbbiakban Oroszország szeretné elérni, hogy a stratégiai együttműködésben a „NATO-n kívüli kulcsszövetségesek”¹⁵ közé nyerjen besorolást. Ezek az országok ugyanazokkal a felderítő – információ cserejogokkal, illetve az amerikai technológiákhoz és külpolitikai konzultációs lehetőségekhez való hozzáférési jogokkal és lehetőségekkel rendelkeznek, mintha NATO tagok lennének. Ennek a területnek a fokozott érzékenysége és kockázati elemei önmagukért beszélnek.¹⁶

Természetesen abban egyetértés van, hogy az amerikai-orosz stratégiai együttműködés nem irányulhat harmadik állam, vagy államcsoport ellen és orosz vélemény szerint annak a nemzetközi válságok megelőzésére, illetve lehetőség szerinti megoldására kell irányulnia.

¹⁴ Proliferáció.

¹⁵ Amerikai terminológia. ENA: Essential non - NATO Ally. Ilyen státuszú országok: Ausztrália, Új-Zéland, Japán, Dél-Korea, Izrael és Argentina.

¹⁶ A szerző megjegyzése.

Ennek a részletesen kidolgozandó stratégiai együttműködésnek három alappilléren kell nyugodnia:

1. Terrorcsoportok és a terroristákat kiképző bázisok felszámolása;
2. A proliferáció megakadályozása a nem stabil és agresszív államok és a nemzetközi terrorizmust támogató szervezetek irányába;
3. A világméretű tömegkatasztrófák kialakulásának megakadályozása, vagy következményeinek felszámolása, mely testet ölthet:
 - 3.1 Etnikumok közötti fegyveres konfliktusokban;
 - 3.2 Egy totális megtorló rezsim által az emberi jogok tömeges megsértéséből adódó konfliktusokban;
 - 3.3 Tömeges éhínség regionális megjelenésében.

A stratégiai szövetség legfőbb feltétele, hogy ne egymás gyenge pontjainak folyamatos figyelemmel kísérése¹⁷ legyen a jellemző a kétoldalú nemzetközi kapcsolatokban, hanem a megoldások közös és kölcsönös keresése. Oroszország bizalommal fordul az USA – általa globálisnak minősített – nemzeti érdekei hangoztatásához és érvényesítéséhez, de azt várja, hogy a FÁK országokban az USA ismerje el Oroszország nemzeti érdekeinek elsőbbségi jogosultságát, természetesen a többi független állam érdekeinek sérelme nélkül. ***A stratégiai együttműködés globális sikerének záloga a kölcsönös egymásra támaszkodás.***

Az amerikai-orosz kapcsolatokban áttörést csak úgy lehet elérni¹⁸, ha a stratégiai együttműködés komplex rendszerében a külpolitikai projekt kiemelten kerül kezelésre¹⁹, melynek első szakaszában adminisztratív bizalomerősítő lépéseket, majd annak második szakaszában a nemzetközi porondon történő közös fellépést, a társadalmi közvélemény formálását, továbbá a közös stratégia részletes kidolgozásának nyilvános deklarálását célszerű megtenni.

¹⁷ Monitoring.

¹⁸ Orosz vélemény szerint.

¹⁹ A szerző megjegyzése: A látványos külpolitikai eredmények elterelik a belső problémákról a figyelmet, de pozitív benyomást keltenek a világ közvéleményében.

A kölcsönös bizalmat feltétlenül erősítené **Lord Robertson**²⁰ leköszönt NATO főtitkár által megfontolásra javasolt vélemény. Eszerint az orosz véderő átszervezése során csökkenteni kellene a még mindig rendszerben lévő összhaderőnemi támadó eszközökre épített szervezetek és eszközök számát (pl.: harckocsik, tengeralattjárók, rakéták stb.), továbbá a megváltozott globális biztonsági környezet kihívásaihoz és veszélyeihez igazodva, elsősorban a nemzetközi terrorizmus felszámolásában érdekelt precíziós eszközökre és modern fegyverekre, illetve a gyorsreagálású erők kialakítására, annak légi és vízi szállítási kapacitásának fejlesztésére kellene a pénzügyi erőforrásokat koncentrálni.

Ezek a kérdések is szóba kerültek **V. Putyin orosz elnök és G.W. Bush amerikai elnök** legutóbbi találkozásánál²¹. **Putyin** még a találkozás előtt az ENSZ közgyűlésén jelezte, hogy „**a civilizációra leselkedő veszélyekkel legitim módon született, kollektív válaszokat kell szembe állítani**”, mellyel nyilvánvalóan **Irak** jogilag vitatott amerikai megtámadására célzott. Bush és Putyin a mint egy három és fél órás tárgyalás során teljes mértékben egyetértett a nemzetközi terrorizmus elleni harc kérdéseiben, de Irán és Észak-Korea atomprogramját illetően nem közeledtek az álláspontok. Irán ügyében pl. Moszkva nem mondja fel a két ország között kötött nukleáris együttműködési szerződést, de nem támogatja új atomhatalom létrejöttét sem. Nyomatékosan felhívta az iráni vezetés figyelmét arra a tényre, hogy jobban együtt kell működnie a nemzetközi atomenergia ügynökséggel. Ennek eredményeként és a kapcsolatok normalizálódásaként értékelhetjük, hogy az iráni kormány megbízottja 2003. december 18-án aláírta az **Atomfegyverek Továbbterjedését Megakadályozó Szerződés**²² betartása ellenőrzéséről szóló kiegészítő jegyzőkönyvet. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a jegyzőkönyvben foglalt előírások és rendelkezések csak a teheráni parlament ratifikálását követően emelkednek jogerőre²³.

A világban történő eseményekért való közös felelősségvállalásnak a két ország közötti stratégiai együttműködésben nemcsak a közös érdekeken, hanem a közös értékeken és azonos eszmeiségen kellene nyugodnia, amelyeket a személyi szabadságjogok kölcsönös tiszteletben tartása, a

²⁰ 2003. október 29.-i moszkvai tárgyalás.

²¹ 2003. szeptember 29. Camp David, Maryland, USA.

²² Atomsorompó Szerződés NPT = Treaty on the Non- Proliferation of Nuclear Weapons, 1968.

²³ A szerző megjegyzése.

demokráciákat ért bármilyen jellegű negatív fellépés vagy támadás elítélése kell, hogy fémjeljen.

Az orosz nézetek szerint a stratégiai együttműködés továbbfejlesztésének újabb lendületet adhatna, ha az amerikai törvényhozás visszavonná Oroszországot és állampolgárait érintő egyes diszkriminációs dokumentumokat ²⁴, illetve az USA támogatná az orosz nemzetiség egyéni és kollektív emberi jogainak megvédését a balti országokban.

Összegzett következtetések:

- Oroszország európai térszerte ellenére továbbra is meghatározó biztonságpolitikai tényező a globalizálódó világunkban, melynek alapját az önálló atomtőerő, a rendelkezésére álló haditechnikai eszközpark, továbbá a nemzetközi katonai és hadiipari együttműködés jelenti.
- Oroszország partnerségi részvétele Európa biztonság alappillérvé vált PFP programban hozzájárul az európai stabilizációjához és erősíti a kölcsönös bizalmat.
- Az orosz társadalomban egyre jelentősebbek azok a mértékadó körök, melyek véleménye szerint az USA-val való nemzetközi stratégiai együttműködést a globalizálódó világért vállalt kölcsönös felelősség, az egymás iránti érzett bizalom alapján kell folytatni, melynek a közvélemény felé nyíltan deklarált és részletesen kidolgozott stratégiai doktrínán kell alapulnia.
- Az USA-t ért terrortámadás utáni helyzetben teljes az egyetértés a nemzetközi terrorizmus és a proliferáció biztonságpolitikai kockázatának megítélésében, de Oroszország nemzetközileg legitim válaszokat kíván adni ezekre a globalizációs kihívásokra.
- Oroszország igen erős tárgyalási pozícióban van az ázsiai biztonsági kockázatok és kihívások legitim kezelésében (Kína, India, Irán, Észak- Korea).A stratégiai együttműködésben az USA szeretné elérni, hogy Oroszország mutasson kompromisszum készséget ezekkel az országokkal folytatott együttműködését érintően.

²⁴ Speciális technológiák átadásának tilalma, az energetikai párbeszéd fejlesztése.

- A NATO – Orosz kapcsolatok intézményi keretei és a rendszeres kétoldalú elnöki találkozók megfelelő alapot nyújtanak a bizalom erősítéséhez és a párbeszéd folytatásához.
- Oroszország szeretné elérni, hogy a kétoldalú stratégiai együttműködésben a NATO -n kívüli kulcsszövetségesek közé nyerjen besorolást.

Felhasznált Irodalom:

1. NEZAVISZIMAJA GAZETA, Internet elérés: www.ng.ru.
2. *Horváth Gábor*: Az ENSZ elhagyja Bagdadot? Budapest, 2003. szeptember 26.
3. *Horváth Gábor*: Putyin nem mondott igent. Budapest, 2003. szeptember 29.
4. NATO HANDBOOK, HM SVKI, ISSN 12164704.

LOGISZTIKAI BIZTOSÍTÁS ELMÉLETE

AZ ELMÚLT ÉVEK HADERŐFEJLESZTÉSI KÍSÉRLETEINEK ÁLTALÁNOS ÉS LOGISZTIKAI TERVEZÉSI TAPASZTALATAI

Jároscsák Miklós¹

A magyar haderő NATO tagságunkkal összefüggő koncepcionális fejlesztése az 1990-es évek második felében kezdődött el. Ebben az időszakban az Országgyűlés által engedélyezett 60 ezer fős tárcalétszám nem változott, így az éppen akkor futó „haderőreform” a csapat-, haderőnemi- és vezérkari vezető szervek NATO elvek szerinti strukturális átalakítására, valamint az elfogadott haderő-fejlesztési célok megvalósítására irányult. Ekkor már a HVK J-4, az MH Logisztikai Főigazgatóság szakmai irányításával és felelősségével kialakultak a haderőnemi- és csapat tagozat logisztikai szervezetei, a logisztikai ezredek és a logisztikai zászlóaljak, amivel együtt a logisztikai támogatás vezetése is módosult. A végrehajtás részletes feladatait az 1999 – 2003 évekre szóló középtávú terv rögzítette, amely nem valósult meg.

Az 1998-ban megalakult új kormány áttekintve a haderő képességeinek állapotát, valamint fejlesztésének és fenntartásának finanszírozhatósági helyzetét egy stratégiai felülvizsgálat elrendeléséről döntött. **A Kormány 2183/1999. (VII.23.)** határozatában tisztázták azokat az alapelveket, amelyek kijelölték az új haderő kialakításának alapvető irányait. *Ugyanebben az időszakban a Logisztikai Modernizációt Irányító Bizottság (LOMIB) által kidolgozott koncepció alapján kísérletek történtek a teljes szakmai rendszer átalakítására, melynek azonban gyakorlati eredményei nem születtek.* Azzal összefüggésben a politikai és katonai vezetés 2001 – 2010 évek között, három ütemben tervezte a 45 ezer főre lecsökkentett haderő fejlesztési célkitűzéseinek elérését, melynek 2001 – 2006 évekre szóló középtávú terve nem valósult meg.

A 2002. évi választásokat követő kormányváltás után néhány hónap elteltével – NATO és hazai szakértők bevonásával – egy minden eddiginél átfogóbb védelmi felülvizsgálat vette kezdetét, amely 10 lépéses modell alapján 2003. év nyarára fejeződött be. *A védelmi felülvizsgálat eredményeire alapozva a Kormány 2236/2003(X.I.) határozatot hozott a*

¹ Dr. Jároscsák Miklós ezredes PhD, HM Gazdasági Tervező Hivatal, főigazgató-általános helyettes.

haderő 2004 – 2013 évekre vonatkozó átalakítási és fejlesztési feladatai végrehajtására, melyet követően a 01/2003 HM utasítás kiadásával megkezdődött a jelenleg is folyamatban lévő 10 éves alapterv kidolgozása. A tervezési időszak logisztikai változásai az ellátó központok további koncentrálására, az ágazati irányítási rend csapattagozatig lemenő helyreállítására, valamint a logisztikai támogatási rend haderő átalakítást és fejlesztést szolgáló stabilizálására irányulnak.

Írásom célja nem más, mint a tervezés oldaláról feldolgozni – elemezni és értékelni – a korábban elindított, de a kezdeti lépések után felüggesztett haderő-átalakításokat (ezeknél haderőfejlesztésről nem beszélhetünk), továbbá bemutatni a jelenleg folyó 10 éves tervezés elvi alapjait, összefüggéseit és várható eredményeit.

1. A Magyar Honvédség 1999 – 2003. évi feladatainak tervezése

Az Országgyűlés 115/1996 (XII. 20.) OGY határozata értelmében 1998. évre kialakult a tárca 60 ezer főben maximált béke létszáma, a Magyar Honvédség Parancsnoksága átalakult Honvéd Vezérkarra, mely alárendeltségében létrejöttek a haderőnemi vezérkarok és megalakult a Logisztikai Főigazgatóság. A HM és az MH még nem integrálódott vezető szervei ekkor már a fejlesztés alatt álló védelmi tervező rendszerben, az éves védelmi tervezési feladatok végrehajtására kiadott miniszteri irányelvek alapján végezték el a Magyar Honvédség 1999 – 2003 évekre szóló terveinek kidolgozását.

A vonatkozó szabályozások értelmében a védelmi tervezés feladatának végrehajtása *kétéves tervezési folyamatban, a gördülő tervezés módszerével alapvetően 1 (+4) éves időtartamú tervek kidolgozásával történt meg.* A konkrét tervezés az 1998. év elején kiadott vezérkar főnöki intézkedés alapján indult el, amely összefoglalóan értékelte a tervezés időszakára kialakult helyzetet, irányelveket és alapvető követelményeket fogalmazott meg a katonai szervezetek részére (a HM alárendelt szervekről nem szólt), továbbá a Magyar Honvédség 1999 – 2003 évi feladataihoz pontosan megfogalmazta a fő célkitűzéseket és rögzítette a tervezési alapadatokat.

Az általam felvállalt vizsgálati szempontokra tekintettel itt teljesen érdektelen a célok és azok megvalósítása érdekében évekre bontott feladatok helyállóságának, vagy helytelenségének minősítése, így továbbra is csupán a tervezés aspektusaival foglalkozom. Annak ellenére, hogy a védelmi tervezés 12/1996. (HK 7) HM utasításban rögzített rendszere

megadta a végrehajtás kereteit, a középtávú időszak védelmi tervezési intézkedése a korábbi évek hagyományát követve épült fel és a konkrét megfogalmazások mellett döntően általános megközelítéseket tartalmazott. Az egyes éveken belüli 1 – 14 terület feladatai a **„fejlesszék tovább, folytassák, szilárdítsák meg, hajtsák végre, fejezzék be”** indítással, irányultság és felelősség nélkül kerültek rögzítésre. Ez igaz az egyes fejezeteken belül kifejtett logisztikai támogatási feladatok megvalósításának leírására is.

Visszatekintve szinte hihetetlen, hogy a védelmi tervezésre vonatkozó intézkedés magáról a középtávú terv kidolgozásának folyamatáról, felépítéséről, tartalmáról és a tervező szervezetek felelősségéről, valamint együttműködéséről még utalás szinten sem beszélt. A tervezési irányelvekben megfogalmazott pozitív célkitűzés, mely szerint a gazdasági tervezés folyamatában meg kell tervezni a tervév (1999) és az azt követő 4 év (2000 – 2003) feladatainak erőforrás és költségigényét, valamint azok alapján a finanszírozást biztosító költségvetést, már nem tükröződött az éves feladatokban, sőt, ami még annál is sajnálatosabb, érvényesítésére sor sem került a valóságban.

A feladatok erőforrás és költségigényeinek tervezése helyett, az éves költségvetés összeállításának feladatai jelentek meg a már említett védelmi tervezési intézkedés önálló fejezetében. ***Így a középtávú terv erőforrás és költségtervek hiányában – mivel a katonai szervezetekhez kötött feladatok részletes erőforrás és költségigényei nem kerültek számvetésre, illetve az elvégzett tervezés nem a tárca egészét fogta át – megalapozatlanná vált.*** Ez azt jelentette, hogy az elérendő célok érdekében ténylegesen szükséges feladatok költségvetési igényét valamilyen módon a tervező szervezetek számvetették ugyan, de azok belső összetevőit már nem lehetett átlátni, így a forrásprognózisokhoz viszonyított kiegyensúlyozásra, a prioritizálások elvégzésére esély sem maradt.

Az MH szolgálatfőnökségei a haderő-fejlesztési célok (TFG – 98, FG – 2000) valós logisztikai költségei kimunkálásához nagybani erőforrás terveket dolgoztak ki, melyek a HVK J-5 által koordinált tervezés során részben alátámasztotta a várható költségvetési igényeket. Ebben a tervezési periódusban ***a termelői logisztika és a fogyasztói logisztika funkcióinak mechanikus szétválasztására irányuló törekvések nem realizálódhattak a valóságban,*** mivel az ágazatok tervező tevékenységében a katonai logisztika mindkét ága együttesen volt jelen.

A védelmi tervezés hiányosságai egyik döntő tényezőjét alkották annak, hogy a középtávú terv időarányos célkitűzései még részben sem

valósulhattak meg. Ebből következően nem indulhatott el NATO kötelezettségeink teljesítése, nem változott, sőt egyes területeken tovább romlott a technikai eszközök hadrafoghatósági szintje, elmaradt a csapatok felkészítése, a különböző rendeltetésű kötelékek kiképzése, rosszabbá váltak a logisztikai-, egészségügyi támogatás feltételei, nem indultak el a jóváhagyott fejlesztési programok és mindezek mellett szinte állandósltak az ekkor már NATO tag Magyar Köztársaság haderejének finanszírozási problémái. ***Ezzel a helyzettel szembeülve nem csoda, hogy a 2000. évben a haderőre egy újabb – stratégiaiinak nevezett – felülvizsgálat várt.***

2. A 2000 – 2010 éveket átfogó haderőfejlesztési feladatok tervezése

A koszovói válság kezelése során a politikai és katonai vezetés 1999-ben újólag szembetalálta magát a lecsökkent képességű haderő alkalmazási feladatainak nehézségeivel. Bebizonyosodott, hogy a NATO műveletekben való részvételhez a haderő rendszerében csaknem minden feltétel hiányzik, melyből adódóan a személyi felszerelésektől kezdve a szállító-kiszolgáló technikai eszközökkel bezárólag plusszforrásokat igénylő beszerzések váltak szükségessé. A NATO szövetségesi kötelezettségekből eredő feladatok ismeretében és a tervezhető éves költségvetési források, nyújtotta lehetőségek tudatában egyszerűen beláthatóvá vált, hogy újabb haderő-átalakítás (benne egy jelentős létszámcsonkítás) nélkül fejlesztésről szó sem lehet. Erre az időszakra ***a haderő teljes egészében felélte a korábban felhalmozott béke készleteit,*** megspórolta a technikai fejlesztéseket, elődázta a javítási – technikai kiszolgálási feladatokhoz szükséges alkatrész beszerzéseket.

Tekintettel a kialakult helyzetre a Kormány 2183/1999. (VII. 23.) határozatával döntött a honvédelem egészét érintő stratégiai felülvizsgálat koncepciójának kidolgozásáról, majd lefolytatásáról. A felülvizsgálat során újra tisztázni kellett azokat az alapelveket, melyek kijelölik az új haderő kialakításának alapvető irányait. Ezen belül első számú feladatként fogalmazódott meg a ***haderő finanszírozhatóságának biztosítása,*** amely által a tárca vezetői megoldhatónak vélték a szükséges képességek elérését szolgáló fejlesztések végigvitelét, a kiképzés – felkészítés új doktrínális alapokra épülő beindítását, valamint a személyi állomány szolgálati- és életkörülményeinek javítását. Mindezekhez, tehát a finanszírozhatóság biztosításához a hivatkozott kormányhatározat olyan források felszabadítását jelölte meg, ***mint a tárcalétszám 15 ezer fővel történő***

csökkentése, egyes tevékenységek nemzetgazdasági kihelyezése, közhasznú társaságok alapítása, továbbá a fenntartott ingatlanok, technikai eszközök és helyőrségek számának csökkentése, valamint a belső állományarányok fokozatos átalakítása. A célkitűzések mindegyike érintette a haderő *logisztikai támogatásának* tervezését és a szakmai működés változásának igényét vetette fel.

A haderőfejlesztés céljai megvalósításához szükséges források fel szabadítási lehetőségein túlmenően a kormányhatározat és a végrehajtására kiadott szabályozások egyaránt *mellőzték a védelmi tervezés szerepének megjelölését*, a felelősökhöz és határidőkhöz kötött feladatok gazdasági terveken alapuló megvalósíthatóságának felismerését. Ez annál is sajnálatosabb, mert *erre az időszakra már ismertté váltak a NATO szövetségi rendszerében alkalmazott tervezési eljárások*, valamint azok az átlátható pénzfelhasználást biztosító módszerek, amelyek a haderő valamennyi funkcionális területén megjelenő feladatokhoz erőforrások és költségek hozzárendelésével mutatták volna be a valós költségvetési igényeket. Ez a NATO szakértők (tanácsadók) által is szorgalmazott tervezési kultúra még elemeit tekintve sem volt tettenérhető a korábbi hagyományok és struktúrák szerinti tervezési rend felváltásánál.

Az elrendelt stratégiai felülvizsgálat lezárása után kezdődő középtávú tervezés (2001 – 2006) során prognosztizálták ugyan az egyes évek költségvetési forrásait és vele szemben jelentkező kiadások összegeit, de azok mögött sem a fejlesztési programok, sem a haderő működtetés terén (beleértve a kiképzést – felkészítést is) nem álltak rendelkezésre katonai szervezetek feladataihoz kötött részletes erőforrás és költségtervek. Gyakorlatilag nem történt más, mint a várhatóan rendelkezésre álló *pénzkerek*tek különböző – a korábbi évek során már annyiszor alkalmazott, de mindig zsákutcába vezető – erőforrás és költségtervezést nélkülöző technikák szerinti *elosztása*.

A középtávú terv kidolgozását a Honvéd Vezérkar illetékes tervező szervezete (J-5) koordinálta, mely szervezet a tervező munka során szinte kizárólagosan a fejlesztési programok, feladatok területére koncentrált. Ez annyiban érhető (de el nem fogadható), hogy a 2001. évtől 92 FG 2000 és 9 áthúzó TFG – 98 haderő-fejlesztési feladat várt megoldásra, ami egyben szövetségesi elkötelezettségünk egyfajta mértékét is jelentette. A középtávú tervben a haderő-fejlesztési feladatokhoz „*költségvetési erőforrás*” rovatokban nem az elemi feladatokhoz kapcsolt naturáliák (anyagok, technikai eszközök, szolgáltatások) lettek hozzárendelve, hanem ott egy – egy megfoghatatlan összeg szerepelt, amelyek

beltartalmáról és az esetleges számítások algoritmusáról sokszor még a szakmai felelősök sem tudtak kielégítő magyarázatokkal szolgálni.

A haderőfejlesztések programjai és feladatai mögött megjelenő beszerzési szükségletek ütemezése, a normatív működés és a kiképzés alultervezettsége következtében elszakadt a megmaradó források által biztosított lehetőségektől. Ez döntően abból következett, hogy nem vették figyelembe azt az egyszerű tényt, mely szerint a rendelkezésre álló forrásokból csak annyit lehet fejlesztésekre és felhalmozásra fordítani, ami a személyi kiadások, a haderő normatív működtetése, a felkészítés – kiképzés folytatása, valamint az egyéb pénzügyi kifizetések teljesítése után megmarad. Mivel a tervezők nem a különböző katonai szervezetek képességei eléréséhez, szükséges feladatokhoz tartozó erőforrás és költségigényekből indultak ki, *ebből következően mechanikusan számoltak a 15 ezer fős létszámcsökkenés személyi kiadásokat és normatív működést csökkentő kihatásaival*, így a tervekben a személyi kiadásokat évi átlag 34% körülire állították be, így papíron évente 17%-ról – majd 28%-ig növekvő felhalmozási rátát mutattak ki.

A tervezési hiányosságok már a középtávú tervidőszak előkészítésekor kiütköztek, amikor a 2001. évi költségvetés konkrét lehetőségei elszakadtak a terv első évre ütemezett feladatok (haditechnikai és infrastrukturális fejlesztések, kiképzés, NATO harmonizáció, művelési támogatás) forrásigényétől, aminek egyenes következményeként a már indulásnál felborult terv nem kerülhetett jóváhagyásra. A fenti tervezési elégtelenségeken túlmenően a források és költségek kiegyensúlyozását az sem tette lehetővé, hogy a Honvédelmi Minisztérium és háttértérítzményei egyáltalán nem elhanyagolható fenntartási költségeivel irreálisan számoltak.

Ezekben a Honvéd Vezérkar által irányított tervezési folyamatokban az MH szintű szolgálati ágak tervező szervei is részt vettek. *Tervezési tevékenységük azonban nem fogta át a haderő valamennyi szervezetété érintő fejlesztések és fenntartási feladatok erőforrás szükségleteinek felmérését és a képességek eléréshez szükséges feladatok tételes költségbecslésének elvégzését.* Ebből következően a logisztikai vezető szervek nem tudták a döntésre jogosult eljárókat szembesíteni az egyes feladatokra rendelkezésre álló források elégségességével, vagy elégtelenségével, így a katonai tervezéshez hasonlóan a logisztikai tervek is ideálizáltak maradtak.

A források és költségek kiegyensúlyozása nélküli szakmai tervek, prioritizálódási sorrendek felállítása nélkül a mindent támogatunk, vagy

mindent megoldunk szemléletet támasztották alá, de a valóságban nem nyújtottak fedezetet NATO vállalásunkhoz kötődő fejlesztési programjaink megvalósításához.

Mindezekből következően már a tervidőszak első évére kiüresedett a Kormány határozatában rögzített „**tartós finanszírozhatóság**” követelménye, amely helyzet a következő évre sem változott, mivel a 2002. évi költségvetés kondíciói csak a haderő meg lévő állapotának konzerválását tették lehetővé és kilátást sem nyújtottak arra nézve, hogy **elindulhassanak a fő fejlesztési programok** (gépjármű, híradó, stb.), illetve, hogy képességek tekintetében megkezdhessük felzárkózásunkat szövetségeseinkhez.

A haderő képességei és működése terén kialakult helyzettel megismerkedő új kormány 2002. év második felében, rövid előkészítő periódus után haladéktalanul a már jól ismert eszközökhöz nyúlt és elrendelte a haderő átfogó védelmi felülvizsgálatát.

3. A 2004 – 2013 évekre szóló 10 éves haderő-átalakítás és haderőfejlesztés tervezése

Az országvédelem szempontjából meghatározó miniszteriális szervek képviselőinek bevonásával közel egy évig tartó 10 lépéses védelmi felülvizsgálat során döntések születtek a honvédség feladataira, a katonai szervezetek képességeire és velük szoros összefüggésben a haderő strukturális átalakítására, valamint fejlesztésére.

a) A tervezés elvi alapjai

A védelmi felülvizsgálat lezárása a katonai tervezők és a **CUBIC A.C.** szakértői által közösen kidolgozott, 10 évet átfogó alapmodell elfogadására épült. *Korábban egyetlen tervezési időszakot megelőzően sem álltak rendelkezésre az új haderőkép kialakításához a 10 éves alapmodellben már megtalálható állománytábla mélységű és részletezettségű új szervezeti struktúrák*, a katonai szervezetek feltöltöttség és készenlét szerinti megjelenítése a hozzájuk tartozó, illetve érdekükben történő haderőfejlesztések ütemezésével. Ezeken túlmenően a 10 éves alapmodell a haderő átalakítás, fejlesztés és működés feladataihoz a lehetőségek keretein belül évekre, katonai szervezetekre és szakterületekre bontott erőforrásokat és költségeket tartalmazott, *ezáltal első ízben teremtette meg a rendelkezésre álló források és az éves költségigények feladatlapú prioritizáláson alapuló kiegyensúlyozásának feltételeit.*

Az alapmodell kidolgozásának tervezési fázisaiban a központi logisztikai tervező szervek is részt vettek, amikor az új képességekkel bíró, új feladatrendszerű és új struktúrájú haderő anyagi – technikai szükségletei beszerzését, fenntartását, az eszközcsereket ütemezését és a készletképzés – feltöltés megvalósítását az új haderő fenntartási – működési erőforrásszükségleteivel összhangban tervezték.

Ezen tervezési feladatok során a szakági normák alkalmazását vagy a rendszerükből, vagy becsült adatokra építve folytatták és ezzel elérték, hogy valamennyi feladathoz erőforrások és költségek kapcsolása vált lehetővé. *A tervezés megalapozottsága egyenes arányban állt az alkalmazott normák, normatívák realitás tartalmával, illetve reálértékével, amely a haderő működés területén szorzószámokkal kialakított forrásigények megjelenítésével járt.* Az alapmodell működési költségei *valójában tisztázatlanok maradtak*, mert a szakági tervezés egy részénél a fejlesztés – kiképzés működés költségei oly annyira egybemosódtak, hogy azokat a rendelkezésre álló idő alatt kitisztázni nem lehetett.

Az elkészült 10 éves alapmodell a fentiek ellenére lehetővé tette továbbá, hogy a **Védelmi Felülvizsgálatot Irányító Bizottság (VFIB)** megalapozott javaslatokat terjeszthessen elő a Nemzetbiztonsági Kabinet, valamint a Kormány részére. A VFIB javaslatainak elfogadását követően a Kormány határozatot hozott a haderő átalakítás és fejlesztés 2004 – 2013 években megvalósítandó feladataira, melyek *olyan sarokpontok köré csoportosultak*, mint az önkéntes haderőre történő áttérés, a NATO felajánlásaink és vállalásaink teljesítéséhez szükséges katonai képességek megteremtése, a NATO és nemzeti fejlesztési programok elindítása és végigvitele, továbbá a jelentős erőforrásokat lekötő honvédségi inkurrenciák (felesleges anyagi készletek, kivont technikai eszközök és használaton kívüli objektumok) megsemmisítésre, vagy további hasznosításra – értékesítésre történő átadása és nem utolsósorban a haderő finanszírozhatósága.

A kormányhatározatban rögzített feladatok végrehajtásának szabályozására a honvédelmi miniszter 2003. októberében kiadta a 01/2003. számú utasítását, mely alapján azonnal kezdetét vette a haderő-átalakítás és fejlesztés (benne a haderőműködés) 2004. évtől – 2013. évi tartó időszakának nagybani, majd részletes tervezése. Az említett HM utasítás a katonai képességek elérése érdekében végrehajtandó feladatok meghatározásán túlmenően – a Magyar Honvédség történetében először – külön szabályozta a feladatok erőforrás és költségtervezésének rendjét, valamint a 10 éves alaptervben foglaltak kockázatértékelésének és elemzésének végrehajtását. A korábbi haderő-átalakítások szabályozásához vi-

szonyítva új elemként jelentkezett a tervezés „*alulról – felfelé*” történő módszerének alkalmazása, valamennyi hadrendi elem perspektivikus állománytáblájának zsúrizése, a **Haderő átalakítást Irányító Testület (HÁIT)** és a Haderő átalakítást **Koordináló Operatív Bizottság (HÁKOB)** létrehozásával a döntés-előkészítés és döntéshozatal testületi hátterének megteremtése.

A 10 éves alapterv 2003. októberében megkezdett kidolgozása az alábbi főbb folyamatokat ölelte fel:

- A terv felépítésére és tartalmi összetevőire vonatkozó szinopszis kidolgozása és elfogadtatása;
- A VFIB javaslatok alapját képező 10 éves alapmodell összefüggéseinek feldolgozása, a számításba vett kritérium és feltételrendszer megismerése, a modell felhasználása;
- A haderő-átalakítás és fejlesztés irányainak és célkitűzéseinek rögzítése, a feladatcsoportok elkülönítése;
- A haderő-átalakítás tervezését irányító testületek megalakítása, működési feltételeik biztosítása;
- A 2004 – 2013 évek közötti átalakítás és fejlesztés szakaszokra bontása, az egyes szakaszok ütemei tartalmának kidolgozása, az egymásra épülés követelményének érvényesítésével;
- Az átalakítás és fejlesztés feladatainak évekre ütemezett meghatározása, a katonai szervezetek – helyőrségek változásainak rögzítése, a szervezetekhez kötött képességek és feltöltöttségi szintek leírása;
- A 10 éves átfogó erőforrás és költségtervek szakterületenkénti kidolgozása, a képességek elérését szolgáló fejlesztések és átalakítások katonai szervekhez és feladatokhoz kötésével;
- Az erőforrás alapú költségigények szakterületenkénti számvetése és összesítése, majd a rendelkezésre álló forrásokkal történő összevetése;
- A terv kiegyensúlyozása érdekében különböző opciók felállítása a létszám és a feltöltöttségi szintek összefüggésében, a fejlesztések finanszírozása, illetve átütemezése vonatkozásában;

- A kidolgozás alatt álló tervidőszakok kockázatértékelése és elemzése az egyes feladatok részbeni, vagy teljes elhagyásának következményeivel;
- A 10 éves alapterv első + 2 évének költségvetési tervezése, a szükséges kiegyensúlyozások elvégzése.

A VFIB javaslatainak elfogadásával a Nemzetbiztonsági Kabinet, majd a Kormány döntött a haderő új képességeiről és azok elérése érdekében végrehajtandó feladatokról, melyek eredményeként egy sokoldalú, rugalmasan és hatékonyan alkalmazható, NATO együttműködésre képes, korszerű eszközökkel felszerelt, finanszírozható és önkéntes rendszerű haderő létrehozásával számolt.

A meghatározott képességek és elérésük érdekében végrehajtandó feladatok ismeretében, az alulról felfelé történő tervezés módszerének alkalmazásával kidolgozásra kerültek a katonai szervezetek perspektivikus állománytáblái, tisztázódtak a létszám – és állományarány viszonyok, valamint a különböző technikai eszköz és anyagi készlet szükségletek. Ezeket az alapadatokat a fő tervező HM és HVK, valamint MH szervek a kidolgozás ütemében megkapták és annak alapján több körös szakmai tervezési feladataikat – egymással szoros együttműködésben – végrehajtották. A logisztikai vezető szervek egymással szoros együttműködésben döntő részt vállaltak a fejlesztésekhez kapcsolódó technikai eszközök és anyagok beszerzési terveinek kidolgozásában, valamint a futó programok tényleges szükségletekhez történő igazításában.

b) A tervezés összefüggései

A tervezési feladatok végrehajtása során, bár a rendszerszerű eljárások még nem érvényesülhettek, annak ellenére a közeljövő **Tárca Védelmi Tervező Rendszer** elfogadott rendszervázlata alapján az alrendszerek egyes elemei már megjelentek és minőségi elmozdulást hoztak a tervezés folyamatában. Ez a minőségi változás elsősorban a különböző költségek minden korábbinál megalapozottabb számvetésében nyilvánult meg, amely által a rendelkezésre álló források és a velük szemben jelentkező költségigények összehasonlítása nagymértékben közelített a valós helyzethez. *A költségigények viszonylag nagy pontosságú felmérését, illetve számvetését a feladatokhoz, kapcsolt tételes erőforrás igények rögzítése tette lehetővé.* A forráskorlátok nélkül tervezett költségek erőforrásokkal való alátámasztottsága jelentősen megkönnyítette a kiegyensúlyozás érdekű opciók kidolgozását és azon keresztül a döntést hozók munkáját.

Feltétlenül alá kell húzni a tárca vezetés részéről megnyilvánuló elkötelezettséget a 10 évre tervezett haderő-átalakítás és fejlesztés feladatainak erőforrás és költségtervekkel történő alátámasztására vonatkozóan, melynek helyességét a kiegyensúlyozás több körös folyamatában, a visszatervezéseknél minden egyes esetben tetten lehetett érni.

Amíg a 10 éves alapterv közel végleges stádiumba került, számos opción keresztül kellett a végrehajthatóság szempontjából létfontosságú kiegyenlítéseket vagy ha úgy tetszik visszatervezéseket elvégezni.

Ilyen kiegyensúlyozás érdekű visszatervezések a katonai logisztika valamennyi szakterületét érintették, hiszen a létszámok és az állományarányok mozgása kihatással volt a kiképzés és a haderő működés költségére, valamint a szakmai fejlesztések volumenére. A haditechnikai fejlesztések és az elérendő képességek közötti kapcsolat meghatározta a különböző évekre ütemezett beszerzések tervezését, amelynél számba kellett venni a fizetési módokat, a beszerzések átütemezését, vagy az egyes technikai eszközök kiváltását. Ebben a tervező szervezetet érintő közös munkában az MH szintű szolgálati ágak rendkívül értékes tapasztalatokat szereztek.

A 10 éves erőforrás és költségtervezés alkalmazott módszerei a **Tárca Védelmi Tervező Rendszer Erőforrás és Költségtervező Alrendszer** elméleti alapjaira épültek, amelyek mellett a korábbi jelentős horde-rejű feladatok (Prágai Képesség Felajánlások, önkéntes haderőre áttérés, afganisztáni és iraki kontingenseink megalakítása, műveleti területekre juttatása és működtetése) erőforrás és költségtervezésének tapasztalatai is feldolgozásra kerültek. *Ezt a feladatot alaprendeltetésből adódóan a HM Gazdasági Tervező Hivatal felelősen látta el és a tervezés folyamatában, illetve a különböző tervezési fórumokon, tervegyeztetéseken megalkuvás nélkül mutatott rá az egyes tervezési területek hiányosságaira.* A hiányosságok egyértelműen az egyes tervezések megalapozatlanságát idézték elő és döntően abból származtak, hogy például a kiképzés és a normatív működés területein *a feladatokhoz nem erőforrásokat, hanem pénzeszközöket rendeltek*, melyből adódóan lehetetlen volt megítélni az adott feladatok valós költségigényét. Ezt a helyzetet csak átmeneti megoldásokkal, a lehetőségek szerint tapasztalati adatokra építve, csak kényesen lehetett áthidalni.

A 10 éves alapterv végrehajthatósága szempontjából döntő momentumot képezett, hogy a terv véglegesítésére addig nem kerülhetett sor, míg az évekre bontott forrás – költség erőforrásokon és prioritásokon alapuló kiegyensúlyozása meg nem történt.

A tárca vezetésének elhatározott szándéka szerint csak olyan 10 éves alapterv kerülhet a Kormány elé terjesztésre, amely reális forrásprognózisokon, illetve azokat meg nem haladó költségvetéseken alapul és mindezek lehetővé teszik az egyes tervezési ütemeken belül elérendő célkitűzései teljesítését. Ezt az igényt a VFIB javaslatokat megalapozó modellre épülő 10 éves alapterv több mint négy hónapos megfeszített munkával történő kidolgozása és megalapozottsága minden valószínűség szerint ki fogja elégíteni.

Fontos kihangsúlyozni ugyanakkor azt is, hogy a 2004 – 2013. évekre szóló alapterv nem egy statikus dokumentum halmaz, hanem a Tárca Védelmi Tervező Rendszer párhuzamosan folyó fejlesztése keretében évente gördülni fog, mely során lehetőség lesz a távlati célok kitűzésére, illetve a menetközben esedékessé váló korrekciók elvégzésére. Ezzel összefüggésben a 10 éves alapterv gördítése során eleget kell tenni a következő év + 2 év költségvetési tervezése megalapozásának, ami azt jelenti, hogy a **Pénzügyminisztérium** tervezési irányszámainak megadása időpontjáig a 10 éves alapterv vonatkozó tervadatai alapján el kell végezni a következő évre (évekre) tervezett feladatok **erőforrás és költségtervezését**, amely után a költségvetési igények nagy pontossággal számvethetők.

A 10 éves alapterv gördítés és az éves költségvetési tervezés **fontos kapcsolata** hosszú évek **negatív költségvetés tervezési gyakorlatát adja át a múltnak** azáltal, hogy a bázis szemléletű és kapott keretek leosztásán alapuló technikai módszer helyett, a költségvetési igények a feladatokhoz kapcsolt erőforrás és költségterveken fognak nyugodni. Ez egyben **garanciát jelent az éves költségvetés átláthatóságának**, a tervezett kiadások **megalapozásának**, mindezek révén a pénzeszközök felhasználása valós képességek elérését eredményezi. Így a tervezés oldaláról nagy valószínűséggel minden feltétel összeáll a haderő-átalakítás és haderőfejlesztés céljainak eléréséhez.

c) A 10 éves tervezés várható eredményei

A Pénzügyminisztérium részéről kiadott 10 éves forrásprognózisra alapuló haderő-fejlesztési és fenntartási lehetőségek és a célul kitűzött katonai képességek elérését biztosító feladatok alapvetően összhangba kerülnek. Ez az összhang nem csupán a forrás és költség főösszegek, kiegyensúlyozására épül, hanem valamennyi tervezési területen a részletekben is megnyilvánul, amit nem más tesz lehetővé, mint a feladatokhoz szükséges erőforrás szükségletek viszonylag pontos számbavétele és viszonylag pontos költségelése.

*A viszonylagosan pontos minősítés használatának egyik oka, hogy a kiképzést, fejlesztést, logisztikai-, infrastrukturális-, egészségügyi fenntartást tervező szervezetek – bár az elmúlt évek során egy-egy konkrét feladatra már részletes erőforrás és költségterveket dolgoztak ki – ilyen volumenű, összetett és időtávtatú feladatokra most először terveztek teljes erőforrás szükségletet és annak költségkihatásainak részletes felmérési igényével. **Ehhez kapcsolódó másik oknál, mint bizonytalansági tényező volt jelen a tervezési alapok egy részének időnkénti változása, valamint a költségszámításokhoz szükséges normák, normatívák kidolgozottságának, illetve aktualitásának hiánya. A fenti okokból adódó tervezési helyzet mellett döntő eredmény, hogy a 10 éves alapterv végrehajthatóság szempontjából megfelelő eszközként szolgálhat a haderőfejlesztés szakaszokra és ütemekre bontott célkitűzéseinek megvalósításához.***

A döntő eredményen túl a 2002 év őszétől napjainkig tartó tervezési folyamat óriási hozadéka egy eddigiektől filozófiájában és módszereiben teljesen más tervezési kultúra gyakorlati végigviteléből származó tapasztalatok megszerzése, amit a tárca vezetői és a tervező szervezetek valamennyi szinten mára magukénak tudhatnak. **Ebből következően a jövő tervezési feladatánál már nem lesz teljesen új a 10 lépéses modell alkalmazása, a tervezési alapok (létszám, perspektivikus állománytáblák, állományarányok, rögzített képességi követelmények, strukturális változtatások) kimunkálása, valamint a módszertani, koordinációs és együttműködési feladatok végrehajtása.**

Jelentőségében külön szükséges kiemelni a 10 éves tervezési folyamat hatását és beépülését a Tárca Védelmi Tervező Rendszer elgondolt és jóváhagyott működési mechanizmusába, ahol a terv gördítése 2005 évtől várhatóan, már rendszerszerűen fog történni.

A várható eredmények sorában igen előkelő helyen szerepel azoknak a módszereknek megtalálása, amelyek révén a 10 évre tervezett képességek eléréséhez szükséges feladatok és a haderő működtetése, fenntartása egy egységet képezhetett. Ezen belül fontos lépésként lehet elkönyvelni, hogy sikerült megtalálni a 10 éves alapterv kapcsolatát a középtávú haderő-fejlesztési javaslatok tervezésével és a rövidtávú költségvetési kidolgozásának folyamatával. **A gyakorlati tervező tevékenységek visszaigazolást adtak a Tárca Védelmi Tervező Rendszer koncepcionális alapjainak helyességére és a kísérleti működtetés mielőbbi beindításának szükségességére.**

A várható eredmények teljes skálája a jelenlegi helyzetben talán át sem látható, viszont akik részesei lehettek a közel másfél éve tartó tervezési folyamat új irányokat vett megvalósításának, akik szembe találták magukat az eddig nem látott nehézségekkel és úrrá lettek azokon, már biztosan tudják, hogy munkájuk eredményeként a haderő átalakítása kiszámítható pályára állhat.

Ezek után bízni kell abban, hogy a hazai és a NATO szakértők rendkívüli szellemi erőfeszítései révén céljaiban és a célok finanszírozhatóvá tételében egyedülálló alapossággal megalkotott 10 éves terv végrehajtása két év múlva nem fog elődei sorsára jutni. Ennek *egyik oldalról* garanciája a célok helyes kitűzése, a tervezés minden körben elismert szakmaisága, valamint a Tárca Védelmi Tervező Rendszerén belül a tervezés módszertani alapok folyamatos fejlesztése lehet.

Másik oldalról a terv próbakövét a 2005 + 2 év költségvetési tervezés ráépülése, annak a 10 éves alapterv gördítésével történő megvalósítása fogja képezni. Amennyiben a 2005. évre tervezett feladatok megvalósításának forrásigénye összhangban lesz a lehetőségekkel, minden esély megmarad a haderő új képességei kialakításához.

Mindezekkel együtt bárhogyan is alakul a 10 éves alapterv jövőbeni sorsa, azok az eredmények, amelyek a mai kor színvonalán, felelős komolysággal és szakértelemmel kialakított tervezési rendszerben születtek, alapjai lesznek a következő évek fejlesztésének.

Felhasznált irodalom:

1. 12/1996 (HK 7) HM utasítás. (a VTR fejlesztéséről)
2. 115/1996 (XII.20.) OGY határozat. (a honvédség hosszú, valamint középtávú átalakításának irányairól)
3. 2183/1999 (VII.23.) Korm. Határozat. (a haderő átalakításáról)
4. 61/2000 (VI. 21.) OGY határozat. (a honvédség hosszú távú átalakításának irányairól)
5. 8/1198 HM utasítás. (a honvédség 1999 – 2003. évi feladatainak tervezésére)

6. 2236/2003 (X. 1.) Korm. Határozat. (a haderő átalakításról)
7. 14/2002 (HK 7) HM utasítás. (aVTR szabályozásáról)
8. 65/2002 HM utasítás. (védelmi felülvizsgálat elrendelése)
9. 131/2003 (VIII. 22.) Korm. Rendelet. (a nemzetgazdaság védelmi felkészítéséről)
10. 01/2003 HM utasítás. (a 10 éves alapterv kidolgozására)
11. Tárcaszintű tervezési dokumentumok (2004 – 2013).
12. HM Gazdasági Tervező Hivatal tervezési dokumentumai.

A HATÉKONYSÁG ÉS A KATONAI LOGISZTIKA KAPCSOLATA

I. RÉSZ.

A HATÉKONYSÁG FOGALMA, HAZAI ÉS NEMZETKÖZI ÉRTELMEZÉSE, A MÉRÉSELMÉLETI ALAPOK

Balla Tibor¹

Alapvetően kísérletet teszek arra, hogy a hatékonyság fogalmának értelmezésén, hazai „pályafutásának” bemutatásán keresztül eljussak a katonai logisztika mai hatékonysági fogalmának leírásához. Miért fontos ez? Az erőforrások rendelkezésre állása nyilvánvalóan szűkül, így egy esetleges mód, a bővítés nehézkes útján.

„Szerző”

A hatékonyság fogalmának értelmezése és mérésének gyakorlati megfogalmazása alapvető jelentőségű. A vállalati hatékonyság komplex értékelésének gondolata hazánkban a 70-es évek elején merült fel, amikor kutatások és gyakorlati tapasztalatok alapján világossá vált, hogy a vállalati nyereség, vagy ennek a ráfordításhoz való viszonya, mint egyetlen mutatószám nem képes tükrözni a vállalati hatékonyság rendszer-szemléletűen értelmezett fogalmát².

Az extenzív gazdálkodás forrásainak kimerülésével, az intenzív gazdálkodás követelményeinek érvényre juttatásával már lassan negyedszázada nyilvánvalóvá vált, hogy több szempontból is szükség volna komplex vállalati értékelési módszerek kidolgozására. Ezek feladata lenne, hogy megkönnyítse a vállalatok minősítését gazdasági szempontból,

¹ Balla Tibor alezredes, HM 1. sz. Területi Pénzügyi és Számviteli Igazgatóság, igazgató területi helyettes.

² Szűts István: Módszerek a vállalati hatékonyság összehasonlító elemzéséhez, Közgazdasági Jogi Kiadó 1983. ISBN 963 221 336x p.7.

kifejezve a gazdasági hatékonysághoz való hozzájárulásukat; hogy információt szolgáltatson a szervezeti vezetők számára, saját szervezetük hatékonyságának világos, egyértelmű értékeléséhez, továbbá felüyeleti szervek vagy más partnerek érzékelhessék a szervezet tényleges elhelyezkedését – hatékonyság szempontjából – a hazai, illetve a nemzetközi mezőnyben.

A cél tehát úgy fogalmazódott meg, hogy szükség volna olyan komplex értékelési módszerek kidolgozására, amelyek alapján a szervezetek hatékonyság szempontjából egyértelműen értékelhetők. Jelenleg nem ismert, de valószínűleg nem is létezik egyetlen olyan mutató szám, amely teljes körűen és ugyanakkor összetevőiben is maradéktalanul jellemezné a hatékonyság fogalmát.

A szervezeti hatékonyság, gazdaságosság, jövedelmezőség jellemzésére jelenleg használt értékmutatók összetevői nem tükrözik adekváтан a tényleges szervezeti folyamatokat és ezen keresztül a hatékonyságot sem. De még ha ezt feltételezzük is, akkor sem alkalmasak a hatékonyság meghatározásában fontos szerepet játszó szervezeti alapfolyamatok bizonyos területeinek jellemzésére. Ezen túlmenően ezek az értékmutatók éves szinten kimunkáltak, ezért eleve korlátozott időhorizontra érvényesek, perspektivikus megítélésre korlátozottan alkalmasak, továbbá ha a bázisérdekeltség is szerepet játszik, még szándékos torzítást is tartalmaznak. *(A vezetői számvitel és pénzügyi számvitel problematikájáról később szólunk).*

*Mindezek figyelembevételével megállapítható, hogy ezen probléma megoldására egy átértékelt, tágabb tartalmú, szélesebb körben értelmezhető, több dimenziós hatékonyságfogalom bevezetésére van szükség, amely tartalmazza a célok teljesülését (illetve nem teljesülését), az eredmények és ráfordítások jelenleg **nem számszerűsített elemeit is**, továbbá a szervezet működésével kapcsolatos, a hatékonyságot befolyásoló minden lényeges összetevőt. A többdimenziós hatékonyságfogalom különböző dimenziói természetükből fakadóan nehezen vagy egyáltalán nem összegeezhetők. Így az általános skaláris hatékonyságfogalom helyett – amely egyetlen mutatóban vagy több, de azonos dimenziójú összevethető mutatóban kísérli meg a hatékonyság mérését – egy vektorális hatékonyságfogalomra van szükség. Természetesen nem lehet egy végleges vektorális hatékonyságfogalom kialakításáról beszélni, ehhez még hosszú kutatómunka és gyakorlati ellenőrző vizsgálatok vezetnek.*

Első lépésként a jelenlegi hagyományos hatékonyságfogalom szélesítéséről, főként a minőségi, a nem számszerűsíthetőnek tekintett té-

nyezők figyelembevételéről lehet szó. Megkíséreltem tehát néhány jelenleg mérhetetlennek tekintett, a hatékonyságra ható vagy azt kifejező minőségi tényező mérését, szem előtt tartva azt, hogy a minden áron való kvantifikálás ne homályosítsa el a valódi célt: a hatékonyság pontosabb visszatükrözését, azaz ne váljon öncélúvá.

A minőségi tényezők mérésére a gyakorlatban többször kipróbált, a modern skálaelmélet felhasználásával kifejlesztett páros összehasonlítási módszereket használunk. Ezek a módszerek viszonylag nagy számú objektum összehasonlítására is alkalmasak és más területeken is felhasználhatók. A hatékonyság belső összetevőinek statisztikai elemzését más módszerek mellett főként **faktoranalízissel**³ végzik. Az így felderített összefüggések alapján meghatározhatók a hatékonyság alapvető tényezői, aminek segítségével az egyes szervezetek is értékelhetővé válnak.

Faktoranalízis segítségével szervezeti hatékonyságelemzést, – a szakirodalom tanúsága szerint – hazánkban először a **Pénzügykutató Intézetben az MKKE Ipargazdasági Tanszék** és a **MKKE Számítóközpont** közreműködésével végeztek, a vállalati mérlegbeszámolók adataiból számított pénzügyi hatékonysági mutató felhasználásával az 1974-es évre vonatkozóan⁴. Az eredmények alapján rangsorolták és csoportosították is a vállalatokat a gazdaságosság különböző főbb összetevői, faktorai szerint.

Szűts István 1983-ban megjelent „**Módszerek a vállalati hatékonyság összehasonlító elemzéséhez**” című munkájában ismertetett vizsgálatok három szempontból is alapvetően különböznek az említett elemzésektől. **Először:** a hatékonyság alapösszetevőit a lehető legegyszerűbb mutatószámokkal próbálja leírni és igyekszik elkerülni a bonyolult képzett mutatószámokat, amelyek ellenőrizhetetlen kapcsolatokkal terhesek. **Másodszor:** a faktoranalízis változói közé bekerül a mérlegbeszámoló adataiból nem számítható mutatók is. **Harmadszor:** a „**nem számszerűsíthető**” tényezők mérés majd skálatranszformáció után szintén a faktoranalízis kiinduló változóiként szerepelnek. Mindazonáltal elvégzi a kép-

³ Az analízis alapvető elméleti tudnivalóit Dr. Denhinger Géza, *Analízis c.* könyvében foglalja össze. Budapest, 1980 ISBN 963 174 880H p.7.

⁴ Szabó József: A faktoranalízis alkalmazása a vállalatok gazdaságosság szerinti csoportosításában. Pénzügyminisztérium, Számítóközpont, Budapest 1976. 7.sz. p.20. (Korábban Marx Károly, ma Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, MKKE).

zett mutatószámok és a „nem számszerűsíthető” tényezők együttes faktoranalízisét is.

Munkája, statisztikai elemzései úgynevezett keresztmetszeti elemzések, tehát egy időpontban több szervezet adataira épülnek. Gyakorlati korlátok miatt általában nincs lehetőség idősorokat összeállítani és elemezni, de elvi aggályok is felmerülhetnek a hosszabb, már elemezhető idősorok adatainak összehasonlíthatóságára vonatkozóan. A különböző módszerekkel elvégzendő elemzések azonban formailag sem teljesen dinamika-mentesek, mert a keresztmetszeti elemzések ismételhetők. Tartalmi szempontból pedig a „nem számszerűsíthető” jellemzők között számos olyan található, amely perspektivikusan is jellemzi a szervezeti hatékonyságot. Kétségtelen, hogy a hatékony gazdálkodásra való képesség még nem tényleges hatékonyság, de annak alapvető, szükséges előfeltétele és egyben bizonyos mértékig biztosítéka is. Kérdés, hogy a védelmi ágazat általában *rendelkezik-e ezzel a képességgel?* Később látjuk a költségvetési szektor ezirányú problematikáját és ezt a képességet, leegyszerűsíthetjük a központi akarat létre vagy nem létre.

A szervezeti hatékonyság vizsgálatával kapcsolatos kutatásokat 1972-ben a **Budapesti Műszaki Egyetem Ipari Üzemgazdaságtan Tanszékén** is megkezdték. A kutatás elvi alapjainak megfogalmazásával szinte egyidőben fogtak hozzá a statisztikai vizsgálatához szükséges felmérés előkészítéséhez is. Az elemzés alapjául szolgáló felmérés kialakításában, a tényleges adatfelvételben és a szakértői elemzésekben összesen több mint száz gazdasági mérnök, hallgató segítségére támaszkodtak, akik nélkül a munka abban a formába el sem készülhetett volna.

A kutatás a vállalati hatékonyság elvi kérdéseit, mérési módszereit, továbbá ennek problémáit tekinti át. Abból indul ki, hogy a hatékonyságot mindenek előtt gazdasági szinten kell értelmezni, és ebből kell levezetni a hatékonyság kisebb gazdálkodó egységekre értelmezett fogalmát. A szervezetre értelmezett hatékonyságfogalomnak azonban az eddigiéknél szélesebben kell értelmeznie mind az eredmények, mind a ráfordítások fogalmát, különben mindkét vonatkozásban az anyagi folyamatok egy szűkebb területét tükrözik csupán vissza. *A szervezet önállóságának növekedésével együtt nő a hatékonyság teljeskörű komplex megítélésének szükségessége is,* hiszen számos olyan hatást is ezen a szinten kell számszerűsíteni, amelyeket régebben elegendő volt csupán gazdasági szinten kifejezni. (Az állam folyamatosan kivonul a különböző szektorokból, ritkábban új teret nyer).

A szervezetek komplex megítélésének nem csupán egyetlen a hatékonyságon alapuló módszere lehetséges.

A hatékonyság különböző rendszerszinteken és különféle módon értelmezhető. Használható hatékonyságfogalom azonban csak úgy definiálható, ha modellünkben biztosítjuk az egyes szintek, a rendszer és környezet, a katonai gazdaság és nemzetgazdaság, a rész és egész dialektikus egységét. Ez nem jelent szükségképpen pontosan azonos hatékonyságfogalmat minden szinten, az elvi alapoknak azonban meg kell egyeznie, és az értelmezett hatékonyságfogalmaknak szervesen egymásra kell épülni.

Az általános hatékonyságfogalom vonatkozásában az egyes szerzők között egyetértés van, a hatékonyságot mint az eredmények és a ráfordítások viszonyát definiálják. Általában megegyeznek a vélemények a hatékonyság egyik fő összetevője, a munkatermelékenység vonatkozásában is, amennyiben a munkatermelékenységet a hatékonyság egyik parciális mutatószámának tekintik, az eredmény és a munkaráfordítás viszonyaként. *Már kisebb az egyetértés abban – mind a hatékonyságra, mind a termelékenységre vonatkozóan –, hogy a különböző rendszerszinteken mit tekintsenek eredménynek, illetve ráfordításnak.* Sok esetben a hatékonyságot nem is tekintik szervezeti kategóriának, hanem egy annál szűkebb fogalmat a *jövedelmezőséget* vezetik be a szervezeti gazdálkodás jellemzőjeként.

Drechsler László – külföldi terminológiákat is figyelembe véve – a hazai gyakorlattól eltérően inkább az egységes hatékonyságfogalom mellett foglal állást. Ugyanakkor felhívja arra is a figyelmet, hogy „*A gazdasági szemléletű és a vállalati (szervezeti) szemléletű hatékonyság megkülönböztetésének az ad jelentőséget, hogy az árrendszer sajátosságai következtében a kétféle gazdaságossági érdek gyakran nem esik egybe.*”⁵

A védelmi ágazat megítélésében sincs ez másként. A nemzetgazdasági és a védelemgazdasági értékrendszer sok helyen közös, egymásra épültségük kapcsán, de kimutatható ellenérdekeltség is. (pl. a jövedelem újraelosztásában, vagy a termelő és nem termelő szféra méreteinek problematikája).

Mérhető a Nemzetgazdasági érdekek és a vállalkozói érdekek gyakori eltérése, a modern piacgazdasági feltételek között is.

⁵ Drechsler László: A hatékonyságmérés és tervezés kérdései. Közgazdasági Szemle, 1977. p.1122.

Más felfogás szerint a hatékonyság, a gazdasági hatékonyság és gazdaságosság fogalmakat így fejti ki:

„A hatékonyság a legszélesebb értelemben fejezi ki az eredmények és ráfordítások viszonyát. Az eredmények és a ráfordítások egy része mérhető, más része nem mérhető, egy részük gazdasági, más részük társadalmi jellegű és egyéb összefüggéseket fejez ki. Ez utóbbi mozzanatok elhatárolása érdekében meg szokták különböztetni a társadalmi hatékonyságot és a gazdasági hatékonyságot. A gazdasági hatékonyság és a gazdaságosság fogalma oly módon határolható el, hogy míg az előbbi a nem mérhető gazdaságossági hatásokat is kifejezi, a gazdaságosság csak a számszerűsíthető tényezőket veszi tekintetbe.”⁶

A hatékonyság és gazdaságosság fogalma között *Megyeri Endre* is hasonlóan differenciál:

„Mi a továbbiakban a gazdaságosságot a ráfordítás és a gazdasági eredmények viszonyaként, a hatékonyságot pedig a ráfordítás és a gazdasági eredményt is magába foglaló, de az egyéb társadalmi hatásokat is tükröző eredmény viszonyaként értelmezzük.”⁷

Megyeri azonban a hatékonyság fogalom konkrét definiálása kapcsán és a hatékonysági ekvivalencia-feltételek megfogalmazásakor tovább lép és szintetizálja a korszerű döntéseméletet a hatékonyság elméletével, bevezeti a hatékonyság mérésekor az inverz ráfordítások, vagy másként: elmaradó haszon fogalmát. Sajnos azonban az inverz ráfordítások mérésére módszert nem tud adni, így annak virtuális, illetve normatív értékét használja fel. A gazdasági vagy ágazati szintű hatékonyság- és termelékenységvizsgálatok a 80-as évekig általában elméletileg megalapozottabbak és széleskörűbbek, mint a szervezeti szintű elemzések.

Csak közbevetőleg hívom fel a figyelmet, hogy a Bundeswehr a költségelemek megállapításakor szinte minden esetben szerepelteti az

⁶ Román Zoltán: Termelékenység és gazdasági növekedés. Kossuth Könyvkiadó, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977. p.54.

⁷ Megyeri Endre: Jövedelemszabályozás és vállalati gazdálkodás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972. p.233.

„*elmaradt haszon*” tételét a valós kiadások megállapítása során, a teljességre törekedve.⁸

Belátható, hogy a rendszerváltás előtti időszak egyre felpuhuló vállaltirányítási rendszere nem kedvezett a hatékonyságvizsgálat formáinak. Azonban a jövőképbe, mai jelenünkbe benne vannak az ez irányú igények.

A hatékonysági és termelékenységi elméletek kifejezése kapcsán viszonylag kevés, statisztikai adatokon alapuló empirikus vizsgálattal találkozunk. „*A jogos igény*” alapján várható, hogy a termelékenységről a közgazdasági elméletekben kifejtett nézeteket a jelenleginél nagyobb mértékben támasztják majd alá statisztikai adatokkal, statisztikai és ökonometriai elemzésekkel.⁹

Érdemes még megemlíteni, hogy meglepő módon a hatékonyság kifejezés köznyelvünkben – legalábbis a **Magyar Értelmező Kéziszótár** szerint – nem nyert polgárjogot, azaz abban címszóként nem szerepel. Jelentését a hatékony, választékos, igényes, emelkedettebb stílusban használt melléknevekből tudjuk megközelíteni, amely másként: a kívánt hatású.¹⁰ További utalás a hat ígére történik, amelynek alapján a hatékony jelentése a köznyelvben: valami a természetének, rendeltetésének megfelelően működik.

A szakirodalomtól sem idegen azonban a hatékonyság ilyen általános, széles körű értelmezése. „*Valamely vállalat vagy bármely más szervezet működését hatékonynak vagy kevésbé hatékonynak, jól vagy rosszul szervezettnek még egyszerűbb kifejezéssel: jól vagy rosszul működőnek értékelhetjük... A vállalat vagy más szervezet egészének működési hatékonyságát, szerveztségét nevezzük itt a szervezet hatékonyságának.*”¹¹

⁸ Franz E. Uhl, Michael H. Hubbert: Einblicke in eine Führungsphilosophie. Truppenpraxis/Wehrausbildung, 1997/4 sz. Fordította: Varga László ezds. „A controlling, mint vezetési filozófia” címmel.

⁹ Román Zoltán: Termelékenység és gazdasági növekedés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977. p.33.

¹⁰ Juhász József, Szőke István, O. Nagy Gábor, Kovalavszki Miklós: Magyar Értelmező Kéziszótár A-K 1989. Akadémiai Kiadó p. 522.

¹¹ Marosi Miklós: Szervezés – ösztönzés – hatékonyság. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1978. p.445.

Kétségtelen, hogy a közgazdasági elméletben a hatékonyságfogalom szűkebb tartalmú, általában valamilyen viszonyítást – többnyire viszonyszámot – is kifejez. Ugyanakkor igaz az is, hogy a köznyelvi általános hatékonyságfogalom szaktudományi operacionalizálása, a konkrét mutatószám felépítése számos esetben nem meggyőző, különös tekintettel a rendszerek többcélúsága, az optimális és kielégítő döntések körében figyelembe véve.

Bár *Marosi Miklós* szavai elsősorban mikrogazdasági rendszerekre, szervezetekre vonatkoznak, megállapításai makrogazdasági rendszerekre is érvényesíthetők.

„Azt mondjuk, hogy az a szervezet tekinthető hatékonnak, amely céljait eléri, sikeresen megvalósítja, mégpedig a ráfordítások és eredmények, általánosabban fogalmazva: az inputok és outputok kielégítő, elfogadható viszonya mellett. Itt tulajdonképpen két hatékonysági fogalomról van szó: a célelézésről és a hozzá tartozó input-output viszonyokról.”¹²

Leggyakrabban az input-output viszonyokat, szűkebben az eredmények és a ráfordítások hányadosát tekintik hatékonyságnak.

„A legtöbb szakértő, az irodalomban a legtöbb szerző egyetért azaz, hogy az ipari tevékenység hatékonyságán az ipari ágazatok és ezen belül az ipari gazdasági egységek ráfordításainak szembeállítását értjük az ipari ágazatok, illetve gazdasági egységek eredményességével.”¹³

Vannak, akik kissé általánosabban fogalmazznak, míg mások jobban szűkítik a fogalmat, de ezek a definíciók lényegében ugyanazt fejezik ki. Érdeemes még néhány fogalmat megemlíteni.

„A hatékonyság általában a hasznos hatás (eredmény) viszonya az előállításra felhasznált ráfordításokhoz.”¹⁴

¹² Marosi Miklós: Szervezés – ösztönzés – hatékonyság. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 1978. p.450.

¹³ Nyitrai Ferencné: Ipari struktúránk: változások, hatékonyság. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1977. p.51.

¹⁴ Novozsilov Vladimir: A ráfordítások és eredmények mérése. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1971. p.58.

„A hatékonyság a termelés eredményének és ráfordításainak egymás közötti viszonya, a termelési erőforrások felhasználásának együttes eredményessége.”¹⁵

„A hatékonyság fogalma a legszélesebb értelemben fejezi ki eredmények és ráfordítások viszonyát.”¹⁶

„A hatékonyság a gazdasági területen kifejtett emberi összetevékenység hatásossága.”¹⁷

„A gazdasági hatékonyság ... valamely egység (szervezet) gazdasági eredmény kibocsátása (outputja) és az ahhoz felhasznált tényezők (ráfordítások, inputok) viszonya.”¹⁸

„Gazdasági hatékonyságon mindig gazdasági szintű fogalmat értünk, amely az összeredmény és az összes ráfordítás viszonyát fejezi ki.”¹⁹

A Központi Statisztikai Hivatal módszertani ajánlásai a hatékonyságot, gazdaságosságot és jövedelmezőséget együtt a következők szerint definiálja, megjegyezve, hogy az eredményességet a hatékonyság szinonimájának tekinti.

„Gazdaságosságon általában az adott ágazat vagy gazdasági egység tevékenységének ún. relatív eredményességét, a gazdasági eredmény (termelési érték vagy a létrehozott új érték, esetleg a tiszta jövedelem) és az elérése érdekében eszközölt ráfordítások arányát értjük. A ráfordítások hatékonysága viszont egyéb összetevőket is tartalmaz, főként különféle gazdaságpolitikai szempontok érvényesülését. A jövedelmezőség alapvetően vállalati kategória, és a nyereség, illetve az összes költségek

¹⁵ Drechsler László: A hatékonyságmérés és tervezés kérdései. Közgazdasági Szemle, 1977. 10.sz. p.1121.

¹⁶ Román Zoltán: Termelékenység és gazdasági növekedés. Kossuth Könyvkiadó, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977. Pp.54.

¹⁷ Riha László: A gazdasági hatékonyság néhány alapvető kérdése. Podniková Organizace, 1976. 11.sz. p.17.

¹⁸ Ollé Lajos: A gazdasági hatékonyság statisztikai mérésének, elemzésének alapvető problémái. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976. p.62.

¹⁹ Simán Miklós: Hatékonyság, gazdaságosság, termelékenység, struktúra. Gazdasági életünk időszerű kérdései. (szerk.: Fácányi Ödön). Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1973. p.50.

*(vagy az árbevétel, illetve az eszközök) arányával jellemezhető. Nem szorul bővebb bizonyításra, hogy ez a fogalom szűkebb, mint a hatékonyság, és az sem, hogy ami egy vállalatnak jövedelmező, nem feltétlenül gazdaságos, vagy hatékony a gazdaság szempontjából.*²⁰

A hatékonyság pontosítására szoruló definícióját az ipari tevékenységre vonatkozóan a következőkkel egészíti ki.

„Az ipar tevékenysége akkor eredményes (a ráfordítások akkor hatékonyak) ha az ipari ágazatok és a gazdasági egységek az adott társadalmi – gazdasági körülmények között gazdaságosan tesznek eleget a velük szemben támasztott és a gazdaság egészének céljait szolgáló követelményeknek, igényeknek.”²¹

Ebben a definícióban ismét megjelenik a hatékonyság kettős értelmezése, a **célelés** és a hozzá tartozó **eredmény és ráfordítás** viszonya.

A meghatározás hallgatólagosan azt is kifejezi, hogy a gazdaságosság szükséges, de nem elégséges feltétele a hatékonyságnak. Hatékony tevékenységről csak akkor beszélhetünk, ha a célelés megtörtént, és ezt adott gazdaságosság mellett valósítottuk meg. Ha a célt nem értük el, tevékenységünk lehet gazdaságos, de hatékonyságról nem beszélhetünk.

Ez egyben azt is jelenti, hogy a **konkrét érdektől, céloktól független hatékonysági nagyságdefiníció alkalmazása** nem más üres rendezési játéknál.

A gazdaságosságot a hatékonysághoz hasonlóan általában eredmény és ráfordítás viszonyaként definiálják. Hogyan lehet ezt a két fogalmat tartalmilag érdemben elválasztani egymástól, és hogyan lehet szintetizálni a hatékonyság kettős értelmezését?

Az eddig leírtak jó megközelítéssel képet nyújt a 80'-as évek közepéig. Ez az időszak a hazai piacosodás már jól látható szakasza, a rendszerváltás (politikai –, gazdasági) kezdetben „**ember arcú szocializmus**”-ra törekvése, amely helyett a nyugati értelemben vett demokratikus átalakulási folyamat kezdett kiteljesedni. A gazdaságban tömegével jelentek

²⁰ Központi Statisztikai Hivatal: A ráfordítások hatékonyságának mutatószám-rendszere az iparban. Módszertani Füzetek, 12. sz. KSH, Budapest 1973. p.7.

²¹ Megyeri Endre: Jövedelemszabályozás és vállalati gazdálkodás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972. p.234.

meg a különböző vállalkozási, vállalati formák, egyrészt a szocialista nagyvállalatok lebontása eredményeként, másrészt a piacosodás kínálta hazai és külföldi tőke hasznosulási folyamatok eredményeként.

Ma már tudjuk, hogy nagyjából az 1985. évtől, egészen 1995-ig eltelt tíz év gazdasági folyamatainak egyik legfőbb mozgatója az állami vagyon lebontásában elérhető profitszerzés állt.

A társadalmi és gazdasági rendszer együttes és széleskörű változása típusú környezetben az egyesek szerint „**eredeti tőkefelhalmozás**”-nak is aposztrofált átalakulásban a vállalati eredmény növelésének elsődleges forrása nem a vállalati folyamatok újraformálásában van. A vállalkozások bővülésüket általában nem a hatékonyságban keresik, mert van más út. Belátható, hogy a folyamatjavítási stratégiák akkor kerülnek előtérbe, ha az egyszerűbb, egyéb bővítési (mennyiségi!) lehetőségek szűkülnek.

A hazai hatékonysággal foglalkozó szakirodalmak²² mint „**hiányt pótló**”, és mint „**fogalom teremtő**” műként aposztrofálják magukat még a 90' évek második felében is.

Ebben a társadalmi- gazdasági környezetben maga a hatékonyság és vizsgálati kérdései – mint később látjuk – mit sem változtak. Azonban szemléletbeli különbségek adódnak, az időközben megváltozott környezet hatására. Ilyen, mint például a „**helytelen dolgok végzésének hatékonyságát javítani csupán lassítja az üzleti életből való kivonulásunk ütemét.**”²³ Ezen gondolatból vezettem le, hogy a védelmi ágazat NATO tagság előtti és utáni reformtörekvései, – nagyrészt az erők, eszközök csökkentésén alapulva – nem lehetett (lehet) bázisa a hatékonyság széleskörű előtérbe helyezésének.

²² Dr Fiers Péter, Simonits Ágnes, Szucsák Bálint fordításában a „Vállalati folyamatok újraformálása” c. munka 1998. Műszaki Könyvkiadó, Budapest ISBN 963 163 0013 p. 17. (Eredeti címe: Arthur R. Tenner, Irving J. De Toro: Process redesign The Implementation Guide for Managers” – 1977.) De ide sorolható Boda György – Szlávik Péter: „Kontrolling rendszerek tervezése” c. munkája, Kjk. Kerszöv. 2000 év, vagy a Perfekt 696/2001. számú, Dr Birher, Pucsek, Sándorné dr, Dr Stanó szerzők „Vállalkozások tevékenységének gazdasági elemzése” című munkája.

²³ Arthur R. Tenner, Irving J. De Toro, Vállalati folyamatok újraformálása, Műszaki Kiadó, Budapest, 1998. ISBN 963 3001 3. p. 111.

R. Tenner és **J. De Toro** amerikai szerzők szerint a hatékonyság legegyszerűbben kifejezve a pazarlás megszüntetése. A pénz, a munkaerő és az idő pazarlásáról van szó.

Megvizsgáltam a **Merriam – Webster**²⁴ féle értelmező szótár, valamint az oxfordi²⁵ **A.S. Hornby** szótár *effective* (hatékony) kifejezések jelentését.

Az „Effective” Webster szerint: (hatásos, hatható):

- 1(a) egy meghatározott, döntő, vagy kívánt hatás kiválasztása,
- 1(b) impresszív (hatásos), feltűnő/átütő,
2. szolgálatra vagy cselekvésre kész,
3. tényleges,
4. operatív (hatályos): az adó jövő évtől válik hatályossá,
5. kamatláb hatása: megegyezik az egyszerű kamat mértékével, amely a kamatidő végére ugyanazt a mennyiséget termeli meg, amennyit a jelzett vagy közölt kamatláb teszi, ha ugyanazon időszak alatt kalkulálják összesített kamattal.

Hatásosság (effectivity): eredmény elérése vagy annak képessége. A tényleges hatáskeltésnek vagy a hatáskeltés erejének hangsúlyozása. Egy kívánt eredmény bekövetkezését javasolja különösképpen, ha az már megtörtént. Feltételez egy olyan cselekvést, használatot vagy lehetőséget, amely törekszik az energia elfecsérlésének elkerülésére a termelésben, működésben és a végrehajtásban. Feltételezi még különleges tulajdonság vagy erény birtoklását, amely hathatós erőt kelt. (Ez a mosópor hathatós a foltok eltüntetésében...).

²⁴ Merriam – Webster Dictionary <http://www.m-w.com/cgi-bin/dictionary> 1998.

²⁵ A.S. Hornby, OXFORD ADVANCED LEARNER'S DICTIONARY, Oxford University Press, Second impresszion 1989, ISBN 019 431 1368 (paperback) p. 386.

Az Oxfordiak szüksézübbak, de a lényeg itt is kiderül már az elsődleges jelentésben.

Effektíve (hatásos):

1(a) hatása van: a kívánt eredményt produkálja (pl. hatásos mérések a munkanélküliség csökkentésében), a törvény mostantól nincs hatályban.

1(b) feltűnő benyomást kelteni: egy nagyon hatásos színű összeállítás, egy hatásos beszéd.

2(a) tényleges vagy létező: a társadalom tényleges tagjai.

2(b) szolgálatra vagy munkára kész: a hadsereg tényleges ereje.

Effektíve (hatásos):

(1) hatásos módon.

(2) gyakorlati célokra, hatályban: Ez azt jelenti, hogy gyakorlatilag nincs esélyünk ezt (valamit) időre befejezni.

A leírt közértelmezési háttérben a szerzőpáros három kulcskérdés köré csoportosítva vizsgálja a hatékonyságot.

Első: a hatékonyság alá nem volt rendelve a hatásosságnak. A hatékonyságot jelenti, hogy a dolgokat helyesen tesszük. A hatásosság viszont azt jelenti, hogy a helyes dolgokat tesszük.

Második: hogy a hatékonyság relatív és nem abszolút fogalom. A hatékonyság mércéi a valóságos teljesítmény mértékeit hasonlítják össze a legjobb lehetőséggel. Ezek klasszikusan a folyamat tényleges energia fogyasztása és az elméleti minimum hányadosa, az átlagköltség összehasonlítása a lehető legalacsonyabbal, vagy a valóságos szállítási idő összehasonlítása a szállítás elméletileg legrövidebb idejével.

Harmadik: a hatékonyság sokoldalú. Sokféle módon lehet meghatározni a hatékonyság vagy a pazarlás mértékét.

A sokoldalúság jegyében a hatékonyság mércéi tovább oszthatók:

A **költség** mércéi a felhasznált erőforrásokat próbálja a minimálisra csökkenteni.

A **variáció** mércéi megpróbálják kiküszöbölni a pazarlást, a bizonytalanságot mérséklő tervek előtérbe-kerülésével.

Az **átfutási idő** (ciklusidő) mércéi a bemenetek kimenetekké alakítási idejét próbálja csökkenteni.

Kevéssel korábban, 1988-ban **Dr Joseph M. Juran**²⁶ (USA) a hatékonyságvizsgálat világában beszél új technikáról, véleménye szerint a kész folyamatelemzésről áttolódik a hangsúly a megelőzés felé. A modern gazdaságokban a költséggörbék a közel ideális felé mozdulnak, amely tartalma a „**tökéletesség elérése korlátozott költségek mellett.**”

Hazai szerzők²⁷ hatékonyság elemzési vizsgálódásuk során a téma fontosságára hivatkozás mellett, valamilyen más mutatóval együtt tárgyalva mutatják be a fogalomkört.

A fontosságot tekintve a leginkább érzékelhető:

- A gazdasági növekedés néhány fontos forrása (pl. alapanyagok) korlátozottan állnak rendelkezésre.
- A jól képzett munkaerő, korszerű technológia nem egyformán állnak rendelkezésre.
- A versenyképes tevékenység minél kevesebb erőforrás felhasználásával történő előállítását követel meg.
- A külső piaci feltételek változása miatt még az elért eredmények megtartása is nehéz feladat a hatékonyság fokozása nélkül.

Ha ezt „lefordítom” a védelmi ágazat nyelvezetére, láthatjuk a nyilvánvaló feladatokat:

- A nemzeti jövedelem tapasztalt és várható növekedési üteme a védelmi ágazat erőforrás igényével nem egyenesen arányos, így ezen korlát belső átrendezést, és hatékonyság növelést kíván.

²⁶ Dr. Joseph M. Juran – Gryna.: Juran's Puality Control Handbook 4. kiadás, NEW York: Mc Graw – Hill, 1988. p. 39.

²⁷ Dr. Birher Ilona, Pucsek József, Sándor Lászlóné dr, Dr. Stanó Imre, Vállalkozások tevékenységének gazdasági elemzése 696/2001. Perfekt Budapest 2001. p. 103.

- A más, korszerű haderőkkel való (nem lépéstartás!) együttműködés néhány képesség létrehozását és a már meglévő hatékony fenntartását feltételezi.
- A létező haditechnikai csúcs elérése nem lehet cél, de a védelmi igényszint és szövetségi elvárásoknak való megfelelés felhasználásai, költséghatékonysága a kor követelményeit kell, hogy tükrözze, az-az csökkenő erőforrás felhasználás mellett minimum változatlan védelmi produktum.
- A számítástechnikai ipar mellett a hadiipar rendelkezik magas amortizációval, így a honi védelmi szférában elért látszólagos eredmények a piaci környezet hatására gyorsan csökkennek, így a szinten tartás feltétele a hatékonyság fokozásával elérhető.

A korábbi gondolatot tovább göngyölítve a hatékonyságot a jövendelmességgel szokásos összehasonlítani:

A szervezeti tevékenység célja mindig valamilyen eredmény elérése, s ennek érdekében valamilyen ráfordítások szükségesek. (Az eredmény és a ráfordítás fogalmakat itt nem számviteli, hanem közgazdasági értelemben használjuk.) Az eredmény (hozam) és a ráfordítás (erőforrás-felhasználás) viszonya határozza meg a tevékenység gazdaságosságát. Javul a gazdaságosság, ha az eredményt kisebb ráfordítással érjük el, vagy adott ráfordítással nagyobb eredményhez jutunk. Innen származik a gazdaságosság fő elve: a **„legkisebb ráfordítással a legnagyobb eredményt!”**

Ez a gondolat az évtizedek során nem változott.

Tekintettel a szükséges erőforrások esetenkénti szűkösségére és a piaci verseny követelményeire, az anyagi javak termelésének megfelelő ütemű növeléséhez rendszeresen csökkenteni kell az egységnyi termeléshez tartozó erőforrás-szükségletet. Így érhetjük el, hogy az anyagi javak termelése gyorsabban növekedjék, mint erőforrásaink, vagy akkor is növekedjék, ha egyes erőforrásaink nem bővülnek.

A védelmi ágazatban megítélésem szerint az erőforrások változatlan mértékű felhasználása mellett a produktumok minőségének, színvonalának bővülését kell értenünk. De igaz ez a tétel a szűkülő erőforrás felhasználás mellett a megőrzött minőségű cél produktum fenntartásának összefüggésében is.

A gazdasági hatékonyság a tevékenység gazdaságosságát van hivatta kifejezni. Ezért a hatékonyság a felhasznált erőforrások egységnyi mennyiségére jutó hozammal, vagy ennek reciprokával, az egységnyi hozamhoz szükséges erőforrások mennyiségével mérhető. **A *hatékonyság fogalma alatt az erőforrások felhasználásának gazdaságosságát értjük.***

Általános képlete a következő:

$$G_h = \frac{H}{E} \quad \text{vagy} \quad \frac{E}{H}$$

ahol:

G_h = gazdasági hatékonyság,

H = hozam (eredmény),

E = felhasznált termelési erőforrás (ráfordítás).

A hatékonyság relatív forgalom, ami azt jelenti, hogy mindig több változatot kell összehasonlítani, s akkor megállapíthatjuk, hogy melyik változat a gazdaságosabb (hatékonyabb).

A jövedelmezőség csak pénzértékben mérhető, míg a gazdaságosság mérésénél ezen kívül természetes és vegyes mértékegységek is alkalmazhatók. A jövedelmezőség számításakor az árbevételt és a ráfordításokat folyó árakon kell számításba venni. Ez a tétel sem zavaró a védelmi szektor eltérő fogalmi rendszerében, hiszen a későbbiekben ezen fogalmak is „fordításra” kerülnek a TKM struktúra bemutatásával.

A hatékonyság vizsgálható a nemzetgazdaság szempontjából és a szervezet szempontjából, sőt a szervezeten belüli (önelszámoló) egységek szintjén is.

A nemzetgazdasági szemléletű és a szervezeti szemléletű hatékonyság megkülönböztetésének az ad jelentőséget, hogy a ***kétféle megközelítés kisebb vagy nagyobb mértékben eltérhet egymástól.*** Makroszinten van jelentősége a nemzetgazdaság szemléletű hatékonyságnak is, az egyes egységek számára azonban a szervezeti szemléletű hatékonyság válik hajtóerővé. A szervezeten belüli egységek szintjén a belső ösztönzési rendszer megalapozása oldaláról kap hangsúlyt a hatékonyság mérése.

A hatékonyság vizsgálható résztevékenységekre és ezek összességére. Az összesített tevékenység hatékonysága két tényezőtől függ; a hozzá tartozó egyes résztevékenységek hatékonyságától és résztevékenységek arányaitól (struktúrájától). Ennek megfelelően az összetett tevékenység hatékonyságának növelésére is kétféle lehetőség van: a résztevékenységek hatékonyságának javítása és a hatékonyabb résztevékenységek arányának növelése.

„A hatékonyságot – a fogalom komplexitása miatt – nem lehet egyetlen mutatóval mérni, annak színvonalára, fejlődésére csak a mutatók rendszere adhat jó megközelítést.

A tevékenységek gazdaságosságának vizsgálatához és összehasonlító elemzéséhez olyan gazdasági mutatókra van szükség, amelyek sokoldalúan jellemzik a gazdálkodás mikroszintű hatékonyságát és vállalkozási szemléletű jövedelmezőségét.”

E mondatokat Dr Birher és szerzőtársai²⁸ 2001-ben írják, amely gondolatok már 1983-ban Szűts István által az addigi munkák összefoglalásaként megjelenik a hazai hatékonyság vizsgálati fogalomkörben.

²⁸ Dr. Birher - Pucsek - Sándorné dr – Dr. Stanó, Vállalkozások tevékenységének gazdasági elemzése. 696/2001. Perfekt, Budapest 2001. p. 105.

A NEMZETI FEGYVERZETI IGAZGATÓ

Fenyvesi Károly¹

Ebben a cikkben a Magyar Honvédség, azon belül is szűkebb értelemben a Honvédelmi Minisztérium azon szervezeti elemeit és feladatait kívánom elemezni, amelyek kapcsolatosak a nemzeti fegyverzeti igazgató feladatkörével, tevékenységével. Egy korábbi írásomban négy NATO tagország védelmi minisztériumait vizsgáltam hasonló céllal. ***Az összehasonlíthatóság kedvéért ugyanazon szempontok alapján elemzem a Honvédelmi Minisztériumot is, így nevezetesen a következők szerint:***

- A nemzeti fegyverzeti igazgató helye, szerepe, jogállása, feladatai a honvédelmi minisztérium szervezetében.
- A nemzeti fegyverzeti igazgatót közvetlenül segítő és támogató szervezeti elemek.
- A különböző szintű CNAD² és WEAG³ (EU⁴) alárendeltségű bizottságokba mely szervezetektől vannak a képviselők kijelölve?

Felhasználva a 3 éves NATO Központban megszerzett tapasztalataimat ezt olyan szempontból is elemezni kívánom, hogy a magyar gyakorlat, hogyan felel meg a szövetségi kötelezettségeinknek és a nemzeti feladatok ellátásának. ***(A CNAD alárendelt bizottságait az 1. ábra, a WEAG bizottságait a 2. ábra tartalmazza.)***

Ezt követően pedig összehasonlítást kívánok tenni, egy korábbi írássom alapján (nyomdai előkészítés alatt), arra vonatkozólag, hogy a Magyar Honvédségben alkalmazott megoldás, mennyire esik egybe, illetve tér el más NATO országok ezen a területen alkalmazott gyakorlatától. Az értékeléshez, elemzéshez szükséges NATO ilyen irányú feladatrendszerét ***„A NATO-ban használt „defence support” – védelmi támogatás***

¹ Fenyvesi Károly mk. ezredes, volt HM nemzetközi fegyverzeti koordinátor.

² CNAD – Conference of National Armaments Directors – Nemzeti Fegyverzeti Igazgatók Konferenciája.

³ WEAG – Western European Armaments Group – Nyugat-Európai Fegyverzeti Csoport.

⁴ EU -Európai Unió, ***az EU-val kapcsolatos feladatok most kezdenek beintegrálódni.***

fogalmának magyar értelmezése” című írásomban részletesen kifejtetem. (Nemzetvédelmi Egyetemi Doktorandum – 2002. 3. szám p. 20-41.– ZMNE - ISSN 1588-2233 –).

1. A magyar nemzeti fegyverzeti igazgató helye, szerepe

Az érvényben lévő szabályozás szerint, ***a Magyar Köztársaság Honvédelmi Minisztériumában (a nemzeti fegyverzeti igazgató) feladatkör (angolul rövidítve NAD⁵) ellátására a HM⁶ védelemgazdasági helyettes államtitkár (továbbiakban HM VGHÁT) van kijelölve (lásd a Honvédelmi Minisztérium felső szintű vezetésének felépítése, 3. ábra)***, vagyis a ***feladatot ellátó személy helyettes államtitkár besorolású***. A munkaköri jegyzékben (közismertebb néven állománytáblában) a nemzeti fegyverzeti igazgató nincs külön megnevesítve, hanem egy a honvédelmi miniszter által aláírt, és a NATO illetékes főtítkárhelyetteséhez megküldött, megbízás, illetve felhatalmazás alapján látja el a mindenkori HM VGHÁT ezt a feladatot. A megbízáshoz kapcsolódó feladatokat a NATO CNAD bizottságának szervezeti és működési szabályzata (angolul rövidítve TOR⁷), a jog és hatásköröket a vonatkozó HM utasítások [***a honvédelmi miniszter 15/1999. (HK7.) utasítása a NATO bizottságaival történő kapcsolattartásról, és a honvédelmi miniszter 81/1999. (HK1/2000.) utasítása a NATO együttműködésre kijelölt személyek tárgyalási felhatalmazásáról***], és részben a Honvédelmi Minisztérium Szervezeti Működési Szabályzatának (továbbiakban SZMSZ) HM VGHÁT-ra vonatkozó fejezete tartalmazza. Természetesen a HM VGHÁT-nak a beosztásából adódóan egy sor egyéb feladatai is vannak. Mivel a témához ezek szorosan nem kapcsolódnak, ezért csak a szükségesnek vélt mértékben foglalkozom velük.

Itt szeretnék utalást tenni arra, hogy a cikk írása közben több változás is történt. Ez érinti a NATO szervezetét, valamint a HM – HVK⁸ szervezetét is. Ismert továbbá az is, hogy további változások várhatóak, a védelmi felülvizsgálat és annak kormányzati jóváhagyását követően. Ahhoz, hogy a cikket, be lehessen fejezni, az időközben végbement változásokat 2003. szeptember 01-ei hatállyal tudtam figyelembe venni.

⁵ NAD – National Armaments Director – Nemzeti fegyverzeti igazgató.

⁶ HM – Honvédelmi Minisztérium.

⁷ TOR – Terms of Reference – Szervezeti működési szabályzat.

⁸ HVK – Honvéd Vezérkar.

A Honvédelmi Minisztérium működési rendjéből eredően a NATO-val, EU-val, WEAG-al való együttműködésért és a két-vagy többoldalú nemzetközi kapcsolatokért a főfelelős, a HM védelempolitikai helyettes államtitkár (továbbiakban VPHÁT). Ebből adódóan minden, a nemzetközi kapcsolatokkal összefüggő kérdés - elsősorban politikai vetületét is tekintve - a VPHÁT-on keresztül realizálódik. Minden nemzetközi vonatkozású kérdésben csak azután lehetséges bármilyen szakmai együttműködés, miután az érvényben lévő szabályzókkal összhangban megszületett a politikai jóváhagyás valamilyen szintű együttműködésre, vagy kapcsolattartásra. Ugyanezen elvek alapján történik a NATO CNAD, WEAG és EU-val történő szakmai feladatvégzés is. Ilyen vonatkozásban a nemzetközi területen beszélhetünk a politika jó értelemben vett elsődlegességéről. Ebből adódóan a ***HM VGHÁT, mint nemzeti fegyverzeti igazgató, nemzetközi kérdésekben elsődlegesen a VPHÁT-al köteles egyeztetni***. Természetesen nem vitatva a szakmai felelősségből eredő jogosultságokat és köteleességeket.

A haditechnikai fejlesztéseket, beszerzéseket tekintve, pedig a Honvéd Vezérkar főnök, mint a felhasználói oldalt legfelsőbb szinten képviselő személy a meghatározó olyan értelemben, hogy a Honvéd Vezérkar főnöknek kell megmondani azt, hogy a feladatai végrehajtásához a Magyar Honvédségnek, azon belül a csapatoknak, különböző szervezeteknek mire van szüksége, és ebből adódóan mit kell fejleszteni, beszerezni, rendszerből kivonni. A nemzeti fegyverzeti igazgatónak ezekben a kérdésekben javaslattevői jogosultsága, illetve kötelezettsége van.

2. A magyar nemzeti fegyverzeti igazgatónak a nemzetközi kötelezettségeiből adódóan (a CNAD SZMSZ-ből, a WEAG és EU működési rendjéből eredeztetve) az alábbi általános feladatokat kellene végrehajtani:

- A NATO CNAD és WEAG alárendeltségébe tartozó tevékenységek nemzeti kereteken belüli érvényesítése és végrehajtásának irányítása.
- A magyar nemzeti képviselő ellátása a CNAD, WEAG és EU nemzeti fegyverzeti igazgatói értekezleteken.
- Jog és hatáskörét meghaladó kérdésekben előterjesztés készítése az illetékességi körben eljáró szervezetek vezetői részére.
- A szakterületéhez tartozó témakörökben a védelmi miniszteri ülések anyagainak előkészítése.

- A CNAD, WEAG és EU szervezeteiben a szakterületének megfelelő nemzeti képviselőket ellátó személyek kijelölése, felkészítésük és tevékenységük koordinálása.
- Jog és hatáskörének megfelelően mandátum kiadása a CNAD, WEAG és EU érintett bizottságaiban képviselőket ellátó személyek részére.
- A tárca védelmi célú haditechnikai beszerzéseinek előkészítése és végrehajtása.
- A védelmi célú nemzeti és nemzetközi kutatási-fejlesztési programok összeállítás, a végrehajtás szervezése, a feltételek biztosítása.
- A két-, illetve többoldalú haditechnikai (fegyverzeti) együttműködés irányítása, megvalósítása.
- A különböző programfejlesztések lebonyolítása.
- A védelmi tervezési dokumentumok anyagi és technikai vonatkozású részeinek kidolgozása.
- Az anyagi és technikai vonatkozású szabványosítási tevékenységek irányítása, és az elfogadott szabványok szervezetben belüli érvényre juttatása.

A későbbiekben részletezem majd, hogy a HM VGHÁT-nak, mint a magyar nemzeti fegyverzeti igazgatónak milyen feladatai vannak az SZMSZ szerint, és összehasonlítom a fenti feladatokkal, és értékelem, hogy azok mennyiben felelnek meg az itt felsoroltakkal.

A legutolsó szervezeti változásig, 2003. június 30-ig, a HM VGHÁT munkáját⁹ a neki közvetlenül alárendelt két főigazgató (haditechnikai fejlesztési főigazgató, védelemgazdasági és informatikai főigazgató), a Brüsszelbe kihelyezett képviselője (angolul rövidítve NADREP¹⁰), vala-

⁹ *Megjegyzés:* Az alábbi megállapításokat a HM Oktatási és Tudományszervező Főosztálya által kiadott „A Honvéd Vezérkar integrálása a Honvédelmi Minisztériumba 1998-2001” című 2001-es kiadvány –ISBN 963 7037 45 – alapján tettem.

¹⁰ NADREP – National Armaments Director Representative – nemzeti fegyverzeti igazgató képviselője.

mint szakreferensek, titkárság, főosztályok és háttérintézmények segítettek (4. ábra).

Itt szeretném megjegyezni, hogy az érvényben lévő szabályzóknak megfelelően a Honvédelmi Minisztériumban a munkáltatói jogkört, ezáltal a hagyományos értelemben vett szolgálati előjárói jogkört is, a közigazgatási államtitkár (továbbiakban KÁT) gyakorolja. Ennél fogva a főosztályok irányítása kifejezés alatt minden esetben szakirányítást kell érteni.

A HM KÁT által átruházott jogkörben szakmailag alárendelt főosztályok és háttérintézmények egy részének irányítása a szakirányultságuknak megfelelően a főigazgatókon keresztül valósult meg.

A haditechnikai beszerzési és fejlesztési főigazgató irányította:

- A HM Haditechnikai Fejlesztési és Beszerzési Főosztályt,
- A HM Beszerzési és Biztonsági Beruházási Hivatalt,
- A HM Technológiai Hivatalt, és a hivatal állományába szervezett
- HM programirodákat,
- Valamint a szakreferenseket.

A védelemgazdasági és informatikai főigazgató irányította:

- A HM Informatikai és Hírközlési Főosztályt,
- A HM Közgazdasági és Vagyonfelügyeleti Főosztályt,
- A HM Gazdasági Tervező Hivatalt,
- Az HM Ingatlankezelési Hivatalt.

A HM Jogi Képviselési Főosztály, a HM Infrastrukturális Főosztály és a HM Pénzügyi és Számvetési Szolgálat Központi Pénzügyi és Számvetési Hivatal közvetlenül a HM VGHÁT irányítása alá tartozott.

Ebben a felállásban a védelemgazdasági helyettes államtitkárt a *nemzeti fegyverzeti igazgatói feladatainak ellátásában közvetlenül az alábbi személyek, illetve szervezetek segítették:*

- A haditechnikai beszerzési és fejlesztési főigazgató, *aki egyben a nemzeti fegyverzeti igazgató helyettese is (miniszteri megbízás alapján),*
- A nemzetközi fegyverzeti szakreferens,
- A haditechnikai fejlesztési szakreferens,
- A HM Haditechnikai Fejlesztési és Beszerzési Főosztály, Hadi-technikai Együttműködési Osztálya (5 fő).

Ebből megállapítható, hogy a nemzeti fegyverzeti igazgatót közvetlenül 3 fő, közvetve további öt fő segítette.

3. Képviselők a különböző szintű CNAD és WEAG alárendeltségű bizottságokban.

Ebben a kérdésben nagyon vegyes a kép, ami az alábbi több tényezőnek is köszönhető:

- Amikor a képviseleti rendszert ki kellett alakítani (1996-1997), figyelembe kellett venni a szóba jöhető jelöltek szakmai és a nyelvi felkészültségét, és ebben a nyelvtudás volt a meghatározó.
- Kellő információk hiányában nem lehetett megfelelő koncepció a különböző szintű NATO bizottságok és a Magyar Honvédség, illetve Honvédelmi Minisztérium szervezeteiből kijelölt képviselők vezetési szintjeinek összehangolására.
- Az elmúlt 6 évben történt többszöri átszervezések következtében nagy volt a szervezeti és személyi fluktuáció. Egyes képviselők más beosztásba kerültek, mások nyugdíjba mentek vagy kiváltak a szervezetből, és emiatt cserélődtek a képviselők. A változások során az volt a jellemző, hogy a képviseleti megbízást a személyek vitték magukkal az új beosztásukba. Ez jelentette a „*kisebbik rossz*” megoldást, mivel ezzel biztosított volt, hogy lehetőleg több évig ugyanaz a személy képviselje a MH-et a bizottságban. Viszont a szakfeladatok vándoroltak egyik szervezettől a másikhoz. Így nem beszélhetünk profil tiszta megoldásról, egyes szervezetekhez olyan feladatok gyűrűznek be, amelyek egyébként nem tartoznának hozzájuk.

A képviselők egy része a Honvédelmi Minisztériumból és háttérintézményeitől, a másik része a Magyar Honvédség különböző szervezeteitől, zömmel a Logisztikai Főigazgatóságtól, később az MH ÖLTP-től, a

haderőnemektől és ellátó központoktól, lettek kijelölve. A képviselők nagy része időközben – van ahol már többször is – váltásra került, ami természetesen mindig visszaveti egy kicsit a munka intenzitását, de van ellenkező példa is, amikor további lendületet adott a munkának. Ha megnézzük a Magyar Honvédség és Honvédelmi Minisztérium hierarchiáját és érvényben lévő működési rendjét, akkor könnyen belátható, hogy **a képviseletet ellátó személyek többsége nem tartozik a területért felelős nemzeti fegyverzeti igazgató szolgálati alárendeltségbe, és csak többszöri (4-6) áttételen keresztül juthatnak kapcsolatba a nemzeti fegyverzeti igazgatóval**, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy majdnem soha. Lehetőségként marad a **kizárólag írásos jelentés** a bizottsági ülésekről, amelyek **nem pótolhatják a személyes konzultációt. Főleg akkor, ha a jelentések néha adminisztratív, néha parancsnoki jogkörből adódó okok miatt el sem jutnak a nemzeti fegyverzeti igazgatóhoz. Egyes jelentéseknek pedig jelentőségüknél fogva, nem is kellene oda kerülniük. Ezeket szűrhetné ki egy esetleges Nemzeti Fegyverzeti Igazgatói Koordinációs Iroda.** A képviselők többségének a nemzeti fegyverzeti igazgatóval történő személyes találkozására egy lehetőség kínál (kínál) alkalmat, az úgynevezett **„Hazai CNAD konferencia”**, amelyen részt vesznek a képviselők, valamint minden érintett szervezet megbízottja és a nemzeti fegyverzeti igazgató is. Célszerű lenne ezt évente megtartani, eddig összesen két alkalommal került erre sor. Azt hiszem, nem kell különösen indokolni, hogy a nemzetközi kapcsolatokban mennyire fontos a következetesség, a hitelesség, az egységes értelmezés és az információk pontossága. Ezt pedig csak egy jól működő koordináció mellett a közvetlen kapcsolattartási lehetőség esetén érhető el.

Figyelembe kell venni még egy további magyar sajátosságot. A HM VGHÁT pozíció alapvetően gazdasági-pénzügyi felkészültséget igényel, és a beosztásba történő kinevezésekor is ez alapján kerül kiválasztásra az azt betöltő személy, ami teljesen helyénvaló is. **Ugyanakkor a nemzeti fegyverzeti igazgatói feladatkör**, a beszerzések előkészítésének feladatait leszámítva, **alapvetően mérnök-műszaki, illetve katonai felkészültséget igényel (lásd: haditechnikai együttműködés, programfejlesztések, haditechnikai vonatkozású védelmi tervezés, haderőfejlesztések technikai vonatkozásai, anyagi-technikaiszabványosítás, haditechnikai kutatás-fejlesztés, hadiiparral való együttműködés, képességfejlesztő beruházások, stb.).**

Mindezek azt támasztják alá, hogy **az alapvetően gazdasági-pénzügyi képzettséggel rendelkező HM VGHÁT-t, mint nemzeti fegyverzeti igazgatót, hivatalosan is egy a katonai, mérnök-műszaki területen jártas**

nemzeti fegyverzeti igazgató helyettes kell, hogy segítse. A nemzetközi kapcsolatokat, főleg a NATO kötelezettségvállalásaink fontosságát tekintve, kívánatos lenne, hogy ezen feladatok koordinálását, egyes esetekben a képviselőt is, a nemzeti fegyverzeti igazgató közvetlen alárendeltségében működő aránylag szűk létszámú koordinációs iroda (5-6 fő) lássa el. Célszerű lenne, hogy:

- az iroda vezetője egyben a nemzeti fegyverzeti igazgató helyettese legyen,
- az iroda beosztottjai lássák el a nemzeti képviselőt a főbizottságokban, illetve a kiemelten fontos bizottságokban,
- az iroda koordinálja a nemzeti fegyverzeti igazgató feladatkörébe tartozó NATO, WEAG, EU és kétoldalú nemzetközi kapcsolatokat is.

Ezzel biztosítható lenne, hogy minden fontos és szükséges információ közvetlenül eljusson a nemzeti fegyverzeti igazgatóhoz, a kevésbé fontos és lényegtelen információk kiszűrésre kerülhetnének, nem rabolva el az amúgy is szűkös időt a napi teendők során a VGHÁT-tól.

Erre a megoldásra az elmúlt évek során tett többszöri javaslat ellenére, a nemzeti fegyverzeti igazgató részéről nem volt igény. Ellenkezőleg, a 2003. július 01-ei változásokkal – az addig meglévő, a nemzeti fegyverzeti igazgatót ezen a területen közvetlenül támogató beosztások is (haditechnikai beszerzési és fejlesztési főigazgató, szakreferensek) – megszüntetésre kerültek.

Mint ahogyan fentebb említettem, 2003. július 01-ével, a Honvédelmi Minisztérium és a Honvéd Vezérkar létszámának csökkentésével egy időben, a *HM VGHÁT szakmai irányítása alá tartozó szervezeteket, valamint a logisztika területeit érintően, jelentős szervezeti változtatásokra került sor* (a Honvéd Vezérkar alárendeltségében másutt is, de a témához nem tartozik, ezért nem foglalkozom vele).

A 2003. július 01-ei szervezeti változásokat követően a HM VGHÁT és egyben, mint nemzeti fegyverzeti igazgató szakterületét érintően a következő szervezeti, működési rend került kialakításra (5. ábra).

A HM VGHÁT-t közvetlenül egy 5 fős létszámú tanácsadó csoport támogatja. *Ebből egy fő tanácsadó foglalkozik a haditechnikai területtel.* Jelenleg a nemzeti fegyverzeti igazgató helyettesi teendőket ki látja el.

Erre elvileg kijelölésre kerülhet a haditechnikai főtanácsadó (aki eddig is betöltötte ezt a tisztséget, mint főigazgató) látja el.

A HM VGHÁT közvetlen irányítása alatt, a KÁT által átruházott jogkörben, az alábbi *szervezeti elemek működnek*:

- Titkárság,
- Védelemgazdasági főtanácsadók, tanácsadók,
- HM Infrastrukturális Főosztály,
- HM Jogi Képviselői Főosztály,
- HM Logisztikai és Haditechnikai Fejlesztési Felügyeleti Főosztály (a továbbiakban HM LHFFF),
- HM Közgazdasági és Vagyonfelügyeleti Főosztály,
- Ezen kívül a Honvédelmi Minisztérium háttérintézményei közül a következő hivatalok és intézmények tartoznak a HM VGHÁT közvetlen irányítása alá:
- HM Pénzügyi és Számviteli Szolgálat Központi Pénzügyi és Számviteli Hivatal,
- HM Gazdasági Tervező Hivatal,
- A HM Munkabiztonsági és Építésügyi Hatósági Hivatal,
- A HM Protokoll és Nemzetközi Rendezvényszervező Igazgatóság.

A HM VGHÁT szakmai irányítást gyakorol az illetékes főosztályvezetőkön keresztül a következő HM háttérintézmények felett:

- HM Beszerzési és Biztonsági Beruházási Hivatal,
- HM Technológiai Hivatal,
- HM Ingatlankezelési Hivatal.

Ezen kívül a HM VGHÁT szakmai felügyeletet gyakorol a HM Logisztikai és Haditechnikai Fejlesztési Felügyeleti Főosztályon keresztül az **MH Összhaderőnemi Logisztikai Támogató Parancsnokság** szakmai tevékenysége felett.

Az **5. ábrán** szemléltetett vázlatot összehasonlítva a **4. ábrán** látható vezetési és irányítási renddel, az látszik, hogy bizonyos tekintetben egyszerűsödött a HM VGHÁT közvetlen, illetve átruházott jogkörben a szakmai alárendeltségébe tartozó szervezetek vezetési rendje. Megszüntetésre került egy vezetési szint, a főigazgatók vezetési szintje.

A nemzeti fegyverzeti igazgatói feladatkör közvetlen segítségére nem került rendszeresítésre beosztás. A **NATO, WEAG, EU és egyéb nemzetközi szakfeladatokkal kapcsolatos tevékenységek végzésére** a HM Logisztikai és Haditechnikai Fejlesztési Felügyeleti Főosztály állományába szervezett **Haditechnikai Együtműködési Osztály** hivatott. Ezen a területen nem történt lényeges változás, csupán létszámcsökkentés. Mivel az osztály nem rendelkezik közvetlen, csak közvetett NATO, WEAG, illetve EU vonatkozású információkkal, ezért igazi koordinációt sem képes megvalósítani.

Megszűnt két szakreferensi beosztás is, amelyek korábban a nemzeti fegyverzeti igazgatót, illetve helyettesét segítették a nemzetközi feladatok végrehajtásában. **Így a nemzeti fegyverzeti igazgatót, ebbéli munkájában közvetlenül nem támogatja senki**, ami véleményem szerint visszalépés a korábbi helyzethez képest. Ezzel ellentétben az lett volna a kívánatos, hogy erősödjön, legalizálódjon a NATO (WEAG, EU) irányú kötelezettségből adódó tevékenységet koordináló, végrehajtó szervezet közvetlenül a HM VGHÁT alárendeltségében. **Pozitív irányú változás** történt viszont abban, hogy **rendszeresítésre került** a NADREP mellé Brüsszelben egy **NADREP helyettesi beosztás**.

A nemzeti fegyverzeti igazgató hatáskörébe tartozó NATO, WEAG és EU bizottságokban a képviselőlet rendszere, a képviselőlet ellátására vonatkozó eddigi elgondolás nem változott. Többségében a képviselőletet el látók személye sem változott csak más szervezethez került, így a folyamatosság egyenlőre biztosítottnak látszik.

A Honvédelmi Minisztérium **új Munkaköri Jegyzékében továbbra sem jelenik meg a nemzeti fegyverzeti igazgató beosztás**, holott ez cél szerű lenne, mivel a NATO országok esetében is ez a gyakorlat, és így a **Munkaköri jegyzékben jogilag is meg lehetne nevesíteni a nemzeti fegyverzeti igazgató helyettesét is**, amely beosztás szintén hiányzik a Honvédelmi Minisztérium szervezetéből. Indokoltnak tartom továbbá azért is, mert **a nemzeti fegyverzeti igazgatóra vonatkozó feladatok viszont – igaz helyenként hiányosan és pontatlanul - megjelennek a HM VGHÁT feladatai között**.

Ezeket szó szerint idézve az új SZMSZ tervezetből az alábbiak¹¹:

- Képviseli a Honvédelmi Minisztériumot a NATO és a NATO tagállamok felsőszintű **gazdasági, logisztikai és pénzügyi** vezetőivel fenntartott kapcsolatokban.
- Ellátja a nemzeti fegyverzeti igazgatói feladatokat.
- Dönt a különböző szintű bizottságokban a HM szervek és szervezetek képviseletéről.
- Előterjeszti a szövetséges fegyveres erőkkel kapcsolatos egységes védelmi előírások, szabványosítási egyezmények tervezeteit, koordinálja azok végrehajtását.
- Dönt a NATO gazdasági, haditechnikai szabványosítási és minőségbiztosítási, valamint a CNAD alárendeltségében működő bizottságokban a HM szervek és szervezetek képviseletéről, javaslatot tesz a MH képviseletére. Az illetékes szolgálati eljárók álláspontjának kikérését követően meghatározza az említett szervezetekben képviselendő magyar álláspontot, irányítja és ellenőrzi a képviselők tevékenységét.
- Irányítja a NATO Biztonsági Beruházási Programjával (NSIP¹²) kapcsolatos beruházási, és ezzel összhangban lévő építési-beruházási informatikai és hírközlési irányelvek kidolgozását.
- A helyettes államtitkárokkal együttműködve javaslatokat készít elő a nemzetközi kötelezettségek vállalására, illetőleg a vállalt katonai kötelezettségek teljesítésére.
- Engedélyt ad a nemzetközi kapcsolatok keretében gazdasági következményekkel járó kötelezettségvállalásra.
- Irányítja a haditechnikai fejlesztési javaslatok, továbbá a haditechnikai kutatási, műszaki fejlesztési, katonai minőségügyi, szabványosítási és ezzel összefüggő nemzetközi együttműködési, valamint a fejlesztés keretébe tartozó haditechnikai beszerzési

¹¹ **Megjegyzés:** Az itt felsorolt feladatokat a HM SZMSZ-e tartalmazza.

¹² NSIP – NATO Security Investment Programme - Biztonsági Beruházási Program.

tervek kidolgozását, ezt követően a terveket előterjeszti jóváhagyásra.

A fenti feladatok a Honvédelmi Minisztérium új SZMSZ-ében a HM VGHÁT címszó alatt szétszórtan jelennek meg. Így elég nehéz ezeket azonosítani a nemzeti fegyverzeti igazgatói feladatkörhöz. Egyes feladatokat pedig csak áttételesen találhatunk meg. ***Ezért célszerűnek tartanám a nemzeti fegyverzeti igazgatói feladatkörrel összefüggő kötelelességeket, feladatokat egy alcím, a nemzeti fegyverzeti igazgató feladatai alatt megjeleníteni.***

Fentebb utaltam rá, hogy ***egyes feladatok hiányoznak***, mint például a WEAG-al és EU-al összefüggőek. Nem esik szó a rendszeres NATO, WEAG és EU védelmi miniszteri ülések előkészítésével kapcsolatos feladatokról. ***Pontatlanul szerepel*** például logisztikai képvisellel kapcsolatos megfogalmazás a felsorolás első pontjában. Ugyanis a NATO-ban a logisztikai képviselést az SNLC¹³ bizottságban a fogyasztói logisztikai oldal, vagyis HVK látja el. Hasonlóan hibás a harmadik pontban szereplő megfogalmazás is, mert a HM VGHÁT csak a szakterületéhez tartozó bizottságok (legyen az NATO, WEAG vagy akár hazai bizottság is) képviselétét illetően jogosult dönteni.

A magyar nemzeti fegyverzeti igazgató feladatkörébe tartozó tevékenységek összehasonlítása a vizsgált négy másik NATO tagországban¹⁴ (Dánia, Olaszország, Németország, Spanyolország) alkalmazott gyakorlattal.

Általános megállapítások:

- Az országok többségében a nemzeti fegyverzeti igazgató (NAD) helyettes államtitkár jogállású személy - kivéve a vizsgált országok közül Olaszországot, ahol a nemzeti fegyverzeti igazgató államtitkár besorolású.

¹³ SNLC – Senior NATO Logisticians’ Conference – NATO Logisztikai Vezetők Értekezlete.

¹⁴ ***Megjegyzés:*** A négy ország elemzése a Katonai Logisztika előző számában olvasható. Jelenleg a főbb szempontokat az összehasonlító táblázat tartalmazza.

A vizsgált országokban:

- a munkaköri jegyzékben is megnevesítik a nemzeti fegyverzeti igazgató beosztást. A HM Munkaköri jegyzékében nem szerepel ilyen beosztás,
- a „**Munkaköri Jegyzékben**” nevesítve van a nemzeti fegyverzeti igazgató helyettes is, míg nálunk ez sem jelenik meg,
- a nemzeti fegyverzeti igazgatót minden esetben egy erre a feladatra rendszeresített, és a nemzeti fegyverzeti igazgatónak vagy helyettesének közvetlenül alárendelt szervezet (főosztály, igazgatóság, osztály) segíti. Nálunk egy a HM VGHÁT-nak szakmailag alárendelt főosztályba szervezett 4 fős osztály hivatott a CNAD és WEAG (EU) szakfeladatokat koordinálni,
- ugyanaz a személy látja el a nemzeti fegyverzeti igazgatói feladatokat a CNAD-ben, a HM WEAG-ban és az EU-ban is, ez meg-egyezik a magyar gyakorlattal,
- a nemzeti fegyverzeti igazgató jelentős ráhatással, irányítási jogkörrel rendelkezik a nemzeti hadiipar felett, míg nálunk alig van kapcsolata a hadiiparral,
- a CNAD és WEAG főbizottságaiba a nemzeti fegyverzeti igazgatónak vagy helyettesének közvetlenül alárendelt szervezetektől vannak a képviselők kijelölve. Nálunk teljesen vegyes a kép. A képviselők a Honvédelmi Minisztériumból, a HM háttérintézményeitől és az MH ÖLTP-től vannak kijelölve. A főbizottságokban képviselői ellátók feladata lenne egyben az adott témakörben a koordináció is. Ebben az esetben ez szinte lehetetlen feladat. **Ennek alapvetően két oka van:**

- Figyelembe véve a Magyar Honvédség működési rendjét, a kijelölt képviselő a beosztásából adódóan nem jogosult az MH-t érintő teljes koordinációra.

- A képviselőknek nincs közvetlen kapcsolata a nemzeti fegyverzeti igazgatóval, ezáltal olyan időcsúszás keletkezik, amire felhatalmazást kap az illető a feladatok továbbadására, hogy ad-dig leg több esetben az aktualitását veszti.

- A 2-es és 3-as szintű bizottságokba a képviselők a haderőnektől és a szakmai háttérintézményektől vannak kijelölve. Ez megegyezik a nálunk is kialakult gyakorlattal.
- A nemzeti fegyverzeti igazgatót minden esetben a NADREP képviseli Brüsszelben, a NATO Központban. Ez nálunk is így van.

További megállapítások a CNAD-al kapcsolatos működési rendet vizsgálva a napi gyakorlatból¹⁵ vett példák és saját tapasztalataim alapján:

A NATO irányába végzett tevékenység nem kellően koordinált. Nem azt állítom, hogy minden tekintetben rossz, hanem azt, hogy hiányosságok vannak itt is. Ez megállapítható, ha a tervezési oldalát nézzük a tevékenységnek és hasonlóan a végrehajtás oldalát tekintve is. ***A tervezési oldalon*** fellelhető hiányosság: hogy a felelős szervezetet megkerülve kerülhetnek betervezésre bizottsági ülésekre történő kiutazások; úgy kerülnek kicserélésre a képviselők, hogy a felelős szervezet nem tud róla, hogy csak példát említsek. ***A gyakorlati végrehajtás során*** számos hiányosságot tudnék felsorolni, mint például a következőket: sokszor a bizottsági ülésekre felkészületlenül utaznak ki a képviselők; nem rendelkeznek az ülés napirendjéhez szükséges konkrét felhatalmazással; az ülések után nem készül érdemi újtjelentés, az ülés napirendjén szereplő téma, illetve az abból származtatható információk, feladatok nem jutnak el az illetékesekhez; koordináció hiányában nem kerülnek feldolgozásra fontos témák, így nem alakítható ki valós nemzeti vélemény; stb.

¹⁵ Ehhez felhasználtam a 2003 március - április hónapban „***A CNAD és WEAG (EU) bizottsági képviselet***” témakörben készített jelentésemet (741/7/2003 számú jelentés), amely elkészítésre a HM VGHÁT-tól kaptam feladatot.

ÖSSZEHASONLÍTÓ TÁBLÁZAT

<i>Ország</i>	<i>A fegyverzeti igazgató (NAD*) jogállása</i>	<i>Hány CNAD és WEAG bizottság munkájában vesznek részt?</i>	<i>A NAD-t közvetlenül segítő szervezeti elemek</i>	<i>Képviselők a CNAD és WEAG Főbizottságaiban (1. szintű)</i>	<i>Képviselők a CNAD és WEAG 2. és 3. szintű bizottságaiban</i>
Dánia	Helyettes államtitkár	~ 75	Egy főosztály	A NAD közvetlen alárendeltségében lévő főosztály állományába szervezett koordinátorok	Haderőnevektől
Olaszország	Államtitkár	Több, mint 100, nincs pontos adat	Altábornagy rendfokozatú NAD helyettes, és a neki alárendelt 5 igazgatóság	Az igazgatóságok állományából	Haderőnevektől és a háttér intézetek állományából
Németország	Helyettes államtitkár	Több, mint 100, nincs pontos adat	Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya	A NAD-nak közvetlenül alárendelt osztályok állományából	Haderőnevektől és a Fegyverzeti Hivatal állományából
Spanyolország	Helyettes államtitkár	~ 150	Nemzetközi Kapcsolatok Igazgatósága	A NAD-nak közvetlenül alárendelt Igazgatóságok állományából	Haderőnevektől és a Technológiai Központok állományából
Magyarország	Helyettes államtitkár	~ 40	A HM LHFFF* egy osztálya, a HEO** összesen 4 fő	Vegyesen: a HM szervek és háttérintézményei, valamint az MH ÖLTP állományából	Vegyesen: a HM szervek és háttérintézményei, valamint a haderőnevek és az MH ÖLTP állományából

Megjegyzés: *HM LHFFF – Logisztikai és Haditechnikai Fejlesztési Felügyeleti Főosztály.

** HEO – Haditechnikai Együttműködési Osztály.

Összegzett következtetések a Magyar Honvédségre vonatkozóan :

- A nemzeti fegyverzeti igazgatói beosztást ellátó személy, hasonlóan más NATO országokhoz, nálunk is helyettes államtitkári jogkörrel rendelkezik.
- A 2003. július 01-ei szervezeti változásokkal egyszerűsödött a HM VGHÁT szakmai alárendeltségében lévő szervezetek irányítási rendje, ugyanakkor ***gyengültek a CNAD, WEAG, EU és nemzetközi együttműködési feladatok végzésért felelős szervezeti feltételek.***
- Továbbra sem jelenik meg a HM Munkaköri Jegyzékében a nemzeti fegyverzeti igazgató és nemzeti fegyverzeti igazgató helyettesi funkció.
- A HM SZMSZ-a részben hiányosan, részben pontatlanul tartalmazza a nemzeti fegyverzeti igazgatói beosztáshoz tartozó feladatokat.
- A nemzeti fegyverzeti igazgató általában jelentős ráhatással, irányítási jogkörrel rendelkezik a nemzeti hadiipar felett, míg nálunk alig van kapcsolata a hadiiparral.
- Nincs a nemzeti fegyverzeti igazgató közvetlen alárendeltségében olyan szervezet, amely a NATO CNAD, WEAG és EU feladatokat koordinálná. Ez a feladat csak áttételen keresztül valósulhat meg.
- A nemzeti képviselők a főbizottságokba nem a nemzeti fegyverzeti igazgatónak közvetlenül alárendelt szervezettől vannak kijelölve.
- Pozitív irányú változás, hogy rendszerezítésre került a NADREP helyettesi beosztás.
- Jelenleg a nemzeti fegyverzeti igazgató helyettesi teendőket a HM GHÁT főtanácsadója látja el.

Javaslat a nemzeti fegyverzeti igazgatói feladatkör szervezeti támogatására vonatkozóan:

1. Hasonlóan a Védelemgazdasági Koordinációs Irodához, létrehozni a Nemzeti ***Fegyverzeti Igazgatói Koordinációs Irodát (6. ábra)***,

amelynek vezetője a nemzeti fegyverzeti igazgató helyettes. Az iroda létszámát a feladatok függvényében a következőképpen kialakítani:

- 1 fő szárazföldi fegyverzeti koordinátor,
- 1 fő légierői fegyverzeti koordinátor,
- 1 fő kutatás-fejlesztés és WEAG koordinátor,
- 1 fő AGS¹⁶ programfelelős,
- 1 fő rakétavédelmi programfelelős,
- 1 fő szabványosítás, minőségbiztosítás és egyéb témák.

Ez összesen hét fő, amely létszám a tanácsadó csoportból és a Hadi-technikai Együttműködési Osztály állományából kiállítható gyakorlatilag létszámnövekedés nélkül.

Ebben az esetben a HM LHFFF feladataiból kikerülnének a CNAD, WEAG, EU és a két és többoldalú nemzetközi együttműködési feladatok. A koordinátorok járnának ki a főbizottsági ülésekre, és mivel közvetlenül kapcsolatban állnak a nemzeti fegyverzeti igazgatóval, lehetőségük lenne a valós koordináció megvalósítására.

Ezt a megoldást tekinthetjük 3. változatnak, ahol az első változat a 2003 július 01-e előtti helyzet, 2. változat a július 01-e utáni helyzet.

2. Mint lehetséges megoldás, felvetődik egy olyan változat is, ahol *a nemzeti fegyverzeti igazgatói beosztás önállóan jelenik a HM Munkaköri Jegyzékében, helyettes államtitkári besorolással.* Ebben az esetben a HM VGHÁT-ról leválasztásra kerülnének a nemzeti fegyverzeti igazgatóhoz kötődő NATO CNAD, WEAG és egyéb nemzetközi ügyekkel összefüggő feladatok.

A nemzeti fegyverzeti igazgatót közvetlenül egy 8-10 fős Fegyverzeti Igazgatói Koordinációs Iroda segítené. A HM LHFFF-ből kikerülne a Hadi-technikai Együttműködési Osztály, amelynek feladatai bekerülnének a koordinációs irodába. Mivel ez a változat egy plusz helyettes államtitkári pozíció rendszeresítésével is járna, nehezebben kivitelezhető, mint az előző javaslat. Viszont ez azzal az előnnyel járna minden más megoldás-

¹⁶ AGS – Alliance Ground Surveillance – Szövetséges Szárazföldi Felderítő rendszer.

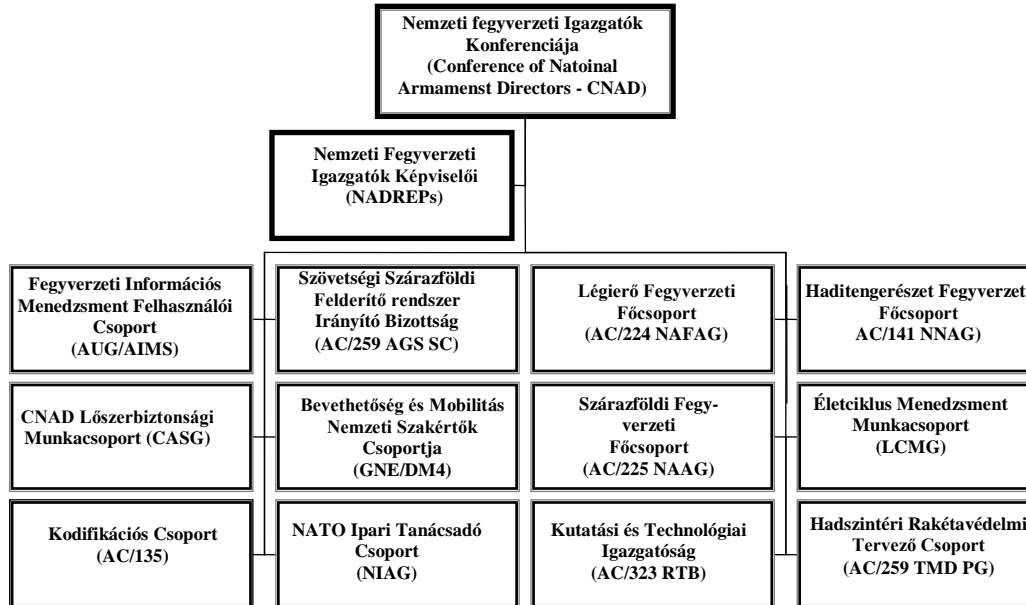
sal szemben, hogy a nemzeti fegyverzeti igazgató kénytelen lenne minden témában egyeztetni, vagyis konzultációt folytatni az illetékes vezetőkkel a döntések előtt, és nem fordulhatna elő, hogy úgy hozzon döntést, hogy nem konzultál az érintettekkel.

Miért gondolom ezt? Abban az esetben, amikor a HM VGHÁT egyben a nemzeti fegyverzeti igazgató is, elvileg meg van az a lehetősége egy bizonyos kereteken belül, hogy úgy hozzon gazdasági kihatással járó döntést CNAD, WEAG és EU szakterületét érintő ügyekben, hogy nem kell konzultálnia más vezetőkkel. Ebben benne van a tévedés lehetősége még úgy is, hogy kizárjuk a szándékosságot. Főleg úgy, hogy a jelenlegi elgondolások szerint (az SZMSZ-ből következően) a termelői és fogyasztói logisztikáért egyaránt a HM VGHÁT felelős.

Felhasznált irodalom

1. NATO CNAD Terms of Reference, AC/259 – D/1539 Annex II számú NATO dokumentum.
2. A Honvédelmi Minisztérium Ideiglenes Szervezeti Működési Szabályzata (tervezet).
3. 741/7/2003 HM számú Jelentés a CNAD és WEAG (EU) bizottsági képviselőt témakörben megtartott értekezletről.
4. A honvédelmi miniszter 15/1999. (HK7.) utasítása a NATO bizottságaival történő kapcsolattartásról.
5. A honvédelmi miniszter 81/1999. (HK1/2000.) utasítása a NATO együttműködésre kijelölt személyek tárgyalási felhatalmazásáról.

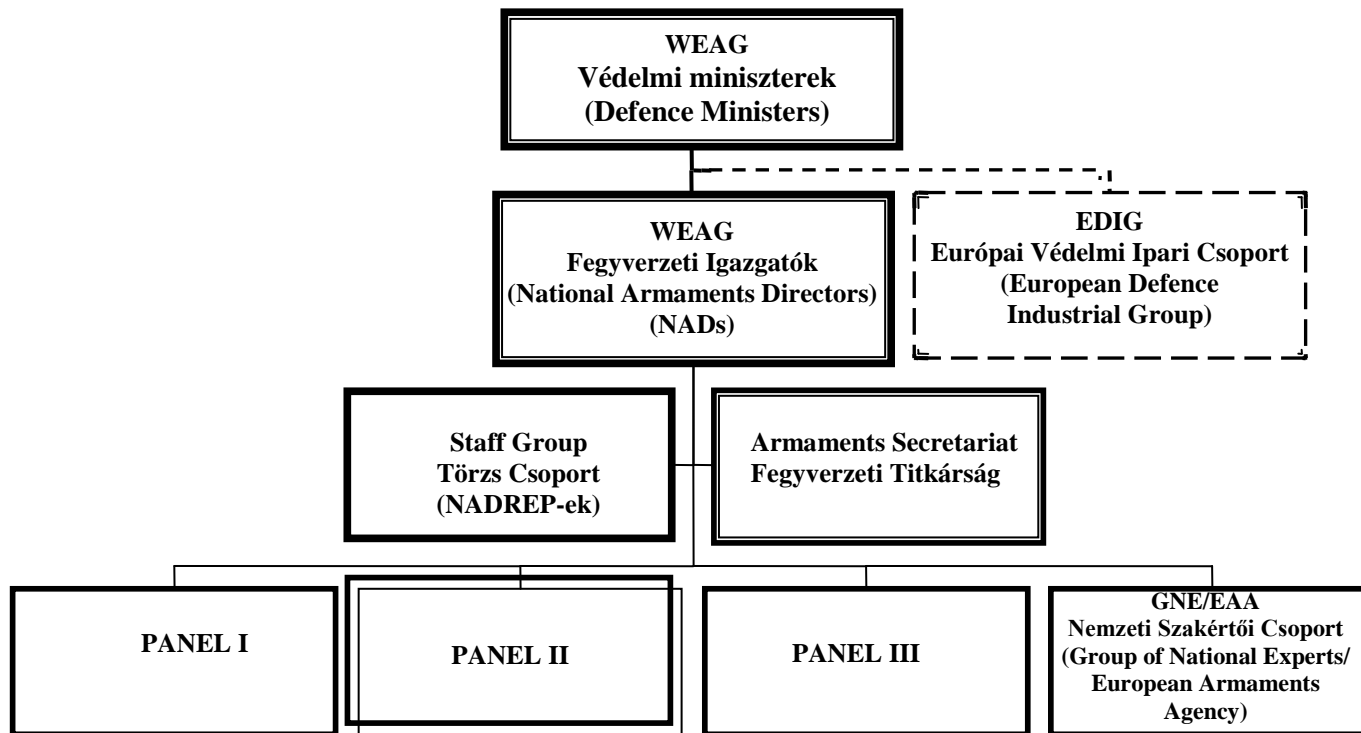
A CNAD felépítése
(Conference of National Armaments Directors - Nemzeti Fegyverzeti Igazgatók Konferenciája)

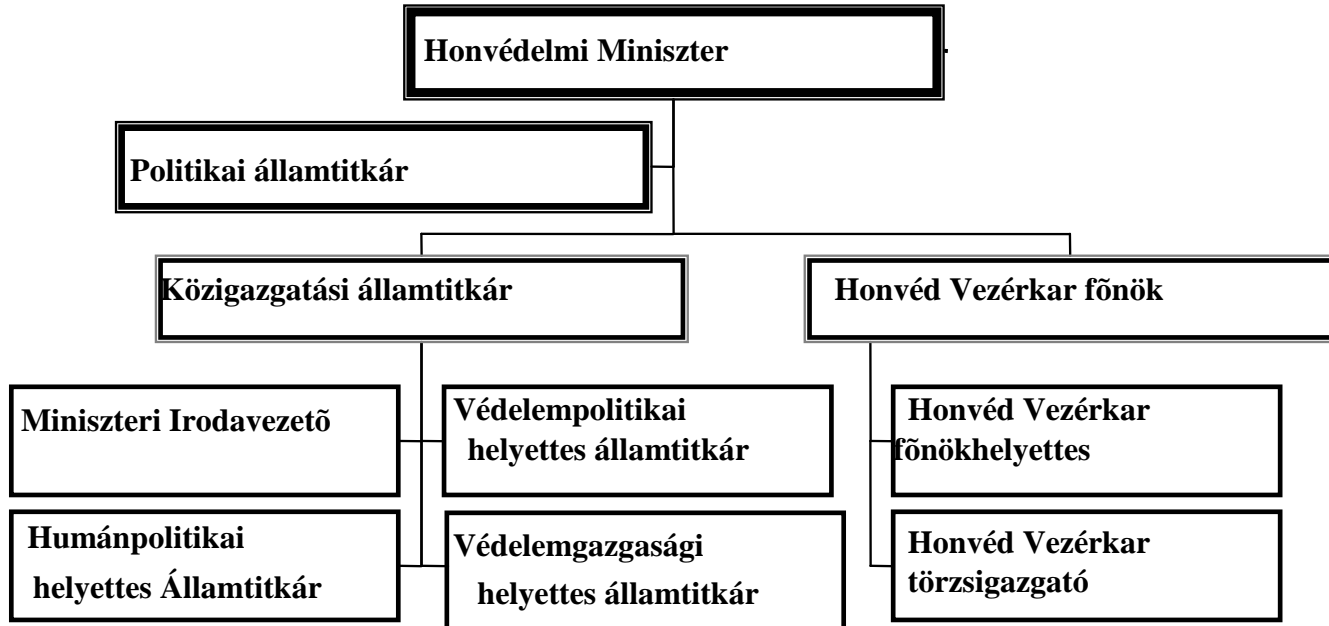
Megjegyzés: Az itt felsorolt bizottságok a CNAD főbizottságai. A főbizottságok alárendeltségében működnek a 2. szintű, azok alárendeltségében a 3. szintű bizottságok, munkacsoportok, összességében mintegy 220 különféle szintű bizottság.

WEAG - Western European Armaments Group
Nyugat-Európai Fegyverzeti Csoport

2. ábra

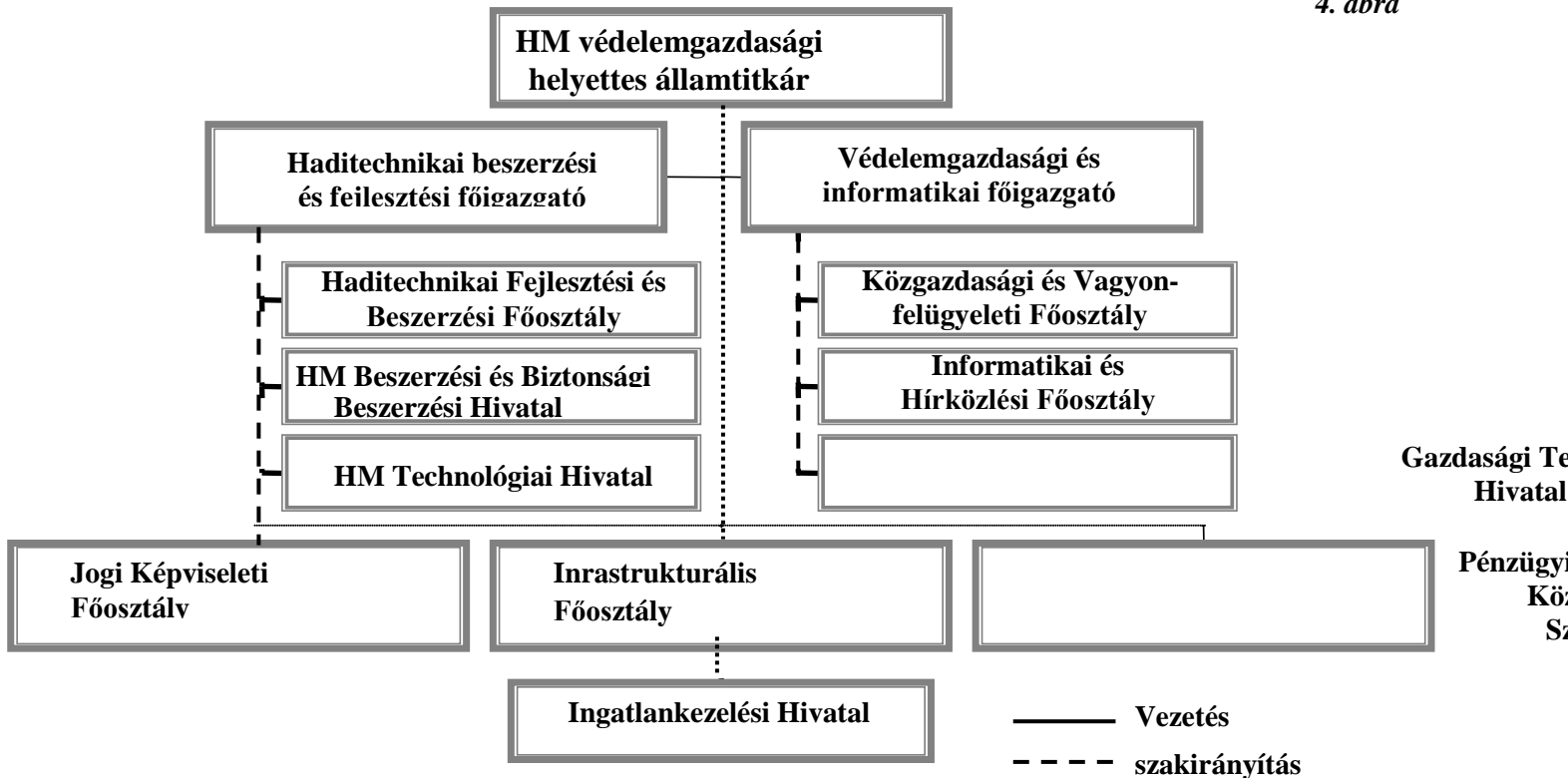

A Honvédelmi Minisztérium
felső szintű vezetésének felépítése

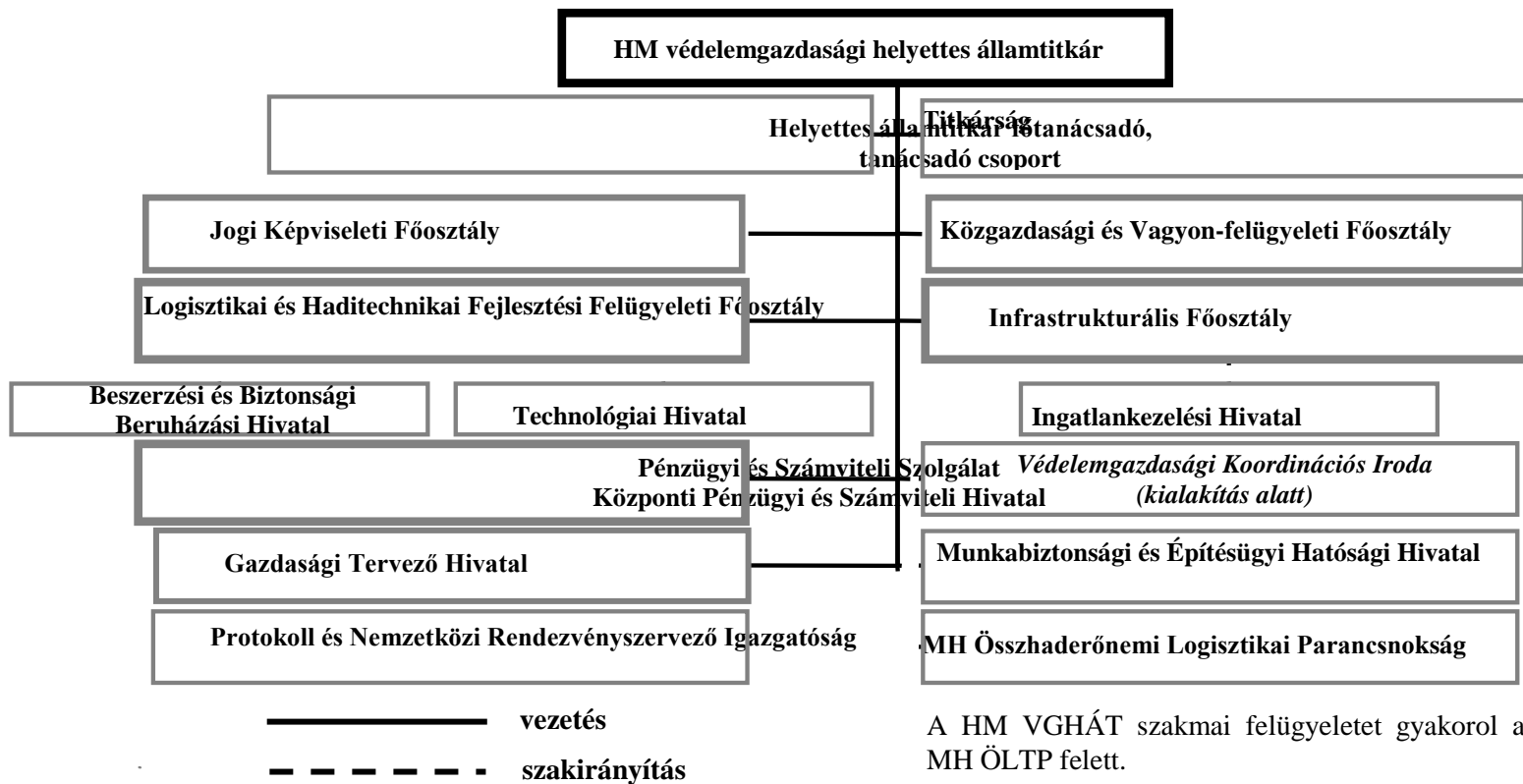
A HM VGHÁT ALÁRENDELTSÉGÉBE TARTOZÓ SZERVEZETEK VEZETÉSI, IRÁNYÍTÁSI RENDJE 2003. JÚNIUS 30-IG

4. ábra

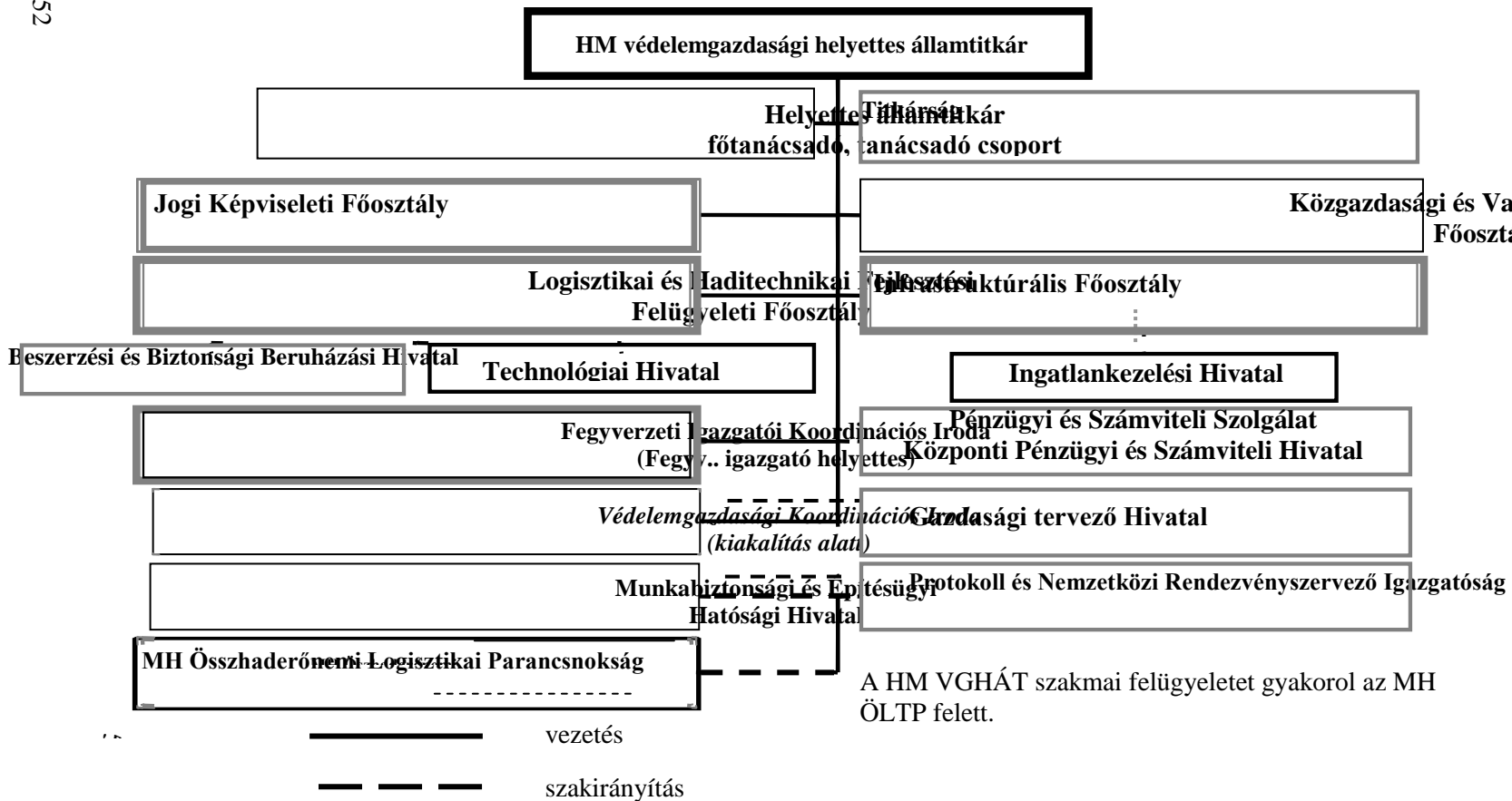
A HM VGHÁT alárendeltségébe tartozó szervezetek vezetési, irányítási rendje
2003. július 01-től

5. ábra

JAVASLAT
a nemzeti fegyverzeti igazgatói feladatkör szervezeti támogatására

6. ábra

AZ ÜZEMBENTARTÁS DOKTRINÁLIS KÉRDÉSEI (ÜZEMBENTARTÁSRÓL LOGISZTIKUSOKNAK)

I. RÉSZ.

Lovász Zoltán¹

Bevezető

A haditechnikai eszközök üzemeltetése (technikai támogatása) meghatározó szegmense a haderő logisztikai támogatási rendszerének. Egy évekig tartó ellentmondásos fejlődési folyamat vezetett a jelenlegi állapotok kialakulásához. Különböző szinteken végbement integrációs folyamatok eredményeként alakult ki a haderő napjainkban funkcionáló logisztikai támogató rendszere és annak részeként az üzemeltetés (technikai támogatás) rendszere. A jelenlegi felfogás szerint az üzemeltetés azoknak a szakirányú tevékenységeknek és a hozzájuk kapcsolódó rendszabályoknak az összessége, amelyek a haderő technikai eszközökkel történő ellátására, azok rendeltetésszerű használatára, az üzemeltetéshez szükséges feltételek megteremtésére, az alkalmazás során várható veszteségek prognosztizálására, a harci sérülést szenvedett, vagy meghibásodott eszközök helyreállítására irányulnak.

Ezeket a sorokat azzal a céllal írom, hogy műszaki előképzettséggel nem rendelkező, de a haderő logisztikai támogató rendszerében működő, és az üzemeltetési szakterülettel esetenként kapcsolatba kerülő logisztikai szakemberek és vezetők, átfogó képet alkothassanak napjaink üzemeltetési problémáiról, hogy képzettségüktől függetlenül, jelentőségének és szerepének megfelelően viszonyulhassanak a logisztikai támogató rendszer ezen funkcionális területéhez. *Azokat az általános üzemeltetési fogalmakat, eljárásokat, elveket és rendszabályokat kívánom összefoglalni, amelyek műszaki előképzettség nélkül is, elegendő tájékozottságot biztosíthatnak az adott témakör kezeléséhez, szerepének megítéléséhez.*

Nem céлом hogy az üzemeltetési szakembereikkel valamiféle új ismereteket közöljek, hogy az üzemeltetési beosztásokat ellátó kollégák ismereteit bővítsem. *Elsősorban a logisztikai szakma más területein*

¹ Dr. Lovász Zoltán alezredes, a hadtudomány kandidátusa, ZMNE Logisztikai tanszék docense.

működők és a szakmai kérdésektől eltávolodó vezetők figyelmét szeretném felhívni azokra az aktualitásokra, azokra az evidenciákra, azokra a feladatokra, amelyek a haderő üzemeltető rendszerének jelenlegi működését jellemzik, és a jövő, az előrelépés feladatait, lehetőségeit sejtetik.

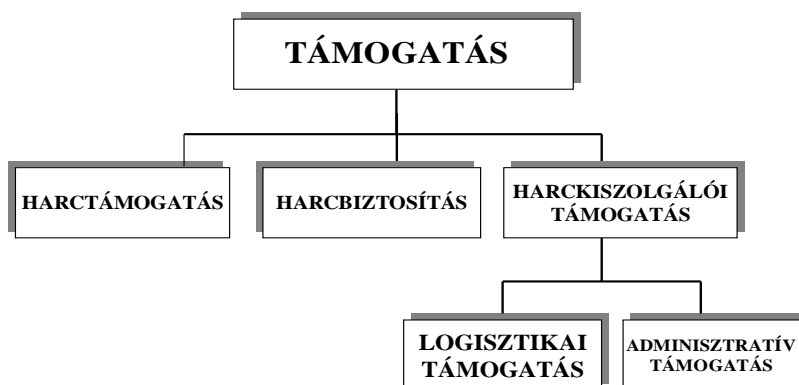
Rövid tanulmányomban az üzemeltetés rendszerét, elveit, normatíváit, materiális és szervezési alapjait kívánom bemutatni. Foglalkozom az üzemeltetésnek a logisztikai támogatás rendszerében betöltött helyével és szerepével. Átfogó képet kívánok adni a hadfelszerelés részét képező haditechnikai eszközökről, azok csoportosításáról. Foglalkozom a haditechnikai eszközök harci lehetőségeivel, a hadrendben lévő eszközök készenléti állapotaival, elemzem a hazai és a külföldi fenntartási stratégiákat, a technikai kiszolgálás, a javítás (helyreállítás) elveit, feladatait.

A dolgozatomban alkalmazott terminológia szinkronban lesz a logisztikai támogató rendszer formanyelvével, a logisztikai doktrínában alkalmazott frazeológiával. Az üzemeltetés korszerű, tudományosan megalapozott ismereteit foglalom össze, figyelembe véve a logisztikai modernizációs bizottság által a közelmúltban kialakított koncepciót, a szövetségesi gyakorlatot, a szakmával szembeni hazai- és szövetségesi elvárásokat, kötelezettségeket.

Az üzemeltetési szakma jelen állapotának felvázolására töreksem. Nem állítok fel hipotéziseket, nem kívánok foglalkozni a haderő átfegyverzése után kialakuló helyzettel, ami meglátásom szerint egyébként sem napirenden lévő kérdés. Az üzemeltetés jelenlegi feladatait és lehetőségeit elemzem. A túlüzemeltetés, a technikai és erkölcsi elavulás előrehaladott állapotában lévő, a múltból örökölt haditechnikai eszközállomány üzemeltetésének, üzemeltetésnek kérdéseivel foglalkozom. A haderő szervezetében, a hadfelszerelés jellegében majdan bekövetkező érdemi változások, majd egy új helyzetet teremtenek, ami miatt az általam leírtak korrekcióra szorulhatnak, de az már egy másik történet lesz.

Az üzembentartás alapjai

A logisztikai támogatás – melynek részét képezi a dolgozat tárgyát képező üzembentartás is – a katonai tevékenységek támogatási rendszerének egyik alrendszere, azon belül az adminisztratív támogatással együtt, a harckiszolgáló támogatás részterületét képezi. A katonai szervezetek logisztikai támogatása a katonai tevékenységek teljes körére kiterjed, magába foglalva a béke-, a válságkezelés- és a háborús katonai műveletek teljes sorát.

A haderő logisztikai támogató rendszerének alapvető jelentősége abban mutatkozik meg, hogy a katonai szervezetek folyamatos fenntartásához szükséges anyagi-, technikai-, egészségügyi- és közlekedési- (szállítási) szükségletek kielégítésével reprodukálja a csapatok hadrafoghatóságát, a személyi állomány harcképességét. A logisztikai támogató rendszer alaprendeltetése éppen az, hogy a haderő fenntartásához közvetíti a nemzetgazdasági forrásokból induló utánpótlásokat, szolgáltatásokat, hidat képezve a nemzetgazdaság és a haderő között.

A logisztikai támogatás alapvető funkciói:

A haderőben működő logisztikai támogató rendszerek alaprendeltetésüknek megfelelően három feladatrendszert, három „*alpfunkciót*” látnak el. Ezek a feladatrendszerek a különböző támogatási területeken eltérő formában jelentkeznek, megvalósulásuk formája más és más, de lényegük változatlan, összekötő elemként, egyféle transzmisszióként működnek a csapatok és a háttér között. A különböző szinten működő

logisztikai támogató rendszereknél ezek az alapfunkciók lényegében azonos módon, elosztási, továbbítási és az előkészítési (technikai kiszolgálási) feladatokat látnak el.

Ezeknek az alapfunkcióknak a tartalma, a végrehajtás elvei, az alkalmazott eljárások a következők:

- ***Elosztási funkció:*** A logisztikai támogató rendszerek egyik alapvető funkciója, a nemzetgazdasági és a katonai erőforrásokból származó anyagi javak, fenntartási kapacitások és egyéb jellegű szolgáltatások ***elosztása***, a hadműveleti-, harcászati igényeiknek megfelelően. Ez az elosztási funkció érvényesül a lőszer és más harcanyag szállítmányoknak a harcolók közötti elosztásánál, a nemzetgazdasági- és a központi javító-helyreállító kapacitások alkalmazásánál. Az erőforrások, a kapacitások elosztásánál az ellátandók szükségleteihez kell igazodni, olyan prioritásokat célszerű alkalmazni, amelyek az egyes katonai szervezetek feladatának tartalmán, az adott köteléknek a művelet egészében játszott szerepén, a szükségletek várható alakulásán alapulnak.
- ***A továbbítási funkció:*** A logisztikai támogató rendszerek másik fontos funkciója a nemzetgazdasági- és katonai forrásokból származó anyagi javak, egészségügyi-, helyreállító-javító kapacitások, közlekedési- és egyéb szolgáltatások megfelelő hatékonysággal történő továbbítása a katonai szervezetek felé. Ez a továbbítás a haderő vertikális tagozódásának megfelelően, hadászati-, hadműveleti- és harcászati tagozatokon keresztül valósul meg. Ennek a továbbítási funkciónak az alapvető megvalósulási formája az anyagellátásnál a felülről-lefelé irányuló, a közbeeső tagozatokon keresztül történő kiszállítás. A fenntartásnál a helyreállító-javító kapacitások közelítése, a javító-, karbantartó anyagok folyamatos kiszállítása, illetve ellentétes irányban a sérült, meghibásodott eszközök összegyűjtése és hátraszállítása. Az egészségügyi támogatás területein hasonló módon realizálódik a sérültek és betegek összegyűjtése, evakuálása.
- ***Az előkészítés funkciója:*** A logisztikai szervezetek harmadik alapfunkciója a hadianyagok és haditechnikai eszközök felhasználáshoz, illetve alkalmazáshoz történő előkészítése. A feladatok végrehajtásának célja, hogy a hadianyagok, illetve a haditechnikai eszközök, a felhasználókhoz, az alkalmazókhoz történő közelítés során egyre magasabb készenléti állapotba kerülve, a felhasználás, az üzemeltetés során maximális hatékonysággal működhessen-

nek. Az előkészítési funkció keretében történik a lőszerkes élesítése, hevederezése, tárazása, a légvédelmi- és páncéltörő rakéták műszeres bevizsgálása, egyes típusoknál a hajtóanyaggal való feltöltése, a gyújtókeverékek bekeverése, a robbanó töltetek aknák élesítése, stb. A haditechnikai eszközöknél az előkészítési funkció a technika kiszolgálásában, üzemeltetési tartalékainak reprodukálásában, harci alkalmazáshoz történő előkészítésében realizálódik. Végül az előkészítés funkció jegyében történik a melegétel készítése is.

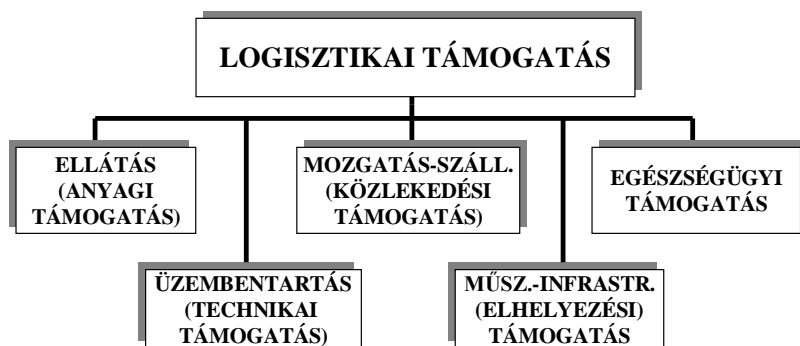
A logisztikai támogatás funkcionális területei:

A Magyar Honvédségben a katonai szervezetek és a katonai műveletek logisztikai szükségleteinek jellegéhez igazodva, a logisztikai támogatás öt funkcionális területen működik. A hadművészet fejlődésével, a hadviselés módszereinek tökéletesedésével párhuzamosan, a háborúk történetének egymást követő korszakaiban fokozatosan növekedtek a hadviselő felek anyagi-, technikai jellegű és humán természetű szükségletei. Ezeknek a szükségleteknek a növekedését, újabb és újabb igények keletkezését alapvetően a haditechnika fejlődése, és az annak következtében rendre megújuló, folyamatosan fejlődő hadviselési formák idézték elő. A tűzfegyverek megjelenésével, majd a motorizáció elterjedésével, a nemzetek haderőinél egyre összetettebb szükségletek alakultak ki, amelyek kielégítésére fokozatosan újabb és újabb kapacitásokat kellett kialakítani. Következésképpen a hadviselők szükségleteinek növekedésével párhuzamosan, fokozatosan növekedett a támogató-kiszolgáló állománycsoportok létszáma, haderőn belüli aránya.

A háborúkkal, a hadviseléssel egyidősek a katonai szervezetek anyagi szükségleteinek és helyváltoztatási igényeinek kielégítésére szakosodott kiszolgáló-támogató rendszerek. A hadművészet fejlődésének korai szakaszaiban ezek a szükségletek elsősorban a katonatömegek és az állatállomány napi fenntartásából, ellátásából adódtak. A tűzfegyverek tömeges megjelenésével, az anyagi természetű szükségletek ugrásszerűen megnövekedtek, és a támogató-ellátó rendszerek feladata kibővült a lőszer és löporellátással. A motorizáció térhódításával tovább növekedett a hadrakelt seregek szüksége. A gépjárművek, majd a harcjárművek megjelenésével, új igényként jelentkezett a csapatok üzemanyag és javító-karbantartó anyag ellátása, a nagy tömegben üzemeltetett eszközök technikai kiszolgálása, javítása. Ezek az újszerű szükségletek lényegesen megemelték az utánpótlási-ellátási feladatokat, a fenntartási műveleteket, az ellátó-, javító szervezetek terheit.

Az anyagi-technikai jellegű szükségletekhez hasonlóan, a hadművészet teljes fejlődését végig kíséri a fegyveres küzdelemben, a harcban keletkező sérültek, és a betegek ellátására irányuló törekvés, a katonai medicina alakulása, fejlődése. A katonai egészségügy is nagy utat járt be a sebészellátást kezdetleges eszközökkel és módszerekkel végző felcserektől, szanitécektől, a mai szakosított egészségügyi ellátásig. Napjainkban ott tartunk, hogy a csapatok egészségügyi szervezetei, tábori körülmények között is, a polgári egészségügyi szervezetekkel azonos színvonalú ellátásban tudják részesíteni a sérülteket és betegeket.

A LOGISZTIKAI TÁMOGATÁS TERÜLETEI

A logisztikai támogatás funkcionális területei:

A technikai forradalom, a motorizáció hatására, a hadseregekben nagy számban jelentek meg a haditechnikai eszközök, a gép-és harcjárművek, a tűzfegyverek, a repülőek. A haderőkben megjelenő nagy tömegű technika, új biztosítási-támogatási igényt indukált. Ennek az igénynek a hatására alakultak ki első lépésben a tűzeszköz alkalmazását biztosító szakszolgálatok, majd a különböző gép- és harcjárművek, végül pedig a repülőgépek és más eszközök üzemfenntartására szervezett technikai szolgálatok.

A haditechnika tökéletesedésének, a hadművészet fejlődésének hatására ilyen módon alakult ki napjainkra, a logisztikai szükségleteknek jelenlegi, komplex rendszere. Az anyagi-, a technikai-, az egészségügyi-, a közlekedési- és az elhelyezési támogatási tevékenységek képezik napjainkban az integrált katonai logisztikát, a logisztika funkcionális területeit.

A szakmailag önálló területek szakfeladatainak szervezését és végrehajtását a logisztikai szervezeteken belül, a feladatokra szakosodott szolgálatok végzik. A különböző funkcionális területeken működő szakszolgálatok integrálásával, tevékenységük összehangolásával, egységes elvek szerint történő irányításával, napjainkra kialakultak az egységes logisztikai szolgálatok. *A több lépcsőben végrehajtott integráció eredményeként, a katonai logisztikai támogatás funkcionális alrendszerei jelenleg a következők:*

- anyagi támogatás (ellátás),
- technikai támogatás (üzembentartás),
- egészségügyi támogatás,
- közlekedési támogatás (szállítás-mozgatus),
- elhelyezési támogatás.

A felsorolás nem véglegesen lezárt, mivel a NATO haderőiben – haderőnként eltérő módon – egyre újabb funkciók (biztosítási-támogatási szakterületek) integrálódnak a logisztikába, a vezetésbiztosítás, a térképészeti anyagellátás, a tüzszerzési tevékenység.

Technikai támogatás, üzembentartás

Az üzembentartási funkció értelmezése előtt tisztázni kell azt a látványos fogalmi anomáliát, amely már az előzőekben is zavarólag hatott, azaz a technikai támogatás, üzembentartás, fogalompáros jelentését, egymáshoz való viszonyát. A technikai támogatás feladatrendszere, komplex módon átfogja a technikai eszközök üzemeltetésére és fenntartására irányuló szaktevékenységeket a beszerzéstől, a rendszeresítésen és a rendszerbentartáson át, a rendszerből való kivonásig. Az üzembentartás – ahogy az majd a továbbiakban bizonyítást nyer – a logisztikai támogatás integráns részeként, a haditechnikai eszközök szakszerű üzemeltetésére és fenntartására irányuló támogatási szaktevékenység.

A technikai támogatás a logisztikai támogatás funkcionális részterülete, integráns része a csapatok támogatási tevékenységeinek. A szakma jelenlegi felfogása szerint, mindazon tevékenységek összessége, amelyek a katonai szervezetek technikával való ellátására, azok szakszerű használatára, állandó hadrafogható állapotban tartására, azaz a technikai jellegű szükségletek kielégítésére irányulnak. Az üzembentartás ezen belül a

technikai támogatás egyik részterülete, azoknak a szakmai tevékenységeknek az összessége, amelyek a rendszerben tartás ideje alatt a haditechnikai eszközök üzemeltetését és üzemképességének fenntartását foglalja magába.

A technikai támogatás, mint a logisztikai támogatás funkcionális területe, a katonai szervezetek működésének, a katonai műveletek végrehajtásának technikai bázisát teremti meg, feladatai kiterjednek a haditechnikai eszközök teljes életciklusára, a beszerzéstől a rendszerből való kivonásig. A haditechnikai eszközök beszerzését, rendszeresítését és rendszerből történő kivonását a legfelső szintű logisztikai szervezetek végzik, az eszközök rendszerbentartása (üzembentartása) pedig alapvetően a katonai szervezetek, a csapatok feladata.

A üzembentartás (technikai támogatás) feladatrendszere

A beszerzés: A technikai támogatás feladatai között az első a haditechnikai eszközök beszerzése, amivel elkezdődik az adott haditechnikai eszköz, eszközcsoport haderőben eltöltött élete (életciklusa). A haditechnika eszközök beszerzésénél a legfelső politikai- és katonai vezetés haderő fejlesztési koncepcióját veszik alapul. Ezek a nemzeti haderő építésére és fenntartására kialakított politikai- és katonai elképzelések, illetve az annak megfelelően számvetett szükségletek képezik a beszerzés alapját. A beszerzést végző intézmények, az állami költségvetéshez és a haderő gazdálkodási lehetőségeihez igazodva, a haderő szükségleteit figyelembe véve végzik tevékenységüket.

A haderő felszereléséhez szükséges haditechnikai eszközök beszerzése, nemzeti-, illetve külső forrásokból történhet. A haditechnikai eszközök beszerzésénél elsődleges követelmény, hogy a haderő a kor katonai- és műszaki követelményeinek megfelelő eszközökkel legyen ellátva. A beszerzésnél a fenti szempontok mellett figyelembe kell venni, a katonai szervezetek speciális szükségleteit, a nemzetgazdaság teherbíró képességét, a társadalomban, illetve a haderőben kialakult technikai kultúrát.

A beszerzésnél mérlegelni, elemezni kell a gazdasági szempontokat is. Mérlegelni kell egyrészt a beszerzési költségeket, másrészt a rendszerbentartás tervezett idejének megfelelően a fenntartási költségeket. Ezek a fenntartási költségek többek között a gyártó művektől megrendelt szervizelés, felújítás, javítás, a folyamatos alkatrészellátás költségeit; a kiképzéshez, állagmegóváshoz szükséges infrastrukturális beruházások költségeit; a kiképzés során felmerülő költségeket tartalmazzák. A fenn-

tartási költségek megközelíthetik, esetenként meghaladhatják a beszerzési kiadásokat.

Megfelelő hadiipari kapacitás hiányában a haditechnikai eszközöket (és más hadfelszerelési cikkeket is) külső forrásból kell beszerezni. Ilyen esetben a beszerzésnél a katonai-szakmai követelmények mellett, politikai és nemzetgazdasági szempontokat is figyelembe kell venni. Olyan hadfelszerelés beszerzésére kell törekedni, amely konstrukciós jellegéből adódóan megfelel a NATO kompatibilitás követelményeinek.

A rendszeresítés: A rendszeresítés az új haditechnikai eszközöknek a fegyveres erők rendszerébe történő felvételével kapcsolatosan végrehajtandó műveletek összessége. A rendszeresítés műveleteinek sorába tartoznak az eszközök hadrend szerinti elosztása, a rendeltetésszerű üzemeltetéshez és üzemfenntartáshoz szükséges infrastrukturális beruházások végrehajtása, a szakmai felkészítési folyamatok és eljárások megtervezése, lebonyolítása. A rendszeresítés a legfelső szintű technikai szolgálatok egyik legfontosabb feladata.

A rendszeresítés folyamatában rendkívüli jelentőséggel bír a haditechnikai eszközök szakszerű üzemeltetéséhez szükséges infrastrukturális beruházások végrehajtása. Ennek keretében, az üzemeltető katonai szervezeteknél ki kell alakítani a megfelelő tároló helyeket, telephelyeket, fegyverszobákat, raktárakat. Az infrastrukturális beruházások részeként ki kell építeni a kezelő állomány kiképzéséhez, az eszköz szakszerű üzemeltetésének, kezelésének elsajátításához szükséges gyakorlótereket és lőtereket, tantermeket, kabineteket. Fel kell építeni és be kell rendezni a szükséges szakműhelyeket, műszaki ellenőrző állomásokat. Abban az esetben, ha a szervizelési műveleteket és a felújításokat a gyártó művek nem vállalják, akkor azok végrehajtáshoz szükséges ipari kapacitásokat is ki kell alakítani.

A rendszeresítés folyamatának fontos területe az üzemeltető (kezelő) állomány és az üzemeltető (szakjavító) állomány szakmai felkészítése. Az üzemeltetést, az üzemeltetést végző és azt irányító állomány felkészítésének leghatékonyabb megoldása, ha az újonnan beszerzett eszközök kezelését, üzemeltetését a gyártó ország katonai bázisain sajátítják el.

Mind a szakszerű üzemeltetéshez és üzemeltetéshez, mind pedig a személyi állomány felkészítéséhez, elengedhetetlenül szükséges a megfelelő dokumentumok beszerzése, magyar nyelvre történő lefordítása, szükség esetén azok kidolgozása. Ezek a kezelési útmutatók, üzemeltetési

utasítások képezhetik alapját a szakkiképzésnek, illetve a különböző felkészítő tanfolyamoknak.

A rendszeresítés komplex feladatrendszerének részeként, ki kell dolgozni azokat a normarendszereket, azokat a szabályozókat is, amelyek meghatározzák az üzemeltetés, az üzemfenntartás kereteit. Ezek a normarendszerek szabályozzák a rendszerbentartás szakirányú műveleteit, illetve alapját képezhetik az üzemeltetés tervezésének, az üzemfenntartási kapacitások kialakításának, a készletgazdálkodás, az állagmegóvás szakfeladatainak.

A rendszerbentartás (üzembentartás): az adott haditechnikai eszköz, eszközcsoport életének, életciklusának az a szakasza, amely rendszeresítéstől, a rendszerből történő kivonásig terjed. A rendszerbentartás a haditechnikai eszközök, eszközcsoportok üzembentartásával kapcsolatos műveleteket és folyamatokat foglal magába, lényegében tehát az üzemeltetés és az üzemfenntartás összessége. Ezek a folyamatok, meghatározott ciklikus rendszerben követik egymást, és kitöltik a haditechnikai eszközök haderőben eltöltött egész életciklusát.

Az üzemeltetés a haditechnikai eszközöknek, eszközcsoportoknak, a béke és háborús műveletek végrehajtása során történő rendeltetészerű alkalmazásában realizálódik. Béke időszakban a haditechnikai eszközök üzemeltetése elsősorban a kiképzési feladatok végrehajtása során valósul meg. Sajátságos (némielg már a háborús alkalmazáshoz közelítő módon) történik az üzemeltetés a különböző válságreagáló– és béketámogató műveletekben. Háborús körülmények között, a fegyveres küzdelemben nyílik lehetőség a haditechnikai eszközökben rejlő képességeknek a tényleges kibontására. A harctevékenységek, a hadműveletek során hozható működésbe a haditechnikai eszközök teljes harcképessége, harci potenciálja. Ekkor aktivizálódik igazán az a tüzerő, az a mozgékonyág és páncélvédettség, amely egy-egy eszközrendszer speciális adottságát, lehetőségét, azaz harcképességét alkotja.

A haditechnikai eszközök üzemeltetése mind békében mind pedig háborúban általában kedvezőtlen külső körülmények között történik. Már békében is számolni kell azzal, hogy az üzemeltetésnél esetenként kedvezőtlenek lesznek a terep, és az időjárási viszonyok. Háborús alkalmazás során pedig, a többnyire szélsőséges hadszíntéri adottságok mellett, számolni kell az ellenség pusztító tüzével, a hatékony működtetést akadályozó egyéb ellentevékenységgel. Ilyenkor a szélsőséges körülmények között, a technikai teljesítőképesség felső határán üzemelő haditechnikai eszközöknél, rendkívül feszített az igénybevétel. Ez az üzemeltetési mód,

sajátságos üzemeltetési stratégiát követel meg, rendszeres és hatékony felkészítést, technikai kiszolgálást feltételez. A feszített igénybevételből adódó gyakori üzemzavarok, meghibásodások, harci sérülések megkövetelik, hogy a támogató rendszerben nagy kapacitású, vertikálisan tagolt, alsó szintjein mobilizálható helyreállító-javító rendszer működjön.

Az üzemfenntartás a haditechnikai eszközök állandó technikai hadrafoghatóságának fenntartására, az üzemeltetési tartalékok visszaállítására, az alkalmazás során megsérült, meghibásodott eszközök helyreállítására, az üzemeltetésből kivont eszközök szakszerű tárolására, állagának megóvására irányuló rendszabályok és szakirányú tevékenységek összessége. Az üzemeltetés különböző szakirányú műveletei – úgymint a különböző szintű technikai kiszolgálások, a helyreállító-javító tevékenységek, a tárolásba helyezés és állagmegóvás – az üzemeltetési vertikum valamennyi szintjén jelentkeznek, de az egyes szinteken, más-más tartalommal bírnak. Az alegységek szintjén végrehajtandó technikai kiszolgálásoktól, az egység szintű technikai kiszolgálásokon át, a magasabb egységeknél, központi javítószerveknél végzett tervszerű megelőző javításokig, a technikai kiszolgálások, egy egységes rendszert képeznek.

Az üzemfenntartás feladatainak végrehajtására, a különböző hadikultúrákban eltérő fenntartási stratégiák alakultak ki. Ezek a fenntartási stratégiák, lényegében a haditechnikai eszközök állandó hadrafoghatóságát, üzembiztos működtetését biztosító szakirányú tevékenységeket és rendszabályok rendszerét magába foglaló koncepciók. A fenntartási stratégiák alapfilozófiájukat tekintve is különböznek egymástól. A közöttük lévő különbségek elsősorban a kiszolgálási-, javítási műveleteknek az üzemeltetés folyamatában elfoglalt helyében és szerepében, az alkalmazott technológiákban, a végrehajtó szervezetek kialakításban, működtetésük rendjében mutatkoznak meg.

Fenntartási stratégiák

A technikai eszközök fenntartási stratégiái:

- *A preventív fenntartási stratégiáknál* a fenntartási műveleteket, a technikai kiszolgálásokat, javításokat a technikai állapot alakulásától függően, alapvetően az üzemzavarok, meghibásodásokat megelőzve hajtják végre. A preventív fenntartási stratégiáknál ezeket a műveleteket tervszerűen, az állagromlást megelőző jelleggel ütemezik be. A tervezés alapját képező üzemeltetési nor-

matívákat, a gyártóművek előírásai, illetve üzemeltetési tapasztalatok alapján határozzák meg. A fenntartási műveleteket, az adott haditechnikai eszköz jellegétől függően, időnorma, vagy valamilyen üzemeltetési norma (üzemóra, futási kilométer, lövésszám, működési ciklus, stb.) teljesítéséhez kötik. Ennél a fenntartási stratégiánál kellő előrelátással tervezhetőek a kiszolgálási, karbantartási műveletek, így megfelelő pontossággal prognosztizálhatók a javítóanyag szükségletek, a javító kapacitás igények. A tervszerűség folytán kedvezően alakulhat az eszközök megbízhatósága, megfelelő folytonosság biztosítható az üzemeltetésénél, egyetlenessé tehető a javító-karbantartó szervezetek leterhelése, a javítóanyag gazdálkodás.

- **A *szükség szerinti fenntartási stratégiánál*** a haditechnikai eszközök műszaki bevizsgálásának eredményétől, illetve az üzemzavar jellegétől függően tervezik be és hajtják végre a technikai kiszolgálások műveleteit, az esedékes javításokat. Ez egy eseményt követő fenntartási stratégia, amelynél csak akkor hajtják végre a technikai kiszolgálásokat, javítási feladatokat, ha az a további üzemeltetés miatt szükséges, ha az eszköz üzemképtelenné válik. Ez a fenntartási stratégia biztosítja az adott eszköz maximális kihasználását, de nem ad lehetőséget a meghibásodás megelőzésére. Nem biztosítja a javító-karbantartó szervezetek egyetlen leterhelését, az üzemeltetés, a karbantartás tervezését. Ezt a fenntartási stratégiát alapvetően csak egyszerű mechanikai eszközöknél és felszereléseknél alkalmazhatjuk, ahol az üzemzavar elhárítás, a javítás egyszerű technológiák alkalmazásával, rövid időn belül elvégezhetőek, ahol az eszköz működésképtelenné válása nem veszélyezteti a katonai szervezet harcképességét, a katonai műveletek sikerét.
- **A *műszaki állapottól függő üzemfenntartási stratégia*** alkalmazásának az alapfeltétele, a korszerű, diagnosztikai berendezések megléte. Ilyenkor a technikai eszközbe beépített diagnosztikai berendezések folyamatosan ellenőrzik és regisztrálják az üzemelési paramétereket, melyek változása alapján jelzik az üzemeltetési tartalék alakulását, illetve jelzik az esedékes revíziókat, a szükséges technikai kiszolgálásokat. A műszaki állapottól függő üzemfenntartási stratégia a leggazdaságosabb fenntartási rendszer. Biztosítja a technikai eszközök maximális kihasználását, gazdaságos üzemeltetését. Az állapotváltozás jelzésével, az üzemeltetési tartalékok folyamatos korrigálásával, az elhasználódás, az amortizáció

törvényeinek ismeretében, lehetővé teszi a technikai kiszolgálások betervezését és végrehajtását, biztosítja a karbantartói-, javítói kapacitási igények előrejelzését, az anyagszükséglet tervezését.

A rendszerből való kivonás a haditechnikai eszközöknél a haderőben töltött életciklus utolsó fázisa. Egy eszközt, vagy eszközcsoportot a katonai szervezetek állományából (a hadrendből) akkor vonnak ki, amikor a további üzemeltetés, harcászati-hadműveleti-, technikai-, gazdasági okok miatt nem célszerű, vagy lehetetlen. A rendszerből történő kivonás leggyakoribb oka az üzemeltetési idő letelte, az üzemeltetési normatívák (üzemóra, futási kilométer) felhasználása, a technikai állagromlás, az amortizáció felgyorsulása, az erkölcsi elavulás, a korszerűtlenné válás.

Háborús körülmények között a rendszerből történő kivonást általában a haditechnikai eszközök, eszközcsoportok elhasználódása, megsemmisülése idézheti elő. A hadrendből történő kivonást eredményezheti az is, ha az eszköz helyreállítása technikai, vagy gazdasági okok miatt lehetetlen. Ugyancsak az egyes eszközök, eszközcsoportok, kivonásához vezethet, ha a hadiipari fejlesztés és termelés egy korszerűbb eszköz rendszerbeállítását teszi lehetővé.

A rendszerből történő kivonás az esetek döntő többségében együtt jár az infrastrukturális háttér, a kiszolgáló-, javító kapacitás leépítésével, az üzemeltető és üzemben tartó állomány átképzésével. A haditechnikai eszközöknek a rendszerből történő kivonását a legfelső szintű technikai szolgálatok döntenek el, és az ezzel kapcsolatos kivonási-, leadási-, értékesítési feladatokat is ők szervezik és irányítják. A rendszerből történő kivonás lehetővé teszi az adott eszköz, eszközcsoport értékesítését, tartalékba helyezését, megsemmisítését.

A haditechnika csoportosítása

A Magyar Honvédségben a katonai szervezetek hadfelszerelésébe tartozó haditechnikai eszközök, jelenleg három csoportba (osztályba) sorolhatók. Az osztályozás elsődleges szempontja az eszközöknek, eszközcsoportoknak a katonai feladatok, a műveletek végrehajtásában, a fegyveres küzdelemben játszott szerepe, funkciója. A csoportok kialakításánál figyelembe kell továbbá venni azt is, hogy az egyes eszközöket, eszközcsoportokat milyen állománycsoportok, milyen céllal és milyen körülmények között üzemeltetik. Mint köztudott a harcoló, harcbiztosító, vagy a kiszolgáló állománycsoportba tartozó katonai szervezetek, alegységek, egységek, más és más alaprendeltetésű eszközökkel vannak felszerelve.

Az is köztudott, hogy a különböző eszközöket más és más céllal, lényegesen eltérő körülmények között üzemeltetik. Ezek az üzemeltetési különbségek kihatnak az egyes eszközcsoportok működésére, az üzemzavarok, meghibásodások gyakoriságára, a harci veszteségek alakulására. Ennek megfelelően a különböző eszközcsoportok más-más felkészítési stratégiát, eltérő helyreállítási-javítási technológiát követelnek. A fenti szempontokat figyelembe véve, a haditechnikai eszközök ***felosztásának egyik lehetséges változata a következő:***

- ***Harceszközök (harci eszközök)*** azok a haditechnikai eszközök, amelyek a fegyveres küzdelemben meghatározó szerepet játszanak. Tűzerejükkel, magas fokú manőverező képességükkel és páncélvédettségükkel lehetővé teszik az ellenség élőerejének, haditechnikai eszközeinek és tábori építményeinek pusztítását, és egyben biztosítják a saját élőerő megóvását, mozgatását. A harc-eszközök csoportjába soroljuk a harckocsikat, lövészpáncélosokat, (páncélozott szállító harcjárműveket); a tábori-, a páncéltörő- és a légvédelmi tüzérség tüzerszközeit; a légierő harci repülőit, és harci helikoptereit.

A harc-eszközök a harcoló kötelékek alapvető felszerelését képezik és meghatározó szerepet játszanak a katonai műveletek – különösen a fegyveres küzdelem, a harc, a hadművelet – feladatainak végrehajtásában. A technikai eszközökben rejlő technikai lehetőségek, harcképességek, elsősorban a fegyveres küzdelemben mutatkoznak meg. A harc-eszközök a katonai műveletek végrehajtása során általában kedvezőtlen hadszíntéri adottságok között, állandó fenyegetettség mellett, legtöbbször a technikai teljesítőképesség felső határán üzemelnek. Ezeknek a kedvezőtlen üzemeltetési körülményeknek a hatására, a harc-eszközöknél gyakori üzemzavarral, tömeges meghibásodással és gyakran harci sérüléssel kell számolni.

- ***Harcbiztosító eszközök (harci támogató eszközök):*** azok a haditechnikai eszközök, amelyek a harc-hadműveleti támogatás, harc-biztosítás különböző területein kerülnek alkalmazásra. A harc-biztosító, harci támogató eszközök csoportjába a felderítő-, kommunikációs, elektronikai-, műszaki-, vegyvédelmi és a hidrometeorológiai eszközök tartoznak.

A harc-biztosító (harci támogató) eszközök a harctámogató- és harc-kiszolgáló katonai szervezetek felszerelését alkotják. Alaprendeltetésük szerint a harctámogatás és a harc-biztosítás külön-

böző funkcionális területein oldanak meg harc- és szakfeladatokat. A harcbiztosító (harci támogató) eszközök a katonai műveletek végrehajtása során – a harceszközökhöz hasonlóan – gyakran kedvezőtlen hadszíntéri körülmények között üzemelnek, de veszélyeztetettségük mértéke általában alacsonyabb szintű, mint a harceszközöké. Ennek megfelelően az üzemzavarok, harci sérülések gyakorisága némileg eltérhet a harceszközökre jellemző értékektől. A technikai kiszorgálások, a javítások, végrehajtásánál a harceszközökre jellemző körültekintéssel kell eljárni.

- **Kiszorgáló eszközök (harci kiszorgáló eszközök)** azok a haditechnikai eszközök, amelyeket a harci kiszorgáló szférában, a logisztikai támogatás és más adminisztratív jellegű területeken alkalmaznak. A kiszorgáló szaktechnikai eszközök rendeltetése: a haditechnikai eszközök technikai hadrafoghatóságának, illetve a személyi állomány harcképességének fenntartása, a katonai szervezetek igényeinek kiszorgálása, az egyéb biztosítási-támogatási (adminisztratív) feladatok végrehajtása. A kiszorgáló eszközök csoportjába soroljuk az egészségügyi támogatás szaktechnikai eszközeit, a javító-vontató eszközöket, az ellátás szaktechnikai eszközeit, a közlekedés – a szállítás eszközrendszereit, a térképészeti biztosítás eszközeit, a laktanyai- és a tábori elhelyezés eszközeit, berendezéseit.

A kiszorgáló (harci kiszorgáló) eszközök, alkalmazási körülményei, üzemeltetésük intenzitása, a támogatási hierarchia különböző szintjein eltéréseket mutat. Harcászati szinten, különösen az ellátási láncolat végpontjain, az alegységeknél működő kiszorgáló eszközök, alapvetően a harceszközökhöz hasonló körülmények között, lényegében azonos szintű veszélyeztetettség mellett működnek. Ebből következően, az üzemzavarok, meghibásodások és a harci sérülések mutatói közelítenek a harceszközök hasonló mutatóihoz. A magasabb szinteken (hadműveleti-, központi tagozatban) működő kiszorgáló szaktechnikai eszközöknél, az üzemeltetési körülmények már konszolidáltabbak. Itt mérsékeltebb az ellenség részéről megnyilvánuló veszélyeztetés, és a hadszíntéri adottságok is jobban kompenzálhatók.

A haditechnikai eszközök arzenáljában, az eszközcsoportokon belül eszköztípusokat különböztethetünk meg. Az egyes haditechnikai eszközök, eszközcsoportok a technikatörténet és a hadművészet fejlődésének különböző szakaszaiban jelentek meg a haderőkben. Egyes haditechnikai

eszközök a tudomány, a technikai fejlődés eredményeként, mint újszerű technikai lehetőségek kerültek a haderők felszerelésébe (például a tűz-eszközök, gépjárművek, repülőgépek, stb.) másokat aztán már az előzőek megjelenése miatti szükségszerűség, a kényszer, a célirányos kutatás fejlesztett ki (ide sorolhatók a különböző páncéltörő eszközök, légvédelmi tűzér eszközök és rakéták, lokátorok).

A hadviselés fejlődéstörténete során, a különböző eszközcsoportok hozzáértő és hatékony üzemeltetésére, fokozatosan létrejöttek, majd idővel önállósultak a különböző technikai szolgálatok. Ezek a szolgálatok az adott eszközcsoport szakanyag felelőseiként tervezték, szervezték és végezték az üzemeltetés és az üzemfenntartás szakirányú műveleteit. A technika- és a hadviselés fejlődése során, így jöttek létre a különböző fegyverzeti-, páncélos és gépjármű-technikai, repülő mérnök-műszaki szolgálatok. Ezek a szolgálatok többnyire az üzemeltető szervezetektől elkülönülve, bizonyos önállóságot kialakítva, végzik az eszközcsoportok üzemeltetésének műveleteit és látják el az üzemeltetés szakmai felügyeletét. Tevékenységük legtöbbször kiegészül az eszközcsoporthoz kötődő harc – és szakanyag ellátás-, készletgazdálkodás szakmai feladataival is. Ezek az eszközcsoportok bizonyos mértékben még napjainkban is elkülönülnek egymástól, mivel üzemeltetésük körülményei, fenntartásuk feladatai, tárolásuk-, állagmegóvásuk elvei és követelményei bizonyos eltéréseket mutatnak.

A legfontosabb eszköztípusok áttekintése:

- **Fegyverzeti eszközök:** azok a haditechnikai eszközök, amelyek meghatározó szerepet játszanak a katonai műveletekben, elsősorban a fegyveres küzdelemben a katonai célok elérésében. Alaprendeltetésükből eredően ezen eszközök működtetésének a célja az ellenséges katonai szervezetek élőerejének, haditechnikai eszközeinek megsemmisítése, műszaki építményeinek rombolása. A fegyverzeti eszközök döntő szerepet játszanak a katonai erőszak alkalmazásában, akaratumknak a szembennálló erőkre történő rákényszerítésében, az ellenség célkitűzéseinek megghiúsításában, cselekvőképességének korlátozásában. A fegyverzeti eszközök a hadviselés, a fegyveres küzdelmek fejlődéstörténete során az elsőként megjelent pusztító eszközök. Kezdetekben, az őskori háborúkban, a mindennapi szerszámok, a vadászatnál használatos eszközök szolgáltak fegyverként. A fegyverzeti eszközök fejlődéstörténetében forradalmi változást indított el a lőpor feltalálása, a

tűzfegyverek megjelenése. A tűzfegyverek több évszázados fejlődése egyik katalizátora, motorja volt a hadviselés, a hadikultúra fejlődésének.

A tűzfegyverek egyes csoportjaiba a különböző rendeltetésű és kaliberű (kézi) lövész fegyvereket, a harcjárművek fedélzeti lövész fegyvereit, a tábori- és páncéltörő tüzérség lövegeit, sorozatvetőit, a páncéltörő és légvédelmi rakétákat, a repülőgép (helikopter) fedélzeti géppuskákat, gépágyukat, az irányítható- és nem irányítható rakétákat, a légvédelmi tüzer lövegeket és rakétákat soroljuk.

A fegyverzeti eszközök közé soroljuk a felderítő- és tűzvezető eszközöket (műszereket), a különböző lokátorokat, távcsöveket, éjjellátó műszereket; a löveg irányzókat, tájolókat, távmérőket, tűzvezető lokátorokat, löelemképzőket. A felderítő és tűzvezető műszerek, működési elveik alapján lehetnek, optikai-, elektronoptikai, elektronikai, mechanikai műszerek és berendezések. Ezek az eszközök az ellenség tevékenységének felderítését, a löfegyverek és a tüzérségi eszközök hatékony tűzvezetését szolgálják.

- **Páncélos- és gépjárműtechnikai eszközök** a motorizáció termékei. A páncélos- és gépjárműtechnikai eszközök napjainkban a gépesített csapatok alapvető eszközcsoportját képezik. A gépjárműveknek a hadseregek arzenáljában történő megjelenése, forradalmi változást idézett elő a csapatok mozgékonyságában, a katonai műveletek térbeni és időbeni kiterjedésében. A motorizáció révén döntő mértékben megnövekedett a csapatmozgások üteme, felgyorsult a haderő hadszíntérre történő felvonultatása, hadművelési területen belüli átcsoportosítása, növekedett a csapatok támadási üteme. A motorizáció hatására, lényeges változás következett be a csapatok ellátásában, a lőszer- és más szakanyagok utánpótlásában. A gépjárművek megjelenése révén a katonai szervezetek mobilizálódtak, bizonyos mértékig függetlenné váltak a nemzetgazdasági szállító kapacitásoktól, saját erejükből képessé váltak a nagyméretű, gyors ütemű helyváltoztatásra. A gépjárművek megjelenése minőségi változást idézett elő a hadművészet fejlődésében, a hadviselésben. A motorizáció serkentőleg hatott a fegyveres küzdelem módszereinek és formáinak változására, tökéletesedésére.

A motorizáció egyik legjelentősebb szakasza a páncélozott harcjárművek, azaz a harckocsik, páncélozott szállító harcjárművek, a lövészpáncélosok, megjelenése. Ezek az eszközök a haditechnikai

eszközfejlesztés, a harcjármű építés legmagasabb technikai színvonalát képviselő termékek. A páncélozott harcjárművek harmonikusan egyesítik magukban, a modern harceszközökre jellemző nagy tüzert, a szükséges páncélvédeltséget és a magas szintű mozgékonyt.

Ezeknek a paramétereknek az összhangja a harckocsik esetében a legteljesebb, mivel ezeknél az eszközöknél a megfelelő tüzert, a szükséges páncélvédeltség kialakítása mellett, kellő mozgékonyt is biztosítható. A lövészpáncélosoknál a funkciók és a konstrukciós követelmények úgy módosulnak, hogy a kezelő állománon túl, meghatározott harcoló állományt is szállítania kell. A lövészpáncélosoknál a szállítási funkció teljesítése, a mozgékonyt fokozása, az úszóképesség garantálása érdekében, bizonyos engedményeket tesznek a páncélvédeltség, esetenként a tüzert terén. A páncélozott eszközhordozóknál a magas szintű mozgékonyt biztosítása érdekében, a konstruktörök már engedményeket tesznek a páncélvédeltség terén, mivel ezeknél az eszközöknél mindenek előtt az eszközhordozói funkció dominál.

- **Repülő-műszaki eszközök** a légiertő eszközrendszerét alkotják. A repülő-műszaki eszközök a XX. század elején jelentek meg a hadseregek arzenáljában, és ezzel egy új dimenzióval bővült a hadviselés, a fegyveres küzdelem színtere. A repülőgépek és helikopterek megjelenése lehetővé tette, hogy a szembenálló felek nagy távolságokra, az ellenség hadműveleti tartalékaira, hátszágára, az ellenséges ország nemzetgazdaságára, polgári lakosságára is csapásokat mérhessenek, hogy csapatokat, anyagi készleteket, rövid idő alatt, nagy távolságokra átcsoportosíthassanak. A fegyveres küzdelem színterének ilyen módon történő kibővülése forradalmasította a hadviselést. Az új haderőnem szükségleteinek, illetve a technikai lehetőségek folyamatos fejlődésének hatására, a repülő-műszaki eszközrendszeren belül repülőnemek, eszközcsoportok, típusok alakultak ki. A különböző repülőgépek és helikopterek más-más alaprendeltetéssel, funkcióorientált szerkezeti kialakítással készülnek. Működésük aerodinamikai alapjától függően, a repülő-műszaki eszközök szerkezeti kialakítása, harcászati-technikai paraméterei tág határok között változnak. A légi hadviselés, a légi harc követelményeinek megfelelően alakultak ki a bombázó – vadász– és szállító repülőgépek, harci– és szállító helikopterek.

- **Műszaki technikai eszközök** az egykori árkászok, utászok sánc-eszközreiből, felszereléseiből alakultak ki és váltak napjainkban a harcbiztosítás egyik legfontosabb eszközrendszerévé. A kezdetleges utász szerszámoktól, robbantó felszerelésektől hosszú út vezetett a mai haderők felszerelésében megtalálható út- és állás-építő gépekig, átkelő eszközökig. A műszaki technikai eszközök fejlődésében is meghatározó szerepet játszott a motorizáció, amikor is a kézi szerszámokat, felszereléseket felváltották a nagy teljesítményű földmunkagépek, az önjáró kompok, a rohamhidak, a műszaki harcjárművek. Az út- és állásépítő gépek a katonai műveletek során adódó mozgásbiztosítási, azaz utépítési és akadály elhárító feladatokat, illetve erődítési munkálatokat, végzik. Ebbe az eszközcsoportba különböző földmunkagépek, azaz buldózerek, árokásó gépek, földkotrók, útprofilozók tartoznak. Az átkelő- és hídépítő gépek a víziakadályokon, szakadékokon való átkelést biztosítják. A víziakadályokon való átkelést segítik a különböző úszó harcjárművek, önjáró kompok, motorcsónakok és egyéb felszerelések. Az álcázó berendezések a különböző harcrendi elemek, haditechnikai eszközök és vezetési pontok rejtésére szolgáló eszközök és felszerelések. Az imitációs eszközök, berendezések és anyagok pedig az ellenség megtévesztése céljából alkalmazott eszközök és felszerelések. Az aknatelepítő és mentesítő felszerelések, a védelmi állások, körletek, terepszakaszok robbanó műszaki zárrendszerekkel történő megerősítésénél (erődítésénél) használt eszközök. Az ellenség által telepített aknamezők, robbanó műszaki záruk megsemmisítését, illetve az azokon történő átjáró nyitást biztosítják a különböző aknamentesítő berendezések, az aknataposó felszerelések, az aknakifordító ekék, az aknakereső műszerek és más felszerelések.

- **Elektronikai eszközök** csoportjába azok a haditechnikai eszközök sorolhatók, amelyek elektromos, mágneses jelek, elektromágneses és mechanikus rezgések keltésére, érzékelésére, erősítésére, átalakítására, kisugárzására alkalmasak. A haderőben az elektronikai eszközöket elsősorban a csapatvezetésben, a katonai kommunikációban, az elektronikai harc területein, valamint fegyverzeti rendszerek irányításban alkalmazzák. Ez utóbbiakról a fegyverzeti eszközöknél (felderítő és célkövető lokátorok, éjjellátó készülékek) már volt szó.

A híradó eszközök a csapatvezetés eszközei, amelyek a katonai szervezetek irányításához szükséges információk (intézkedések,

parancsok), illetve az alárendelték helyzetjelentéseinek továbbítására szolgálnak. Következésképpen a híradó eszközök a vezetésbiztosítás, a katonai kommunikáció szaktechnikai eszközei.

A rádiótechnikai eszközök az elektronikai hadviselés eszközei, melyek alaprendeltetése az ellenséges elektronikai eszközök felderítése, zavarása, a saját üzemeltetésű eszközök rádióelektronikai rejtése.

A komputerek a vezetésbiztosítás alrendszerét képező informatikai biztosítás meghatározó eszközei, melyek az információk tárolására, automatizált feldolgozására és megjelenítésére szolgálnak. A katonai komputerekkel (számítógépekkel) szemben különleges követelményeket támasztanak, mivel ezeknek a szerkezeteknek, rendszereknek mobilizálhatónak kell lenniük, működőképességüket szélsőséges viszonyok között, elektronikai zavarás mellett is meg kell őrizniük.

- A **vegnyvédelmi eszközök** a harcnyvédelmi, ezen belül az atombakteriológiai – vegnyvédelmi speciális eszközrendszerei, felszerelése, anyagai. A vegnyvédelmi eszközök (anyagok) a tömegpusztító fegyverek elleni védelmi dologi-tárgyi feltételrendszerét biztosítják. Ebbe az eszközcsoportha a harcoló-, harci támogató és harci kiszolgáló csapok védelmi eszközök, mentesítő felszerelése és anyagai, illetve a vegnyvédelmi (vegyi) csapatok készletében lévő speciális vegny felderítő és mentesítő eszközök, gyújtófegyverek ködképző anyagok tartoznak.

Harci lehetőségek

A harci lehetőségek a haditechnikai eszközök (ezen belül elsősorban a harcnyeszközök) minőségének összetett kifejezője, a haditechnikai eszközök alkalmassági fokát, eredményességét határozzák meg a különböző harcnyfeladatok végrehajtásában. A haditechnikai eszközök harci lehetőségét alapvetően konstrukciós jellemzőik, illetve technikai állapotuk determinálja. A haditechnikai eszközök harci képességét, harcnyértékét meghatározó tényezők a következők:

- Harci tulajdonságok (konstrukciós jellemzők);
- Túlélő képességek;
- Üzemben tartási tulajdonságok;

- Megbízhatóság;
- Ergonómiai jellemzők;
- Gazdaságosság.

Haditechnikai eszközök harci lehetőségei:

Harci tulajdonságokat döntő mértékben befolyásoló konstrukciós jellemzők a pusztító képességet megtestesítő tüzerő, az ellenséges tűz-eszközökkel szembeni védettséget biztosító páncélozottság (páncélvédettség), illetve a mozgékonyság, azaz a manőverező képesség. A harci tulajdonságokat, harci lehetőségeket megtestesítő konstrukciós adottságokkal elsősorban a páncélozott harcjárművek rendelkeznek, amelyek harmonikusan egyesítik magukban, a megfelelő tüzerőt, a szükséges páncélvédettség és a magas színvonalú mozgékonytságot. Ezek a konstrukciós jellemzők csak egymás rovására fejleszthetők, és a harcjármű rendeltetésétől, a vele szemben támasztott követelményektől függően, kell a konstruktőröknek az összhangot megtalálniuk. A konstrukciós jellemzők attól függően változhatnak, hogy az egyes harceszközökkel szemben milyen harcászati-technikai követelményeket támasztanak.

A harckocsiknál – a szárazföldi csapatok legnagyobb ütőerőt megtestesítő eszközeinél – a legteljesebb összhang kialakítására kell törekedni, mivel ezeknél a harceszközöknél a pusztító tüzerő, a magas szintű páncélvédettség kialakítása mellett, biztosítani kell a megfelelő mozgékonytságot is. A többi harcjármű típusnál, így a lövészpáncélosoknál is a követelmények úgy módosulnak, hogy biztosítják a nagyfokú mozgékonytságot, az úszóképességet, de ennek érdekében, engedményeket tesznek a páncélvédettség terén. A követelményeket úgy alakítják, hogy a lövészpáncélosok páncélnak elsősorban az ellenség lövészfegyvereivel, illetve tűzérési gránátjainak repeszhatásaival szemben kell védettséget biztosítani. Ugyanakkor ezeknél a harcjárműveknél is követelmény a megfelelő tüzerő, amellyel a siker reményében tudják felvenni a harcot az ellenség harckocsijaival, lövészpáncélosaival szemben. A páncélozott eszközhordozóknál és egyéb páncélozott eszközöknél (páncélozott vezetési pont, lőszerszállító- és sebesültszállító eszközök, stb.), a konstrukciós kialakításnál mindenek előtt az alapfunkciót veszik figyelembe. Ennek megfelelően ezek az eszközök úgy vannak megépítve, hogy feleljenek meg rendeltetésüknek, azaz hatékonyan működjenek, mint önjáró löveg, mint páncélozott vezetési pont, vagy mint lőszerszállító páncélozott jármű. Ezeknél az eszközöknél elsődleges követelmény: a magas szintű mozgékonyság, az eszközhordozó képesség, a megfelelő

szállító kapacitás biztosítása. Ennek érdekében engedményeket tesznek a páncélvédetség terén. Ezek a harcjárművek többnyire csak könnyű páncélzattal rendelkeznek, amely a repeszhatás és a gyalogsági fegyverek tüzeivel szemben nyújtanak védelemet.

A szárazföldi csapatok technikai eszközeihez hasonlóan, **a légierőnél** is a tüzerő, a mozgékonyosság és a védelem komponensei határozzák meg egy-egy eszköz harcértékét. Nyilvánvaló, hogy repülőgépeknél és harci helikoptereknél, a csapásmérő képességet, a fedélzeti felderítő- és tűzvezető eszközök hatékonysága, a fedélzeti fegyverek, rakéták összetétele, tűzereje, hatótávolsága határozza meg. A manőverező képességek (azaz a repülési, aerodinamikai) képességek, szintén meghatározó összetevői lehetnek egy-egy repülőtechnikai eszköz harcértékének, harci képességeinek. A repülőtechnikai eszközöknél páncélvédelemről általában nem beszélhetünk, hiszen az eszközök jellegéből, sajátos szerkezeti kialakításából, a konstrukciós korlátokból eredően, a teljes páncélvédelem nem oldható meg, csak a kezelő állomány (a vezetőfülke) bizonyos mértékű védelmének kialakítására van lehetőség.

Túlélő képesség megítélésnél az adott harc- vagy gépjármű, repülőgép, tüzeszköz, stb., sebezhetőségét, illetve a megsérült, meghibásodott eszközök helyreállíthatóságát, javíthatóságát kell vizsgálni. A haditechnikai eszköz sebezhetőségét – visszautalva a harcérték alakulásának vizsgálatánál elmondottakra – nagymértékben befolyásolja az adott harceszköz tűzereje, páncélvédelme, mozgékonyága. A nagy tüzerő, a gyors tűzki-váltás, a pontos célfelderítés és tűzvezetés, növeli a harcjármű túlélési esélyeit, mivel ezek a képességek garantálják az ellenséges eszközök gyors **„első lövéssel”** történő megsemmisítését.

Döntő mértékben növeli a túlélési esélyeit a megfelelő páncélvédelem, a páncéltest kedvező **„külsőballisztikai”** kialakítása. A páncélvédelmet a páncélfalak vastagsága, a páncélburkolat szerkezete döntő mértékben befolyásolja. A megfelelő vastagságú páncél, a szendvics szerkezetű páncéllemezek, esetleg az aktív páncélzat, mind-mind a védelmet, a túlélőképességet növelheti. Jelentős mértékben növelheti a túlélési lehetőségeket a harcjármű alacsony építése, a páncéllemezek megfelelő mértékű döntése, ami az ellenséges páncéltörő lövedékek (rakéták) becsapódási szögét, ezáltal páncéltörő képességét csökkentheti. Ugyancsak a védelmet növelik, a túlélési lehetőségeket javítják a futóműveket védő köténylemezek, burkolatok, amelyek a kumulatív robbanótöltetek hatását csökkentik.

A fegyveres küzdelemben a túlélés lehetőségeit nagymértékben növelheti a harcjárművek mozgékonyasága, manőverező képessége. A nagyteljesítményű hajtóművel és megfelelő futóművel rendelkező harcjárművek és gépjárművek, képesek lehetnek a megkívánt ütemű helyváltoztatásra, a terepakadályok leküzdésére. A harcjárművek gyors és tervszerű mozgása csökkenti a veszélyeztetettség mértékét, növeli a túlélés esélyeit. A magas fokú manőverező képesség lehetőséget biztosít arra, hogy a harc eszközök gyors ütemben megfelelő pozíciót foglalhassanak el feladataik végrehajtására, illetve rövid idő alatt kivonhatók legyenek az ellenség pusztító tüze, csapása alól.

A légi harcban, a légierő eszközeinek túlélési esélyeit, elsősorban az ellenséges repülőeszközök gyors felderítése és nagy távolságon történő megsemmisítése növelheti. Hasonló módon elősegíti a túlélést a repülőek megfelelő manőverező képessége, repülési adottságai. Magas sebességgel és gyors manőverek végrehajtásával a repülőgépeknek lehetőségük nyílik az ellenséges légvédelmi tűzből való kitérésre, vagy elszakadniuk az üldöző vadászgépektől. Fontos konstrukciós jellemző lehet a repülőgép sárkányszerkezeténél az anyag (bevonat) megválasztása, a repülőgép aerodinamikai kialakítása, mivel ezek az adottságok nehezíthetik az ellenséges rádiólokációs felderítést, a hatékony légvédelmi tűz vezetését.

A haditechnikai eszközöknél a túlélőképesség meghatározó fokmérője lehet a helyreállíthatóság, az a konstrukciós jellemző, hogy az üzemeltetés, a harci alkalmazás során meghibásodott, megsérült szerkezeti egységeket, vagy egyes fődarabokat, meg lehet javítani, ezáltal az eszköz hadrafoghatóságát helyre lehet állítani. A haditechnikai eszközök harcértékét nagymértékben növeli, ha a konstrukciós kialakítás, a csereszabatos gyártás lehetővé teszi az alkatrész-, részegység-, fődarabcsere javítási technológia alkalmazását. Ezzel a helyreállítási-javítási technológiával lehetőség nyílik az eszközök helyszíni javítására, rövid időn belüli ismételt alkalmazására.

Üzemeltetési (üzembentartási) tulajdonságok szintén fontos mutatói a harc-képességnek, jelentős komponensei a harci tulajdonságoknak. Az üzemeltetési tulajdonságok elsősorban az adott haditechnikai eszköz előkészíthetőségében, harci alkalmazásra történő felkészíthetőségében mutatkoznak meg. Alapvetően a konstrukciós kialakítástól függ, hogy egy-egy haditechnikai eszköz milyen technológiai műveletek elvégzése után éri el teljes működőkészségét, és hogy milyen szakirányú felkészítést igényel a harci alkalmazás előtt.

Nagymértékben növeli a haditechnikai eszközök technikai kiszolgálásának, harci alkalmazásra történő előkészítésének hatékonyságát, a működtetés, a tűzvezetés hatásosságát, ha az eszközök automatizált berendezésekkel (táv mérő, löelemképző, töltő berendezés, automata tűzoltó berendezés), megfelelő diagnosztikai felszerelésekkel rendelkeznek. Ezek a berendezések megkönnyítik az eszközök működtetését, felgyorsíthatják a célfelderítés és tűzkiváltás műveleteit, leegyszerűsítik az üzemeltetési folyamatok ellenőrzését, az üzemzavarok elhárítását, a működési rendelkezéseket, a hibák behatárolását.

Az egyszerű üzemeltetési, működtetési fogások elsajátíttatása megkönnyíti a kiképzést, a harcoló állományok a haditechnikai eszközök mesterei alkalmazására történő felkészítését. Az eszközök magas színvonalú automatizálása következtében javulnak a hatékonysági mutatók, a célfelderítés, a tűzkiváltás gyorsasága, kiszűrhetők, illetve minimálisra csökkenthetők az emberi hibák, a tévedések. Az eszközök készségi szintű használata nem köti le a katona figyelmét, így nagyobb lehetősége van az ellenséges célok felderítésére, a harctevékenységek alakulásának követésére

A haderő technikai eszközrendszerével szembeni követelmény, hogy mindenféle feladatra (támadásra, védelemre, tűztámogatásra, páncélelhárításra, vezetési-híradási feladatokra, ellátásra, fenntartásra, stb.) megfelelő eszközcsoportoknak, szaktechnikai eszközöknek, kell rendelkezésre állniuk. Ezeknek az eszközrendszereknek azonos, vagy közel azonos technikai színvonalat kell képviselniük, az üzemeltetés, az üzemfenntartás azonos elvek, azonos stratégiák szerint kell, hogy történjen. A harc-képességet, a hatékony alkalmazást kedvezőtlenül befolyásolhatja, ha a csapatok felszerelésében, különböző generációs eszközök, eszközcsoportok vannak rendszeresítve.

Hasonlóan fontos, hogy az egyes eszközöknél a különféle berendezések, részek, harmonikus rendszert alkossanak és biztosítsák a hatékony működést. Az automatizált célfelderítés és tűzvezetés előnyeit csak akkor lehet hatékonyan kihasználni, ha ahhoz megfelelő tüzérvél rendelkező, automatizált töltőberendezéssel ellátott, nagyhatású lövedékekkel működő tűzfegyver csatlakozik. Hasonlóképpen a harci repülőgépek kedvező aerodinamikai képességeit is csak akkor lehet hatékonyan kihasználni, ha ahhoz megfelelő célfelderítő és tűzvezető berendezés, nagy hatékonyságú fegyverzet társul.

Megbízhatóság a haditechnikai eszközöknek az a képessége, hogy az alaprendeltetésnek megfelelő működtetés során megfelelő határon be-

lül, megőrzik üzemeltetési mutatóik értékét. A megbízhatóságnak, mint komplex tulajdonságnak a komponensei: a hibamentesség, az élettartam, a tárolhatóság, a kiszolgálási igényesség és a javíthatóság

Ergonómiai jellemzők: a haditechnikai eszközök ergonómiai jellemzőinek megítélésénél azt kell vizsgálni, hogy annak szakszerű és hatékony működtetése (kezelése), milyen mértékű igénybevételt jelent a kezelő állomány (személyi állomány) részére. A harcjárműveknél – mivel speciális technikai eszközökről van szó – célszerű külön-külön vizsgálni a harcjármű kezelőinél és a (szállított) harcoló állománynál jelentkező ergonómiai problémákat, fizikai és pszichikai terheléseket. A harcjárművek vezetőinél fontos vizsgálati szempont, hogy a kezelés a jármű vezetése milyen mértékű figyelemkoncentrációt igényel, a kezelő szervek (kormány, sebességváltó, fék, stb.) működtetése milyen erő kifejtést igényel. Különösen harc helyzetben, és hosszú menetek során van jelentősége a harceszköz működtetéséhez szükséges szellemi koncentráció és a fizikai erő kifejtés mértékének. A műszerek, a vezető prizmák kedvezőtlen ergonómiai elhelyezésekor, a vezető szerkezetek működtetéséhez szükséges nagyfokú erő kifejtés esetén, a gép- és harcjárművek vezetőinél már néhány óras igénybevételt követően jelentkezhetnek a fáradtság jelei. Ezért van nagy jelentősége a vezetőtér megfelelő kialakításának, a körkörös (vagy legalábbis széles látókörű) figyelési lehetőségnek, a kezelő szerveknél a szervó berendezések kialakításának.

A tűzfegyverek kezelőinél rendkívüli jelentősége van annak, hogy az eszköz fel van e szerelve megfelelő töltő berendezéssel, esetleg töltő automatával. Ezek a szerkezetek nagyban megkönnyítik az eszköz hatékony alkalmazását. A megfelelő segédberendezések hiánya, vagy használhatatlansága súlyos többletterhelést jelent a kezelő állomány számára, és ugyanakkor drasztikus mértékben csökkentheti a tüzeszköz hatékonyságát, a tűzkiváltás gyorsaságát.

A harcjárművek ergonómiai kialakításánál a kezelő állomány működési feltételeinek vizsgálata mellett, behatóan meg kell vizsgálni a (szállított) harcoló állomány elhelyezési feltételeit, a küzdőtér ergonómiai kialakítását is. A harc képesség megőrzéséhez, szükség esetén a megfelelő pihenési feltételek biztosításához, megfelelően kialakított ülésekre, a küzdőtér fűtésére, szellőztetésére van szükség. Emellett a harcjármű üzemeltetése során adódó zajterhelést is az elviselhetőség szintjére kell redukálni.

Gazdaságosság: A gép- és harcjárművek, a fegyverzeti eszközök, a katonai repülőgépek és helikopterek harci lehetőségeinek elemzésénél

fontos gazdaságossági szempont a beszerzési- és fenntartási költségek elemzése. A beszerzési költségeknél külön-külön vizsgálni kell az eszközök beszerzési árát, illetve az infrastruktúra kialakításának, a javítóanyag készletek, a dokumentációk beszerzésének, a kezelők és javító szakemberek kiképzésének költségeit.

A fenntartási költségek a rendszerben lévő eszközök és eszközcsoportok folyamatos üzemeltetésének és üzemfenntartásának költségei. A fenntartási költségek közé tartoznak a kiképzés kapcsán felmerülő lőszer- és üzemanyag költségek, a technikai kiszolgálásoknál, a javításoknál felmerülő anyag-, energia- és munkabér jellegű költségek. A fenntartási költségtényezők alakulása az adott eszköz, eszközcsoport rendszerben tartásának időtartamától függ. Elhúzódó rendszerben tartás esetében a fenntartás az összköltségek igen jelentős hányadát teheti ki, sőt a túlüzemeltetés során, a fenntartási költségek lényegesen emelkedhetnek.

A haditechnikai eszközök konstrukciós kialakításától, az alkalmazott gyártási technológiától, a felhasznált anyagok minőségétől függően, a haditechnikai eszközök amortizációja, következésképpen a gazdaságosan finanszírozható rendszerben tartás időtartama, széles határok között változhat. Az üzemeltetési- és fenntartási költségek körültekintő elemzésével kell döntenie a rendszerben tartás időtartamának és a rendszerből való kivonásnak a kérdésében. Béke időszakban az eszközök, eszközcsoportok elhasználódása egyben azok erkölcsi elavulását is jelenti. A kialakult gyakorlat szerint egy-egy eszköztípus általában 20-30 évig van rendszerben, amely során mind fizikailag, mind pedig erkölcsileg elavul (korszerűtlenné válik). Következésképpen a rendszerből kivont eszközök pótlása egyben modernizációt is eredményez.

Készenléti állapotok

A haditechnikai eszközök készenléti állapotai azok a különböző képességi fokozatok amelyek megmutatják, hogy az egyes eszközök, eszközcsoportok milyen mértékben, milyen szakirányú műveletek elvégzését követően, milyen időnormán belül válnak alkalmassá, rendeltetészerű üzemelésre. A készenléti állapotok rendszere a harckész (üzemkész) állapottól, a hadihasználatra alkalmatlan, üzemképtelen állapotig terjedő, különböző műszaki állapotokat tartalmazó struktúra, ***amelynek az elemei a következők:***

- üzemkész (harckész, hadrafogható),
- üzemképes (technikailag hadrafogható),
- üzemképtelen.

Az üzemkész (harckész) haditechnikai eszközök azok, amelyek teljes mértékben üzemképesek, üzemelési paramétereik minden tekintetben megfelelnek az előírásoknak; a rendeltetésszerű működéshez szükséges lőszerrel és más harcanyagokkal, üzemanyagokkal fel vannak töltve; a harci alkalmazásra való felkészítésük minden területen megtörtént. Az üzemkész (harckész) állapot feltétele továbbá, hogy a haditechnikai eszközök kezelőállománya felkészült és képes a feladat végrehajtására.

Az üzemképes haditechnikai eszközöknél, a megfelelő állapot eléréséhez el kell végezni azokat a szakirányú műveleteket, amelyek eredményeként az eszköz üzemkész állapotba kerül. Ennek érdekében végre kell hajtani a szükséges technikai kiszolgálási műveleteket, biztosítani kell a szükséges üzemeltetési normatartalékokat, ellenőrizni kell a lőszabatos-ságot. Az üzemkész (harckész) állapot eléréséhez végre kell hajtani a harcjárművek lőszerrel, rakétával és más harcanyagokkal való feltöltését. A hadszíntéri viszonyok alakulásának megfelelően, el kell végezni a haditechnikai eszközök álcázó festését, a terepjárást fokozó eszközök felszerelését. A napszak alakulásától függően üzembe kell helyezni az éjszakai irányzékot, éjjellátó készülékeket, fényálcázó berendezéseket.

Üzemképes technikai állapotban azok a haditechnikai eszközök vannak, amelyek teljes mértékben üzembiztosak, képesek a rendeltetés-szerű üzemelésre. Az üzemképes haditechnikai eszközök, üzemeltetésük során megfelelő biztonsággal működnek, működési paramétereik a műszaki követelményeknek megfelelően alakulnak. Az üzemképes technikai eszközökkel szemben követelmény, hogy működési biztonságukat huzamosabb időn keresztül őrizzék meg, hogy a hibamentes működésük valószínűsége magas legyen.

Az üzemképes haditechnikai eszközöknek technikailag kifogástalan állapotban kell lenniük. A katonai szervezetek harckészültségének fontos komponense a technikai eszközök hadrafoghatósága, technikai állapota. A katonai szervezetek magas készenléti foka (harckészültsége) csak úgy szavatolható, ha az eszközállomány a normatíváknak megfelelő arányban üzemképes. Amennyiben az üzemképes eszközök mennyisége egy bizonyos érték alá csökken, akkor az alakulat csak korlátozottan lesz hadrafogható vagy, hadrafoghatatlanná válik.

Üzemképtelen technikai állapot: Azok a haditechnikai eszközök, amelyek az üzemeltetés során üzemképességüket elveszítették, azaz rendeltetés-szerű üzemelésre alkalmatlanná váltak, üzemképtelennek minősülnek. A haditechnikai eszközök üzemképességüket különböző okok miatt veszíthetik el. A leggyakoribb ok lehet a rendeltetés-szerű használat

során bekövetkező meghibásodás, illetve háborús műveleteknél az ellenséges pusztító eszközök által okozott harci sérülés. A fenti okok mellett üzemképtelenséget eredményezhet a figyelmetlenség, a szakszerűtlen kezelés, a helytelen technikai kiszolgálás vagy javítás, a gyártási hiba. Az üzemképtelenséget előidéző okok lehetnek tendenciózusak, mint például az anyag elfáradására, a korrózióra, az amortizációra visszavezethető meghibásodások; vagy lehetnek véletlenszerűek, mint a harci sérülések, vagy a balesetek miatt bekövetkező működésképtelenség.

Az üzemképtelen technikai eszközökre irányuló üzemfenntartói szaktevékenységet helyreállító-javító tevékenységnek nevezzük. Ezeknek a szaktevékenységeknek a célja, hogy az üzemképtelenné vált haditechnikai eszközöknél a szükséges szakirányú műveletek elvégzésével az üzemképességet helyreállítsák. *Az üzemképtelen eszközöket a technikai állapot jellemzői alapján két csoportra oszthatjuk:*

- A **helyreállíthatók** azok a haditechnikai eszközök, amelyeknek a sérülése, meghibásodása olyan jellegű, hogy az gazdaságosan megjavíthatók, az eszközök ismételt alkalmazása, további üzemeltetése biztosítható. A meghibásodás, a harci sérülés mértékétől függően, az üzemképtelen haditechnikai eszközök kis-, közép- vagy nagyjavítással állítható helyre, tehető ismételten üzemképesé.
- A **nem helyreállítható**, más kifejezéssel vissza nem téríthető eszközök csoportját azok a haditechnikai eszközök alkotják, amelyek olyan súlyos harci sérülést szenvedtek, vagy olyan mértékű a meghibásodásuk, hogy a helyreállításuk gazdaságosan nem oldható meg. A helyre nem állítható eszközöket az üzemeltető katonai szervezettől el kell szállítani, (harchelyzetben meg kell semmisíteni), illetve a megfelelő szervek részére át kell adni.

Folytatás a következő számban.

A KATONAI LOGISZTIKA GYAKORLATA

A VÉDELMI CÉLÚ ÁLLAMI TARTALÉKOLÁS RENDSZERÉNEK HELYZETE

Nagy István¹

Előszó

Tisztelt Olvasó!

E cikket a témával kapcsolatos ismeretanyagok rendszerezésének szántam. Természetesen a cikkben leírt megállapításokkal lehet egyetérteni, és nem egyetérteni, de megpróbáltam a védelmi célú állami tartalékolás jelenlegi rendszeréről meglévő információkat összefoglalni és a jelenlegi helyzetről a lehető legreálisabb képet adni. A cikkben közölt megállapítások egy részének tényleges számszaki alátámasztása nem található azért, mert az ehhez szükséges adatok minőségük miatt nem közölhetők.

1. Az állami tartalékolás jogszabályi háttere, a tartalékok típusai

A Kormány az Alkotmányban meghatározott minősített helyzetekben felhasználható **védelmi célú állami tartalékokat** és **rögzített hadiipari kapacitásokat** tart fenn.

A **védelmi célú állami tartalék** és a **rögzített hadiipari kapacitás** gyűjtőfogalmak, amely mint a védelemgazdaság és biztonság érdekeit szolgáló állami készlet, a minősített helyzetek esetén felmerülő feladatok végrehajtásának anyagi megalapozását, a természeti vagy egyéb katasztrófák következményeinek felszámolását, piaci zavarokból adódó termelésekiesések elhárítását, a lakossági készletek lecsökkenése esetén azok pótlását, előre nem tervezhető nemzetközi segélyakciókban való részvételünk, nemzetközi gazdasági kapcsolataink fenntartásának lehetőségeit szolgálja.

1. Nagy István mk. alezredes, HM Gazdasági Tervező Hivatal, osztályvezető helyettes.

A honvédelemről szóló **1993. évi CX. törvény** szerint az ország védelmi célú tartalékait, hadiipari kapacitását a Kormány határozza meg (vö. 2. számú melléklet 11. táblázat 2. pont). A **védelmi célú állami tartalékok** és a **rögzített hadiipari kapacitás** fenntartásának jogi hátterét 2003- augusztusától a Kormány a nemzetgazdaság védelmi felkészítése és mozgósítása feladatai végrehajtásának szabályozásáról szóló 131/2003. (VIII. 22.) Korm. rendelete biztosítja, amely a nemzetgazdaság védelmi felkészítése tervezéséről és a védelmi célú tartalékolási tevékenység szabályozásáról szóló **1041/1994. (V. 31.) Korm. határozatot** váltotta. A tartalékokkal kapcsolatos tevékenységek végzéséhez további jogszabályi alapot nyújt a **Gazdaságbiztonsági Tartalékról** szóló 84/1994. (V. 27.) Korm. rendelet, az **Állami Egészségügyi Tartalékkal** való gazdálkodás szabályairól szóló 17/2001. (IV. 28.) EüM rendelet, valamint a közbeszerzésről szóló 1995. évi XL. törvény 6. § i) pontja.

Rögzített hadiipari kapacitás a gazdaságmozgósítási feladatra kijelölt szolgáltató olyan, békeidőszakban nem üzemelő hadiipari szolgáltató kapacitását jelenti, amelyet a Kormány annak minősített.

Honvédelmi szempontból **stratégiai érdekűnek minősülnek** a rögzített hadiipari, a védelmi okokból hazai termelésből biztosítandó és a specialitásuk miatt importból nem biztosítható anyagokat, eszközöket, felszereléseket gyártó kapacitások, az államtitkot, szolgálati titkot tartalmazó információt feldolgozó, továbbító, fogadó, valamint a titkos információgyűjtésre szolgáló eszközöket gyártó vagy javító kapacitások.

A honvédelmi szempontból **stratégiai érdekű gazdálkodó szervezeteket** a gazdasági és közlekedési miniszter – a honvédelmi miniszterrel, a belügyminiszterrel és az ágazatért felelős miniszterrel egyeztetett – javaslatára a Kormány jelöli ki.

A **rögzített hadiipari kapacitások** gazdaságmozgósítási helyzeti működésének biztosítása érdekében, az illetékes miniszter a kapacitás fenntartójával – a költségvetési törvényben erre a célra rendelkezésre álló előirányzat terhére – kapacitás-fenntartási szerződést köt.

A **rögzített hadiipari kapacitások korszerűsítésére**, bővítésére szolgáló fejlesztésekre az illetékes miniszter a külön jogszabályban (a Hvt. 8. § (4) bekezdésének b) pontja, 13. § (2) bekezdésének c) pontja, valamint a Vhr. 2. §-a és 6. §-a) nevezett forrás terhére – kormánydöntés alapján, kapacitás-fejlesztési szerződéssel – támogatást nyújt.

A szolgáltatók az illetékes **miniszter** vagy a **Megyei Védelmi Bizottság** általi kijelölésénél, valamint a gazdaságmozgósítási előszerződés, a gazdaságmozgósítási szerződések, a kapacitás-fenntartási és –fejlesztési szerződések, valamint a védelmi célú állami tartalékok kezelésére (beszerzés, tárolás, minőségmegóvó csere) vonatkozó szerződések megkötésénél a külön jogszabályban (a közbeszerzésekről szóló 1995. évi XL. törvény 6. § i) pontja) meghatározott közbeszerzési eljárást nem kell alkalmazni.

A rögzített hadiipari kapacitások vizsgálata egy külön tanulmányt érdemel, ezért jelen írásomban a tartalékok e formájával bővebben nem foglalkozom.

A Kormány a gazdaságmozgósítási igények azonnali, biztonságosabb kielégítése érdekében **védelmi célú állami tartalékokat** (a továbbiakban: tartalékok) tart fenn.

A gazdaságfelkészítési tervezés során a tartalékból való kielégítési formába a következő **ágazati besorolású termékek**, félkész-termékek, anyagok (a továbbiakban együtt: termékek), gyártóeszközök, berendezések, segédeszközök (a továbbiakban együtt: eszközök) biztosítása **sorolható:**

- a) ipari termékek, eszközök, különösen haditechnikai, hadfelszerelési és közlekedési eszközök,
- b) hírközlési és informatikai eszközök,
- c) mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek,
- d) egészségügyi és gyógyszeripari termékek, gyógyászati eszközök,
- e) vízügyi és árvízvédelmi termékek,
- f) pénzeszközök.

A tartalékok – rendeltetésük, illetve összetételük szerinti – csoportosítása:

a) Gazdaságbiztonsági Tartalék (a továbbiakban: GT): a külön jogszabályban (a Gazdaságbiztonsági Tartalékról szóló 84/1994. (V. 27.) Korm. rendelet) meghatározott védelmi célú hányadában a nemzet-gazdaság vagy egy ágazat gazdaságmozgósítási helyzeti működését, a lakosság alapvető ellátását és védelmét, valamint a mozgósított fegyveres erők és rendvédelmi szervek feladatai végre-

hajtását szolgáló, lehetőleg több felhasználói igény kielégítésére alkalmas áruk – elsősorban ipari termékek, félkész-termékek, alapanyagok – és pénzeszköz,

b) Állami Egészségügyi Tartalék (a továbbiakban: ÁEüT): a külön jogszabályban (az Állami Egészségügyi Tartalékkal való gazdálkodás szabályairól szóló 17/2001. (IV. 28.) EüM rendelet) meghatározott rendeltetésű orvostechikai eszközök, műszerek, gyógyszer, kötszer, egyéb egészségügyi fogyóanyagok, szükséggyógyintézetek működtetéséhez szükséges felszerelések,

c) Állami Céltartalék (a továbbiakban: ÁC): az érintett miniszterek gazdaságfelkészítési és -mozgósítási feladataiban meghatározott fontosabb termelési, szolgáltatási, védelmi és helyreállítási tevékenységek végrehajtásához nélkülözhetetlen anyagok, alkatrészek, félkész-és késztermékek, tárgyi eszközök, valamint a speciális célú termékek minősített időszaki beszerzését szolgáló nemesfém tartalék,

d) Pénztartalékkészlet (a továbbiakban: PT): az ország pénzforgalmának mindenkor zavartalan biztosításához szükséges bankjegy-tartalék.

A tartalékok tekintetében az állam tulajdonosi jogait a felelős vezető gyakorolja:

- a) a GT tekintetében a külön jogszabályban (a Gazdaságbiztonsági Tartalékról szóló 84/1994. (V. 27.) Korm. rendelet) kijelölt miniszter,
- b) az ÁEüT tekintetében – külön jogszabály (a katasztrófa-egészségügyi ellátásról szóló 158/1999. (XI. 19.) Korm. rendelet) alapján – az egészségügyi, szociális és családügyi miniszter,
- c) az ÁC tekintetében az a miniszter, akinek védelmi felkészüléssel összefüggő feladatai végrehajtásának biztonságát szolgálja a tartalék,
- d) a PT tekintetében az MNB elnöke.

A felelős vezető a tartalékolással összefüggő feladatait – saját felelőssége megtartása mellett – átruházhatja költségvetési szervekre, illetve egyéb gazdálkodó szervezetre (a továbbiakban együtt: tartalékkezelő).

A felelős vezető köteles rendszeresen ellenőrizni, illetve ellenőriztetni a kezelésében lévő tartalék minőségét, mennyiségét, továbbá

a tartalék kezelésére vonatkozó előírások megtartását. A tartalék kezelésével, és nyilvántartásával összefüggő tevékenységek végrehajtásáról a felelős vezető – a meghatározott tartalékkezelő útján, önálló szervezeti egységek szakmai felügyelete révén – gondoskodik.

Az egyes tartalékok kapacitástartalmát vagy összes vagyoneértékét a Kormány határozza meg, kivéve a PT-t, amelynek nagyságát az MNB elnöke állapítja meg. Az egyes tartalékok összetételét, a törzskészlet szintjét a felelős vezetők – a GT és az ÁEüT esetében a feladatban érintett miniszterek egyetértésével – állapítják meg.

A tartalékok készletfejlesztésével, -átstrukturálásával kapcsolatos költségeket – egyedi kormánydöntés alapján – a központi költségvetés külön jogszabály (a Hvt. végrehajtásáról szóló 178/1993. (XII. 27.) Korm. rendelet. 2. §-a) szerint biztosítja. A frissítő cserék tervezett lebonyolításához a követelménytámasztó szervek biztosítják a tartalékelemek – jóváhagyott terv szerinti – kivásárlását. A tartalékok rendszeres minőségmegóvó cseréje érdekében a követelménytámasztó szervek békeidei szükségletük beszerzésénél – egyéb feltételek teljesülése esetén – kizárólag a tartalékkezelőtől vásárolnak.

A tartalékok fenntartási költségeit a felelős vezető a felügyelete alatt lévő költségvetésben – külön jogszabály (A Hvt. végrehajtásáról szóló 178/1993. (XII. 27.) Korm. rendelet 6. §-a) szerint – tervezi, illetve részben vagy egészben a gazdálkodás bevételeiből fedezi. Szükség esetén a felelős vezető javaslatot tesz a Kormánynak a fenntartáshoz szükséges költségvetési forrásokra.

A felelős vezető a tartalék összetételében, vagyoneértékében bekövetkezett változásokról a gazdaságmozgósítási tevékenységről készítenő éves jelentésben – a központi tervező szerv útján – **tájékoztatja a Kormányt**. A felelős vezető éves beszámoló jelentéséhez a központi tervező szerv szempontokat állapíthat meg.

A tartalékokkal való gazdálkodás, a bevételek és ráfordítások elszámolása, a vállalkozásból származó bevételek felhasználása az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény és végrehajtási rendeletei (a kincstári vagyon kezeléséről, értékesítéséről és az e vagyonnal kapcsolatos egyéb kötelezettségekről szóló 183/1996. (XII. 11.) Korm. rendelet, az államháztartás működési rendjéről szóló 217/1998. (XII. 11.) Korm. rendelet) által szabályozott módon történhet. A tartalékkezelő a pénzügyi beszámolási kötelezettségének a számvitelről szóló 2000. évi C. törvényben és a végrehajtására kiadott rendeletekben (A számviteli törvény sze-

rinti egyes egyéb szervezetek beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 224/2000. /XII. 19./ Korm. rendelet, az államháztartás szervezetei beszámolási és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 249/2000. /XII. 24./ Korm. rendelet) foglalt módon és határidőre köteles eleget tenni.

2. A Gazdaságbiztonsági Tartalék készletek helyzete, alkalmazhatóságuk

A Gazdaságbiztonsági Tartalék helyzetének megítélése során a nemzetgazdaság védelmi felkészítése tervezéséről és a védelmi célú tartalékolási tevékenység szabályozásáról szóló **1041/1994. (V. 31.) Korm. határozatot vettem alap szabályzónak**, mivel az új szabályzó nem rég jelent meg, így a tartalékolás rendszerének problémái még jelenleg is élnek.

A helyzetmegítélés során rendelkezésemre álló adatok döntő többsége minősített adat, amelyeket jelen értekezésemben nem publikálhatok, illetve csak töredékét tehetem közzé.

2. 1. A gazdaságbiztonsági tartalékolás jelenlegi rendszerének megítélése.

A gazdaságbiztonsági tartalékolás rendszerében a GT készletek tárolása, mint állami feladat, a könnyebb kezelhetőség és áttekinthetőség érdekében egy központi szervezet kezelésében valósult és valósul meg.

A tartalékgazdálkodás átszervezéséről szóló 2164/1994. (XII. 30.) Korm. határozat alapján a tartalékgazdálkodást végző költségvetési szervet 1994. december 31-ei hatállyal megszüntették. A megszüntetett szerv által kezelt vagyonból 1995. január 1-jével 100%-os állami tulajdonú közhasznú társaságot (továbbiakban: Kht.) alapítottak.

A fentiekből következik, hogy a gazdaságbiztonsági tartalékolás anyagi folyamatainak vizsgálata alapvetően a Kht. működésének, ennek keretében a tartalékkészletek kezelésének áttekintésére irányult.

A Kht. feladatrendszerét, működési céljait és feltételeit a fent ismertetett 84/1994. (X. 27.) Korm. rendelet, a gazdasági társaságokról szóló 1997. évi CXLIV. és a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvényekkel összhangban lévő **Alapító Okiratban** foglaltak határozzák meg.

A társaság feladatát a következő sajátosság figyelembevételével végzi:

- Az előírt GT készletet a piaci helyzettől és az áralakulástól függetlenül határidőre biztosítani kell;
- A rendszeres készletcserék (készletfrissítés) során az értékesítésnél a készleteket lehetőség szerint árréssel kell eladni (a fenntartási költségek fedezése érdekében);
- Az „*önfenntartó*” működés érdekében a gazdaságbiztonsági tartalékolási feladatokon túl eredményes gazdálkodást kell folytatni, azaz a működési költségeket a gazdálkodás eredményéből kell fedeznie;
- A készletek cseréje, frissítése és értékesítése csak külön felszabadítási engedéllyel (kivétel az üzleti hányad) történhet, melyet a **GTTB (Gazdaságbiztonsági Tartalékolási Tárcaközi Bizottság)** tagok hozzájárulása után kap meg.

A Kht. már az 1998-as gazdálkodási évtől kezdve az alapítási pénzkészlet felélése miatt veszteséggel működik, amely veszteség olyan mértékűvé vált 2002. évre, hogy amennyiben központi forrás biztosítására nem kerül sor, a társaság rövid időn belül a csőd közelébe kerülhet és a GT készlet kezelése, működése leáll. A veszteség okainak kivizsgálása elengedhetetlenül szükséges, mivel az lehet egy folyamat eredménye, illetve több összetevőből állhat, így a veszteség egyszeri rendezését követően az okok nem komplex megszüntetésével, vagy a rosszul működő folyamat nem teljes mértékű átalakításával az újra termelődhet.

A Kht. alapítása óta közhasznú társaságként működik (nem alanya az adótörvénynek), de közhasznú szervezetté minősítése nem történni lehetett meg, mivel tevékenységi köre nem felel meg a törvényben foglaltaknak és a GT-re vonatkozó információk egy része államtitoknak minősül, így a közhasznúság egyik legfontosabb kritériumának nem tud megfelelni.

A közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. tv. 27. §. (3) bekezdésében foglaltak értelmében a társaság költségvetési támogatásban nem részesülhet. Ugyanakkor más jogszabályok (a GT működését szabályozó 84/1994. /V. 27./ Korm. rendelet, a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény, a környezetvédelemről szóló 2304/1997. /X. 18./ Korm. határozat) lehetővé teszik a központi források biztosítását.

E helyzet következménye az, hogy annak ellenére, hogy egyrésről lehetőség van a Kht. működési költségeinek központi finanszírozására, az nem történik meg, mivel a közhasznú társaságokra vonatkozó előírások alapján a finanszírozás jogszabályellenes, így a működési költségek ki-termelésének egyetlen útja a minél nagyobb árrés realizálása.

A Kht. számára – a GT rendkívüli és taktikai, továbbá ideiglenes készletre vételi beszerzéseket kivéve – kötelező a közbeszerzési törvény alkalmazása, amely a kereskedelmi tevékenység tekintetében, ahol a mi-nél magasabb árrés (önfenntartás finanszírozásához) elérése érdekében a piaci viszonyokhoz való rugalmas alkalmazkodásra lenne szükséges, az eljárás hosszadalmassága (3 hónap) miatt nincs lehetőség az eladások és a beszerzések közötti legmagasabb árrés realizálására. Ez a bevételek csök-kenésével és egyben a működési költségek finanszírozhatóságának csök-kenésével, a forgó pénzkészletek felélésével és így a Kht. veszteségeinek növekedésével jár.

Az igénytámasztó szervek által kért **védelmi célú készletnövelést** a társaság teherbíró képessége miatt korlátozottan teljesítette, de így is az összkészlet arányában 16,3 %-ról 52,5 %-ra nőtt, ami a társaság készpénz hányadának teljes lekötését eredményezte.

A GT készletek alakulását az alapítás éve és a legutolsó készletfel-mérés között az alábbi táblázat mutatja:

Készlet típus megnevezése	1995. év (alapítás éve)	2001. december 31.
Mezőgazdasági	21,6 %	37,5 %
Védelmi	16,3 %	52,5 %
Egyéb	32,2 %	10,0 %
Megszűnő	29,9 %	-

A védelmi célú készletek nemcsak a HM igényeket tartalmazzák, hanem más minisztériumok és szervezetek igényeit is. Ennek ellenére a védelmi készletek nagymérvű értékbeni növekedése, a BM és a HM tárca által a vegyvédelmi készletek növelésére tett javaslatainak köszönhetően, a GTTB határozatokban elfogadott mennyiségi növekedésnek, valamint az évek során folyamatosan emelkedő beszerzési áraknak tudható be.

Egy elkészített kormány-előterjesztés szerint, az igényjogosultak teljes körű védőeszköz ellátásának költsége – az érintett tárcák, országos hatáskörű szervek szakértőinek javaslata alapján számítottan – olyan mértékű projektet igényel, amelyet a nemzetgazdaság teherbíró képességére való tekintettel nem lehet megvalósítani. Azonban a GT készletben tárolt vegyvédelmi felszerelések mennyisége 1999-től folyamatosan növekszik, mivel a lakosság védőeszközökkel történő ellátása csak a gazdaság-biztonsági tartalékok aktivizálásával oldható meg.

A HM a **vegyvédelmi készletkivásárlásokat** az igénytámasztástól függetlenül a Kht.-tól forráshiány miatt évek óta nem tudja végrehajtani. Ebből következően a készlet volumene és az általa lekötött forrás folyamatosan növekedett, a szükséges minőségi cserék végrehajtása, a készletek frissítése nem valósult meg teljes körűen. E készletek szabadpiaci forgalma nem engedélyezett.

A GT készletben tárolt **gumiabroncs készletből** mindösszesen néhány speciális a **HM CURRUS Rt.** által gyári javított eszközhöz rendszeresített típusból történik beszerzés, míg többi típusból nem, mivel az eszköz, amelyhez rendszeresítve olyan kis mennyiségben üzemelnek, hogy nincs szükség beszerzésre, illetve elsősorban új gumiabroncsokat szereznek be, mivel a több éve tárolt gumiabroncsok – mint a forgalom-biztonság szempontjából meghatározó jelentőségű anyag esetében – átvétele nem célszerű. További kivásárlást befolyásoló tényező az, hogy a Kht. árajánlata 20 – 30 %-kal magasabb a mindenkori piaci árszínvonalnál, amely a költségtakarékos gazdálkodásnak és az MH, HM érdekeinek is ellentmond.

A GT készlet struktúrája eltolódott a kevésbé értékesíthető termékek irányába annak köszönhetően, hogy egy része elavult, illetve lejárt szavatossággal rendelkezik, ami alapvetően a készlet e részének inkurrensé válását és felesleges források lekötését jelenti. Sok esetben azonban az inkurrens készletek már nem értékesíthetők, mivel nincs rá kereslet, illetve selejtként meg kellene semmisíteni, mint veszélyes hulladékot, ami további költséget ráfordítással jár.

Mind a **bőrtermékek**, mind a **ruházati termékek** készletgazdálkodása megvalósult, de a kivásárlások során nem a HM érdekeit szolgálja az a tény, hogy a közbeszerzés során a gyártó az alapanyagot a GT készletből kell, hogy kivásárolja, így a gyártásra adott árajánlatában a Kht. által az alapanyagra a piac áránál magasabb ajánlati ár is hatással van, vagyis növeli azt.

Fontos azonban azt is megjegyezni, hogy a GT szabályozására jelenleg is érvényben lévő **84/1994. (V. 27.) Korm. rendelet** a GT-ből **az igénytámasztók által történő kötelező kivásárlásról nem rendelkezik**. A kivásárlások a GT-vel kapcsolatos döntéseket hozó **GTTB** határozataiban kerültek rögzítésre, amelyek nem rendelkeznek jogszabályi erővel.

Összességében megállapítható, hogy a gazdaságbiztonsági tartalékolás rendszere egy közhasznú társaság működésére épül, miközben a közhasznú társaság jogi státusza nem teszi lehetővé a költségvetésből történő támogatást, melynek következményeként a készletek fenntartási költségeinek és a Kht. működési költségeinek finanszírozása nem megoldott. A Kht. saját bevételeiből kellene finanszírozni a működését és a készletek kezelését, azonban az értékesítések során sok esetben a közbeszerzési törvény hatályos rendelkezései akadályozzák a rugalmas piaci tevékenységet, ami a bevételek kiesését és a finanszírozáshoz szükséges források hiányát jelenti.

2. 2. A HM tárca érdekében tartalékolt GT készletek struktúrája, helyzete és használhatóságuk.

A HM tárca érdekében tartalékolt készletek vizsgálatánál elsősorban meg kell vizsgálni azt, hogy milyen arányban vannak azok a teljes készlethez viszonyítva, illetve milyen normatív vagy számvetési alapon kerültek e készletek mennyiségei meghatározásra és azt, hogy e készletek valóban megfelelnek-e a tárca igényeinek.

A GT készlet összetételét és százalékos megoszlását igények szerint az alábbi táblázat tartalmazza:

	Termék megnevezése	Megoszlás	Megjegyzés
NEM HM	Más tárcák igényei	52, 40 %	
	Vegyivédelmi készlet	40, 78 %	HM – BM igény
	Összesen:	93, 18 %	
HM	Abronsok (gumiabroncs)		
	Bőr (talpbélés, krupon, marhaboksz felsőbőr, talpgumi)		
	Ruházati anyagok (terep-színű szövet)		
	Összesen:	6, 82 %	
	Mindösszesen:	100, 0 %	

*A fenti táblázatból megállapítható, hogy a tárca részére a GT készletben tárolt anyagok és eszközök (az összérték 6,82 %-a) közül **mindösszesen 3 tétel** (a gumiabroncsok, a bőr és a ruházati anyagok) **az, amely egyértelműen a HM részére került lebiztosításra**, míg egy tétel (vegyivédelmi készlet) esetében ez nem egyértelműsíthető.*

A vegyivédelmi készlet a Belügyminisztériummal közös készletként (a készlet megoszlása a két tárca között nincs konkrétan lerögzítve) **fut**, ami egyben azt is jelenti, hogy szükség esetén a készletből kerülnek kielégítésre mind a BM alárendelt szervezetek igényei, mind a lakossági igények, mind a HM tárca igénye a bekövetkező események során végrehajtandó tevékenységek sorrendjének megfelelően.

A GT készletben tárolt vegyivédelmi felszerelések alapvetően nem a honvédség által végrehajtott feladatokhoz került kialakításra, így kiegészítő cikkek beszerzése szükséges, amelyek nélkül az MH részére az eszközök nem alkalmazhatóak, ezért esetleges felhasználásuk esetén a HM tárca részéről **további költség ráfordítást** igényelnek.

A HM tárca részére betárolásra került készletek struktúrájának megállapítása nem visszakövethető, ezért csak a jelenleg rendelkezésre álló 1999. – 2002. éves adatok alapján célszerű a struktúra vizsgálata.

A készletek alakulása és jelenlegi helyzete:

A **gumiabroncs készlet** alakulásában jól megfigyelhető a csökkenő tendencia, ami azonban nem a HM tárca kivásárlásainak köszönhető, hanem annak költségvetési források hiányából eredő elmaradása miatt, az elfekvő (inkurrens) készletek csökkentése érdekében a Kht. által a GTTB döntésének megfelelően történt értékesítéseknek.

A GTTB döntésének megfelelően **a gumiabroncs készletet** 2002. év végéig – a piaci kereslet függvényében prognosztizált – további mintegy 2000 darabbal kellett csökkenteni, ami alapvetően az inkurrens készletek értékesítését jelenti. A piaci kereslet esetén az értékesített gumiabroncsok helyett a HM tárca új típusok beszerzését kéri, de tekintettel arra, hogy a GT készletben tárolt speciális gumiabroncsok értékesítése a piaci kereslet hiánya miatt nem valószínűsíthető, így a készletek frissítése nem fog megvalósulni, ami további készletöregedéshez vezet.

A GT készletben tárolt gumiabroncsok és tömlők döntő többsége már rendszerből kivont vagy minimális mennyiségben üzemeltetett eszközökhöz való és csak néhány típus használható fel az eszközök üzemeltetésének során, valamint a frissítések elmaradása miatt szavatosságuk határán, illetve azon túl vannak.

Összességében a gumiabroncs készlet sem struktúrájában, sem minőségében, sem pedig az ajánlott kivásárlási árban nem felel meg a HM tárca igényeinek és érdekeinek.

A bőr termékek (talpbélés, krupon, marhaboksz felsőbőr, talpgumi) esetében nagy mértékű mennyiségi változás nem következett be, ami annak tudható be, hogy a MH részére folyamatosan gyártásra kerülő lábbelikhez a GT készletben tárolt anyagok kivásárlásával került biztosításra az alapanyag és a lecsökkent készletek visszapótlása rendszeresen és időben megtörtént.

Az MH Ruházati Szolgálatfőnökség, mint anyagnemfelelős 2001. januárban a létszám csökkenés miatt pontosította a betárolt anyag mennyiségét. A pontosítás utáni gyártáshoz történő kivásárlás eredményeként a tárolt készlet értéke mintegy 15 millió forinttal csökkent.

A GTTB döntésének megfelelően a bőr termékek mennyiségét 2002. év végéig – figyelembe véve a HM tárcsa 2001. évben pontosított igényeit, melyeket az év végéig nem sikerült realizálni – kellett csökkenteni, ami alapvetően a talpbélés, krupon vonatkozásában több mint 2 em², míg a marhaboksz felsőbőr esetében több mint 5 em² csökkenést jelent.

A ruházati anyagok, amelyek a különböző típusú tereptarka szöveteket takarnak 2000. év végére jelentősen lecsökkentek, ami a régi típusú szövetek kifutása és azok piaci értékesítése miatt következett be. A 90M hadiruházat rendszerbe állítása miatt, amely több – műszaki követelményeiben eltérő – szövetfajta betárolását tette szükségessé, a készletek pontosításra kerültek 2001. év januárjában. Az új típusú, rendszeresítésre került gyakorlóruhával történő ellátás csak azok legyártásával történhet, ezért az akkor értékesített régi típusú szövetek helyett új típusok kerültek letárolásra. Ennek eredményeként az értékesítés utáni készletszint több mint kétszeresére nőtt, ami értékét tekintve több százmillió Ft-os növekedést eredményezett, ami a készletek értékének igen jelentős mértékű növekedése.

Összességében mind a bőrtermékek, mind a ruházati termékek készletgazdálkodása megvalósult, de a kivásárlások során nem a HM érdekeit szolgálja az a tény, hogy a közbeszerzés során a gyártó az alapanyagot a GT készletből kell, hogy kivásárolja, így a gyártásra adott ajánlatában a Kht. által az alapanyagra a piac áránál magasabb ajánlati ár is hatással van, vagyis növeli azt.

3. Az Állami Céltartalékok helyzete

A HM a gépjármű alkatrészeket tartalmazó AC készlet felügyelője, mint kijelölt illetékes minisztérium.

A Minisztérium felügyelete alá tartozó AC készlet tárolását, nyilvántartását, kezelését, fejlesztését, selejtítését, az anyagnem szerint illetékes **MH Páncélos- és Gépjárműtechnikai Szolgálatfőnökség** végzi. Az AC készlet kezelésével a **HM Currus Rt.** van megbízva. A készlet a megalakítása óta ugyanazon eszközökhöz tartalmaz alkatrészeket, illetve néhány új eszközökhöz is, azonban a rendszerből már kivont eszközökhöz tartozó alkatrészek is megtalálhatóak.

Az ÁC készlet belső struktúráját és a benne tárolt anyagok megoszlását érték, alkatrész darabszám és alkatrész típus szerint az **alábbi táblázat mutatja:**

Anyag megnevezés	Alkatrész (db)	Alkatrész típus (db)
Fenntartási anyag:	17 208	1 368
Motor alkatrész:	13 130	252
Inkurrencia:	73 001	791
Állami céltartalék összesen:	103 339	2 411

Az ÁC készletben tárolt anyagok közül alapvetően a rendszerből kivont eszközökhöz, a T-54-es, a T-55-ös és a T-55AM közepes harckocsikhoz tartozókat inkurrens anyagként kell kezelni. Ennek figyelembevételével az **ÁC készlet érték szerinti megoszlása** azt mutatja, hogy a fenntartási anyagok értéke 59 %-ot, a motor alkatrészek 16 %-ot, míg **az inkurrens anyagok (fenntartási és motor alkatrész) 25 %-ot (közel 43 millió Ft)** tesz ki.

Az **ÁC készlet alkatrész típusonkénti megoszlása** ennél nagyobb inkurrencia hányadot mutat, mivel a fenntartási anyag 59 %-ban, a motor alkatrész 10 %-ban és az **inkurrens anyagok 33 %-ban** található meg. Ez azt mutatja, hogy az alkatrésztípusokat tekintve minden harmadik inkurrens, ami készlet szinten alátámasztja a készlet struktúrájának rossz összetételét.

Az **ÁC készletben tárolt alkatrészeket tekintve** az összes anyag mennyiség 17 %-a fenntartási anyag, 13 %-a motor alkatrész, míg **70 %-a inkurrens anyag**. Így megállapítható, hogy az alkatrészek döntő többsége a továbbiakban nem felhasználható, mivel azok a rendszerből kivont eszközök alkatrészei és ebből következik, hogy ezen anyagok tárolását meg kell szüntetni és helyettük jelenleg is rendszerben lévő eszközökhöz kell anyagokat letárolni. Ez is alátámasztja **az ÁC készlet mielőbbi pontos felmérését és belső struktúrájának újragondolását**.

A 65/1995. HM utasítás alapján az ÁC készlet fenntartási költségeit az anyagnem szerint illetékes szolgálatfőnökség (MH PCGTSZF-ség) saját költségvetési keretéből tervezi, fedezi, míg a készletek fejlesztése a

Pénzügyminisztérium védelmi felkészítési célú központi költségvetéséből pénzeszközzel történt, így 2001. – 2002. években erre a célra a HM tárca bruttó 10 – 10 M Ft-ot kapott, mint programfinanszírozási költséget.

A HM kezelésében lévő **ÁC készlet fejlesztését a továbbiakban is szükségesnek és fontos feladatnak tekintem**, hiszen a kiemelt haditechnikai eszközök (harcjárművek, mozgó vezetési pontok, stb.) minősített helyzetben történő gyors hadrafoghatóvá tételének, valamint az MH alaprendeltetésszerű alkalmazásának nélkülözhetetlen feltétele az ehhez szükséges **javítókészletek kialakítása**, folyamatos fejlesztése, a rendszerbe kerülő új típusoknak megfelelő kiegészítése.

Az új BTR-80 típusú harcjárművekhez és a T-72-es harckocsikhoz az MH békeidőszakban is csak igen csekély mennyiségű javítóanyaggal rendelkezik, ezért az elkövetkező években fontos feladat lesz, hogy az ÁC készlet a lehetőségek mértékében bővüljön a legszükségesebb alkatrészekkel. Várhatóan a haderő felülvizsgálat befejezésének eredményeként **az ÁC készlet belső átalakítása is szükségessé válik**. Ennek során figyelembe kell venni a gazdaságbiztonsági tartalékolás rendszerének felülvizsgálatából adódó készletképzési elveket, illetve a belső struktúra vizsgálata ki fog terjedni az inkurrens anyagok kivonásának lehetőségére és más szakanyagok ÁC készletbe történő bevonására.

Tekintettel arra, hogy a minősített időszakban szükséges javító anyagok nagy része szinte kizárólag importból biztosítható, melyek beszerzése a veszélyeztetettségi, illetve az azt megelőző időszakban már igen bizonytalan és gazdaságtalan, nagyon fontos feladat – különösen a páncélos – és gépjármű-technikai eszközök vonatkozásában – **az ÁC készlet további, rendszeres és lehetőség szerint a korábbinál nagyobb mérvű fejlesztése**.

4. Következtetések az állami tartalékolásra vonatkozóan

A tartalékolás jelenlegi, Kht. útján működő rendszere (tárolás – kivásárlás – frissítés) zömében **a rendszer gazdaságtalan működésére ad csak lehetőséget**, amely világosan megmutatkozott a Kht. által saját pénzeszközei folyamatos felélésében, ezzel párhuzamosan a működés fokozatos ellehetetlenülésében. Ez a működési szisztéma csak egyedi, kivételes piaci körülmények esetén ad lehetőséget a működés költségeit is fedező bevételtöbblet elérésére. Ennek figyelembevételével úgy vélem, hogy **ilyen alapokra egy központi állami tartalékolási rendszert nem lehet építeni**.

A honvédelmi tárca szempontjából vizsgálva a rendszert, megállapítható, hogy a kivásárlásra fordított HM források beszűkülése, valamint a kivásárlásokban a tárca anyagi érdekeltségének hiánya, sőt esetenként kifejezett ellenérdekeltségének megléte miatt, **nem célszerű a tárca részére a tartalékolás e módja**. Ezt erősíti az is, hogy a rendszerben tartalékolt anyagok félesége az adott esetben szükséges anyagfajtáknak csak elenyésző töredékére terjed ki, ezért **a minősített időszakok katonai feladatainak megoldásában nem képez igazán jelentős biztonsági tényezőt**.

Tovább csökkenti a rendszer fenntartásában a tárca érdekeltségét, hogy a tartalékolás e módja **a tárca részére valójában forrásokat nem szabadít fel, illetve pótlólagos forrásokat nem biztosít**.

A **HM tárca által kezelt AC készlet** vonatkozásában megállapítható, hogy annak **belső struktúrája elavult, döntő többsége rendszerből kivont eszközökhöz tartozó inkurrens anyag**. Ez az inkurrens anyagmennyiség az előttünk álló haderő átalakítás feladatainak végrehajtása során csak növekedni fog, elsősorban a kivonásra kerülő páncélos eszközök miatt.

5. Javaslatok az állami tartalékolás vonatkozásában

Figyelembe véve a honvédelmi tárca tartalékolandó anyagainak és eszközeinek speciális voltát, alapvető megoldást az jelenthet, hogyha a szükséges tartalékokat saját forrásokból, saját kezelésben tudná a tárca létrehozni. Amennyiben a jelenlegi tartalékolási szisztéma fennmaradásához erős központi, vagy más állami érdekek fűződnek, a rendszer olyan átalakítására volna szükség, amelyben a **kivásárlás az aktuális piaci áraknál magasabb kiadásokat nem igényelne**. Ez mindenképpen **a tartalékolást végző szervezet működési költségeinek valamilyen formában történő központi állami finanszírozását jelenti**.

Felül kell vizsgálni mind a GT készletbe tárolt eszközök, anyagok, mind az AC készletben tárolt fenntartási anyagok típusát és mennyiségét és szükség esetén át kell strukturálni, az inkurrens anyagokat el kell távolítani. Ez a feladat egyre inkább sürgetővé válik, mivel a haderő átalakítás során kivonásra kerülő eszközökhöz letárolt anyagok inkurrenciává válásával a teljes készlet inkurrenssé válik.

A felülvizsgálat során **el kell dönteni, hogy a MH részére szükséges-e GT készletben, illetve AC készletben eszközöket, anyagokat tá-**

rolni, és ha igen, akkor meg kell határozni azon új típusú anyagok, eszközök típusát, mennyiségét, amelyeket elengedhetetlenül szükséges e készletekbe elhelyezni. A mennyiségi meghatározások szigorúan csak normákkal alátámasztott számvetéseken alapulhatnak.

A tárolásra tervezett eszközök és anyagok típusának megállapításánál elsődleges szempontnak kell lennie annak, hogy a tárolásra kerülő eszközök és anyagok elsősorban **a minősített időszakban importból biztosítandó kategóriából** legyenek kiválasztva, illetve a jelenlegi (had-erő átalakítás utáni) **készletszintek hiánya miatt a minősített időszak kezdetére legnagyobb mennyiségben pótolandó** (feltöltendő, biztosítandó) eszközökből és anyagokból legyenek.

A fenti feladatok korrekt végrehajtásához **össze kell hangolni a HM (MH) és a nemzetgazdasági tervezést**, melynek biztosítása érdekében a tárca részéről mindenekelőtt az **MH igénytervezése jelenlegi folyamatainak átdolgozása** szükséges. Kidolgozásra kerültek a minősített időszak tervezés tárcán belüli új rendszerének folyamatai, amelynek alapját a „*képesség- és feladat alapú*” tervezés megvalósítása adja. Így az „*M*” **időszaki képesség és feladatalapú erőforrás tervezési rendszerre való áttérést tartjuk sürgető és elengedhetetlen feladatnak**, mivel csak a feladatalapú tervezés ad **hiteles igényadatokat** és csak e hiteles igényadatok alapján *lehet megítélni, hogy a kielégítésükre rendelkezésre álló nemzetgazdasági források (védelmi célú állami tartalékok, rögzített hadiipari kapacitások, nemzetgazdasági gyártó- és szolgáltató kapacitások) megfelelnek-e ezeknek az igényeknek.*

AMPLE TRAIN 2003 NATO REPÜLŐGÉP KERESZT - KISZOLGÁLÁSI GYAKORLAT LOGISZTIKAI MŰVELETEINEK TAPASZTALATAI

Vasvári Tibor – Kónya László¹

2003. május 26-30 között került végrehajtásra az EXAT 03 NATO kereszt-kiszolgálási gyakorlat az MH 59. Szentgyörgyi Dezső Repülőbázis (továbbiakban: MH 59. Sz. D. Rb.) területén.

A gyakorlat elrendelője a **SACEUR**, a gyakorlat vezénylője a **COMAIRSAOUTH** volt. A társigazgatók az **AIRSOUTH A-4** hadműveleti osztályvezető, az **MH 59.SZD. Repülőbázis** ezredparancsnoka és a **Légierő Parancsnokság A-4** főnöke voltak. Megfigyelőként részt vett és a gyakorlatot felügyelte a **SHAPE** logisztikai főnök helyettese is.

A gyakorlat tárgya volt: a résztvevő szervezetek repülőgép személyzetei és földi kiszolgáló személyzetei **ACS Stage „C” felkészítése**. A feladat valós repülési feladatokkal egybekötve került végrehajtásra Magyarország légterének felhasználásával.

A gyakorlat fő célkitűzései voltak:

- Levezetni ACS felkészítést pilóták, technikai személyzet és vizszaellenőrzők részére különböző repülőgép típusokkal, valós repülési körülmények és alkalmazás viszonyai között.
- Fejleszteni, tökéletesíteni az ACS eljárásokat.
- Nem saját repülőtéri források felhasználásával tervezni és végrehajtani hadműveleti feladatokat.
- A repülőgépek vegyes szerepkörökben történő változtatásával gyakorolni a védő és támadó összetett légi műveleteket.
- Lehetőséget adni a NATO törzsek a ACS koncepció és képességek helyszínen történő értékeléséhez.

¹ Dr. Vasvári Tibor alezredes, MH Légierő Parancsnokság, Tervezési osztályvezető, logisztikai főnök-helyettes.

Kónya László mk. alezredes, MH Légierő Parancsnokság, Logisztikai főnökség, mk. főtiszt.

- Lehetőséget biztosítani az új repülőgépek és fegyverzetek bemutatására.
- Biztosítani a lehetőséget kipróbálni a földi kiszolgáló felszerelések interoperabilitásának kipróbálásához.
- Elősegíteni a résztvevő nemzetek és csapatok között a közös megérthetőséget, magabiztosságot és együttműködést.

A gyakorlat tervezése és levezetése – mint logisztikai gyakorlat – teljes egészében hazai feladat volt. Mindez hihetetlen méretű együttműködést és szervezési tevékenységet jelentett. A kecskeméti repülőbázis állományától mindez igen komoly lelkiismeretes és mélyreható együttes tevékenységet követelt meg, melynek maximálisan és elismerésre méltóan megfeleltek.

A logisztikai és valós biztosítási feladatokat a gyakorlatok során mindig úgy fogadják el, hogy azoknak rendben kell lenniük és érdemben nem befolyásolják a végrehajtás lefolyását, hiszen akkor már nagy bajnak kell bekövetkezni, ha az alapfeladatot veszélyeztető logisztikai problémák kerülnek felszínre az értékelésekor. Ezért egy kicsit rendhagyó módon a gyakorlat előkészítése során tett intézkedések kerülnek számbavevésre, így rajzolva egy kerekesebb képet a gyakorlat logisztikai oldalról való bemutatása számára.

A gyakorlat végrehajtását az elmúlt évi **Aalborgban (Dánia)** megrendezésre került **EXAT 02 NATO** éves kereszt-kiszolgálási gyakorlaton jelentettük be. Ezt követően az **AIRSOUTH HQ**, valamint a **SHAPE** rögzítette felajánlásunkat és 2002 júliusában egy 2 fős **AIRSOUTH A4**-től kijelölt szemrevételező csoport helyszíni bejárást hajtott végre az **MH 59. Sz. D. RB-n**. A bejárás eredményeképpen elkezdődött az előzetes feladatok rendszerezése, az előzetes tervezés.

Az A-7 gyakorlattervezési csoport az általa készített felmérések alapján 2002. év októberében **75 Mill. Ft** költségvetési összeggel bervezte a gyakorlatot a 2003-as kiképzési évre. Még ugyanebben az évben november 19-21-e között Nápolyban került megrendezésre az összevont éves kereszt-kiszolgálási beszámoló értekezlet, ahova mint a következő évi gyakorlat házigazdáját hívtak meg bennünket. Az alakulat egy prezentációval készült, amelyben bemutatta a gyakorlat színhelyét, a repülőter képességeit, nem elhallgatva a meglévő és valószínűleg a gyakorlat kezdetére sem realizálható hiányosságokat. Kiemelte a bemutató az

erős oldalainkat is, valamint felhívta a figyelmet a szálláshelyek időbeni lefoglalására.

2003. január 7-vel kijelölésre került az **MH LEP** részéről egy munkacsoport, amely január 14-én kihelyezett ülést tartott az **MH 59. Sz. D. RB** ugyancsak kijelölt állományával. Átbeszélésre került az **EXOPORD DRAFT1** munkapéldánya, amelyből a szükséges feladatok lebontásra kerültek az alakulat és az **MH LEP** részére. Gondként jelentkezett a mobil **TACAN/ILS** rendszer hiánya, a hidrazin mentesítés megoldatlansága, az egész gyakorlatra vonatkozóan a belső **WOC-MOC** és a külső **AFOC (CAOC)-WOC-SQOC** információ áramlás, ezen munkahelyek együttműködésének megvalósulása. A tűzoltó eszközök habképző teljesítményének elégtelensége. Valamint látható volt, hogy nemzetközi telefon és fax vonalak kellenek központbővítéssel, híradó eszközök kellenek az üzemeltető és a kiképzendő állomány részére egy helyi háló kialakításával. Ezekon kívül a reptéren kívüli ki- és beszállítást és repülőtéren belüli szállítást kell majd biztosítani. Folyamatos orvosi felügyeletet kell biztosítani a repülőorvosi szolgálaton kívül, meg kell oldani a MiG-29 típusú magyar repülőgép külföldiek részére történő oktatásának technikai és személyi feltételeit oly módon, hogy ne ütközzenek jogi szabályzóba a kiadott okmányok, a kialakított vizsgáztatási rendszer. Valutaváltó helyet kell kialakítani, el kell dönteni, hogy mennyi konferencia díjat szedjünk a résztvevőktől.

A feladat-meghatározások után elkezdődött az érdemi munka. Az **AIRSOUTH A4** részére megküldésre került a gyakorlatba bevont repülőterek NAVAID adata. Január végén eredményesen zárta ülését az a háromoldalú tanácskozás, amelyben megállapodás született a keresztki-szolgálat hazai elfogadtatására, a jogkörök elosztására, amely csak a "C" típusú kereszt-kiszolgálási változatra vonatkozik.

2003. január 20-22 között 3 fős csoport érkezett az **AIRSOUTH A4**-től, hogy az **Indító Tervező Konferencia** előkészületeit, levezetését, a szükséges anyagok elkészítésének sorrendjét letisztázza, valamint tájékozódjon az alkalmazás szempontjából szükséges repülőtéri képességekről a helyszínen, **Kecskeméten, Taszáron** és **Budapest Airport**-nál Ferihegyen. Már az első órában kiderült, hogy hadműveleti területen a magyar féltől várják a gyakorlat repülési programjának elkészítését **NATO** elvek szerint, a helyi sajátosságok figyelembevételével „*mivel ez a mi gyakorlatunk*” mondták. A három napra tervezett program gyors megváltoztatásával kiiktattuk a tartalék repülőterek megtekintését, és így el tudtuk készíteni az előzetes kereszt-kiszolgálási kiképzési igények figyelembevételével a repülési terv első változatát, amely a kiképzendők nagy lét-

száma és a felajánlott repülőgépek viszonylag csekély száma miatt három váltást tartalmazott. Kijelöltük azokat a légtereket amelyek a végrehajtáshoz szükségesek lehetnek, átbeszéltük az információ áramoltatás szükségességét, összeállítottuk az **Indító Tervező Konferencia** meghívó levelét a kibontott napirenddel együtt.

Az **AIRSOUTH A4** képviselőivel történt megbeszélés eredményeképpen láthatóvá vált, hogy úgy a hadműveleti területen, mint a logisztikai területen olyan volumenű döntéseket kell hozni, hogy azok meghaladják az alakulat hatáskörét. *Ezek nem a teljesség igényével a következők voltak:*

Hadműveleti területen:

- Az alakulat nem rendelkezik a helyi tervezéshez akkreditált ICC munkahelyekkel;
- Az előjáró AFOC (a CAOC képviseletében) dolgozzon-e a gyakorlat folyamán vagy sem;
- Ki készíti el a szükséges ATO-at;
- A légi műveletek NATO elvek szerinti megkezdéséhez az ATO-at és a módosító ACO-at hogyan, milyen formában kapja meg az alakulathoz tartozó gyakorlatozó hajózó állomány;
- Ki fogja a gyakorlat kiinduló helyzetét a CENARIO-t kidolgozni (alakulat ebben kérte az MH LEP felderítő főnökség segítségét);
- Ki fogja az elkészített CENARIO alapján a gyakorlat kezdetére kialakult helyzetet elkészíteni, kiadni;
- Világossá vált, hogy a jelenlegi alakulati működési rend és hajózó felkészülési módszer betartásával nem lehet teljesíteni a gyakorlaton elvárt NATO szabványos eljárások végrehajtását. Az alakulat még nem rendelkezik azokkal a helyiségekkel pl.: század szintű hadműveleti eligazító és kidolgozó (felkészülési) helyiségekkel (SQOC), azokkal a kommunikációs eszközökkel pl.: a WOC és a SQOC közötti közvetlen telefon/fax/hangos összeköttetéssel, nem rendelkezik továbbá titkosított összeköttetéssel az előjáró AFOC és a helyi WOC között, amelyek megléte feltétlenül indokolt a gyakorlat szakszerű végrehajtásához.

Logisztikai területen: is látható volt, hogy szükséges azokat a beruházásokat megvalósítani, befejezni a gyakorlat idejére, amelyek a

2003-as egész évre elhúzódóan lettek betervezve. Ezek azok a megvalósulások, amelyek biztonságossá teszik a kecskeméti repülőteret a mindennapi repülések során, illetve a 2002-ben elkezdett beruházások befejezéséhez szükségesek. *Ilyenek például:*

- Gázsugarterelők kiegészítése a központi zóna végén;
- Guruló út kiszélesítése a "J" állóhely és a központi zóna között;
- Trafóház és az üzemanyag telep kerítésének elbontása, áthelyezése;
- A "J" és "K" állóhelyek kiszélesítése, kisméretű sugárterelők elhelyezése, szegélyfények kábelezése, áthelyezése;
- A "J" és "K" állóhelyeken, valamint a központi zónában az inerciális-navigációs pontok kimérése, felfestése;
- A fel- és leszálló pálya végénél a hidrazin mentesítő helyek kialakítása;
- FOD pontok rendszerének kialakítása a repülőtér munkaterületének és a laktanyai terület elválasztásának, a munkaterületek tisztántartásának, az F-16 típusú repülőgépek biztonsági előírásainak való megfelelés érdekében;
- Az új hajtóművező hely mellső felületének betonozása;
- BAK-12 kábeles elfogó berendezés berepülése;
- Az új NATO hangár híradó és informatikai rákötése a meglévő gerinc hálózatra;
- Telefonközpont bővítése digitális és analóg kártyákkal;
- A szükséges kézi kiserádiók bérlésének előkészítése...stb.

A mindkét területen tornyosuló problémák megoldására, valamint az alakulat részére nyújtandó támogatás szintjének megemlése érdekében Balogh vörgy Úr úgy döntött, hogy az MH LEP részéről is kinevez társigazgatót Tóth Zoltán okl. mk. ezds. LEP A-4 főnök személyében.

Miután megerősítésre került a gyakorlat előkészítő munkacsoport és pontosította az AIRSOUTH A4 képviselőivel, hogy a CENARIO-t és annak kibontását, valamint a gyakorlaton alkalmazott célstruktúrát a helyi lehetőségek figyelembevételével a magyar féltől várja az AIRSOUTH

A4. 2003. január 27-én döntés született, hogy az **MH 12.LÉRAK DD „Lendülő Kard”** gyakorlatának hadműveleti helyzetét a lehető legnagyobb mértékben össze kell hangolni az **„Ample Train”** gyakorlat hadműveleti elgondolásával. Egyben döntés született abban is, hogy a **Légi-erő Hadműveleti Központ** állományát gyakorlás céljából, valamint az **ATO/ACO** elkészítése céljából be kell vonni a végrehajtásba.

2003. február 5-én az **MH LEP** kijelölt állománya kibővített kihe-lyezett előkészítő munkaértekezletet tartott, amelyen a meghozott dönté-sek alapján, valamint a már eddigre formába öntött hadműveleti helyze-tek összevonása alapján megkezdődött a feladatok végrehajtásának szám-bavétele, a gyakorlaton résztvevő felelős beosztású személyek meghatá-rozása, a költségvetési pénz egyes területekre történő lebiztosítása, a részfeladatokért felelős személyek, valamint a teljesítések határidejének meghatározása, elkezdődött az **Indító Tervező Konferenciára** történő közvetlen felkészülés. A **RIK** program keretén belül 30 db mechanikus kártya leolvasót kértünk az **AIRSOUTH A4**-től, amit ők megtoldottak azzal, hogy ha megadjuk a szükséges adatokat, akkor legyártják a kártyá-kat a magyar igények szerint a gyakorlat kezdetére. Az **AIRSOUTH A4**-hez megküldtük a magyar hadműveleti elgondolás szerint szükséges kité-rő repülőterek jegyzékét.

2003. február 12-én eligazítás történt **Kecskeméten**, az **IPC prog-ramjának pontosítása mellett**, a földi célok és a légterek pontosításra ke-rültek, a repülési terv kimunkálásra került, a költségvetési pénz tételes felhasználásának elosztása, benne az IPC-re és a FPC-re szánt összegek nevesítésre kerültek. Megkezdődött az éves beruházások átcsoportosítása olyan elgondolással, hogy a gyakorlat megkezdésére a kivitelezések befe-jeződjenek. Ez az infrastrukturális előadó, valamint az **MH LEP** vezető beosztású személyei részéről nagy csatározást jelentett az **IKH**, a **BBBH** és egyéb központi beruházó, költségvetési és kivitelező szervvel.

2003. február 18-20 között végrehajtásra került az **EXAT 03** ke-reszt-kiszolgálási (**KKSZ**) gyakorlat **Indító Tervező Konferenciája**, amelyen minden résztvevő nemzet képviseltette magát. Megállapodás született arról, hogy **TACAN/ILS** berendezés hiánya miatt, csak jó idős repülést szerveznek a gyakorlat tervezői, a belga és a görög fél biztosítani fogja a hidrazin mentesítő csoportot a gyakorlat idejére. A kiemelt látoga-tók napja (DV nap) programját az **AIRSOUTH A4** és a magyar fél közö-sen alakítja ki, valamint megvizsgálja Pfp munkacsoport létrehozásának lehetőségét a gyakorlat idejére. Ezen a **KKSZ** gyakorlaton is nagy szám-ban érdeklődtek Pfp országok – Svédország, Finnország, Litvánia, Szlo-vákia, – de ez volt az első olyan KKSZ gyakorlat ahol egy Pfp ország,

nevezetesen Svédország repülőgépet is felajánlott a közös műveletek, a KKSZ kiképzés végrehajtására.

2003. március 31-től április 1-ig német tanácsadó csoport érkezett meghívásunkra az **MH LEP**-re, hogy elősegítsék az **EXAT 03 NATO KKSZ** gyakorlat lebonyolításának zökkenőmentes megvalósítását. Tájékoztattak arról, hogy náluk nemzeti és nemzetközi viszonylatban is működik a repülőgépek KKSZ rendszere; elmondták, hogy a technikai felkészültségen felül nagyon fontos a jó szervezés, a precíz végrehajtás; ismertették egy ilyen típusú gyakorlat buktatóit, a szervezési feladatoknál betartandó sorrendiséget, az érvényben lévő szabályzókat. A későbbi szervezéseknél, valamint a végrehajtásánál kamatoztattuk az itt elhangzottakat.

Az elvégzendő feladatoknál az **MH LEP** szintű vezetők elérték azt, hogy az átcsoportosítások az **EXAT 03 NATO** éves **KKSZ** gyakorlat sikeres végrehajtása érdekében megvalósuljanak és április 30-ra az eredeti tervhez képest megemelt felhasználási végösszeggel 75 Mill. Ft-ról 113 Mill. Ft-ra történő felemeléssel befejeződjenek.

A gyakorlat költségvetési tervezetét amelyet A-7 és az A-4 közösen állított össze, jóváhagyásra felterjesztettük. Ugyancsak az A-7 vezetésével elkészült a **Gyakorlat Tervezési Intézkedése**, amely az angol nyelvű **EXOPORD**-al együtt szabályozta a végrehajtást. Itt kell megemlítenem, hogy ez volt Magyarországon az első teljesen NATO elvek szerint szerveződött légierős gyakorlat, ahol figyelembe kellett venni a közösségben, érvényben lévő gyakorlatszervezési előírásokat. Így például azt hogy ez légierő-logisztikai gyakorlat és nem képezi értékelés tárgyát a repülő feladatok pontos, előírás szerinti végrehajtása, nem kiemelten fontos az idő tényező a repülési feladatok végrehajtásánál. Ellenben az értékelés alapját a bejelentkezett nemzetek **KKSZ** igényei szerint, a minél teljesebb kiképzés végrehajtása, a minél teljesebb tudást biztosító körülmények megléte, az előljáró SHAPE által kialakított szükségletek minél teljesebb kielégítése kell hogy alkossa. Elmondható, hogy ezen igények szerint csak két tervező konferenciát terveznek az ilyen típusú gyakorlatok előkészítésére, a hozzájuk tartozó rövid négy hónapos tervezési ciklussal. Megkezdődtek azok a karbantartási munkák, amelyek az élet és munkakörülmények jobbítását célozták, valamint a repülőtér karbantartó, repülést kiszolgáló gépesített eszközök karbahelyezése, hogy a végrehajtás időszakában kifogástalanul működjenek és jó esztétikai benyomást keltsenek. Megigényeltük a hidrazin mentesítéshez nélkülözhetetlen védőruházatot, a tűzoltáshoz a három darab 250 kg-os porral oltót, valamint a repülőtéri készenléthez 6-os fokozatban szükséges habképző kapacitás

biztosítása érdekében a szükséges mobil eszközöket. Megkezdődött a központi zóna elektromos rendszerének felújítását célzó pályázat kiírása, a jelenlegi festések eltávolítását és az új festések elvégzését célzó pályázat kiírása, az előzetes igények alapján a helyi szállító vállalatokkal az állomány be- és kiszállítására autóbusz bérlési pályázat kiírása, és természetesen folyamatosan bonyolítottuk a résztvevők szállodai helyfoglalását a **LIVEX** időszakára. Belső feladatként jelentkezett a katasztrófa elhárító és mentő csoport működési szabályzatának kidolgozása, a NATO repülőtereken elfogadott elvek alapján. Megindult a repülő műszaki állomány kijelölése, az oktató állomány vizsgára történő felkészítése, a magyar **MiG-29 típusú repülőgép KKSZ dokumentációjának** elkészítése, sokszorosítása azon nemzetek számára, amelyek szándékoznak megismerkedni a típussal. Sürgettük az újonnan épülő NATO hangár kivitelezésének befejezését, mivel a gyakorlat idejére több fontos eseményt tervezünk ott lebonyolítani, közben terveztük a hangár belső információs és kommunikációs hálózatának kialakítását, valamint a nyitó- és záró ünnepségek idejére a kivetítés, a hangosítás és a dekoráció megvalósításának lehetőségét.

A Záró Tervező Konferenciára úgy készültünk már, hogy az elvégzendő feladatok nagyobbik részét magunk mögött hagytuk, már csak a gyakorlat valós végrehajtására, a **KKSZ** feladatok mind teljesebb megvalósulására, az ideiglenesen kialakított század és ezred hadművelési központokban végzendő tartalmas munkák mind magasabb színvonalon történő végrehajtására fogunk koncentrálni. Elküldtük a **FPC**-re készült meghívókat és a programot az **AIRSOUTH A4**-nek, aki postázta a résztvevő nemzeteknek.

2003. április 15-17 között végrehajtásra került az **FPC**. Véglegesnek tekintett formába került a repülési terv, megtörtént a résztvevő erők összetételének véglegesítése, elfogadásra került a **KKSZ** program kiképzési ütemterve, meghatározásra került a gyakorlat valós logisztikai terve, véglegesített formába került az **MOU** és a **TA**, pontosítottuk az **EXOPORD** még függőben lévő pontjait. A görög fél nyilatkozott, hogy a gyakorlat idejére hoz hajtóműolaj analizáló berendezést, így azt nekünk nem kell beszereznünk, megállapodtunk abban, hogy a résztvevő nemzetek kitérő repülőtéri konfigurációval küldik repülőgépeiket a gyakorlatra, bejelentettük, hogy nem szedünk gyakorlati díjat, valamint kihirdettük az étkezési díjakat, vállaltuk 3-4 repülőgép után egy darab 250 kg-os tűzoltó készülék zónában történő letelepítését. **Problémaként merült fel azonban, hogy:**

- A görögök ragaszkodnak a kecskeméti BAK-12 kábeles elfogó berendezés akkreditációjához, berepüléséhez;
- A belgák és a görögök egyetértenek abban, hogy Taszáron az ATU-2M hálós elfogó berendezés maximális kinyúlásakor is még aszfaltozott felületen fogja meg az F-16 típ. repülőgépet;

Ezen két feltételt az említett két nemzet olyan szükséges minimumként állította be, hogy nem teljesülésük esetén eltekintenek a gyakorlaton való részvételtől. Bízva a támasztott feltételek teljesülésében, azért a német fél kijelentette, hogy a gyakorlaton való részvételének a legfontosabb indoka az F-16 típusú repülőgépre megszerezni a szükséges mennyiségű **"C" típusú KKSZ vizsgát**. Tehát a képlet ekkor úgy nézett ki, hogy ha a görög és a belga fél nem jön, akkor a német fél sem jelenik meg a gyakorlaton.

Folytatva a felmerült problémákat:

- A jelen lévő török delegáció az utolsó napon jelentette be, hogy nem fogadja el az EXOPORD szövegét, amely a nemzetközi ICAO eljárások rendszerét rögzítette a civil repírányításhoz történő bejelentkezéskor;
- Az olasz fél nem jelent meg az FPC értekezleten és faxban jelezte visszalépését a gyakorlaton való részvételtől, azonban ezt az FPC bezárásáig nem tudtuk egyértelműen pontosítani;
- A hadműveleti szekció részéről felmerült annak az igénye, hogy biztosítsunk lehetőséget a pápai repülőtéren egy esetleges vészle szállásra;
- Szükségessé vált a DV nap megrendezése mivel a német, belga, görög résztvevők, valamint az AIRSOUTH, AIRNORTH és a SHAPE képviselők bejelentették magas rangú látogatók érkezését. A magyar társigazgató is tájékoztatta a konferenciát a Magyar Köztársasági Elnök esetleges látogatásáról.

A gyakorlat végrehajtásának megkezdéséig a közel egy hónapra maradt a **ZTK**-án felmerült problémák megoldása és a gyakorlat zökkenőmentes megrendezésének biztosítása. Az újonnan felmerült problémák megoldásában nem tévedhettünk és nem csúszhattunk ki a szűkre szabott időből mert felmerült a gyakorlat esetleges elmaradásának veszélye, mivel 6 nemzet és 12 repülőgép részvétele esetén már nem rendezhető meg a gyakorlat. Szoros együttműködésben az **AIRSOUTH A4** képviselőivel

megoldást találtunk a kecskeméti **BAK-12** akkreditációjának, berepülésének problematikájára. Széleskörű tájékozódás után kiderült, hogy nem kell berepülni, sőt kifejezetten káros az ellenőrzést végrehajtó repülőgép számára a **BAK-12** elfogó rendszer ellenőrzése. A rendszer üzembe helyezése a gyártó által garantált építési specifikáció és a kivitelező által kiállított tanúsítvány alapján megtörténhet. Ezek alapján azonnal megindítottuk a **HM Katonai Légügyi Hatóságnál** a működési engedély kiadását, amelynek megérkezéséről értesítettük a résztvevő nemzeteket. Bizottságot alakítottunk, amely megvizsgálta a taszári és pápai repülőtereket, és döntött a taszári esetben egy **ATU-2M** hálós elfogó berendezés 200m-re a fel- és leszállópálya déli végétől történő letelepítésére, valamint az ezzel járó repülőteri képességsökkenés **NOTAM**-ban történő bejelentésére, a tervezési és kivitelezési munkák május 20-ig történő befejezésére.

A pápai repülőtér esetében megállapodás született a fel- és leszállópálya meghosszabbításán dolgozó kivitelezővel, hogy a gyakorlat kezdő napjára befejezi a déli pályavégen a hosszabbítási munkákat és a repülések időtartama alatt szabaddá teszi az egyik irányból a teljes leszállópályát. Intézkedtünk egy minimális műszaki mentő és irányító készenléti erő **Pápa repülőtéren** történő felállítására, a repülési időszakokban készenléten tartásukra. Az **AIRSOUTH A4** a török féllel megegyezett az **EXOPORD** módosításának ügyében. Az olaszok véglegesen lemondták részvételüket a gyakorlaton.

Az **AIRSOUTH A4** által küldött címlista alapján meghívtuk a résztvevő országokat, hogy vegyenek részt képviselőjükkal a gyakorlat záró napján rendezett DV programon. 7 visszajelzés érkezett amelyet még a magyar vezető szervektől 10 fő egészített ki. Mivel a gyakorlaton a sajtónyilvánosság aktív volt, így a katonai attasék közül is 10 fő jelezte érkezését.

A gyakorlat felkészülési időszakának ezen utolsó periódusában mozgósítottunk a **Nemzeti Támogató Elem** légierő századából öt főt, azaz a céllal, hogy segítse a gyakorlat valós logisztikai biztosítását.

Összességében elmondható, hogy a május 26-i kezdőnapra a magyar fél teljesítette a gyakorlat megrendezésével kapcsolatos kötelezettségeit, és jó körülményeket teremtett **EXAT 03 NATO** repülőgép keresztkiszolgálás éves gyakorlatának végrehajtásához.

A felmerült problémák megoldása során fényderült azokra a szűk keresztmetszetekre, amelyek a későbbiekben is negatívan fogják befolyásolni megítélésünket, ha időben nem változtatunk rajtuk.

A gyakorlat elérte célját, hiszen a résztvevők magas száma, valamint a képzésben elért jó eredmények biztosítják az elkövetkezendő egy évre a KKSZ kiképzésben résztvevő személyek jogosítványainak folytonosságát.

A "C" típusú repülőgépes keresztkiszolgálásról röviden

A repülőgépek keresztkiszolgálására minden nemzet saját maga készül fel. Az igényeket előzetesen jelzik a régió parancsnokságoknak, ahol az érvényben lévő **SH-OPS 60** kiadvány adataival összevetve megállapítják a régiók összes valós igényét és egy előzetes számvetés alapján megkezdik szervezni az éves repülőgépes kereszt-kiszolgálási gyakorlatot. A résztvevő nemzetek repülőgépet ajánlanak fel a kiképzések végrehajtására, valamint egy nemzet jelentkezik, mint fogadó nemzet, hogy valamelyik általa **megfelelőnek ítélt, működőképes** repülőterén a gyakorlatot lebonyolíthassák. Itt kiemelem a megfelelőnek ítélt és a működőképes jelzőket, mert szerintem egy olyan repülőterén, ahol két élő repülőszázad állomásozik, a NATO előírásokat betartva dolgozik nap, mint nap, ott nem okozhat gondot egy olyan típusú légierő-logisztikai gyakorlat levezetése ahol nem elsősorban a repülés megszervezése, a repülési feladatok értékelése az elsődleges cél, hanem az ezeket biztosító műszaki szakszemélyzet "C" típusú kiszolgálásra történő kiképzése. Az eddig elhangzottakból is látható, hogy nálunk a szervezésbe befektetett energia túlnyomó részét a feltételek megteremtése emésztette fel, ezért kell a gyakorlatot magyar részről sikeresnek és eredményesnek nyilvánítani. Minden esetben a **SHAPE** parancsnokság az elrendelő, és valamelyik régióparancsnokság a gyakorlat levezetője. A gyakorlat végeztével az adatok ismét a **SHAPE**-hez kerülnek, aki hivatalosan módosítja a **SH-OPS 60** kiadványt a már végrehajtott kiképzés eredményeinek figyelembevételével. A gyakorlat utolsó munkanapján megtörténik az elsődleges értékelés, majd a résztvevő nemzetek által kitöltött **EXERCISE FEEDBACK WORKSHEET**-ek alapján 2 hónapon belül a régió parancsnokság kiadja a gyakorlat hivatalos értékelését, amelyet minden résztvevő nemzetnek megküld.

A magyar részvételt értékelve a MiG-29 típusú repülőgép "C" típusú **KKSZ**-ából, két jól felkészült, angolul jól beszélő repülő műszaki kiképzőtiszt készítette fel a nagyszámú érdeklődő nemzetet. A 29 csoportból 24 csoport kért FAM-et és a belga 1-es csoport vizsgát is tett a típusból. A csoportok számára rendelkezésre álltak a szükséges dokumentumok az

ellenőrzési listák. Az előre nem tervezett, de igényként felmerült „*Weapon safety*” foglalkozások színvonalasan, rendben megvalósultak, az ehhez szükséges írásos anyagok operatíván elkészültek. A **SHAPE**-hez ezután felterjesztésre kerülő hivatalos dokumentumoknak már ez a csomag is részét képezi majd.

Magyar részről 11 fő kapott kiképzést különböző repülőgéptípusokból. Összesen 6 fő tett vizsgát, 3 fő német TORNADO-ból, 3 fő török PHAMTOM-ból. 7 repülőgép típusból 65 FAM-et kaptak a fiaink. Ezek a típusok a gyakorlaton résztvevő repülőgép típusok tulajdonképpen: angol Sea Harrier, belga F-16A, görög F-16C, francia MIRAGE 2000, német TORNADO, svéd GRIPEN, török PHANTOM.

A gyakorlat egyenlege:

Lehetséges összes kiképzési egység: 595

Ebből végrehajtva, FAM: 463

CERT : 44

RECERT : 34

KKSZ résztvevők száma: 94

Tapasztalatok:

- A nagy távolságú nyugat-európai áttelepülések alkalmával használható németországi leszálláshoz szükséges német repülő műszaki állomány kiképzése sajnos elmaradt.
- Célszerű lett volna több személyt kiképezni a német **TORNADO**-ra, mivel megjelenésük a kecskeméti repülőtéren elég gyakori.
- Nem terveztek vizsgát számunkra a nyugat-Európában igen elterjedt F-16 típusra, így az előző évi vizsgáink elavultak. Meg kell jegyezni, hogy nagy volt az F-16 vizsgára az igény a többi nemzet részéről is, és mi tavaly a dán, norvég, holland F-16-okra tettünk vizsgát, amely nemzetek sajnos nem jelentek meg az idei **EXAT 03** gyakorlaton.

- Feladatként jelentkezik, hogy a jövőben jobban törekedni kell a kiképzések tervezésénél arra, hogy a magyar érdekek erősebben érvényesüljenek.

Meghibásodások, repbiztonság

A magyar MiG-29 típusú repülőgép összehasonlítva a gyakorlaton résztvevő többi repülőgéppel kiállta a megmérettetés próbáját. Az előzetesen tervezett 2 db MiG helyett a gyakorlat időtartamára 4 db repülőgépet tudtunk kiállítani repülőképes állapotban. Meghibásodásunk 4 db volt amit a következő bevetés idejére ki tudtunk javítani. A gyakorlaton a német **F-4 PHANTOM**-ok közül kettőnek volt olyan típusú meghibásodása, hogy a gyakorlat végezetével nem tudták elhagyni a kecskeméti repülőteret. Az egyiknek hajtómű meghibásodása, míg a másiknak füst keletkezett a repülőgép vezető fülkéjében. Később mindkét repülőgép javítás után elhagyta Magyarországot. Az elmenetel napján, 30-án az egyik belga F-16 repülőgép hajtómű vibrációs adója is meghibásodott, amit a következő héten javítottak ki és repültek haza. Repülésbiztonsági szempontból a gyakorlat jónak mondható. Egy vészleszállás történt amelynek keretén belül három póttartályt le kellett oldania a pilótának. A póttartályok a kijelölt területen értek földet.

EÜ ellátás a gyakorlaton

Az egészségügyi ellátás a gyakorlat idején jól működött. Összesen öt beteg jelentkezett a gyengélkedőn. Ebből későbbi kezelés végett egyet már az első napon haza kellett küldeni. Fogorvosi ellátást egy fő vett igénybe.

Ünnepségek, DV nap, sajtó

A gyakorlat ideje alatt két alkalommal rendeztünk ünnepséget a gyakorlat eredeti forgatókönyve szerint. Magyar estet tartottunk a Nyitó ünnepség után, míg nemzetközi est került lebonyolításra a záró ünnepség után.

Az **AIRSOUTH A4** képviselőivel közösen alakítottuk ki a **DV nap** programját. Sajnos nem kaptunk segítséget a sajtóközlemény kiadásához és nem volt jelen a déli régió sajtófelelőse sem. Problémát jelentett a **DV** küldöttek létszámának megállapítása mivel, a magyar meghívottak még a látogatás napján is más összetételben és létszámmal jelentek meg mint amit előzetesen visszajelezték. A sajtó képviselői a gyakorlat teljes időtartama alatt mozogtak, holott az **EXOPORD**-ban csak a 29-i nap déle-

lőttjét terveztük a részükre. Sajnos a **Nemzetközi Főosztály** kérésünk ellenére adta ki a riportkészítési engedélyeket a gyakorlat minden napjára. Tanulásképpen megállapítható, hogy létre kell hozni egy **Látogatók Megfigyelők Irodáját (LMI)** és egy **Sajtó és Tájékoztatási Irodát (STI)** a következő légi erős gyakorlat idejére, és a résztvevő nemzetek által aláírt **EXOPORD**-ban foglaltaknak – az előjáró szerv képviselőivel folytatott szorosabb kommunikáció útján – érvényt kell szerezni. Ezt a két csoportot el kell látni információval és megfelelő technikai (kommunikációs és információs) eszközökkel és a gyakorlat előkészítésének időszakában is már működtetni kell.

Néhány mondatot mindenképpen szólni kell a valós biztosítás megszervezéséről, amit az **MH 59.SZD.Repülőbázis** állománya a **LEP NTE** alegység és a **LEP** más alakulataitól megerősített erőkkal-eszközökkel, a **LEP A-4** szakmai operatív segítségnyújtásával kiválóan hajtott végre. Komoly gyakorlati tapasztalatokat szereztek a repülőtéri fogadó támogatás komplex megszervezésében és végrehajtásában igencsak nemzetközi megmérettetés és részvétel viszonyai között. Fennakadás nélkül valósult meg a külső együttműködéssel – vám, határőr, szállodák, szállítók, önkormányzat stb. – való tevékenység. Ugyanez vonatkozik az eszközök – ezen belül a repülőeszközök kiszolgálására. Külön ki kell emelni a nemzetektől érkezett különböző típusú szállító-repülőgépek fogadását, kimajd berakásának precíz végrehajtását. Az ellátást – idézem az **AIRSOUTH A-4** főnökét – a magyaros vendéglátás hírnevének megfelelően szervezték meg. A tantermek, segédeszközök, oktatási-felkészítési és vizsgáztatási feltételrendszer és felszerelések a lehetőségek figyelembevételével a szükséges mértékben és mennyiségben rendelkezésre álltak. A műszaki kiszolgálás előírás és mintaszerűen szervezett volt. Nagyon jól kamatozott a nyelvi felkészítés előzetes erőfeszítései. Sajnálatos módon nem igazán volt érzékelhető a katonai tanintézeti oktató, valamint a nemzetközi összefüggés szerint érinthető végrehajtási oldalról megközelített, ilyen területen dolgozó tervező- szervező állomány erőteljes érdeklődése. A már említett **12. Lérak.dd.** – **AIRSOUTH** és hazai közös **TACEVAL** – által ezen repülőeszközök együttműködésével végrehajtott tevékenység – ami a maga nemében szintén egyedülálló és jól megszervezett, sok gyakorlati tapasztalatot adó volt – külön feldolgozást igényel.

Jelen feladatunk feldolgozni a tapasztalatokat és azokat alkalmazva már most kezdjük meg a felkészülést az EXAT-04 gyakorlatra. Még ezt megelőzően sikerrel kell vennünk az AIR MEET-03 tényleges feladat végrehajtást Lengyelország területén.

KKIKÉPZÉS – FELKÉSZÍTÉS

A LOGISZTIKAI CSAPAT - SZAKKIKÉPZÉS MEGHATÁROZÓ ASPEKTUSAINAK VIZSGÁLATA AZ ÖNKÉNTES HADERŐRE TÖRTENŐ ÁTTÉRÉS FÜGGVÉNYÉBEN

Sári Gábor¹

A Magyar Köztársaság Országgyűlése 61/2000. (VI.21.) OGY számú határozatával elfogadta a Magyar Honvédség hosszú távú átalakításának irányairól szóló előterjesztést, melyben kijelöli a már megkezdett haderőreform sikeres megvalósítása érdekében prioritásként kezelendő célokat, feladatokat, a végrehajtás nagybani időkereteit, valamint a társadalmi-gazdasági feltételrendszer biztosításának követelményeit.

A határozat kimunkálói – a hazai realitásokon és szükségyszerűségeken túlmenően – érdemben figyelembe vették a NATO tagországok által elfogadott új Stratégiai Koncepció (SC) és Védelmi Képességek Kezdeményezés (DCI) című dokumentumokban rögzített elveket és követelményeket, valamint a *szövetséges haderők fejlesztésének legfontosabb területeit. Többek között:* Bevethetőség és mobilitás. Fenntarthatóság és a NATO műveletek új rendszerű logisztikai támogatása. Hatékony fegyverzet és felszerelés. A csapatok és az infrastruktúra túlélőképessége. A vezetés és információs rendszerek elsődleges fejlesztésének követelményei.

A Magyar Honvédség átfogó modernizációjának alapvető célkitűzése a képesség alapú nemzeti haderő² kialakítása. Ez olyan – a korábbi alkalmazási elvektől eltérő – új képességeket is jelent, mint az országhatáron kívüli bevethetőség és mobilitás, ami alapvető feltétele a szövetségi kötelezettségek és az európai biztonsági rendszer szervezeteiben való érdemi részvétel teljesülésének. Mindehhez elengedhetetlen a MH kompatibilitásának és interoperabilitásának megteremtése.

¹ Sári Gábor őrnagy, MH Légierő Parancsnokság, Logisztikai főnökség, művelettervező főtitzt.

² A haderő képesség a fegyveres erők katonai és egyéb műveletekre való felhasználhatóságának általános képessége, amelynek legfontosabb összetevői a koncepcionális (gondolati, elvi), a morális (motivációs, vezetési, gondolkodási) és fizikai (harci eszközök, erők, források) komponensek.

Természetesen továbbra is a területi sérthetlenség és a szuverenitás megőrzése a fegyveres erők legfontosabb küldetése és ennek nemcsak nemzeti, hanem szövetségi keretekben is meg kell felelniük. Különösen igaz ez a magyar légierőre vonatkozóan, mivel az ország légterének ellenőrzése és védelme a NATO-tagság első napjától kezdve az egységes közös légvédelem rendszerében valósul meg.

A haderő átalakítás és modernizáció elvileg csak egy tudományos igénnyel kimunkált ***Nemzeti Biztonsági Stratégia***, az ebből származtatott ***Katonai Stratégia és korszerű katonai doktrínák*** figyelembevételével tervezhető meg az elvárható hatékonysággal. Probléma, és a magyar haderőreform kényszerű sajátossága, hogy ezeket a meghatározó jelentőségű dokumentumokat nálunk az átalakítás feladataival párhuzamosan kell kimunkálni. Jelenleg csak tervezetek léteznek, elfogadásuk várható ideje bizonytalan. Ebből következően pedig a haderőreform feladatai egyrészt a ***biztonságpolitikai alapelvek***, a Magyar Honvédség egészét érintő ***stratégiai felülvizsgálat*** tapasztalatainak elemzése, a hazai tudományos műhelyek kutatási eredményei, az Észak-atlanti Szerződésből eredő követelmények, másrészt a NATO modernizációs programjainak figyelembevételével kerültek kimunkálásra.

A Magyar Honvédség hosszú távú átalakításának irányairól szóló OGY határozat hangsúlyozza, hogy a honvédség átalakítását és fejlesztését a Magyar Köztársaság biztonságpolitikai helyzetével, az ország gazdasági teherbíró képességével, a NATO tagsággal járó követelményekkel, az ország nemzetközi szerepvállalásával, továbbá a kor követelményeivel összhangban kell megtervezni és végrehajtani.

A határozat kimondja: „Az átalakításnak ki kell terjedni a haderő életének minden területére, így a Magyar Honvédség hadrendjére, szervezeti felépítésére, vezetési rendjére és alkalmazási elveire, a harckészültség és mozgósítás, a hadkiegészítés, a felkészítés és kiképzés rendszerére, a haditechnikai eszközök cseréjére és korszerűsítésére, a tervezés rendjére, a gazdálkodás rendszerére.....”³

A hosszú távú- fokozatosan, több lépésben végrehajtandó – átalakítás fontos rendező elveként és egyik kiemelt céljaként határozza meg, ***hogy „az általános hadkötelezettség fenntartása mellett, a jelenlegi, so-***

³ 61/2000 (VI.21.) OGY határozat.

rozáson alapuló, reguláris haderő átalakításának folytatásával meg kell alapozni a professzionális haderőre történő áttérés lehetőségét.”⁴

E követelményekhez kapcsolódóan lerögzíti: „**a hadkiegészítés és toborzás rendszerét az új követelményekhez kell igazítani, és hatékony működéssel biztosítani a hivatásos, a szerződéses – és sorállomány kellő számú és minőségű utánpótlását” „...meg kell vizsgálni a területvédelmi erők átalakításának, a Nemzetőrség létrehozásának szervezeti, anyagi, technikai lehetőségeit, és feltételeit.”**

A magyar fegyveres erők létszámának eddigi jelentős arányú létszámcökkentését, az OGY által meghatározott perspektivikus létszámkereteket és belső létszámarányokat – a gazdasági szükségszerűségeen túlmenően – a világ fejlett országaira általánosan jellemző társadalmi, tudományos-technikai és biztonságpolitikai tendenciák is indokolják

A jelenlegi kormány – egyetértve az Országgyűlési határozat tartalmi megállapításaival – az önkéntes haderőre történő áttérést a kormányzati ciklus végéig fokozatosan megvalósíthatónak tartja.

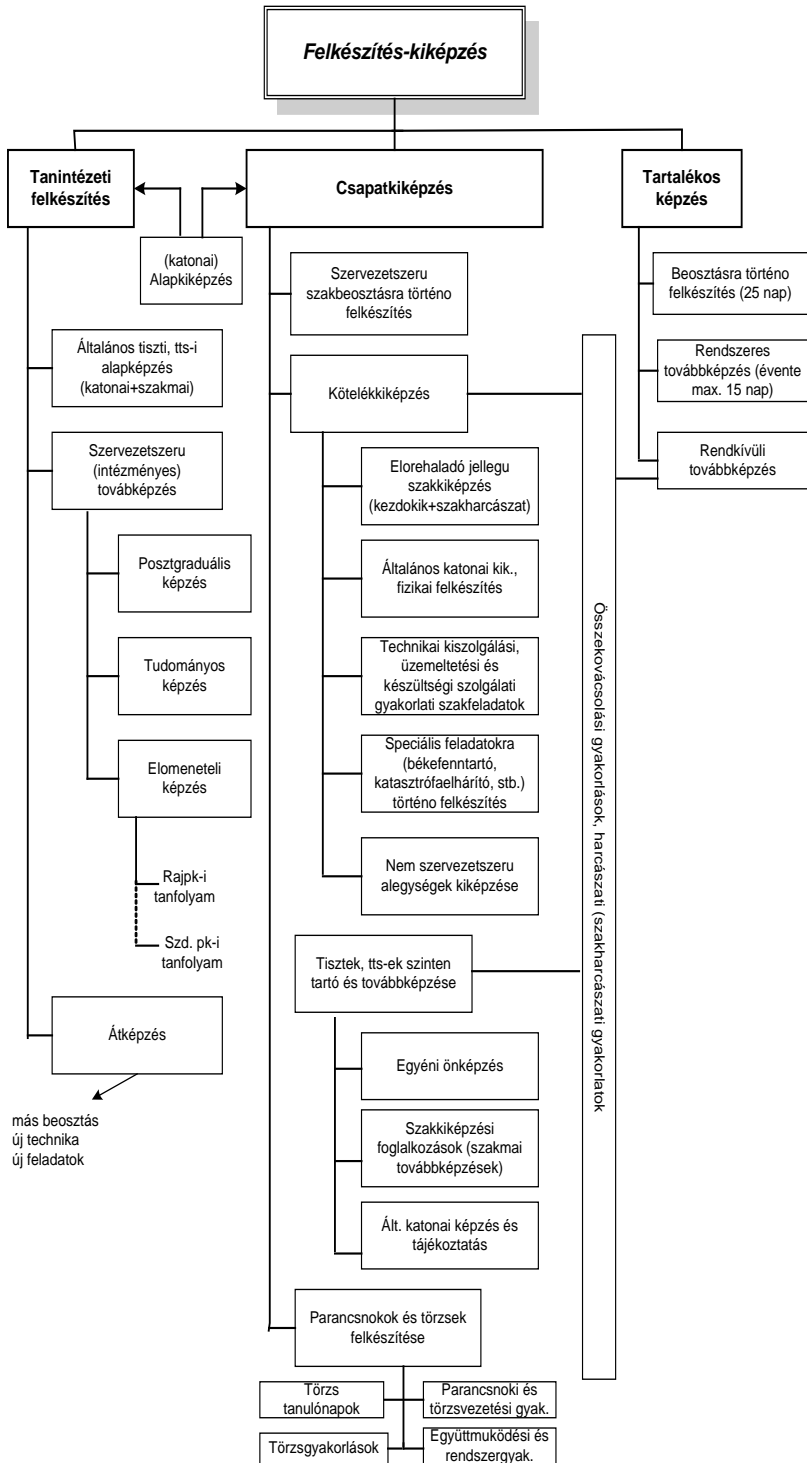
Mivel az önkéntes haderőre történő áttérés a hadkiegészítési és kiképzési rendszer újragondolásán kívül a logisztikai rendszert érinti leginkább, tanulmányomban a logisztikai területre vonatkozóan vizsgálom meg az áttérésből fakadó főbb kérdéseket és próbálom azokat a teljesség igény nélkül megválaszolni.

A logisztikai csapat szakkiképzés célja, és helye a kiképzés rendszerében

A logisztikai csapat szakkiképzés a kiképzési rendszer (logisztikai szakkiképzési alrendszer) meghatározott eleme (alrendszere), melynek célja a béke és háborús körülmények közti logisztikai tevékenység ellátásához szükséges ismeretek, készségek, jártasságok, képességek és automatizmusok megszerzése és megszilárdítása a csapatoknál.

Ezen rendszerszemléletű megközelítés alapján próbáljuk meg meghatározni a logisztikai csapat szakkiképzés helyét a kiképzés rendszerében.

⁴ 61/2000 (VI. 21.) OGY határozat.

Az ábra alapján megállapíthatjuk, hogy a csapatkiképzés rendszere átfogja a legénységi állomány, tiszti, tiszthelyettesi állomány, azon belül a parancsnoki és törzsállomány csapatoknál folyó kiképzését, felkészítését. Új elemként jelenik meg a parancsnokok és törzsek felkészítése, melyet a közelmúltig nem a csapatkiképzés rendszerében, hanem azzal párhuzamosan vizsgáltak.

A csapatkiképzés fő elemei:

- a katonai alapkiképzés tanintézetén kívüli része, melyre még külön ki fogok térni,
- szervezetszerű beosztásra történő felkészítés, mely a csapatnál ellátandó konkrét szakbeosztásra készíti fel a legénységi állományú katonát, a logisztikai szakbeosztások esetében, pl. típusát-képzési, felépítmény-kezelési, lokátor kezelői típuskiképzés,
- tisztek, tiszthelyettesek szinten tartó és továbbképzése,
- parancsnokok és törzsek felkészítése,
- összekovácsolási gyakorlatok, harcászati, szakharcászati gyakorlatok. *Ezeket korábban a parancsnokok és törzsek felkészítése részének tartották, azonban ez a szemlélet alapvetően hibás!* A gyakorlatokon, gyakorlatokon nemcsak a parancsnokok és törzsek, hanem a nem parancsnoki állományú és törzsön kívül szolgáló tisztek és tiszthelyettesek is részt vesznek, nem beszélve a legénységi állományról. Különösen fontos ez a logisztikai állomány esetében, ahol *a tiszti, tiszthelyettesi beosztások nagy része nem parancsnoki és a csapat logisztikai szervek esetében a logisztikai és repülő-műszaki zászlóalj a törzsön kívül helyezkednek el.* Ugyanakkor a logisztikai szakállomány a gyakorlatok, gyakorlatok fontos résztvevője.

A logisztikai csapat-szakkiképzés a felsorolt elemeken keresztül megy végbe, a kiképzés és a felkészítés konkrét logisztikai szakmai tartalmával.

Az önkéntes haderő elveinek megfelelő szakkiképzési rendszer jellemzői

1. Az önkéntes haderő kiképzésének fő célja a professzionista színvonalú feladat-végrehajtásra történő felkészítés. Az önkéntes haderőre történő áttérés nemcsak a sorkatonai szolgálat békeidőszaki szüneteltetését jelenti, hanem olyan szemléletváltást, mely a honvédség feladatrendszerében biztosítja a kiképzés prioritását, a feladatokhoz rendelt differenciált végrehajtását. A Magyar Honvédségnek a jövőben olyan feladatok végrehajtására kell képességekkel rendelkezni (a VFIB által megállapított ambíció szinteket figyelembe véve) amelyek egyértelműen eltérnek azoktól, amelyeket a múltban kellett végrehajtani. Ez az új helyzet megkívánja úgy az egyéni, mint a kollektív kiképzés megváltoztatását, a kiképzés és a felkészítés filozófiájának, strukturájának felülvizsgálatát.

Ennek alapján az önkéntes haderő logisztikai szakállománya kiképzésének és felkészítésének általános elvei a következők:

- Az önkéntes haderőkben – az utánpótlás sajátos rendjéből eredően módosulnak a harckiképzés belső arányai. A hosszabb (2-22 évig terjedő) szolgálati idő következtében összességben kevesebb időt kell fordítani a legénységi állományú katonák egyéni alap- és szakalapozó kiképzésére (egy adott időszakban kisebb létszámot kell utánpótlás céljából kiképezni, ami a költségek szempontjából kedvezőnek tekinthető).
- A harci szervezetben folytatott kötelékkiképzés, a szakfeladatok készség szintű begyakorlása és folyamatos szinten tartása lényegesen több időt és nagyobb ráfordítást igényel, mint a hadkötelezettség alapján létrehozott katonai szervezeteknél.
- A logisztikai szervezetek kiképzése a készenléti kategóriákba sorolásnak megfelelően differenciált.
- A kiképzés NATO TACEVAL követelmények szerinti.
- A felkészítés és kiképzés NATO szabványok és előírások, valamint a Nemzeti Biztonsági Stratégia, Nemzeti Katonai Stratégia és az ezekre épülő doktrínáknak megfelelően történik.
- Modulszerű kiegészítési rendszer. Hadiszervezetre történő áttérés esetén elsődlegesen nem a békében is meglévő egyes szervezeti

elemek (alegységek, részlegek, kezelőszemélyzet) beosztottjainak *létszámát* kell növelni, célszerűbb az egységeket **komplett szervezeti elemekkel** bővíteni. Ez a modulszerű kiképzési rendszer nemcsak a logisztikai szervezetekre, hanem az egész haderőre érvényes elvnek kellene lenni.

- Modulszerű alkalmazási rendszerre történő felkészítés prioritása (az alkalmazott erőhöz viszonyított logisztikai támogatást elve).
- A NATO felajánlott erők logisztikai állományának felkészítésének kiemelt kezelése (Az állományt elsősorban olyan szerződéses katonákkal kell felvenni, akiknél az általános és szakalapozó kiképzés minimális idejű, sorkatonai szolgálatukat ilyen, vagy hasonló beosztásban töltötték. Amennyiben erre nincs lehetőség, az újonnan felvett állomány szakkiképzését külön alegységben szervezve kell végrehajtani).
- Önkéntes tartalékos állomány biztosítása és kiképzése a feladatokhoz mérten differenciált.

2. Az elvekből kitűnik, hogy a kiképzés két fő rendező elve a differenciáltság és a modularitás. A differenciáltág követelményének egyik fő alapidokumentuma a *NATO Szövetséges Erők Európai Főparancsnoksága Haderő követelményei (ACE FORCES STANDARDS)*, a légierő esetében a III. kötet.

Ennek alapján az erők a következőképpen differenciálhatók:

a) telepíthetőségi képességük alapján:

- telepíthető erők (Deployable Forces. DF),
- helyben maradó erők (Inplace Forces).

b) készenléti tartományuk szerint:

- **magas készenléti erők (HRF)**, melyek a telepíthető erők állományán belül magukba foglalják a szövetség bevonulást előkészítő képességét. Készenléti tartományuk 0-90 nap.
- **alacsonyabb készenléti erőket (FLR)** azok a csapatok alkotják, melyek a kollektív védelemhez, bizonyos környezetben a korábbi megerősítéshez és akár a szövetség területén belül, akár azon kívül zajló, nem az V. cikkely szerinti válságreagáló hadművelet

végrehajtásához és a csapatok rotációjához szükségesek. Készenléti tartománya 91-180 nap.

- **hosszú felállítású erők (LTBF)** a hosszú időtartamú felállítás és megerősítés képességét képezik a legrosszabb, de nagyon távoli esetre az V. cikkely szerinti kollektív védelem nagy kiterjedésű hadműveleteihez. Ezt a képességet a tartalékosok mozgósítása útján való megerősítési tervekkel, vagy amikor szükséges az erők átszervezésével kell végrehajtani. Készenléti tartományuk több mint 365 nap.

A felsorolt szempontokat figyelembe véve az erők csoportosítása az alábbiak szerint alakul:

telepíthető erők

<i>erők típusa</i>	<i>kész. tartomány</i>	<i>kész. kat.</i>
HRF	0-90 nap	1-8.
FLR	91-180 nap	9.
LTBF	több mint 365 nap	11.

helyben maradó erők

<i>erők típusa</i>	<i>kész. tartomány</i>	<i>kész. kat.</i>
HRF	0-90 nap	1-8.
FLR	91-180 nap	9.
LTBF	több mint 365 nap	11.

Települő Erők Magas készenlétű erői esetében az 1-3. készenléti kategóriába besorolt szervezeteket kettőévente (ideális esetben), a 4-8. készenléti kategóriákba tartozókat négyévente NATO gyakorlat keretében fel kell mérni. Országon kívüli település minimum 4 évente egyszer. Az alacsony és hosszú felállítási idejű erőinek részt kell venni éles gyakorlatokon.

Helyben Maradó Erők Magas készenlétű erői esetében az 1-3. készenléti kategóriába besorolt szervezeteket kettőévente (ideális esetben), a 4-8. készenléti kategóriákba tartozókat négyévente NATO gyakorlat

keretében fel kell mérni. Az alacsony és hosszú felállítási idejű erőinek szintén részt kell venni éles gyakorlatokon.

A felkészítést meghatározó másik elem a modulitás, vagyis, a települő erőkhöz település – hazai, illetve külföldi – esetén modulszerűen csatlakozó logisztikai szervezetek vannak kijelölve. Ezek a logisztikai alegységek alkalmazáson kívüli időszakban (alaphelyzetben) az ezred (dandár, bázis) stacioner logisztikai feladataikat végzik a logisztikai (re.-műszaki) zászlóaljon belül, alkalmazás esetén pedig az alkalmazott erők állományába kerülve végzik annak logisztikai biztosítását a települő erők konkrét feladatai szerint.

Mivel a kiképzés hangsúlyát a felajánlott erőkre kell helyezni, ezért vizsgáljuk meg a hozzájuk csatlakozó logisztikai alegységek felkészítésének jellemzőit.

A légi erők katonai szervezetei közül a következő erők kerülhetnek várhatóan felajánlásra:

2004 végére:

- 2 MISTRAL lérak. üteg,
- 2 Mi-8 szállító helikopter,
- 4 MiG-29 repülőgép,
- Légi vezető-irányító Központ.

2005 végére a meglévőkön kívül:

- további 4 MiG-29 repülőgép,
- 2 db Mi-17 légi-mentőhelikopter.

2006 végére:

- 2 harcihelikopter század (4-4 Mi-24),
- 3 db 3D radarállomás.

A fentiek mind magas készenlétű alakulatok (Forces of High Readiness), vagyis készenlétű tartományuk 0-90 nap. A hozzájuk település esetén modulszerűen csatlakozó logisztikai alegységek készenlétű ideje is természetesen ennek megfelelő. Az állománytáblákban a reagáló erőkhöz

csatlakozó külön megjelölt logisztikai alegységek – melyek rendelkeznek a **biztosításhoz szükséges célirányos képességekkel – felkészítésének két fontos jellemzője van:**

- feladat szerinti kiképzés,
- kétszakaszos kiképzés.

Az első jellemző magától értetődő, a települő erők feladata meghatározza a logisztikai biztosítás jellegét is.

A második jellemző az újfajta kockázati tényezők jellegéből adódik. Mivel az összes kijelölt erőnk minimum 5 napos készenléti idejű, ezért a logisztikai szakalegységek kiképzését is ez szerint kell végezni, vagyis:

Békeidőszakban a hangsúlyt az általános logisztikai feladatokra kell helyezni, a kötelékkiképzést raj, szakasz, csoport szinten kell végrehajtani. Településkor a készenléti idő alatt, – mely, mint úrtam, minimum 5 napos – kell a kötelékek összekovácsolását és a konkrét feladatra történő felkészítést végezni.

A légierő alegység tevékenysége szorosan kapcsolódik a felajánlott erőkhöz. Rendeltetése a jövőben külföldön végrehajtásra kerülő műveletek logisztikai támogatásának szervezése, végrehajtása, a speciális, csak a légierő által használt és rendszeresített eszközök alkalmazásához és fenntartásához szükséges anyagokkal való ellátás, utánpótlás biztosítása, emellett légierő szintű befogadó nemzeti támogatási feladatok végrehajtására is alkalmazható.

Szervezete szintén modulszerűen fog felépülni, az alkalmazásra kerülő erők és eszközöknek megfelelően.

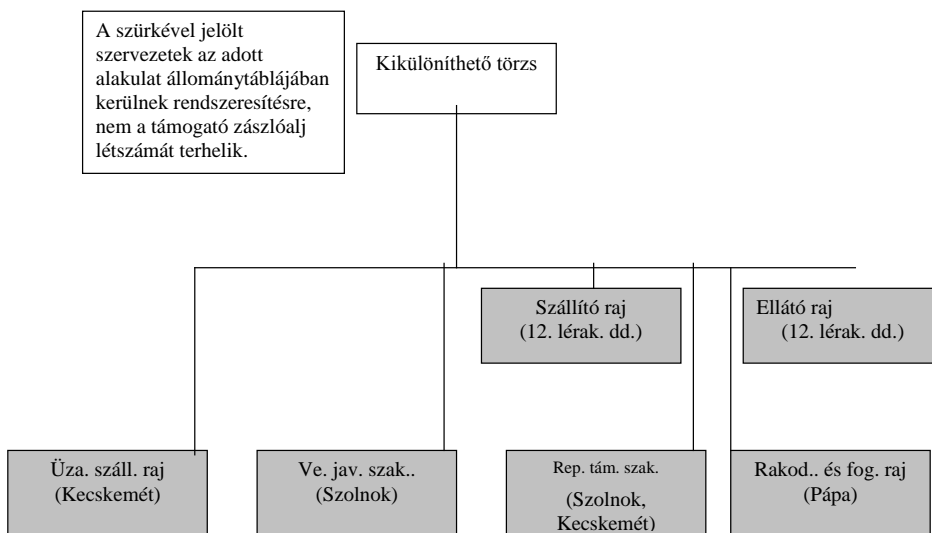
Az NTE/BVT alegység törzse a veszprémi támogató zászlóalj szervezeti eleme lehet, a speciális képességeket biztosító alegységek a légierő különböző alakulatai (rakétadandár, helikopter ezred, repülőbázis, bázis repülőtér) logisztikai szervezetében kerülnek kialakításra. Alkalmazás esetén a törzs kikülönülhet és az adott alakulatnál meglévő moduljával, csatlakozik az alkalmazásra kerülő erőkhöz.

A szakkiképzés tekintetében a modulok általános szakkiképzéséért az adott logisztikai alegységparancsnok felelős, a légierő századparancsnok alkalmazáson kívül csak a törzs és a műveletbiztosító raj szakkiképzését (és természetesen általános katonai kiképzését) végzi. Ennek keretében a szakfelkészítést egyrészt a laktanyában, másrészt a

légierő különböző szintű gyakorlatain történő részvétel keretében hajtja végre.

A kiképzési követelményeket a légierő század felügyeletével megbízott tervező tiszt szakmai javaslata alapján (a szakkiképzési tiszt közreműködésével) az A4 főnök szabja meg. Feladatukba tartozik a kiképzett-ség ellenőrzése, a szakkiképzési tevékenység koordinálása.

Alkalmazás esetén a készenlét eléréséig tartó időszakban a konkrét feladatra történő szakkiképzésért a modulok tekintetében is a légierő századparancsnok a felelős, aki ezen időszakban a törzs és a modulok összekovácsolását is irányítja.

3. A logisztikai szervezetek vonatkozásában a felelősségi, hatás – és jogkörök valószínűleg változni fognak. A logisztikai zászlóaljparancsnok meg növekedett szerepe által a szakkiképzés rendszere lineáris vonalúvá válik, a szakmai követelmények érvényesítését a logisztikai zászlóaljparancsnok közvetlenül végre tudja hajtani. Ezzel együtt a szakkiképzés színvonalának emelése érdekében szükség volna az S4 törzsekben egy szakkiképzési tiszti beosztásra, ki az S4 főnök követelménytámasztó munkáját a szakági kiképzési oldalról támogatná.

Mivel a kiképzés-technikai szakanyag ellátás a logisztikai rendszer része lesz, a szakkiképzés kiképzési anyageszköz ellátása is valószínűleg javulni fog.

Az A4 főnökség vonatkozásában a szakkiképzés rendszere nem fog gyökeresen változni. Az alárendelt alakulatok, ill. az A4 főnökség tiszti, tiszthelyettesi állománya általános szakkiképzésének koordinálására, a szakági követelmények közvetítésére az alárendelt felé mindenképpen szükséges – az S4-hez hasonlóan – szakkiképzési tiszti helyet rendszeresíteni, ki munkáját az MH ÖLTP kiképzési főnöksége, a szakkiképzési programokat kiadó MH szintű szakági főnökségek, illetve az A4 főnök útján, az A4 szakági tisztjeivel, valamint az A3 főnökséggel együttműködésben végeznék.

Összegzés, következtetések

Jelenünkben a logisztikai csapat-szakkiképzési rendszere több arcot mutat:

- Egyrészt a tervezett szakkiképzést a logisztikai feladatok permanens volta igencsak megnehezíti, a szervezett foglalkozásokra gyakran sem idő, sem megfelelő kiképző állomány nem áll rendelkezésre.
- Másrészt a napi állandó feladat végrehajtás által az állomány folytonos szakkiképzésen megy keresztül, s nap mint nap a gyakorlat bizonyítja ennek eredményét.

Ez az eredményesség azonban megtévesztő lehet. A napi rutin-tevékenység nem készít fel azokra a tevékenységekre, melyek a Honvédség megváltozott feladatrendszere megkövetel. A jövő szakkiképzési rendszerében kiemelt szerepe van a logisztikai főnöki, zászlóaljparancsnoki állománynak, akik letéteményesei lesznek az eredményes szakkiképzésnek. Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, bizonyos szemléletváltásra is szükség van.

A sorkatonai szolgálat békeidőszaki szüneteltetése nem azt jelenti, hogy ezután nincs szükség kiképzésre. A kiképzési folyamatnak soha nincs vége, mindig létezik következő, magasabb szint, mindig jönnek olyan új feladatok, melyek ismeretlenek az alapképzésen túlesett tiszti, tiszthelyettesi és a sorkatonai szolgálatot teljesített szerződéses legénységi állomány előtt (akiknek száma a sorkatonai szolgálati kötelezettség

felfüggesztése és a női állomány számának növekedése miatt az idő előrehaladtával egyre kevesebb lesz). A logisztikai biztosítást irányító, koordináló és végrehajtó szervezetnek ezt mindenképp szem előtt kell tartaniuk, hiszen a jobban kiképzett állomány szakfeladatait is eredményesebben, gyorsabban végre tudja hajtani.

Az önkéntes állomány létszamarányának eddigi alakulására jellemző gyakran kedvezőtlen tendenciák – az indokolt igényektől messze elmaradó anyagi és szociális juttatásokon túlmenően – jelentős mértékben a honvédség megtartó képességének elégtelenségéből, a kötelékkiképzést folytató szervezeteken belüli „*kvázi munkanélküliségből*”, a folyamatos, megfelelő logisztikai háttérrel rendelkező, színvonalas harckiképzés hiányából, és a kiképzést helyettesítendő – esetenként megalázó – pótcselekvésekből erednek.

Mindebből következően a kiképzés feltételeinek és szervezettségének javítását az átalakítási folyamatban prioritásként kell(ene) kezelni, ennek hiányában mérhetetlen károkat szenved a Magyar Honvédség társadalmi presztízse, és kérdésessé válhat a haderő-átalakítás célkitűzéseinek időbeni teljesülése is.

A HUMÁN FAKTOR SZEREPE A REPÜLÉSBIZTONSÁGI RENDSZEREK MŰKÖDTETÉSÉBEN

Buzai László¹

A PoLéBiSz² szervezésében a meghívott hazai repülésbiztonsági szervezetek 2003. 10. 17-én Poraoszlón tartották éves szakmai találkozójukat, amelyen áttekintették az elmúlt tárgyév típuskategóriába sorolt légi eseményeit és megvonták az eseményekkel kapcsolatos tapasztalatok tanulságait. A konferencia szintű találkozói programja a megjelent szakmai képviselők számára áttekintést adott a PoLéBiSz megalakulása óta kifejtett tevékenységéről és a figyelem fókuszába helyezte az „emberi tényező”, a Human Faktor³ szerepének vizsgálatát és azoknak a repülésbiztonság területén kifejtett hatásainak elemzését.

A repülésbiztonság fogalma nem tesz különbséget az állami légi-jármű igénybevétele és a polgári, (kereskedelmi, egyéb) célú igénybevételek kapcsán kialakult légi- és földi szituációk, megítélésében. A repülésbiztonságának garanciája beépítésre kell, hogy kerüljön az üzemvitel teljes ciklus tartományába és egységes rendszerként (biztonsági hálóként) kell funkcionálnia az igénybevétel előkészítésétől, annak eredményes (eseménymentes) befejezéséig.

A működő repülésbiztonsági rendszer(ek) legerősebb és leggyengébb láncszeme az a *szervezeti* elem, vagy szakszolgálatot ellátó személy(ek) lehet(nek) aki(k) közvetlen szereplője, illetve az igénybevételi folyamatoknak a – körülménye – *háttere*. Az aki hatással van a rendszer folyamataira, egyben az akire a rendszer és környezeti feltételek hatással vannak. Ezeket a hatásokat és reakciókat a szakirodalom gyűjtőfogalommal **humán faktoroknak**, (**HF**) – más kifejezéssel élve – emberi tényezőknek nevezte el. A repüléstechnika fejlődésének jellemzői alapján nem járunk messze az igazságtól, ha kijelentjük, hogy a repülésbiztonság minőségi mutatóinak mindenkorai szintje a szakszemélyzetek kvalifikált felkészítésének és a feladatorientált rendelkezésre állásának pillanatnyi állapotszintjének is a függvénye.

¹ Buzai László okl. mk. alezredes, MH ÖLTP.

² Polgári Légi-Biztonsági Szolgálat.

³ Szécsi F.: Idegen szavak nagyszótára. FAKTOR: tényező; szerző; fontos szereplők.

A bonyolultabb technika üzemeltetése és üzemben tartása magasabb szintű szakszemélyzeti felkészültséget, kvalifikációt igényel. A humán faktor szerepe a repülésbiztonság tématerületét érintően ettől válik mindenkor aktuálissá és őrzi meg – folyton megújuló követelményi elvárásokat megfogalmazva – kivételes jelentőségét.

A tárgyalandó téma címe a benne mondattá összeálló szavak és maga a betűszó – **HF** – hivatottak tömören, összefoglaló jelleggel rávilágítani a tématerület tartalmára. Mégis az olvasót elbizonytalaníthatják a szavak, hiszen a kifejezések önmagukban is tág fogalmi területeket fednek le és mondattá felsorakoztatva, egymásra vetített szókapcsolatokban új értelmet is adhatnak a feltárandó tartalomnak.

Mindjárt a mondat elején szerepeltetett **HF humán faktor** betűszó kíván magyarázatot. Helyesen került-e alkalmazásra a kifejezés? Helyesebb lenne-e a szűkebben értelmezendő, de jobban detektálható *emberi tényezőkről* szólni? Mindkét kifejezőkörhöz találnánk álláspontjukat helyesnek ítéelő véleményalkotókat. Az Én megközelítésemben a munka folyamatokban a tevékenységet végző alkotó ember teljes mértékben nem függetlenítheti magát az adott feladat végrehajtásának technológiai követelmény szintjétől és a rendelkezésre álló környezeti rendszer hatásai alól. Márpedig, ha a végrehajtó egyértelműen nem függetlenítheti magát a *feladat- a munkakörülmények* hatásai alól és a tevékenysége során folyamatos kölcsönhatással vannak egymásra, akkor egy tágabb értelmű *humán faktorról* beszélhetünk, már csak az **ergonómiai előírások** alapján is. Természetesen vallom, hogy a jelzett kapcsolati rendszerben az emberi tényező a HOMO a meghatározó.

Ezen faktorok szerepe a repülésbiztonság tekintetében még inkább realisabb gyűjtőfogalom alá sorolandók. Igaz ez akkor, amikor a légi közlekedésben számtalan géptípust, számos céllal *típus-kategória* azonos, nemzeti vagy üzemeltetői igények szerinti eltérő színvonalú (*követelményszintű*) rendszerben üzemeltetnek, alkalmaznak. Az alkalmazók létérdeke a legmagasabb szintű repülésbiztonság garantálása. Ugyanakkor mindez a gyakorlati életben a költség hatékonyság szemelőt tartásával, realizálható módon történik⁴. Az üzemeltetők törekvése tehát a **szükségsen elégséges repülésbiztonsági szint** fenntartásában, a **követelményi elvárásokat kielégítő rendszerek** működtetésében rejlik. A biztonsági rendszerek működtetésében és az előírással állapotuk fenntartásában meg-

⁴ MALÉV tőkerészesedése: 2002. évben 9 milliárd. 2003.évben 330 millió!

határozó szerepet a humán faktorok hatásait magukban integráló, kvalifikált szakemberek töltik be.

Természetesen a repülés rendszerbiztonságának szintje meghatározott, deklarált és objektívan előírt. Az előírtak betartása, betartatása számtalan tényezőtől is függhet egyidejűleg. Függhet a feladat bonyolultságától; az ellenőrzés eszköz készletététől és mélységétől annak időtartamától, lehet alacsony és kvalifikált, minősített szintű felkészültséget igénylő. A feladat végrehajtás folyamata során minden esetben ott lebeg „*Murphy törvényeként*” nevesített hiba, ok és a forrásaként behatárolható emberi tényező. A teljes rendszervertikummal együtt a *humán faktor* „*HF*”.

A rendszer és a benne érintett közreműködő egymásra utaltságát hivatott szemléltetni az *1. ábra*. A két közlekedési eszköz eltérő szintű bonyolultságát optikailag még a laikus szemlélő is megítélheti. A piros jelzőzászlóknak biztonságot szavatoló szerepük kétségtelen.

1. ábra. Biztonsági jelzések elhelyezkedése.

Mi célt szolgálnak a zászlók? Elsősorban azt, hogy a kiszolgálásban érintett szakállomány még véletlenül se *felejtse* el ellenőrizni az adott rendszert, amelyik a földi előkészítés során egy fokozott biztonsági védelem előírásainak kell, hogy megfeleljen. Az adott alrendszer egyúttal a közvetlen környezeti hatások ellen is védett. A zászló (marker) hivatott kizárni egy sor *emberi hibaforrást*. Pld.: feledékenység, fáradtság, figyelmetlenség, stb...

Felvetődik a kézenfekvő kérdés, miként definiáljuk az emberi hiba forrásaiként a HF-okat? Erre a repülés technika fejlettségi szintjének, az adott kornak megfelelő elvárások szerint próbáltak a szakemberek egzakt definíciót találni.

Ahol a HF megfogalmazására a választ keresve, így fogalmaztak:

a)...az emberi teljesítmény képességek és korlátok információinak feltárása és alkalmazása, valamint más jellemzően...eszközök, gépek, rendszerek, feladatok, munkák vizsgálata az ember számára/érdekében a kényelmes, biztonságos környezetért...⁵

b)...elemek, melyek hatással vannak az emberi viszonyokra gyakorlati élet összetett tevékenység folyamataiban, amelyekkel a mérnökök és a légijármű-szerelők működnek...⁶

c)...de leginkább: az elemek, körülmények, helyzetek, amelyek hatással vagy befolyással vannak ránk, emberekre a cselekvéseinkre, dolgokra amit, ahogy teszünk!⁷

Milyen hatással vannak a repülés biztonságára a HF-k?

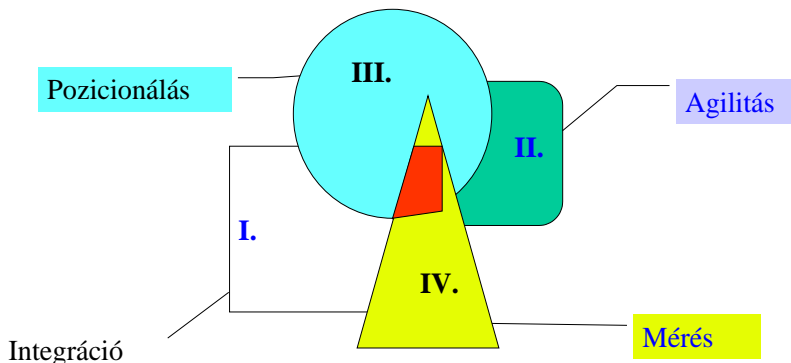
Válasz a kérdésre felelősen csak akkor adható meg, ha elvégezzük a szóban forgó rendszer összetett vizsgálatát (*hatástanulmányt hajtunk végre*) és az *eredményeket* összehasonlítottuk az elvárt *követelményekkel*, a célul kitűzött *következményekkel*.

⁵ 1940 – 1960-as évek.

⁶ 1970 – 1980-as évek.

⁷ 1990 – napjaink.

Felfedezhetünk markáns HF hatásfelületeket, amelyeket elméleti síkon a Bool algebra képi rendszerének segítségével a **2. ábrán** szemléltetnek. Egyúttal a teljességre való törekvés igénye nélkül kiemelten kezelnek néhány HF területet, amelyek közvetlenül hatást gyakorolnak a repülésbiztonságra.

2. ábra. A Humán Faktorok együttes hatása a repülésbiztonságra.

Ahol az egyes követelményi területek jelenthetik a következőket:

I. Integráció (standard).

A leendő szolgálati forma és centralizált irányítás, vezetés törzsének egy bázishoz történt rendelésével, már önmagában is kielégíti az integráció elve fontosságát a biztonság minőségi mutatói megítélésének szempontjai szerint. (egységes szervezet-, követelmény-, végrehajtás-, felelőség, áttekinthetőség. stb).

II. Agilitás (igények kielégítése iránti érzékenység)

Pozitív töltetű, következetesen célratörő magatartásforma. A munkaköri követelmények maradéktalan kielégítésére való törekvés (Check Lista előírásainak tudatos betartására való törekvés). Új kihívások feltérképezése, képzettségi és képesítési igények felkutatása, innovatív magatartás a szolgáltatói oldaltól, nyitottság az alkalmazói oldaltól. Az agilitás egyúttal érdekorientált tartalmú magatartásforma, amely előre tekintést követel a repülésbiztonság szükséges és elégséges szinten tartása érdekében. A szolgálat intézménye oldaláról (kutatás, futurológia) és célorien-

tált tevékenység menedzselést, hatékony végrehajtást az alkalmazói oldaltól.

III. Pozícionálás (*stratégia*)

Pozícionálás ebben az aspektusban eredményes marketing tevékenység megvalósítását jelenti, a biztonsági szolgálat intézményi managementjétől, ha megvalósítja az aktív monitoring tevékenységét a közreműködők bevonásával (képzés alanya, alkalmazó szervezete).

A repülésbiztonság pozícionáltsága *hármás felelősségi bázison* építkezve fejlődik.

Vezetői felelősség körébe tartozó – a jogi háttér megteremtése, társadalmi elismertség garantálása, szociális és gazdasági biztonság fenntartása (a munkavállalói kondíciók megőrzése), hosszú távú (életciklus) tervezhetőség szavatolása, stb.

Végrehajtói – felügyeletet ellátó – felelősségi körébe sorolhatók a célrendszerhez igazodó korszerű tudományos ismeretanyag, tananyag hatékony pedagógiai módszerek, oktatástechnikai eszközök alkalmazásával történő követelményi előírások közvetítése. A biztonságot garantáló előírások, módszerek, eljárásmodok minél átfogóbb mélységű interpretálása, betartásuk részlelhajlás mentes megkövetelése.

Alkalmazói felelősségi körbe tartozóan, a biztonsági előírások ki-képzettség szintnek megfelelő, előírások szerinti hatékony alkalmazása. Tevékenységhez kapcsolódó elméleti felkészültség, gyakorlati képességek fejlesztése. A feladat végrehajtás feltételeinek folyamatos fejlesztések útján történő biztosítása. A testületi szellemiség kialakítása, megerősítése, stb.

IV. Mérés (*szempontrendszer, komplexitás*)

Az együttműködő rendszerek célirányos monitoringjához szükséges eljárások és módszerek gyakorlata. A HF negatív hatásainak eredményes kiküszöbölése és a biztonság fenntartásához rendelt gyakorlati módszerek, eljárások hatékonyságának megállapításához kialakított egységes rendszer.

Mérhetővé kell tenni az alkalmazói oldalon a biztonsági szintkövetelmények teljesítéséhez illeszthető gyakorlati módszerek, eljárásmodok

hatékonyságát. Míg az irányítás oldalán az alkalmazói oldal működését befolyásoló elemek hatékonysági mutatóinak a meghatározását.

Miért fontos számunkra a mérhetőség? Mert ezzel az eljárás móddal behatárolhatjuk a HF-kon belül, elkülöníthetjük és **kizárhatóvá** tehetjük az általunk, emberek által elkövethető hibákat.

Az emberi hiba legsúlyosabb következményeit lélekszámban is kifejezhetjük, érzékeltetésül **néhány példa szakterületenként:**

- 180,000 ... a páciens halálához vezető orvosi hiba. (műhiba á/év. növekvő tendenciájú).

A bekövetkezett balesetekben előidéző okként megjelölhető HF-ok aránya:

- 80%... a bekövetkezett légi katasztrófák esetében.
- 75%... a hajókatasztrófáknak.
- 70%... a nukleáris erőmű baleseteknek.

Az emberi hiba elkövetésének lehetősége a kiszolgálási munkafolyamatokban reálisan fennálló veszély, de **a tévedésre okot adó körülmény** beépülésének lehetősége a repülésbiztonsági rendszer folyamatábrájából kizárandó. Az emberi hibát abszolút módon azonban kizárni nem lehet, de a HF-ok veszélyforrásként történő elemzésével, összefüggések feltárással, hatékony és célirányos megelőző intézkedések fogantatásával a következmények súlyosságának mértéke lényegesen csökkenthető. Azonban azt is leszögezhetjük, hogy a **„...a szerelők hibája nem (közvetlen) oka egy baleset bekövetkeztének. Bármiben megtalált ok hatása úgy jelentkezik, mint légijármű-szerelő hiba. (AME's⁸), amely a kritikus pillanatban (úgy mutatkozik), mint szerelő (okozta) hiba⁹...”**

⁸ Air Maintenance Error.

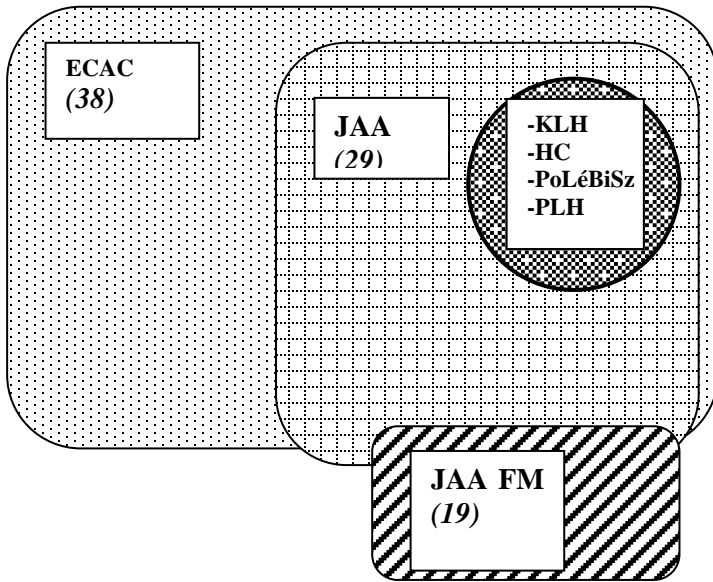
⁹ Jerome Lederer a kanadai repülésbiztonsági szolgálat nyugalmazott elnöke.

Nevesíthetőek-e és ha igen, csoportosíthatóak-e a HF-ok? Melyek ezek a HF-ok? A Kanadai repülésbiztonsági rendszer szerint *ezek a következők:*

1. Lack of communication. (Kommunikáció hiánya.)
2. Complacency. (Önelégültség.)
3. Lack of knowledge. (Tudás hiánya.)
4. Distraction. (Figyelemelterelés.)
5. Lack of teamwork. (Csapatmunka hiánya.)
6. Fatigue. (Fáradtság.)
7. Lack of resources. (Erőforrás hiánya.)
8. Pressure. (Pszichikai nyomás.)
9. Lack of assertiveness. (Céltudatosság hiánya.)
10. Stress. (Stressz.)
11. Lack of awareness. (Tudatosság hiánya.)
12. Norms. (Normák.)
13. Terrorizmus. (Terrorizmus.)

Az 1.-13. Pontok alá sorolt fogalmak részletesebb kifejtésétől a rendelkezésemre álló terjedelem okán el kell, hogy tekintsek.

A HF csoportjába nem csak személyek tartoznak, hanem jogi személyként nevesített szervezetek is. Az előzőekben bemutatottakhoz visszatérve az „**Integráció**” fogalmához kapcsolódóan ismertetek három rendszerábrát. Az ábrákból kitűnik a szervezet által a HF-ra gyakorolt befolyásoltág mértéke és a szervezeti felépítésen belül a HF ok repülésbiztonságot befolyásoló szerepe.

3. ábra. A repülésbiztonsáért felelős szervezetek.

A **3. ábra** választ ad az **Európai Civil Repülészervezetek (ECAC¹⁰)** együttműködése felelősségi fennhatóságára. A repülésbiztonság növelése érdekében **19 EU ország (JAA FM¹¹)** által tett kezdeményezés napjainkra, 38 tagságúvá duzzasztotta az azonos elvek és eljárásmodok alkalmazását elfogadó nemzetek körét. Ha nem is teljes körűen, de figyelemmel az ECAC által tett ajánlásokra további **17 EU ország tekinteti mérvadónak (JAA¹²)** a repülőgépek üzemeltetésének egységesített rendszerét. Igen fontos számukra, hogy a légi közlekedésben megnyilvánuló egyes nemzeti érdekek és törekvések a közösen deklarált szintű repülésbiztonság fenntartásához, illetve annak fejlődéséhez vezessenek.

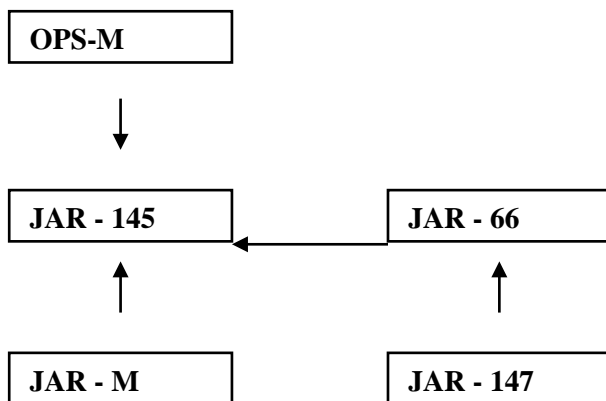
Ez nem történhet meg érdekek harmonizációja és kölcsönösen elfogadott és betartott üzemeltetési eljárásmodok nélkül.

¹⁰ ECAC: European Civilian Aviation Company.

¹¹ JAA FM: Joint Aviation Authorities Full Members.

¹² JAA: Joint Aviation Authorities.

A repülésbiztonságot kielégítő alapvető szervezeti felépítettséget, annak működéséhez kapcsolódó **HF követelményeit a JAR 145¹³**, míg a **repülőszemélyzetek tagjaira és a földi előkészítőkre a JAR-66¹⁴** tartalmaz egységes előírásokat, ajánlásokat. A **4. és az 5. ábrák** összehasonlítása kapcsán a repülésbiztonsági követelmények (ajánlások) eltérő felépítésű struktúrákban történő érvényesülési útját fedezhetjük fel. Más a **„kereskedelmi”** és a **„nem kereskedelmi”** céllal üzemeltetett légi járművek esetében a szervezeti rendszerre és üzemeltetőkre vonatkozó repülésbiztonsági háló felépítettsége.

4. ábra. Kereskedelmi célú repülést kiszolgáló biztonsági rendszer felépítése.

A rendszer biztonságát igazolja az üzemvitelben érintettek (*szervezet – személy*) felelősségének egymásra épülésének a ténye (*a blokkvázlat baloldali ága*). Amit a szervezetre és az azon belül funkcionáló személyekre vonatkozó – *mellé rendelt* – követelményi előírások erősítenek meg (*a blokkvázlat jobb oldali ága*). Szerelői alapképesítés (*JAR-M¹⁵*) követelményeit alá rendeli a **szervezeti képességeknek (JAR-145)** és

¹³ JAR-145:Joint Aviation Requirement ajánlás a repülést kiszolgáló **szervezetek** számára.

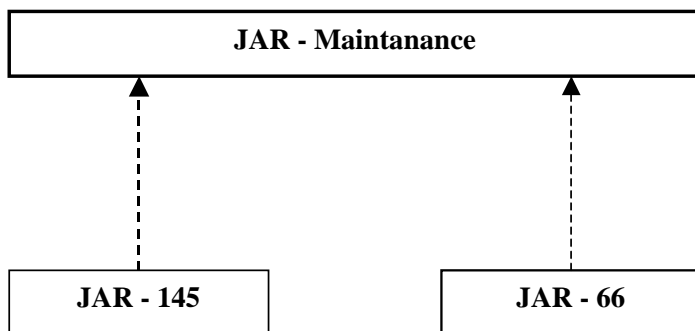
¹⁴ JAR-65:Joint Aviation Requirement ajánlás a repülést kiszolgáló **szakemberek** számára.

¹⁵ JAR-M:Joint Aviation Requirement of Maintenance ajánlás a repülőgép **szereplők** számára.

mindkettőt **egységes irányítás** (felügyelet) alá vonja (**OPS-M¹⁶**). A blokkvázlat jobboldali ága egyben a szervezet (**JAR-147**) és a személyek (**JAR-66**) felkészítése szakmai követelményi előírásainak megfogalmazását is jelenti.

A párhuzamos felépítettség a végrehajtói (alkalmazói) oldalon lehetőséget teremt a blokkon belüli önállóság (felelősség) kialakítására, miközben az irányítói oldal pozícionáltsága fennmarad. A blokkokhoz rendelt repülésbiztonsági háló áttekinthető és rendszerben működtethető.

Változik a felépítés struktúrája a nem kereskedelmi céllal üzemeltetett légi járművek üzemeltetői esetében.

5. ábra. Nem kereskedelmi célú repülést kiszolgáló biztonsági rendszer felépítése.

Csak laza felelősségi kapcsolat állapítható meg a biztonsági rendszer és az azon belül felelősséget viselő szakszeméllyel szemben megfogalmazott követelmények tekintetében. Ugyanakkor a megvalósító, a közreműködő szolgálati személyek felelőssége a legmagasabb értékmérő szinten került meghatározásra. A szerelők tevékenységén keresztül jutnak érvényre és hatnak a szervezetre és a személyre jellemző HF. A személy magában integrálja és közvetlenül a tevékenységén keresztül valósítja meg a rendszerbiztonságot. Tehát a felelőssége a legmagasabb szintű. A szakszemélyzet ennek a ráruházott felelősségnek a súlyát, csak tudatos felkészülés, gyakorlás útján képes önmaga számára kezelhetővé, elviselhetővé tenni. Mindehhez tartozik a HF-ok jellemzőinek alapos megisme-

¹⁶ Organisation Pilot's & Maintenance.

rése is. A JAR dokumentum rendszere tananyag modulok formájában felkészülési ismeretanyagot bocsát az érdekeltek rendelkezésére.

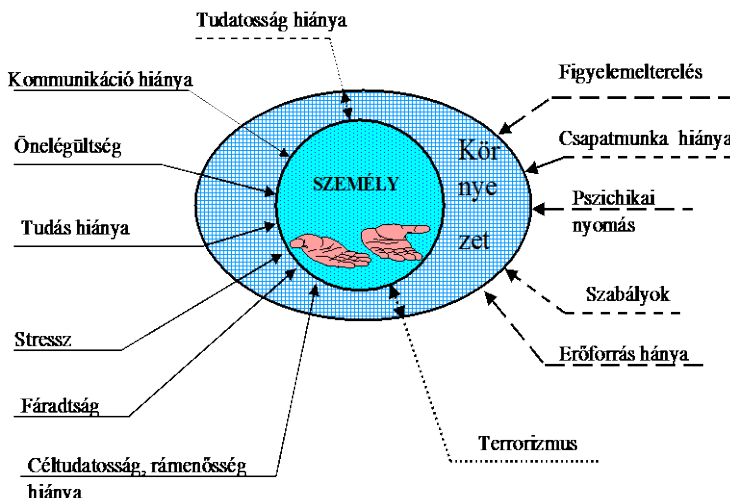
A JAR Humán modul tématerületei és keretei:

9. MODUL: HUMAN FAKTOR				
N 9	TÉMÁK	A	B1	B2
9.1	ÁLTALÁNOS: Mit kell tenni az emberi tényezők (HF) számbavételéhez. Milyen események tartoznak a humán faktorok (emberi hibák) körébe. Murphy törvénye.	1	2	2
9.2	HUMAN TELJESÍTMÉNY ÉS KORLÁTAI: Látás, hallás az információ áramlás, figyelem és figyelemelterelés, emlékezet, bezártság és pszichikai hatások.	1	2	2
9.3	SZOCIÁL PSZICHOLÓGIA: Felelősség: személyi és csoportos, motiváltság és érdektelenség, pillanatnyi terhelések, „ <i>kulturáltság jelenléte</i> ” szintje, csapatmunka, közvetlen és felső vezetés irányítás rendje.	1	1	1
9.4	LÉTREJÖTTÉNEK OKAI: Fittség/egészség, stressz, otthoni és munkahelyi kapcsolatok, huzamos terhelés és határidő, munkaterhelés: szintfeletti és szintalatti, kipihenttség és fáradtság, változatos (rendszeretlen) munka, alkohol, gyógyszer, drog hatások.	2	2	2
9.5	PSZICHIKAI KÖRNYEZET: Zaj és füst, tükröződés, atmoszférikus és hőmérsékleti viszonyok, mozgás és vibráció, munkakörnyezet.	1	1	1
9.6	FELADAT: Szellemi munka, ismétlődő munka(<i>monotónia</i>), vizuális ellenőrzés, egységes rendszerek.	1	1	1
9.7	INFORMÁCIÓCSERE: Csoporton belül és csoportok között, munka kiadása és jelentése, a hiteles, időbeni és bizalmas módon történő információkezelés.	2	2	2
9.8	EMBERI HIBA: Hibaelmélet és hiba modellezés, a szerelői feladatok tipikus hibalehetőségei, a hiba előidézése, elkerülhető(megelőzhető) hiba és vezetői hibák.	1	2	2
9.9	A MUNKAHELYI KOCKÁZATOK: Felismerhető és elkerülhető kockázatok, viselkedés vészhelyzetekben.	1	2	2

Ahol a kategória a JAR 66.20(b) szerint:

- **A:** általános légitársaság-szerelő szint;
- **B1:** légitársaság-szerelő szint gépészeti rendszerek-technikus;
- **B2:** légitársaság-szerelő szint avionikai rendszerek-technikus;
- **C:** légitársaság-szerelő szint mérnök. (Nincs feltüntetve: a „C” kategória mivel a BASIC információk megszerzésére irányuló felkészítést takar/ javasol);
- az 1 – 2 a tudásképeség szintméltsége.

Annak meghatározására, hogy a **HF** együttes hatása miképpen szolgálhatja a repülésbiztonság érdekeit, arra nincs egyértelműen kezelhető „*kaptafa*” módszer. Elméletileg szemléltethető a kölcsönhatásban lévő HF bemutatott együttese.

6. ábra. A humán faktorok hatásterületei.

Az *aranymetszés* a HF által teremtett *egyensúlyi helyzet* harmóniájában keresendő. Mind rendszer oldalról, mind résztvevői oldalról törekedni kell a szükséges és elégséges biztonsági szint megteremtéséhez és fenntartásához. A repülésbiztonság egyensúlyi állapota soha nem statikus, mindig változik, fejlődik. Ez negatív tendenciákra is igaz. Tehát megállapíthatjuk, hogy mind rendszer oldalról, mind szakszemélyzet oldaláról a kívánt paritás fenntartásához *„minden időbeni rendelkezésre állást”* kell megvalósítani.

Mit jelent a minden időbeni rendelkezésre állás a gyakorlatban? Jelenti azt, hogy az adott faktorhoz tartozó területek számára a meghatározott legmagasabb minőségi szintkövetelménynek kell megvalósulni.

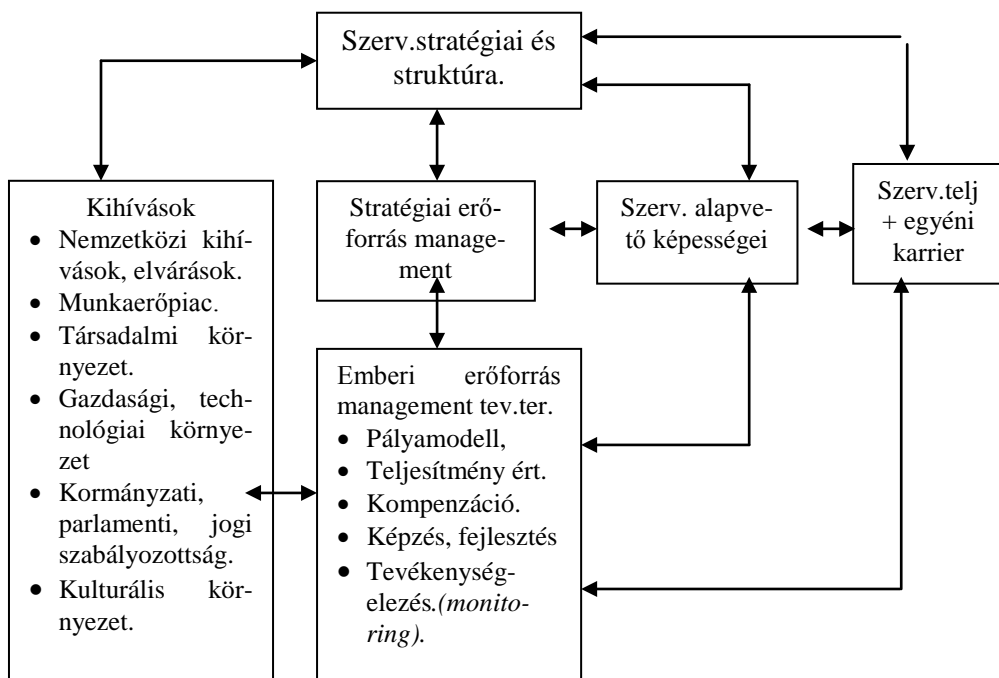
Pld: megállja-e az **MH ÖLTP 254/2003.(HK.14) MH ÖLTP parancsnokának szakintézkedése** az MH felsősintű szakmai előjárók szakterületükre vonatkozó ellenőrzési rendszerének működési területeiről. Az előjárói felügyeleti szakellenőrzés előkészítésének és végrehajtásának rendje: **10.pont c) bekezdése.**

„Ellenőrizni kell, hogy a repülőtechnikai eszközök műszaki kiszolgálása, ellenőrzésének rendszere a Re/664-ben és az adott repülőeszköz műszaki kiszolgálási szakutasításában előírtaknak megfelelően kerüljön megszervezésre és végrehajtásra. Állandó javítás közbeni minőségellenőrzéssel, végellenőrzéssel biztosítsák a végrehajtott munkák megfelelő minőségét.”

A példa több sebből is vérző és nem állja meg a *„rendelkezésre állás”* rendszertől elvárható kritériumi követelményeit. Egyebek között azért sem, mert a **Re/664 (Szakutasítás a Repülőcsapatok Mérnök Műszaki Szolgálatára)** által leképezet szolgálati (*mérnök-műszaki*) rendszer felépülése a képességeiben és számarányát tekintve is megfoghatott a repülő alakulatok szervezeteinél, ma már nyomelemeiben is nehezen beazonosítható. A mindenoldalú takarékoság égisze alatt az örökölt keleti repülőtechnikák biztonságos üzemeltetésére előírt *repült órák száma és igénybevételek utáni* ellenőrzések gyakorlatáról áttértek az *állapot szerinti üzemeltetési stratégiára*. Az állapot szerinti stratégia alkalmazásához pedig az üzemeltetők nem rendelkeznek teljes körű technológiai normarendszerrel, dokumentációval. Mindez kiegészül azzal az objektív ténnyel, hogy az egy-egy légi járműre eső légi igénybevételek (*repült órák száma*) minimalizált és hektikus. Az így szerzett üzemeltetési tapasztalatok értékelhetősége, hasznosíthatósága nem lehet számottevő

a repülésbiztonság szempontjából. Az újszerű kihívások kezelésére, az előzőekben említetteknél célirányosabb felkészülés szükséges!

A HF-ok az emberi erőforrás management rendszerének meghatározó elemeiben is felfedezhetők. Igazolható, hogy az emberi – *korlátok* és szervezeti *képességek* HF-ok formájában utolérhetők.

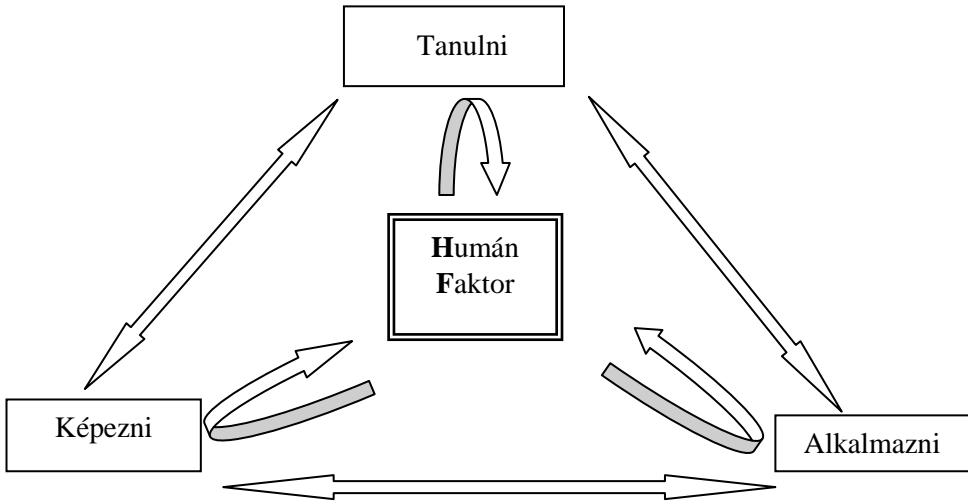

7. ábra. Stratégiai emberi erőforrás management¹⁷.

A feltüntetett nyilak szimbolikusan is megerősítik, hogy a rendszer-
elemek kölcsönös visszacsatolásban működnek.

Mit kell tennünk a kívánt repülésbiztonság *előírt állapotban tar-
tása* érdekében? Mit kell tennünk a HF-ok negatív hatásainak csökkentése
értékébe?

¹⁷ Dr.prof. Turcsányi Károly.

8. ábra. A repülésbiztonságot előmozdító HF kapcsolatok a kvalifikáció érdekében.

Az egyes blokkok tartalmilag a következőket jelentik:

Tanulás:...*(keresni/kutatni/birtokba venni)* megtalálni mind azt amit még nem tudunk. Kutatni és leleplezni az *(eseményekkel összefüggésbe lévő)* okokat, okozati összefüggéseket. A tudás birtokába juttatni magunkat.

Képzés:...demonstrálni mind azt amit/ahogy mi tudunk. *(ahogy azt a rendszer megköveteli.)* Mások ismereteit arra a szintre hozni, hogy a kellő felelősségi szint birtokában, a környezeti hatások jelenlétében is meg tudják őrizni cselekedeteik, tevékenységük feletti kontroljukat. A felkészítés eredményeként legyenek tisztában az adott döntésük önmagukra és másokra vonatkozó követelményeivel, várható hatásaival.

Alkalmazás:...emlékeztetni másokat azon ismereteikre, amelyekkel úgy járhatnak el, mint mi.

A HF-ok negatív hatásainak csökkentése a légi üzemeltetésben repülőbiztonsági háló működtetésével szavatolható. A „repülésbiztonsági háló” kialakításának alapkövetelménye, hogy minden résztvevő járuljon hozzá annak fejlődéséhez, ami egyben a legjobb lehetőség a rendszer biztonsága szempontjából és ez az ami nekünk (biztonsági szakembereknek és igénybe vevőknek) kell.

A biztonsági szolgálat hivatott támogatni *az operatív biztonság összetevőit* a Humán Faktor hatásainak csökkentésével. Egyik lényegi kér-

dése a szolgálat ellátásának, hogy konkrétan tudják, mit kell tenni a biztonság érdekében, hogy elkerüljék az emberi tévedéseket. *(Tanulni/tanítani/gyakoroltatni.)*

Működése abban áll, hogy gyakoroltatni, tréningeztetni kell az embereket,(érintetteket), közreműködőket abban, hogy hogyan kerüljék ki a hibákat, amelyeket soha nem akartak, akarnak előidézni.

A működő biztonsági rendszerek managementjei meggyőződtek abban, hogy a HF hatásainak további csökkentése érdekében még többet kell tenni a gyakorlatban a biztonsági környezeti kultúra megteremtéséért. *(ami nem rendelkezik elegendő költséghatékossággal. Ugyanakkor minden pénzrőfordítást megér, bár a pénzzel takarékosan kell bánni)*

A biztonsági szolgálati rendszer akkor lehet nyugodt, megelégedett, amikor létrehozhat megbeszéléseket/ konzultációkat bármilyen szintű szervezetek részvételével, akik érdekeltek a biztonság kölcsönös növelésében a humán faktor hibáinak csökkentése által.

Az új évszázad első évtizede a szakszolgálatok számára új repülőgép típus rendszerbe állításának reményével kecsegtet. A **JAS-39** és „**GRI-PEN**” repülőgép egyben merőben új – egyes szakírók szerint IV. generációs – igények szerinti üzemeltetési stratégia bevezetését/honosítását is jelenti. Az integrált repülésbiztonság a kor követelményei szerinti – fenntartásához a szakszolgálatokat érintő minőségi változásoknak kell bekövetkezni. Indokolja ezt az eddigi gyakorlattól alapjaiban eltérő, magasabb szintű technológiai kultúra meghonosításának igénye. A típus magas fokú elektronizáltsága, automatizált állapotértékelő rendszereinek száma. Az igénybevételben érintett kiszolgáló állomány szükséglete ugyan csökken, de ezzel nem egyenes arányban és ellentétes előjellel nő a repülés biztonságára közvetlenül hatást gyakorló HF száma. A repülésbiztonsági szakemberek számára közvetett hatásmechanizmust jelentenek további és újabb kihívások, amelyekre a típus rendszerbe állításáig kell felkészíteni az érintetteket *(szervezetet, szakállományt).*

Milyen feladatokat jelen ez a szakállomány számára? A repülés biztonságának megteremtéséhez közvetlen tapasztalatokat kell szerezni a követelményi elvárások teljesítésében. Fel kell térképezni és rendszerbe kell foglalni a **HF**-kat, valamint azok hatásait csökkentő módszereket kell kialakítani, meghatározni.

Pillanatnyilag úgy tűnik, hogy a feladat eredményes megoldásának útjában nincsenek a repülésbiztonságot veszélyeztető megoldhatatlan

akadályok. Rendelkezünk idővel, kellő számú, alapos szakmai felkészültséggel és tapasztalattal bíró állománnyal. Azonban a típus üzemeltetésére kijelölt állomány teljes körű felkészítésének programja nem zárhatja ki a HF-ok és várható hatásaik elkerülésére történő célirányos és hasznos ismeretek elsajátítását, a kapcsolódó gyakorlati módszerek széleskörű megismerését, alkalmazásukhoz szükséges kellő szintű jártasság megszerzését.

TÁJÉKOZTATÓ - INFORMÁCIÓ

A VÉDELMI BESZERZÉSEK REFORMJA NAGY-BRITANNIÁBAN

Turcsányi Károly¹

Bevezető gondolatok

A Magyar Honvédség 2002 végén megkezdett stratégiai védelmi felülvizsgálata közismerten a befejezéséhez közeledik. Eredményeként körvonalazódik egy 10 éves időszakot felölelő átfogó stratégiai fejlesztési terv. A 2003-2013 időszakra szóló stratégiai fejlesztési koncepció 2005-re önkéntes haderő kialakítását tűzi célul és újra definiálja a Magyar Honvédség minőségét és küldetését. Mindez épít a megváltozott stratégiai környezetre, a nemzeti, az EU-s és a NATO szövetségi követelményeknek megfelelő katonai képességek megteremtésére és arra az elvárásra, hogy az átalakítás a reálisan figyelembe vehető erőforrások lehető legeredményesebb és legköltséghatékonyabb felhasználásával valósuljon meg.

A stratégiai fejlesztési terv legfontosabb elemei:

- a honvédség szervezeti átalakítása,
- a működési folyamatok megreformálása,
- a személyi állomány biztosításának és alkalmazásának új alapokra helyezése és
- a hadfelszerelések korszerűsítése.

A szervezeti átalakítás és a haditechnikai eszközök, hadfelszerelések egyidejű fejlesztése és korszerűsítése megkívánja a védelmi beszerzések – egyes elemiben és eljárásaiban már megkezdett – átalakítását is. Ez többek között magába foglalja a védelmi beszerzési feladatok, a szervezetek, a működési folyamatok, az eljárások és módszerek újragondolását.

¹ Prof. Dr. Turcsányi Károly nyá. mk. ezredes, ZMNE VSZTK Haditechnikai és minőségügyi tanszék, tanszékvezető egyetemi tanára.

Nagy-Britannia 1997-ben – tehát néhány évvel ezelőtt – kezdte meg stratégiai védelmi felülvizsgálatát, amelynek egyik következményeképpen, mintegy 3 év alatt végrehajtotta védelmi beszerzési rendszerének teljes körű megújítását. Adott tehát számunkra egy analógia, ami miatt érdemesnek, hasznosnak ígérőnek látszik a brit védelmi beszerzési rendszer reformjának tanulmányozása. Bizonyosak lehetünk abban, hogy az általuk alkalmazott eljárások, módszerek és elért eredmények megismerése saját vizsgálatunkat rövidebbé, egyszerűbbé és hatékonyabbá tehetik. ***Ezekből a megfontolásokból kiindulva a továbbiakban a brit védelmi beszerzési rendszer reformjának:***

- biztonságpolitikai környezetét és az azokból levont következtetéseket,
- az átalakítás célját, irányelveit és előkészítésének módszerét,
- a feladatokat és az új beszerzési folyamat ciklusait, végül pedig
- a beszerzési folyamatot végrehajtó legfontosabb résztvevőket és a teljes élettartam menedzselést tekinti át a cikk nagy vonalakban.

1. A brit stratégiai védelmi felülvizsgálat biztonságpolitikai megfontolásai és fő célkitűzései

Az 1990-es években jelentős biztonságpolitikai változások mentek végbe a világban, amelyek hatást gyakoroltak a brit katonai elkötelezettség jellegére és irányára is. Egyértelműen megszűnt a korábban egymással szembenálló tömeghadseregek által előidézett katonai fenyegetettség veszélye. Megváltozott ezzel a brit haderő alkalmazásának koncepciója, a harcát külföldön megvívó szerepkörben egy kisebb, mozgékonyabb erő alkalmazása vált szükségessé. Mindezzel együtt nőtt annak a valószínűsége, hogy a brit katonai erő nemzetközi és humanitárius kötelezettségek teljesítése érdekében történő alkalmazása arányaiban lényegesen nagyobb szerepet fog játszani, mint ez ideig bármikor. Megérett tehát a helyzet arra, hogy a teljes feladatrendszer, az alkalmazási eljárások, a szervezetek és a hadfelszerelés egésze áttekintése kerüljön, amely az 1997-ben megindított stratégiai és védelmi felülvizsgálathoz vezetett.

Mindezekkel egyidőben és szerves összefüggésben zajlott le a NATO stratégiájának felülvizsgálata, a Nyugat-európai Unió (Western European Unio – WEU) tevékenységének dinamizálódása és az európai államok, a közösség érdekének a figyelembevétele a biztonság koordiná-

lásánál. A politika a '90-es években folyamatosan és tendenciájában erősödő mértékben napirendjén tartotta az európai katonai együttműködés tényleges megvalósítását. Ez a tendencia napjainkban is tart.

A világgazdasági folyamatok, a versenyhelyzet, a növekvő hadi költségek és a fenyegetések jellegének vázolt megváltozása a nemzeti védelem és a védelmi kiadások kérdését jelentős mértékben problematikusá tette. *A nyugat-európai nemzetállamok védelmi alternatívái leegyszerűsödtek, lényegében az alábbiak szerint:*

- az Egyesült Államoktól való teljes katonai biztonsági függőség,
- kellő védelmet nem nyújtó semlegesség,
- európai védelmi együttműködés erősítése.

Az első lehetőség kapcsán a leegyszerűsített kérdés az, hogy mekkora lehet az Egyesült Államok „Európa érdekében” vállalt védelmi erőkiéjtése. A függetlenség vagy semlegesség költsége – ami a második alternatíva meghatározója – annak a függvénye, hogy milyen mértékű a fenyegetés. Ebben az esetben azt is tudomásul kell venni, hogy a megbízható védelmi szint *önállóan* elérhetetlen. *A harmadik esetben,* a megfelelő európai védelmi együttműködés feltételezett kiépítése esetén pedig fennáll annak az esélye, hogy az Amerikai Egyesült Államokhoz fűződő kötelek *meggyengülnek.* Ezek a „steril” megoldások tehát önmagukban aligha valósíthatók meg. A NATO kereteiben és egyúttal az európai védelmi együttműködés fejlesztésével elérhető biztonság tehát realitás, de csakis kompromisszumok, kényes egyensúlyok megteremtésének eredménye lehet.

Az integrációból (NATO, EU) eredő megtakarítások miatt a katonai együttműködés erőforrás kímélő, mert az egységes vezetés elkerülhetővé teszi a katonai alkalmazás, az ellátás és a támogatás költségeinek megszorozódását, illetve az erők szétforgácsolódását.

A brit kormányt a biztonságpolitikai környezetben bekövetkezett gyökeres változások arra ösztönözték, hogy 1997-ben stratégiai védelmi felülvizsgálat (Stratégia Defence Review – SDR) lefolytatását fogadja el. Az SDR feladata a nemzeti biztonsági és védelmi politika legfontosabb elveinek áttekintése, újrafogalmazása és továbbfejlesztése úgy, hogy azok illeszkedjenek az előzőekben vázolt megváltozott stratégiai környezethez. *A kulcsfontosságú szempontok egyike a brit haderő hadfelszerelése, haditechnikai eszközei és eszközrendszerei beszerzési eljárásainak a felülvizsgálata volt, abból a célból, hogy az képes legyen megváltozott*

feladatainak a teljesítésére. Biztosítsa, hogy az a legeredményesebben és legköltséghatékonyabb módon történjen. A brit védelemgazdasági szakértők szerint a stratégiai védelmi felülvizsgálat eredményeként egy megreformált védelmi beszerzési rendszer szelektív és kifinomult működésével biztosítható a hadsereg igényeinek teljesítése úgy, hogy a brit ipar és a nemzetgazdaság egésze érdekeinek összhangja megteremthető és az integrációs érdekekkel összeegyeztethető legyen.

A stratégiai védelmi felülvizsgálat sok szempontból különbözött az ezt megelőzően lefolytatott hasonló eljárásoktól. Nem a korábban alkalmazott költségcsökkentési gyakorlatot követte, hanem végrehajtották a legfontosabb nemzetbiztonsági és védelempolitikai elvek nyílt felülvizsgálatát abból a célból, hogy továbbfejlesszék biztonság- és védelempolitikájukat, és biztosítsák a célok, a feladatok, a folyamatok és a végrehajtásban érintett szervezetek összhangját. Külpolitikájukat is arra ösztönözték, hogy legyenek elkötelezettek a NATO felé, és egyúttal ismerjék fel, hogy az USA európai befektetései növekedésének a hatása Európára és Nagy-Britanniára nézve akár veszélyes is lehet.

A felülvizsgálat másik oldalát tekintve a haderőnemek nagyságára és kialakítására irányult, valamint arra, hogy azok az új követelményeknek megfelelően milyen hadfelszereléseket igényelnek. Már a felülvizsgálat elején világos volt, hogy a brit haderő, jövőben várható valószínű feladatai sokkal kevésbé jószolhatók meg, mint ezelőtt bármikor.

A stratégiai védelmi felülvizsgálat egyik kulcsfontosságú célja volt a brit haderőnek a vállalt feladatrendszernek megfelelő és annak igényei szerinti felszerelése, ami az előzőekben megállapítottakkal is összefüggésben lényegesen rugalmasabban alkalmazható hadfelszerelések beszerzését követelte meg. **Ebből világosan látható, hogy a hadfelszerelési tervek miért képezték a felülvizsgálat szerves részét.** Az a követelmény, hogy rugalmasabban alkalmazható hadfelszerelések kerüljenek beszerzésre, a felgyorsult technikai fejlődés tükrében igen nehezen volt teljesíthető. **A változások gyorsasága különösen az informatika, a kommunikáció és az elektronika területén szükségessé tette, hogy a hadfelszerelések kutatási, fejlesztési és gyártási idejét lerövidítsék.** Ez megkívánta a védelmi ipari és más polgári technikai és technológiai erőforrás intenzívebb bevonását e feladatok teljesítésébe. Ehhez hasonlóan a védelmi tárcának is képessé kellett válnia a beszerzések területén gyors és költséghatékony eljárások alkalmazására, a védelmi beszerzések megreformálására.

2. A brit védelmi beszerzési rendszer reformjának céljai, irányelvei és előkészítésének módszere

A stratégiai védelmi felülvizsgálat bemutatott megfontolásaiból kiindulva a védelmi beszerzés rendszerének a reform eredményeként biztosítania kellett:

- teljes körű és teljes értékű megfelelést a megrendelő igényeinek,
- a korszerű beszerzési eljárások átvételét a polgári szférából, az eljárások fejlesztését és korszerűsítését a rendszer belső igényeiből és adottságaiból fakadóan,
- a beszerzések megvalósítása során érzékelhető és mérhető javulás elérését tervszerűségben, „átfutási” időben és különösen költségben,
- szoros együttműködést az iparral.

Szlogenszerűen megfogalmazva azt kívánták elérni, hogy a beszerzési eljárás:

- jobb legyen – ami olyan hadfelszerelések, haditechnikai eszközök és rendszerek beszerzését jelenti, amelyek jobban és költségkímélőbb módon működnek,
- olcsóbb legyen – azáltal, hogy megszabadulnak a beszerzési folyamat pazarló, párhuzamosságokat, redundanciákat tartalmazó részeitől,
- gyorsabb legyen – ami nem csak az előállítás és az átvétel gyorsaságát jelenti, hanem a fejlesztési ciklusidő csökkentését is.

A bemutatott célok eléréséhez szükségesnek tartották a reform kidolgozása és a védelmi beszerzési rendszer ennek megfelelő átalakítása során figyelembe vehető irányelvek megfogalmazását.

Az irányelveket a következők szerint rögzítették:

- a) az iparban és a kereskedelemben alkalmazott legjobb módszerek felhasználása a védelmi beszerzéseknél,
- b) az „értéket pénzért” klasszikus beszerzési elv kritikus alkalmazása,

- c) tervezett költség és tervezett határidő túllépések megakadályozása,
- d) a hazai és a külföldi állami és magánszféra tapasztalatainak felhasználása,
- e) az állami és magánszféra partnerségének a megvalósítása,
- f) egy erős, megfelelő képességekkel rendelkező brit védelmi ipar fenntartásának és fejlesztésének a segítése és versenyképességének a biztosítása,
- g) a dinamikusan fejlődő csúcstechnológia eredményeinek gyors felhasználása a közvetlen katonai tevékenységekben,
- h) egyszerűsített eljárások és együttműködés az informatika, az információtechnológia területén,
- i) a védelmi minisztérium önértékelésének végrehajtása, a védelmi beruházásokban betöltött szerepének és hatékonyságának vonatkozásában.

A feladat végrehajtásához meg kellett változtatni a hadfelszerelésekkel foglalkozó beszerzési szakterületek szervezeti felépítését is. A hadfelszerelésekkel foglalkozó személyi állomány Nagy-Britanniában az elmúlt évek során már változások egész sokaságát élte át, mivel már korábban is jelentős átszervezéseket hajtottak végre. A szervezetek felépítésében is voltak olyan korábbi változások, melyeket egy hatékonyabban, hasznosabban működő beszerzési szervezet létrehozása céljából eszközöltek. Ezeket az eredményeket meg kellett őrizni.

Az átszervezési munkába a britek bevontak olyan amerikai szakértőt is, akinek az USA beszerzési reformja során az elektronikai ipar amerikai és európai szerkezetváltásában egyaránt voltak már tapasztalatai. ***A szakértő bevonásával végzett felülvizsgálatot két fázisban végezték el:***

- az első fázis azoknak a problémáknak a beazonosítására, meghatározására irányult, amelyekre a feladat során kiemelten kellett koncentrálniuk és annak a struktúrának a vizsgálatára, amelynek a kidolgozását a második fázisban meg kellett kezdeniük,
- a második fázis a valós megoldások meghatározása volt.

Az első fázist egy team hajtotta végre, amelynek a felkért amerikai szakértő is tagja volt. A team többi tagja a védelmi minisztériumból, az ipar különböző területeiről és más szakértőkből tevődött ki. **Feladatuk volt:**

- a) A minta projektek és a régi szervezet diagnosztikai (okfeltáró) tanulmányának elkészítése. A tanulmány keretén belül az addig alkalmazott beszerzési folyamatok – beleértve az ipari beszerzéseket is – feltérképezése.
- b) Alternatív modellek és az azokhoz kapcsolódó személyi feltételek elemzése.

Ennek a munkafázisnak az eredménye egy önálló, integráltabb team megközelítéssel készített tanulmány lett, ahol a hangsúlyt elsősorban az üzleti szemléletre helyezték. A belső szerkezeti struktúra értékelését szándékosan hagyták a folyamat során kidolgozott következtetések levonása utánra. Érvényesítették a megfelelő szakértelemmel rendelkező személyi állomány biztosításának a követelményét is. ***Erre a célra olyan csoportokat hoztak létre, amelyek megvizsgálták a felmerülő személyi és képzési kérdéseket.***

Már a tanulmány készítése során felmerült néhány sokat ígérő ötlet. Az egyik legfontosabb megállapítás a beszerzés rugalmasabb szemléletére vonatkozó igény megfogalmazása volt. Ez az igény abból következett, hogy a hadfelszerelések beszerzése rendkívül sokrétűvé, változatossá vált, többek között azért, mert különböző típusú hadfelszerelések beszerzéséhez különböző eljárásokat volt célszerű alkalmazni. Ezeknek az eljárásoknak három fő csoportját különböztették meg.

Az eljárásokhoz kapcsolódó termékcsoportokat az alábbiakban rögzítették:

1. Azok a cikkek, amelyek a piacon beszerezhetők, mint például a közúti járművek. Ezek legfontosabb jellemzője az alacsony technikai kockázat és az egységár alkalmazása. Léteznek ehhez a cikk kategóriához hasonló védelmi cikkek is, mint például a meglévő eszközök és felszerelések ellátásához szükséges tartalék alkatrészek és anyagi készletek. Ennél a cikk kategóriánál vizsgálták az elektronikus számlázás és a helyi beszerzés lehetőségét is.

2. Speciális védelmi cikkek, amelyek igénylik, hogy a védelmi minisztérium „*intelligens*” vevő legyen, de közepes árral és technikai kockázattal rendelkeznek. (Például egy alrendszer, egy egyedi fegyver, vagy egy olyan meglévő felszerelés, eszköz felújítása, amely nem tartozik egyetlen jelentős integrált fegyverrendszerhez sem).
3. A legkomplexebb fegyverek, különösen azok a fegyverrendszerek, amelyekhez az 1. és 2. felszerelés kategóriáknak illeszkedniük kell, és más eszközökkel, eszközrendszerekkel is kölcsönhatásban vannak. Fő jellegzetességük a magas egységár és technikai kockázat, valamint az ellátási források korlátozottsága. A már legyártott, meglévő, kereskedelmi készletből beszerzett eszközök kivételével többnyire csak hatékony nemzetközi együttműködéssel végrehajtott fejlesztéssel és gyártással állíthatók elő, szerezhetők be. Ez elkerülhetetlenül egyedi komplexitást eredményez.

A beszerzési folyamatot és a beszerzési módot tekintve vannak olyan termékcsoportok is, amelyek előállításában növelhető az ipar önálló szerepe, fennáll a beszerzési eljárások egyszerűsítésének a lehetősége és megvalósítható a nemzetközi és hazai kutatás-fejlesztési és gyártási együttműködés bővítése.

3. Az új védelmi beszerzési folyamat feladatai és szakaszai

A brit és az amerikai katonai szakirodalom a beszerzés fogalmát igen széles körűen értelmezi. Akvizíció (beszerzés) alatt érti az igények felmérését és ezek alapján a követelmények meghatározását, ezt követően a tényleges megszerzést (vásárlást) és az akvizíció részének tekinti a támogatást, illetve biztosítást az eszköz (anyag) élettartamának további szakaszában.

Szemléletesen ez az alábbi képlettel írható le:

A	=	r	+	p	+	s
ACQUISITION	=	REQUIREMENTS	+	PROCUREMENT	+	SUPPORT
<i>Akvizíció (beszerzés)</i>	=	<i>igények követelmények</i>	+	<i>megszerzés, vásárlás</i>	+	<i>támogatás, biztosítás</i>

Ebben az átfogó értelemben vett beszerzés felülvizsgálatát tűzte célul a stratégiai védelmi felülvizsgálat részeként, a védelmi tárca által erre a feladatra kijelölt munkacsoport (Acquisition Organisation Review – AOR). Az AOR a felülvizsgálatot megelőző időszak beszerzési gyakorlatával kapcsolatban **a következő alapvető problémák fennállását állapította meg:**

- A védelmi minisztériumon belül nincs olyan konkrét személy, aki kizárólag a hadfelszerelések, haditechnikai eszközök és eszközrendszerek beszerzési elgondolásaival foglalkozna;
- A minisztériumon és a beszerzéssel tárcaszinten foglalkozó szervezeteken belül egymástól elválasztva végzik az eszközökre és felszerelésekre vonatkozó követelmények meghatározását, a szóba jöhető technológiák lehetőségeinek felhasználását, és a haditechnikai eszközök élettartam alatti fenntartásával kapcsolatos számos folyamat irányítását. Ez lehetetlenné teszi a teljes élettartamra kiterjedő, hatékony koncepció kialakítását;
- Elégtelen forrásokat különítenek el a beszerzési tervek megvalósításának korai szakaszaira, ami azzal a következménnyel jár, hogy a lényeges döntések meghozatalához nem áll még rendelkezésre kellő információ és nem ismertek még a döntéssel járó kockázatok;
- Nem elég rugalmasak a beszerzési és ellátási eljárások ahhoz, hogy a valóban igen differenciált feladatokat kellő hatékonysággal végezhessék el;
- Az illetékes vezetőket az eszközök és felszerelések élettartamának különböző fázisaiban nem ruházzák fel elegendő hatáskörrel a szükséges döntések meghozatalához;
- Nehézkes az érvényben lévő engedélyeztetési eljárás, ami a projektek lebonyolítása során késéseket okoz és a hatékony felügyeletet sem támogatja;
- Nem állnak rendelkezésre megfelelő ösztönző eszközök a külső vállalkozások és a tárca állománya tekintetében, ami gyakran akadályozza az innovatív megoldások alkalmazását.

A tárca legfelső vezetése egyetértett a munkacsoport megállapításával és a beszerzési rendszer korszerűsítése mellett döntött. A korszerűsítés végrehajtására egy rendszerszemléletű koncepciót fogadott el, amely a feladatokat 3 fő témakör köré csoportosította:

1. Stratégia

- különböző beszerzésekben különböző stratégiák alkalmazása,
- rugalmasabb szemlélet,
- nagyobb nyitottság.

2. Folyamatok

- a katonai műveletekhez kapcsolódó hadfelszerelési eljárások felülvizsgálata,
- az engedélyeztetési eljárások és azok felügyeletének ésszerűsítése,
- integrált programcsoportok létrehozása a beszerzési projektek lebonyolítására,
- hatékonyabb ösztönző eszközök alkalmazása.

3. Szervezés

- a beszerzés szervezetrendszerének felülvizsgálata és átalakítása a védelmi minisztérium és közvetlen hatókörén belül,
- az ipari, gazdasági-pénzügyi, civil-katonai együttműködések felülvizsgálata és átalakítása.

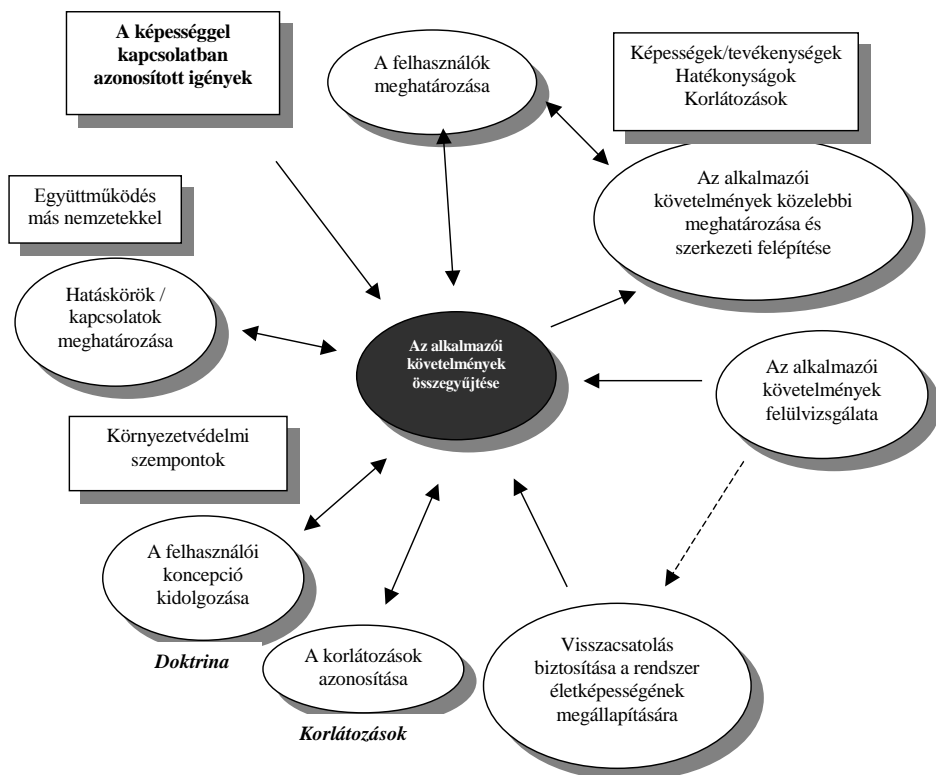
Az új védelmi beszerzési folyamat kialakításához a szaktárca vezetése a vezetélemélet klasszikus logikai rendjéből, törvényszerűségéből indult ki. Ez első lépésben a célokhoz – jelen esetben a jobb, olcsóbb, gyorsabb beszerzéshez – határozza meg a feladatokat. Ezt a fenti 3 témakörben szerepeltették. A feladatokból egyrészt következnek a folyamatok, másrészt azok a szervezetek, amelyek képesek a folyamatokat működtetni.

Az új védelmi beszerzési folyamatot a végrehajtott elemzések alapján a teljes ellátási lánc menedzsment koncepciójának figyelembevételével határozták meg. A '90-es években kidolgozott koncepció alkal-

Az egyes szakaszok tartalmának a lényege a következőkben foglalható össze:

a) A koncepció

Ebben a szakaszban felvázolják az alkalmazó által definiált helyzetet, megfogalmazzák az ebből következően várható eredményeket, amely elsősorban a megfelelő harcászati, hadműveleti képességek létrehozására irányul. Mindezek legfontosabb összegző dokumentumát az alkalmazói követelmények jelentik, amely egy meglehetősen összetett folyamat eredményeként születik meg. *Az alkalmazói követelmények összeállítását a 2. számú ábrán szemléltethetjük.*

2. számú ábra: Az alkalmazói követelmények összegyűjtése

A követelmények meghatározása a képességekkel kapcsolatban azonosított igényekből indul ki. Legfontosabb tevékenységei, közreműködői és követelményei nagy vonalakban egy munkafolyamatot írnak le, amely lényegét tekintve az ábrán felülről jobbra haladva a dokumentum kialakításának időrendjét is megadja.

A koncepció kialakításának időszakában alakítják meg az integrált programcsoportok magját, amely csoport a projekt folyamatát végig követi, azt lényegében működteti és teljes mértékben felelős a projekt egészéért. A védelmi tárca kialakítja a megfelelő kapcsolatot az iparral és más meghatározó szereplőkkel. Megállapítják a technológiai és a beszerzési opciókat, valamint körvonalazzák a végrehajtás-, költség- és időtényezőit. Előteremtik a pénzügyi eszközöket és egyeztetik az előzetes értékelési szakaszra vonatkozó tervet. Lefolytatják az előzetes engedélyeztetési eljárást, és a projekt teljes egészére meghatározzák az idő-, költség- és végrehajtási paramétereket.

b) Az értékelés

Az értékelés azokat az elemzéseket, vizsgálatokat, egyeztetéseket és módosításokat foglalja magába, amely a tervezett projekt valamennyi érintettje szempontjait integrálja az alkalmazói célok megvalósulása és a projekt kivitelezése érdekében. Ennek egyik központi momentuma a rendszerkövetelmények összeállítása, amely a projekt megvalósításának teljes rendszerére vonatkozik. *A rendszerkövetelmények összeállítása több részfolyamatot és iterációs tevékenységet tartalmaz, amelyek közül kiemelést érdemelnek:*

- a rendszerfunkciók összegyűjtése és pontosítása,
- a nem funkcionális követelmények meghatározása a rendszer egészére és részeire vonatkozóan,
- a rendszerben a helyettesíthetőségek vizsgálata,
- a rendszerkövetelmények előzetes meghatározása, iterációs pontosítása és végeredményként a rendszerkövetelményeket leíró dokumentum összeállítása,
- az alkalmazói követelmények és rendszerkövetelmények összehangolása,
- a rendszer megvalósítási folyamat adatainak az összegyűjtése.

Az értékelés fázisában vizsgálják a költségek szempontjából leginkább hatékony műszaki megoldásokat, beszerzési időt és eljárásokat. A kockázatot fokozatosan csökkentik egy olyan szintre, amely összhangban áll a szigorúan ellenőrzött idő- és költségparaméterekkel és megfelel az adott rendszer esetében elfogadható kockázat mértékének. Mindezek alapján az értékelés folyamatában az elfogadott metodika szerint történik meg a fő engedélyeztetési eljárás a teljes projektre vonatkozóan.

c) Igazolás

Ebben a fázisban előkészítik a gyártást. Fokozatosan csökkentik a fejlesztéssel járó, ahhoz kapcsolódó kockázatokat, amely során az elsődleges szempont a rendszerkövetelmények és az alkalmazói követelmények dokumentumaiban meghatározottak összhangja és érvényesülése. Ezek alapján és végeredményeképpen megkötik a rendszerkövetelmények elvárásainak megfelelő szerződéseket és igazolják, hogy rendelkeznek a haditechnikai eszköz (rendszer) illetve hadfelszerelés előállításához szükséges képességekkel. Az esetek meghatározó többségében ebben a fázisban választják ki a szerződéses partnert(-eket), a vállalkozót(-kat). Erre azonban korábbi vagy későbbi időpontban is sor kerülhet, figyelembe véve a projekt konkrét tartalmát és körülményeit.

d) A gyártás

Ebben a fázisban befejeződik a hadfelszerelés fejlesztése, megtörténik a gyártása és elfogadása. Az elfogadással megerősítik, hogy a termék kielégíti a rendszerkövetelményeket és megegyezik a fő engedélyeztetési eljárásban rögzítettekkel. Ezt követően rendszerbe állítják, és üzembe helyezik az alkalmazói követelményeket kielégítő, feladata ellátására képes és fenntartható haditechnikai eszközt, illetve hadfelszerelést. A projektet irányító integrált programcsoport tevékenysége és működése a fázis végén átkerül a fenntartói (alkalmazói, fogyasztói) logisztika közvetlen irányítása alá.

e) Üzemeltetés és üzemfenntartás

A fázis fő feladata annak vizsgálata, elemzése és igazolása, hogy a rendszer (hadfelszerelés) harcászati-hadműveleti körülmények között megfelel-e a fő engedélyeztetési eljárásban rögzítetteknek, az előírt fenntartási műveletek szakszerű elvégzése esetén az elfogadható határértékekben belül tartja-e az üzemeltetési paramétereket, hatékonyan biztosítja-e a katonai műveletek támogatását illetve végrehajtását. A felújítást, korsze-

rúsítést és a szükséges további beszerzéseket az erre vonatkozó megállapodások alapján hajtják végre.

f) Kivonás a rendszerből, hulladékba szállítás

Végrehajtják a hadfelszerelés hatékony és biztonságos kivonását és az esetleges értékesítést vagy a hulladékba szállítást és ott a megsemmisítést (feldolgozást).

4. Az új beszerzési folyamat alapvető szervezeti konzekvenciái és a teljes élettartam menedzselés szemlélete

A brit stratégiai védelmi felülvizsgálat eredményeként a védelmi beszerzéseket illetően lényeges szervezeti változtatásokat is végrehajtottak. A védelmi beszerzésekben két új szervezetnek jutott meghatározó szerep, a **Védelmi Beszerzési Hivatalnak** és a **Védelmi Logisztikai Szervezetnek**. A beszerzési ágazaton belül végrehajtott szervezeti átalakítások egyik legfontosabb megjelenési formája volt az integrált programcsoportok létrehozása. A beszerzési-fejlesztési programokat irányító integrált programcsoportok tevékenységének az új beszerzési folyamatban és a teljes élettartamra kiterjedő haditechnikai eszköz, illetve eszközrendszer menedzselésben meghatározó szerepe lett.

4.1. A Védelmi Logisztikai Szervezet

A stratégiai védelmi felülvizsgálat eredményeként a brit haderőnél összevonásra kerültek a haderőnemi logisztikai szervek és 1999. április 1-jén megalakult a Védelmi Logisztikai Szervezet és a Védelmi Beszerzési Hivatal. A védelmi beszerzéseket korábban a három brit haderőnemenél önállóan tervezték, szervezték, irányították és hajtották végre. Az integrált Védelmi Logisztikai Szervezet létrehozása új időszak kezdetét jelentette a brit haderő logisztikai támogatásában, miután megteremtette egy koherensebb irányítás lehetőségét.

A Védelmi Logisztikai Szervezet működésének alapvető célja a logisztikai rendszerek és folyamatok harmonizálása és nagyobb hatékonyság elérése a legjobb katonai és polgári logisztikai módszerek teljes feladatrendszerén belüli meghonosításával. *A szervezet feladataiként meghatározták, hogy:*

- Az első vonalban lévő csapatoknak biztosítson megfelelő időben hatékony logisztikai támogatást és érvényesítse működési területén a legnagyobb értékeket a pénzért elvet;

- Csökkentse a haditechnikai eszközök és eszközrendszerek teljes élettartamának költségeit az üzemeltetés, az üzemfenntartás és a modernizálások költségösszegeinek optimalizálásával;
- A szervezeti kultúra erősítésével és az innovációs képességek fejlesztésével támogassa a logisztikai folyamatok állandó tökéletességét;
- Az informatikai rendszerek hatékony felhasználásával és alkalmazásával, fejlesztésével működtessen korszerű ellátási és fenntartási rendszert.

Az integrált Védelmi Logisztikai Szervezet mintegy 41 000 fős állománnyal jött létre, amelyből körülbelül 31 000 fő volt a polgári alkalmazott, ami a védelmi tárca polgári alkalmazottainak az egynegyede. A szervezet 87 helyőrségben nyert elhelyezést, összesített fenntartási költsége 4,6 milliárd, eszközértéke mintegy 21 milliárd £ volt. *(megjegyzés: a brit haderő Védelmi Logisztikai szervezete durva megközelítésben a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Logisztikai Támogató parancsnokságának MH ÖLTP felel meg).*

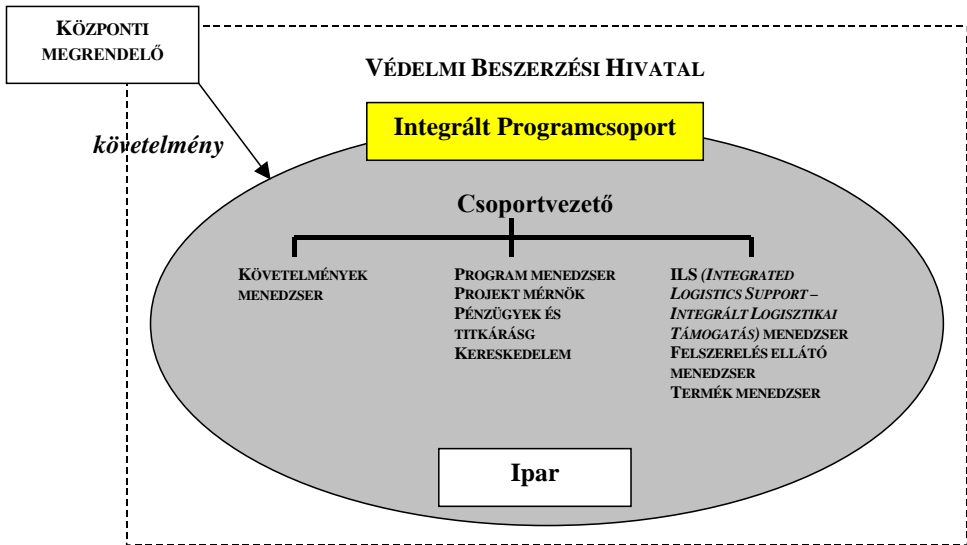
4.2. A Védelmi Beszerzési Hivatal és az integrált programcsoportok

A stratégiai védelmi felülvizsgálat végrehajtása után kialakított beszerzési folyamat röviden összegezve magába foglalja a hadfelszerelések élettartamának beszerzési, üzemfenntartási, felújítási és kivonási fázisait. Ezekből az üzemfenntartásért és a rendszerből történő kivonásért a Védelmi Logisztikai Szervezet, míg a beszerzésért és a fontosabb felújítások végrehajtásáért a Védelmi Beszerzési Hivatal a felelős.

A Védelmi Beszerzési Hivatalon belül 60-80 integrált programcsoportot alakítottak ki, amelyek a beszerzési-fejlesztési programokat irányítják. Az integrált programcsoportokat 1999-2000-ben alapvetően a korábbi un. kutatási-fejlesztési csoportokból, a hadfelszerelés ellátó csoportokból és különböző beszerzések végrehajtására működtetett projekt csoportokból hozták létre. Az integrált programcsoport vezetők nagyobb jogkörrel és felelősséggel rendelkeztek, mint a korábbi ellátási vezetők.

A Védelmi Beszerzési Hivatal 3 fő szervezeti egységből áll: a központi támogató csoportok blokkjából (üzletjavítás, kereskedelem, nemzetközi kapcsolatok, ipar, haderőnemeknek megfelelő technológiák, stb.), az integrált programcsoportokból és a végrehajtáshoz kapcsolódó vezetők és tanácsadók blokkjából. Az integrált programcsoportok köz-

ponti szerepet töltenek be a hivatalban, feladatuk egy-egy projekt végrehajtásának teljes körű irányítása. Az *integrált programcsoportok elvi szervezeti felépítését a 3. számú ábra illusztrálja.*

3. számú ábra: Az Integrált Programcsoport (IPT)

4.3. A teljes élettartam menedzselés

A teljes élettartam menedzselés az új védelmi beszerzési koncepció legfontosabb vezérlő elve, rendszerszemléletű megközelítése. Ezért az integrált programcsoportok még a koncepció elkészítésének fázisában kidolgozzák a teljes élettartam menedzselés tervének a vázlatát. Ebben megtervezik a projekt teljes lefolyását, a megrendelő igényeinek megfelelő hadfelszerelés beszerzését és valamennyi érintett fél feladatát a projektben.

A teljes élettartam menedzselési terv:

- igazolja, hogy a projekt egyértelműen a megrendelő igényeire összpontosít, a teljes élettartamra szól, tartalmazza az összes felmerülő költséget és reálisan megvalósítható,
- információs lehetőséget biztosít az érintettek részére a projektről,
- írásba foglalja az elkötelezettségeket,
- biztosítja a teljes körűséget és a megvalósíthatóságot.

A terv a következő fő tételeket tartalmazza:

- a projekt feladata és tárgya,
- a résztvevők,
- a projekt stratégiája,
- az alkalmazott módszerek,
- a teljes élettartam költség és a források,
- az eredményesség értékelése.

A teljes élettartam menedzselési tervek a termékre (haditechnikai eszközre illetve eszközrendszerre) összpontosítanak, ezért az integrált programcsoportok mindez eszközre külön-külön tervvel rendelkeznek.

Összegzés

Nagy-Britanniában az 1990-es évek végén a megváltozott biztonságpolitikai körülmények hatására és a védelmi kiadások racionalizálásának erősödő követelménye jegyében stratégiai és védelmi felülvizsgálatot hajtottak végre. ***A felülvizsgálat konzekvenciái alapján a teljes logisztikai rendszert átalakították, mind a szervezeteket, mind a működési folyamatokat illetően.*** Ez az átalakítás teljes körűen érintette a védelmi beszerzési tevékenységet is, amelyet a beszerzés akvizíciós értelmezése alapján a teljes élettartamra vonatkozóan végeztek el.

Az új beszerzési folyamat már a beszerzéseknél (megszerzés, vásárlás) a teljes élettartam személetet érvényesíti, az egyes projektek irányítására az eddigieknél hatékonyabban működő integrált programcsoportokat alkalmaz, egyszerűsíti és ésszerűsíti a jóváhagyási folyamatokat és szorosabbá, valamint nyitottabbá teszi az iparral és a magánszférával való kapcsolatokat.

A brit védelmi beszerzés reformja több megoldásában és eljárás-módjában alternatívát jelenthet a magyar védelmi beszerzések szervezeteinek, együttműködő szereplőinek és folyamatának értékelése, elemzése és a védelmi beszerzési logisztika megújítása során.

Felhasznált irodalom:

1. **Varga László, Turcsányi Károly:** A brit védelmi beszerzések reformja (beszerzési logisztika I.). ZMNE Egyetemi Kiadó (egyetemi jegyzet), Budapest 2003. 184 p.
2. **NATO Kézikönyv.** (NATO Office of Information Press, Bruxelles), HM Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal, Budapest 2001. 529 p.
3. **NATO Logisztikai Kézikönyv.** A HVK Logisztikai Főcsoportfőnökség kiadványa, Budapest, 1998. 406 p.
4. **Janza Károly:** The Status of Military Logistics (Hungarian and International Aspects). In: Scientific Conference on Logistics (edited by **Dr. Kóthay János**), ZMKA Budapest, 1995. 17-25. p.

EGY OLASZORSZÁGI UTAZÁS TAPASZTALATAI

Briák Ottó¹

**Mottó: A mocsár lecsapolásához
nem a békák véleményét
kell kikérni.**

A HM Gazdasági Tervező Hivatal szervezésében 2003. november elején egy szűk szakembergárda járt Olaszországban, az ottani vezérkar program és költségtervező hivatala meghívására. A látogatás célja az volt, hogy egy 50 éve NATO tag országban tapasztalatokat gyűjtsenek az erőforrás-tervezés mibenlétéről egy olyan hadseregben, ahol ennek már – valószínűsíthetően – jól bejáratott rendszere van. Fontos feladata volt a látogatásnak az, hogy ne csak az erőforrás-tervezés elvei, hanem annak konkrét gyakorlata és módszertana is tanulmányozásra kerüljenek.

A látogatás és a témaválasztás indíttatását az adta, hogy, egyrészt itthon ez a szakterület jelenleg van megszervezés, és ami ennél fontosabb elfogadtatás alatt, másrészt az erőforrás-tervezés módszertanában az Európai Unió csatlakozással olyan új elemek fognak megjelenni, amelyek csatlakozásunk után várhatóan az egész jelenlegi államháztartási számviteli rendet fel fogják forgatni. Ezek előzetes tanulmányozása tehát szakmailag mindenképpen előremutatónak és szükségszerűnek tűnt.

Az erőforrás-tervezés előrehaladottabb nyugati tapasztalatainak tanulmányozása abból a szempontból is fontos volt, egy alapvetően erőforrás-tervezés profilú HM hivatal részére, hogy azok vagy megerősíthetik, vagy megkérdőjelezhetik ez irányú hazai, szakmai törekvéseiket.

Az ott szerzett tapasztalatok jelentőségének megértéséhez nem kerülhető meg, az erőforrás-tervezéssel kapcsolatos hazai gyakorlat jelenlegi helyzetének, legalább érintőleges bemutatása.

Az erőforrás-tervezés ma a hazai tervezési rendszerben egy verbálisan központi kategóriaként szereplő folyamat, amely azonban a gyakorlatban az elmúlt 10-15 évben szinte semmiféle gyökeret nem tudott eresztetni. Annak ellenére, hogy ma a legfelsőbb vezetői szinttől lefelé, szinte minden tervezésben érintett vezető és szervezet a feladat-végre-

¹ Briák Ottó mk. ezredes, Védelemgazdasági helyettes államtitkár, főtanácsadó.

hajtás feltételeként erőforrásokról beszél, valójában az erőforrás-tervezés, mint folyamat egyetlen tervezési technológiában sem valósul meg. Ennek többféle oka van.

Mindenekelőtt az, hogy ***korántsem egységes az erőforrásnak, mint fogalom valós tartalmának az értelmezése.*** A legáltalánosabban elterjedt – egyébként ***totálisan hibás – értelmezés, hogy erőforrások alatt a pénzt kell érteni.*** Ez a felfogás a pénz általános egyenértékes, a csereeszköz és forgalmi eszköz funkciójának értelmezéséből indul ki. Mivel a pénz, e funkciói kapcsán közvetíti az áruk cseréjét, lebonyolítja e cserék forgalmát, illetve, hogy gyakorlatilag minden árura átváltható és benne minden áru értéke kifejezhető, e nézet képviselői úgy vélik, hogy ***mivel minden feladat végrehajtásához – a vulgáris értelmezés szintjén – pénz kell, ezért generális erőforrásnak a pénz tekinthető.***

Úgy vélem, hogy ***ez a nézet összekeveri az ok és az okozat kérdését.*** Ha a fenti felületes eszmefuttatásnál mélyebbre ásunk, akkor először determinálnunk kellene az erőforrások fogalmát. Mivel erre vonatkozóan nincs egységes tudományosan megalapozott diszciplína, közvetett úton célszerű megközelíteni a kérdést. Ha elfogadjuk, hogy minden folyamat mozgásba hozásához és tartásához erőforrások felhasználására van szükség, akkor jó közelítéssel azt mondhatjuk, hogy az erőforrások azok, amelyekről a dolgok mozgásba jönnek, illetve mozgásban tarthatók. Tudományosan ezt úgy fogalmazhatjuk meg, hogy ***az erőforrás adott folyamatok működését biztosító anyagi és szellemi dolgok összessége.***

E megfogalmazásból rögtön többféle következtetés is adódik. Mindenekelőtt az, hogy ***az erőforrások minden esetben naturáliákban, vagy naturális változásokat, mozgásokat előidéző szellemi termékekben testesülnek meg.*** Anélkül, hogy folytatnám a következtetés sort, ebből rögtön látszik, hogy ez nem lehet a pénz. Hiszen, gondoljunk csak bele: mi hajtja a harckocsit? A gázolaj, tehát nem a pénz! Miben helyezik el a katonát? Laktanyában, vagy sátorban, tehát nem pénzben! Mivel pusztítjuk az ellenséget? Fegyverekkel, tehát nem pénzzel! És a sort még folytathatnánk tovább. ***A pénz tehát nem hozza és tartja mozgásban a folyamatokat, csak közvetíti azokat a naturális és szellemi energiákat, amelyek ezt megteszik.***

Vannak olyan erőforrások, amelyek még megtévesztőbb módon hasonlítanak a pénzhez, így még nehezebb kimutatni róluk, hogy azoknál sem a pénz az erőforrás, hanem mindaz, amit a pénz közvetítésével adott folyamatok lebonyolításához megvásárolunk. Csak néhányat sorolok fel itt a példa kedvéért. A bér és járulékai, a különféle pénzbeli sze-

mélyi juttatások, a költségtérítések, a kiküldetések napidíja. Bár ezeknél erőteljesen úgy néz ki, hogy a pénz funkcionál erőforrásként, azonban megfelelő elméleti absztrakcióval ezekről is viszonylag egyszerűen kimutatható, hogy a folyamatok motorja itt sem a pénz, hanem a mögötte álló, a felhasználásával megszerzett anyagi eszközök és szolgáltatások. (A bér például a munkaerő újratermelésében résztvevő lakás, ruházat, ételmezés, oktatás, szórakozás, stb. pénzbeli megjelenítése. Vagy a TB járulék, a mögötte álló egészségügyi és más szociális szolgáltatások megjelenése).

Sajnos ez a nézetrendszer az erőforrások mibenlétéről a magyar katonai tervezési rendszerben egyáltalán nem általános. Ezért fordulhat elő, hogy miközben mindenki erőforrásokról beszél, valójában pénzre és ezen keresztül a költségvetési lehetőségekre gondol. Ebből következően az erőforrás-tervezés széleskörű hangoztatása ellenére, maga a folyamat még csak meg sem jelent a tervezési rendszerben.

Az erőforrás-tervezés tényerését a fenti, szakmai jellegű értelmezési problémán túl, sajnos sokkal földhözragadtabb gondok is akadályozzák. Világosan látni kell ugyanis, hogy ***a tervezett pénzkeretek konkrét feladatokhoz rendelése, majd a feladatok pontos erőforrás-igényeinek meghatározása a pénzfelhasználás fontos és talán az egyetlen objektív indikátora.***

A feladatonként részletesen megtervezett erőforrásigény és a költségeknek az ezekhez való rendelése ugyanis képet ad arról, hogy a rendelkezésre álló pénzkeretek pontosan mire kerülnek felhasználásra, megmutatja ezen túlmenően azt is, hogy adott feladathoz azokra és annyi erőforrásra van-e szükség, mint ami és amennyi tervezésre került. Az is kitűnik belőle, hogy az erőforrások ár kalkulációja reális-e, nincsenek-e a tervezésben látens tartalékok elbujtatva. Lehetővé válik továbbá a végrehajtás során az erőforrás-felhasználás szükségességének, ezen keresztül a feladatok végrehajtási tartalmának nyomon követése és számonkérése. Összességében ***az erőforrás-tervezés a feladatterv és a költségvetés pénzügyi, finanszírozási terve közé ékelődve méri és értékeli mindkét kapcsolódó tervezési rendszer jóságát, és ami ennél nagyságrenddel fontosabb üvegszerűen átláthatóvá teszi a pénzmozgást, annak szükség-szerűségét, arányosságát és célszerűségét.***

A feladatalapú erőforrás-tervezés tehát a forráselosztásra és felhasználásra vonatkozó döntések közvetlen értékmérője, így objektívan automatikusan és szervezetszerűen minősíti a döntéshozókat is. Nos ezt – a tapasztalatok szerint – a honvédség jelenlegi gazdasági tervezési, döntési infrastruktúrája még nem tudja befogadni. ***Úgy tűnik, hogy a határozott***

felsőszintű szándékok ellenére attól lefelé a hierarchiában nincs túl nagy kereslet az erőforrás-tervezés által megvalósítható átláthatóságra.

Az erőforrás-tervezés általános elterjedésének az értelmezési problémák és az érdekviszonyok ellentmondásain túl akadályozó tényezője néhány szakmai hiányosság is. Mindez abban nyilvánul meg, hogy az erőforrás-tervezéshez a tárgyat képező feladatokról döntéseket szükséges hozni, azaz meg kell határozni milyen célok érdekében, milyen feladatokat, milyen szervezeteknek, milyen tartalommal, milyen metodikával, milyen határidőre kell végrehajtani. Gyakorlatilag ezek a folyamatok fedik le a feladattervezést.

Csak az így eldöntött feladatok munkafolyamataira lehet meghatározni a szükséges erőforrások fajtáját, mértékét és biztosításának ütemezését. A feladatokra vonatkozó döntések nélkül tehát nincs erőforrás-tervezés. A döntéshiány ugyanis feladat-végrehajtási vákuumot idéz elő, amely az erőforrásigényt már csak a közvetlen felhasználás előtt képes produkálni, így lehetetlenné téve minden tervezési előrelátást, tudatos forráselosztást és a feladatokra vonatkozó prioritizációt. Döntések nélkül az erőforrások biztosítása rögtönzések sorozata, amely a gazdaságtalan, pazarló gazdálkodás melegágya.

Az erőforrás-tervezés hiánya – a fenti összefüggésben – azt jelenti, hogy a tervek nem adnak információt arról, hogy a rendelkezésre álló, jól-rosszul leosztott pénzkereteket pontosan mire akarjuk felhasználni, azokból mit akarunk beszerezni. Ezáltal csak a végrehajtást közvetlen megelőzően derül ki az is, hogy a pénzkeret elégséges, sok, vagy kevés a tényleges beszerzésekre. A tervek ilyen belső bizonytalansága év közben az előre nem látható feladatokat messze meghaladó átcsoportosítási igényeket, év végén alacsonyabb prioritású, vagy felesleges beszerzéseket, illetve végső soron felhasználatlan pénzmaradványokat eredményez.

A tárca különféle felsőszintű tervező szervei érzékelve e problémák következményeit, a felső vezetés követelménytámasztásától is hajtva, ***számos kíséreltet tettek és tesznek a pénzkereteknek valamilyen módon a feladatokhoz kapcsolására***, azaz, hogy minden költségvetési forint valamilyen feladat érdekében kerüljön tervezésre. Ezek az erőfeszítések, bár tiszteletre méltók, de mivel a hibás (mert csődöt mondott) tervezési rendszer kereteiben, azok szinte minden elemét, elsősorban az érdekviszonyait érintetlenül hagyva próbálnak valamilyen változást elérni, ***elleve kudarcra vannak ítélve, vagy ami ennél rosszabb, nem jelentenek többet jól hangzó látszatintézkedéseknél.***

A keménynek tűnő ítéletet elsősorban az indokolja, **hogy minden a feladatokat a pénzzel összekötő eddigi kezdeményezés, mint ördög a tömjénfüstöt, kínosan igyekszik elkerülni az erőforrás-tervezést**, azaz a feladat és pénz közé lakmuszpapírként az erőforrások beiktatását. E nélkül azonban a feladat mellé tervezett költségvetési összeg ugyanolyan luftballon, üres szám, mintha a pénzkeretek mellé nem írnánk semmilyen feladatot.

A tervezett összegek így csak igen lazán, vagy egyáltalán nincsenek összekapcsolva a végrehajtandó feladatokkal. Ennek alapján, hiába vannak a költségvetési keretek adott feladatok mellé írva, nem dönthető el a betervezett előirányzat értékéről, hogy nagysága szükséges és arányos volt-e az általa végrehajtandó feladatokkal, a pénzforrások felhasználásának volt-e értelme, célszerűen történt-e, olyan feladat érdekében történt-e, amely szükséges volt.

A korábbi nagyon durva támadások miatt, csak félve merem leírni, hogy ezek nélkül az ÜZEMGAZDASÁGI adatok nélkül, hiába rendeljük a pénzt feladatokhoz, ennek realitástartalma nem sokat ér, és ez a végrehajtás gazdasági vargabetűiből egyetlen cikket és egyetlen cakkot sem fog kiváltani.

Itt tehát egy új diszciplína vezetődött be az eszme-futtatásba: **az erőforrás-tervezés, amely az a munkafolyamat, amely az alapvetően pénzforgalmi szemléletű tervezési rendszerbe beviszi az üzemgazdasági jelleget, amely viszont elengedhetetlen a lényegét jelentő gazdasági reálflow-matok megjelenítéséhez, nyomon követéséhez és átláthatóságuk biztosításához. Mindezek alapján állítom, hogy amennyiben a költségvetési terv nem erőforrástervre épül, nem kapunk képet általa a gazdasági és katonai reálflow-matokról.** Ezáltal, bár e terv meg fog felelni, az államháztartás törvényi szabályozásának, valós folyamatait tekintve azonban nem lesz képes betölteni a célját: a meghatározott katonai és tárcaszintű közigazgatási képességek elérésének finanszírozását.

Az erőforrás-tervezés követelményének kihagyása a hagyományos nagy tervező szervezetek által igen óvatosan kezdeményezett reform folyamatból egy újabb érdekalapú következménnyel is járt. A forrásoknak a feladatokhoz viszonyított szűkülésével, nyilvánvalóan minden forrásfelhasználó között kieleződött a verseny a rendelkezésre álló források megszerzéséért. E verseny a felszínen adott feladatok anyagi-pénzügyi feltételeinek biztosításáért folyik. Mivel e verseny pozitív eredménye egyszersmind az adott feladat és vele annak végrehajtója fontosságának, súlyának elismerését is jelenti, ezért a verseny valójában szervezeti és eh-

hez kapcsolódó személyes érdekek vetélkedése a források feletti rendelkezési jogért.

E folyamat szakmai köntöse és egyben eszköze is a forráselosztás elve, módszere és eredménye. Az erőforrástervek hiánya azonban éppen ezen érzékeny terület helyességének megkérdőjelezhetőségét eredményezi. Abban az esetben ugyanis, ha a tervező szervezetek nem képesek előre (a tervezés időszakában) meghatározni, hogy az igényelt pénzkeretből konkrétan mit akarnak megvenni és azokat milyen feladat érdekében akarják felhasználni, úgy ennek az ismeretnek a hiányában megvalósuló forráselosztás sem fogja szükségszerűen követni a feladatrendszer, azaz, nem feltétlenül a legfontosabb, a legnagyobb terjedelmű és erőforrás-igényű feladatok fogják a legtöbb költségvetési forrást kapni.

Az ily módon létrejött forráselosztás, szükségszerűen aránytalanná válik és végrehajthatatlansága miatt, hatásában is csak látszólagos lesz. Gondoljunk csak a NATO programok tervezésének eddigi sikertelenségeire, vagy legutóbb az iraki kontingens felszerelésére, amelyben a pontos erőforrás-tervezés hiánya miatt a tényleges forráselosztás a tervezésről a végrehajtás szakaszára tevődött át, amikor a beszerzések konkrét végrehajtásához rendelték hozzá a szükséges forrásokat, függetlenül attól, hogy azok egésze, vagy egy része más feladatra lett tervezve.

Az előzőekben felvázolt, az erőforrás-tervezéshez való viszony végül is oda vezetett, hogy *tervezési rendszerünk alapvetően költségvetés centrikus, ebből következően kizárólagosan pénzforgalmi jellegű, hiányzik belőle az erőforrás-tervezés és az ezzel együtt járó üzemgazdasági személet. Ennek folyományaként nincs a végrehajtásban eredmény személetű controlling, rendszeresen elmarad a feladatok és a költségek együttes vizsgálata, így a feladatok költséghatékony végrehajtása csak elvi követelmény, amelynek megsértése egyrészt kimutatásra sem kerül, másrészt ha mégis, akkor az gyakorlatilag semmiféle következménnyel nem jár. Ezért a költségekkel a feladat-végrehajtás eredményét is figyelembevevő elszámolás ebben a rendszerben ismeretlen. Hosszú évek óta senki nem kérte számon konkrétan (de általánosságban sem), hogy a tárca által felhasznált milliárdokkal szemben milyen új képességek és eredmények állnak, azok arányosak-e a felhasználásokkal, és ha nem, azért kinek, milyen intézkedése a felelős.*

Ilyen elméleti és gyakorlati előzmények után került sor az olaszországi látogatásra, ahol a fenti kérdésekre kerestük a válaszokat az olasz hadsereg gyakorlatában. Célunk ezzel az volt, – az alkalmazható tapasztalatok átvételén túl – hogy eldöntsük, *nyugodjunk-e bele az általunk sa-*

nyarúnak ítélt hazai erőforrás-tervezési gyakorlatba, ennek megfelelően értékeljük-e át korábbi álláspontunkat, vagy minden – nem kis – ellenállás ellenére vegyük fel az elénk dobott kesztyűt és a szerzett tapasztalatokkal megerősödvé, vegyük fel a harcot az erőforrás-tervezés hazai megvalósításáért, a szakmai félreértések és félremagyarázások kigyomlálásáért, e tervezési kultúra általános meghonosításáért. További kérdés volt az utazás szakmai tapasztalatainak függvényében, hogy azok az elméleti irányok, amelyeket az erőforrás-tervezés gyakorlataként több mint két év munkájával kialakítottunk, járhatók-e, van-e létjogosultságuk, azaz, az-e az erőforrás-tervezés, amit mi az alatt értettünk. Önmagunkban eldöntésre várt az a kérdés is, – ezzel összefüggésben – hogy meg kell-e mindent tennünk annak érdekében, hogy szétválasszuk a naturáliákban történő gazdasági tervezést a pénzügyi tervezéstől.

Lényeges és talán az egész erőforrás-tervezés szempontjából az alapvető kérdés az volt, hogy az államháztartás törvényben, illetve végrehajtási utasításokban meghatározott pénzforgalmi szemléletbe bele lehet-e és kell-e modulálni az üzemgazdasági szemlélet által generált folyamatokat. A nagy kérdés itt az volt, hogy az üzemgazdasági szemlélet alapvetően vállalkozásokra kitalált eredmény szemléletű, a kiadások és a bevételek egyenlegéből számított eredménykategóriákra alapozott filozófiáját képes-e az államháztartás ettől alapvetően eltérő gondolkodásmódja befogadni. Lehet-e érvényesíteni az üzemgazdasági szemlélet technológiáját egy olyan gazdasági környezetben, amelyben az „árbevétel” (a költségvetési támogatás) nagysága nem a feladat-végrehajtás színvonalától függ elsősorban. Lehet-e ilyen körülmények között a különféle eredménykategóriákat egyáltalán értelmezni. Ha lehet, akkor milyen áttételek és absztrakciók nyomán.

Megerősítésre, vagy elvetésre váró dilemma volt az is, hogy *az erőforrás-tervezésnek hol a helye a tervezési rendszerben, milyen a szervezeti hierarchiában a munkamegosztás a tervezési szintek között.* Van-e létjogosultsága egy – a pénzügyi szervektől független – központi erőforrás-tervező-elosztó szervezetnek, vagy felsőszinten csak az alulról megfogalmazott igényeket kell összegezni, és ezzel párhuzamosan koordinálni az igények és források egymásnak való megfeleltetésének tervezési folyamatait.

Nagy kérdés volt *a gazdasági tervek megvalósulása ellenőrzésének, illetve az ellenőrzési tapasztalatok hasznosításának rendszerszerűsége és módszertana* és legfőképpen az, hogy az ellenőrzések megállapításainak, az azok nyomán születő intézkedések tükrében, milyen a súlya a rendszerben, van-e kézzel fogható változásokat eredményező követke-

ménye a megállapításainak. Különösen azért voltunk kíváncsiak ez utóbbi folyamatra, mert úgy gondoltuk, hogy az ellenőrzések kézzel fogható következményeinek köre és súlya valahol az ellenőrzések komolyságának fokmérője.

Az általunk válaszra váró kérdések sorából kitűnik, hogy az olasz gazdasági tervező rendszer tanulmányozásával az alapvető cél az volt, hogy elsősorban hazai égető kérdéseinkre találjunk valamilyen választ. Ezzel összefüggésben szeretném nyomatékosan ráirányítani a figyelmet arra, hogy a fentiek ellenére **tökéletesen tisztában voltunk azzal, hogy, még ha a gazdasági tervezés területén számos, alapvető egyezést találtunk is az általunk kialakításra tervezett hazai rendszerrel és ennél sokkal több olyan folyamatot, amelyeknek módszertani megvalósításuk és szervezeti beágyazottságuk különbségei ellenére, elvi, felfogásbeli egyezőség volt a két nemzet rendszere között, ennek ellenére egy más nagyságrendű, más történelmi hagyományokkal, feladatokkal, és a NATO-ba való beágyazottsággal rendelkező, más felépítésű és összetételű hadseregről van szó, amelynek tapasztalatai nem vihetők át egy az egyben a magyar gyakorlatba.** Tehát nem kerestünk semmiféle erőltetett azonosságokat, mondvacsinált egyezőségeket, annak ellenére, hogy sok tekintetben a gazdasági tervezés szempontjából a gondok, problémák jellege, az útkeresés módja és szakmai tartalma – az ötven év más irányú fejlődése ellenére – meglehetősen hasonló volt a mieinkhez. Természetesen még ezekben az esetekben sem felejtettük el, hogy ezek az azonosnak tűnő problémák egy más társadalmi beágyazottságú, elismertségű és más gazdasági erővel rendelkező feltételrendszerben, teljesen eltérő megoldásokat igényelhetnek.

Az viszont kétségtelen, hogy **a szerzett tapasztalatok elméleti általánosítására és a speciális hazai gyakorlatra történő, elveiben változatlan alkalmazására, a konzultációk kiváló lehetőséget biztosítottak.**

Alapvető elvi kérdés volt, hogy a tervezés üzemgazdasági, vagy pénzforgalmi dominancia mellett szerveződik-e, illetve, hogy e két szemlélet hogyan fér meg a rendszerben a tervezés döntően naturális alapokat követelő módszere és a finanszírozás és elszámolás természetszerűleg pénzforgalmi szemléletének ellentmondásában.

Nos a kérdésre saját, hazai ismereteinkhez viszonyítva, **csattanós választ kaptunk.**

Az olasz tárgyaló felek ugyanis hangsúlyozták, hogy a **Maasthricki szerződés életbelépésével párhuzamosan, minden EU tagországban kö-**

telező érvénnyel bevezetésre került a pénzügyi, kiadásalapú elszámolás után, azzal azonos súllyal a feladat és költségalapú elszámolás követelménye. Ennek lényege, hogy a tervezés, az elszámolás és az ellenőrzés tengelyébe a kiadások helyett az üzemgazdasági adminisztráció került, amelynek eredményeként a kiadások mellett és helyett a feladatok tartalmi végrehajtására, azok képességteremtő, vagy megtartó céljainak elérésére, végrehajtásuk eredményességére, valamint ezek költségeinek tervezésére, megfigyelésére, elemzésére és ellenőrzésére került a hangsúly. Vendéglátóink külön is hangsúlyozták, hogy gyakorlatilag ugyanaz a tervezési, könyvelési és elszámolási szabályok vonatkoznak a haderő gazdálkodására, – e szempontból – mind a polgári gazdálkodó szervekre. Ennek a követelménynek különös nyomatékot ad az, hogy Olaszországban két éve törvény írja elő az üzemgazdasági szemlélet alkalmazását a költségvetési gazdálkodásban.

Ennek megfelelően a sajátos olasz nemzeti feltételrendszerben a gazdasági tervezés a következő lépéseket tartalmazza:

- A kormány és a védelmi miniszter által a haderő részére meghatározott stratégiai célokat a vezérkar tervező szervei **stratégiai, majd részletes katonai feladattervekké** konvertálják.
- Ennek alapján a haderőnemek és a katonai közigazgatási szervezetek megtervezik az ebben **részükre meghatározott feladatokhoz optimálisan szükséges természetes erőforrásigényeket, majd ezek költségvetési szükségletét.** E folyamatban még szó sincs pénzkeretéről, vagy költségvetési lehetőségekről. E fázisban az a lényeg, hogy a parancsnokok és más szervezeti vezetők határozzák meg – függetlenül a pénzügyi lehetőségektől – a reális szükségleteiket.

Vendéglátóink szerint ez egy rendkívül lényeges tervezési szakasz, mivel **minden további fázisban az itt generált adatok lesznek a vonatkozási pontok.** Az optimálisként meghatározott szükségletek biztosításának mértéke határozza meg ugyanis, az azok felhasználásával végrehajtott feladatok mértékét és mélységét. Az optimálisnál kevesebb erőforrás biztosítása tehát a feladat terjedelmének, tartalmának csökkentését, vagy határidejének kitolását igényli. Ez azonban csak az optimumot tartalmazó igényterv adataival való összehasonlítás vonatkozásában válik nyilvánvalóvá. Kis túlzással azt is mondhatjuk, hogy az optimum terv minden további, kapcsolódó terv vonatkozási pontja. A feladatok, a célok, a biztosított erőforrások és költségvetési keretek tehát ehhez az igényszinthez képest alul, vagy felültervezettek, ehhez képest értelmezhető csak, hogy a biztosított forrás sok vagy kevés a meghatározott feladatra. Ez mutatja

meg, hogy kell-e változtatni az elképzelt célokon, kell-e módosítani az elrendelt feladatokat, esetleg meg kell-e változtatni azok tartalmát, vagy terjedelmét.

Természetes, hogy amennyiben egy adatbázistól, ha annak az egész gazdálkodás folyamatára ilyen hatása van, akkor elvárható, hogy minimálisan *reális, pontos, elemzett számvetésekkel alátámasztott és a haderő egészében egységesen értelmezett és kezelt legyen*. Ezt biztosítja a haderőnemenként kidolgozott, de elveiben, szerkezetében egységes *szakfeladatrend* és ezek minden elemét pontosan leíró, vagy jellemző *norma, normatíva és mutatószám rendszer*, amely minden tervező szervezetnél kötelezően alkalmazandó.

A konkrét feladatokhoz rendelt normák az összetett feladatokhoz tartozó, a feladatrendszer struktúrája szerint felépített összetett normák, – *a normatívák* – valamint az egységnyi feladatokra számított erőforrás, költségnormák és normatívák – *a mutatószámok* – *alapvető és mással nem pótolható feltételei a reális és optimális igény-meghatározásnak*.

A mi hazai tervezési rendszerünkhöz képest alapvető – bár véleményem szerint igencsak indokolt – eltérés, hogy az olasz haderő tervezési rendszerében *jól láthatóan, elkülönítik a gazdasági és a pénzügyi tervezést és tervet*. Elméleti tartalmát tekintve ez a költség és a kiadás megkülönböztetését jelenti.

Gazdasági terv alatt az erőforrás és a költségtervet értik, amely nélkülözhetetlen összekötőkapocs a célok, képességek, feladatok katonai kategóriái és a költségvetés, finanszírozás, elszámolás, számvitel pénzügyi kategóriái között. A gazdasági tervek segítségével átláthatóan végig követhető az, hogy a költségvetési pénzeket milyen feladatokra és célok érdekében használták fel, illetve az, hogy a meghatározott célok milyen és mekkora finanszírozási igénnyel jártak.

Pénzügyi terv alatt a költségvetési és a finanszírozási tervet értik, amelyek alapvetően az államháztartási források elosztását, a feladatok pénzbiztosítását és számviteli elszámolását szolgálják. Hatóköre, jogszüksége azonban soha nem terjedhetnek túl a gazdasági tervezés által meghúzott határokon. A pénzügyi tervezés alapvetően a gazdasági tervezés pénzügyi biztosításának eszköze, illetve elszámolásának könyvelője.

- Az igényterv, *az optimálisnak tartott és a meglévő források összehasonlításával* kapja meg azt a konkrét mérőszámot, amely-

nek segítségével a feladatok erőforrás szükségletének szükséges és elégséges mértékére meghatározhatóvá válik.

- A meglévő forrásokkal való összehasonlítás eredménye alapján *megindul egy, központilag vezérelt egyeztető folyamat, amelynek célja és végeredménye, hogy a feladatok mértéke és tartalma által determinált erőforrás és költségigény meg fog egyezni a rendelkezésre álló erőforrásokkal* és az azok megszerzésére rendelkezésre álló pénzügyi lehetőségekkel.
- Ebbe az interaktív egyeztető folyamatba illeszkedik bele, egy eddig nálunk szinte ismeretlen tervezési feladat, *a kockázatok számbavétele, elemzése, kezelésükre javaslatok kidolgozása.*

E munkafázisban a kockázatelemzés célja annak számbavétele, hogy a célok megvalósításának fő irányába eső feladatok végrehajtása érdekében tervezett lépések (beszerzések, kiképzés, szervezeti változtatás, létrehozás, megszüntetés, növelés, csökkentés, stb.) elmaradása, időben eltolt elhatározása, a szükséges anyagi-technikai kapacitások megújításának elmaradása, vagy késleltetése, a prognosztizált feltételrendszer elemeinek változása a külső szervezeti, hatalmi, vagy a végrehajtás-ütemezési koncepció változása, opciószerűen, milyen hatásokat idézhet elő a feladatok végrehajtásában, illetve a célok megvalósulásában.

A kockázati tényezőket a gazdasági folyamatok vonatkozásában mutatószámokkal, számvetésekkel kell az olasz haderő rendszerében alátámasztani. *A kockázatelemzés végeredménye, egy olyan vezetői döntéselőkészítési alternatíva gyűjtemény, amely tartalmazza a várható kockázatokot a kiemelt, fontosnak ítélt feladatok vonatkozásában, azok lehetséges következményeit, az egyes következmények pozitív és negatív hatásait, a feladat végrehajtásával megelőzött képességek elérésére; végül a kockázatok csökkentésére, vagy megszüntetésére szóba jöhető, javasolt intézkedéseket és azok célorientált, lehetséges eredményeit.*

A kockázatok mérlegelése, illetve az ezekkel összefüggő döntések teremtik meg a lehetőségét annak, hogy a nagybani tervek véglegesítésre kerüljenek. Ez csak abban az esetben történik meg, *ha a felmerült kockázatok, a tervezett kockázatkezelési módszerekkel az elfogadható hibahatárok közé sikerült szorítani.*

A kockázatelemzés része egy olyan kockázat kezelési rendszer is, amelynek feladata, az elemzés során prognosztizált kockázati tényezők bekövetkezésének figyelemmel kísérése és az ezekre hozott előzetes in-

tezkedések hatékonyságának értékelése is. Az így nyert tapasztalatok alapján folyamatosan javaslatokat generál a kezelési rendszer a tényleges kockázati tényezők, valós hatásmechanizmusa és a kezelésükre rendelt tényezők összhangjának megteremtésére, a kockázati helyzetekből az előnyösebb változatok irányában való kitörés megvalósítására.

Vendéglátóink ezzel kapcsolatban elmondták, hogy *kockázatelemzés és kockázatkezelési elgondolás nélkül a terv merevvé válik, a végrehajtása során bekövetkező előre nem látható folyamatok* – kellő előrelátás hiányában – *kényszerintézkedések sorát generálhatják, ráadásul igen gyakran az idő szorításában. Ezek pedig melegúgyát képezhetik az előkészítetlen, így nagyobb valószínűséggel hibás, vagy nem optimális döntések meghozatalának*, a kapkodó, állandó irányváltásoktól szenvedő végrehajtásnak, ami óhatatlanul *mérhető, érzékelhető anyagi-pénzügyi veszteségekhez vezethet.*

A kockázatok előzetes, nagyon alapos mérlegetésének figyelmen kívül hagyását tehát csak a nagyon gazdag hadseregek engedhetnék meg maguknak, ők azonban ezt nem teszik, többek között ezért is olyan gazdagok.

- *A kockázatkezelési javaslatok beépítésével a terv véglegessé válik, amely tehát mintegy 15 évre koncepció jelleggel tartalmazza a prognosztizált feladatokat, azok időtávtól függő, de operatív természetes erőforrásigényét, illetve ezeknek a pénzügyi forrásokkal egyeztetett költségcsükségletét.*

A terv ekkor már minden szükséges egyezőséget tartalmaz. Ezen belül a feladatok száma, nagyságrendje, tartalma megegyezik a rendelkezésre álló, illetve a költségvetésből finanszírozhatóan beszerezhető természetes erőforrásokkal. Az így végrehajtandó feladatok és az azok nyomán létrejövő képességek összhangban vannak a haderő részére meghatározott stratégiai célokkal.

- *A 15 éves tervből részletes programok készülnek.* Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy minden feladatot, esetleg feladatcsoportot programként értelmezve, elkészül azok *részletes erőforrás és költségterve*, a program végrehajtásának egész időtartamára. Valójában tehát a hosszú távú, nagybani becsült adatokat tartalmazó terv felbontásra kerül a konkrét végrehajtás vezérfonalaként alkalmazható, részletes erőforrás és költségadatokat tartalmazó, különböző időtartamú programokra.

A **programok az azokhoz szükséges összes** – humán, logisztikai, és infrastrukturális – **erőforrást tartalmazzák**. Az egyes erőforráselemek a jelentől való távoldás arányában, pontosságukban, konkrétságukban folyamatosan változnak. Egy –egy év elteltével a soron következő évek pontosulnak, a távolabbiak keret jelleggel, végül elgondolásszerűen kerülnek beépítésre.

- A **programok, költségvetés-tervezési ciklusokra eső részei a tárgyévi** költségvetésekbe kerülnek lebontásra és beépítésre. A költségvetés tervezési folyamata – a hazai trendhez hasonlóan – a PM által diktált szerkezetben, az államháztartás általános tervezési rendszerében kerül végrehajtásra, és a Parlament általi jóváhagyásra.

Az olasz hagyományoknak megfelelően, a Parlament, igen alapos, a részletekbe menően érdeklődő módon várja el a honvédelmi tárcától, biterjesztett költségvetési igényük megvédését.

- A költségvetés tárcán belüli leosztását követően **központi és haderőnemszintű finanszírozási tervek** készülnek és a költségvetés erőforrás mellékletei alapján, megindul a programok végrehajtása, megkezdődnek a beruházások és a beszerzések.
- A végrehajtás folyamatában lehetőség van az ellenőrzések tapasztalatai alapján, **a tervek módosítására és ezzel párhuzamosan a pénzügyi források éven belüli átcsoportosítására**. Ebben a gazdálkodó szervezetnek meglehetősen széleskörű jogai vannak, amely azonban csak egy dolgot szolgálhat, a meghatározott stratégiai célok elérését.
- **A végrehajtáshoz ugyanis egy rendkívül szigorú, a pénzügyi-szabályossági ellenőrzés hatókörét és súlyát messze meghaladó ellenőrzési rendszer és ezt kiszolgáló önálló, a legfelsőbb vezetői szinthez közvetlenül kapcsolódó szervezet tartozik**. Ez a rendszer négytípusú ellenőrzést **ír elő**:
 - * pénzforgalmi (hagyományos szabályossági),
 - * stratégiai (a kijelölt célok megvalósulása),
 - * a feladat-végrehajtás eredményessége, költséghatékonysága, célirányossága,

- * a fenti három tényezőre a menedzsment tevékenységének ráhatása.

Ebben a rendszerben *minden vezetési szinten a vezetőknek egyenként, hiteles bizonylatokkal kell bizonyítani, hogy saját intézkedéseik alapján a pénzek elköltése nyomán létrejöttek adott eredmények és azok az elvárt mértékben az elhatározott stratégiai célokat szolgálták.* Összességében, itt egy olyan elszámoltatási rendszer működik, amelyben minden vezetőknek számat kell adnia arról, hogy az általa vezetett szervezet végrehajtott feladatai valóban a miniszter által meghatározott célokat valósította-e meg. Ez formálisan és tartalmilag is minősíti az adott vezető munkáját, ugyanakkor ilyen tartalmú – igazolt – eredményessége feltétele is egyben beosztásában maradásának.

Az ellenőrzési rendszer ilyen felépítése két lényeges területen is *eltér a hazai általános gyakorlattól.*

Egyrészt abban, hogy a feladatok végrehajtási tartalmáról nem általában, hanem bizonylatolt mutatószámok alapján, konkrétan és tételesen kell elszámolni. Ebben a rendszerben *nem az számút, hogy az adott vezető megtett-e mindent az eredményesség érdekében vagy, hogy minden előírt feladatot végrehajtott-e. Csak az számút, hogy hozta-e az elvárt eredményeket* és azok a kitűzött stratégiai cél irányába mutatnak-e.

Másrészt a fentiek alapján történő megítélésnek *nagyon komoly egzisztenciális következményei vannak, amelyekben nem az adott személy életútja során végzett összetevékenységét, hanem a beosztásához kapcsolódó feladatai ellátására való képességét veszik számításba.* Kegyetlen, de kétségtelenül az eredményességre és a hatékonyságra ösztönző szabály.

Ha ehhez hozzátesszük, hogy *minden gazdasági döntéseket meghozni jogosult vezető mellett van ellenőrző szerv,* amely ellenőrzi és elemzi a feladatok végrehajtásának eredményességét, azok költségeit, a terveknek való megfelelést, erről mutatószámokat dolgoznak ki, és jelzik a tervektől való eltérést, akkor ezt az ellenőrzési szisztémát rendkívül szorosnak és szigorúnak értékelhetjük.

Legfelső szinten, erre a feladatra, a miniszter irányításával létrehoztak egy stratégiai ellenőrzést végző szakmai törzset. Ennek feladata megállapítani, hogy a miniszter stratégiai irányelveiben meghatározott célok a katonai és minisztériumi közigazgatási szervek tevékenységeiben megvalósulnak-e. Ezek költségei megfelelnek-e a terveknek. Ezen belül

vizsgálják a végrehajtás menetét, az eltéréseket, azok okait, okozóit és javaslatokat dolgoznak ki annak érdekében, hogy az eltérések korrekcióra kerüljenek.

A második lépcsőben a végrehajtási folyamatok vizsgálatával összefüggésben, vizsgálják a végrehajtók tevékenységét. Ennek során arra keresik a választ, hogy a vezetők, a tervek megvalósulása érdekében megfelelő intézkedéseket hoznak-e és azok a gyakorlatban megvalósulnak-e, végül, hogy a végrehajtás nyomán létrejönnek-e az elhatározott eredmények.

Az ellenőrzés alapja és fő eszköze a feladat, az erőforrás és költségterv

Megjegyzendő, hogy *az ellenőrzés ilyen felfogása alapvetően eltér a mi hazai ellenőrzési rendszerünktől*. A mi rendszerünk ugyanis szinte kizárólag költségvetési indíttatású és alapvető célja a pénzügyi, szabályossági előírások betartásának kontrollja. Alapvető eszköze a költségvetési terv, illetve annak végrehajtási okmányai. A szükségességet, az eredményességet, a hatékonyságot, a feladatokkal arányos erőforrás felhasználást és általában a gazdálkodás üzemgazdasági folyamatait ez az ellenőrzési rendszer vagy egyáltalán nem, vagy csak perifériálisan vizsgálja. A feladatok pénzforgalmi háttérrel nem rendelkező – igen jelentős arányt képviselő – részeit elvileg a parancsnoki ellenőrzési hierarchia ellenőrzi. Így a rendszernek rögtön *két elvi hibája is adódik*.

Először: a pénzforgalmi és a reálfolyamatok feladatokon belüli szétválasztása láthatatlanná teszi a feladatok és a végrehajtásukra felhasznált pénzforrások kapcsolatát. Ez pedig utat enged a pazarlásnak, a nem célirányos felhasználásnak, a pénzfolyamatok szükségszerűsége követhetetlenségének. Ez az elv azt sulykolja, hogy *ami szabályos, az egyszersemind szükséges, hatékony és eredményes is*. Ez azonban alapvető tévedés.

Másodsor: a rendszerből kimarad a feladatok gazdasági, hogy pontosabban fogalmazzunk üzemgazdasági elemeinek ellenőrzése. Azt, hogy egy beszerzésre szükség volt-e, hogy olyan mennyiségben és minőségben került-e végrehajtásra, amennyiben a feladat ezt megkövetelte, hogy ez a beszerzés hatékony volt-e, gazdaságos volt-e, arányos volt-e a feladat méretével, a beszerzett erőforrás felhasználása hatékony volt-e, hozta-e az elvárt eredményeket, az eredmények egy, magasabb szinten meghatározott cél irányába mutatnak-e ebben a folyamatban a döntésho-

zók minden döntési pontban helyes döntést hoztak-e, elégséges erősségű volt-e a vezetői beavatkozás a folyamat helyes irányban tartásához, a kijelölt iránytól való eltéréseket észlelte-e a döntéshozó, időben és jó irányban, nyomatékkel és hatásfokkal reagált-e ezekre. Nos mindezekre a kérdésekre jelenleg nálunk csak egy válasz van: az ügylet, a döntés szabályos volt, vagy nem volt szabályos.

Az olasz tapasztalatok mást mutattak. Ott az első kérdés, hogy eredményes a központi cél érdekében megvalósuló volt-e az ügylet és csak ezt követi az a kérdés, hogy megfelelt-e a szabályoknak. A különbség nem az, hogy a szabályosság vizsgálatára szükség van-e, hanem az, hogy csak arra van –e szükség.

- Olasz barátaink részletesen és saját keserű példáikat sorolva kifejtették, hogy a rendszer megváltoztatása, még a törvényi háttér nyomatékával sem volt egyszerű folyamat, sőt ez még ma sem tekinthető befejezettnek. A változások továbbvitelében a számtalan helyi szervezeti és személyi érdek még ma is gátat jelent. Ezért felhívták a figyelmüket arra, hogy a fő kérdés a gondolkodásmód megváltoztatása, ami nem egyszerű és nem rövid folyamat.

Tájékoztattak bennünket arról, hogy a változtatás nehézsége abban gyökerezett, hogy korábbi gazdálkodási szisztémájuk alapvető érdekelt-sége az volt, hogy a rendelkezésükre álló pénzkereteket elköltsék és hogy az, szabályos legyen. *Ebben a rendszerben nem volt jelentősége az eredmények megvalósulásának. Ebben a rendszerben széles lehetőség nyílt a gazdálkodó szervezetek féktelen és ellenőrizhetetlen pazarlásának, amelynek szomorú eredményeként a beinvestált pénzeszközök csak igen alacsony hatékonysággal, vagy egyáltalán nem konvertálódtak át katonai képességekké, az elköltött pénzzel szemben nem jelent meg, vagy nem azzal arányos mértékben jelent meg annak ellenértéke. (Mintha csak rólunk mondták volna.)* Ezt rendkívül nehéz volt felváltani egy személyes felelőségre alapozott eredményszemléletű rendszerre.

- Ezzel összefüggésben, mint leendő EU tagoknak, felhívták a figyelmünket arra, hogy *az EU előírások szerint az államháztartás számvitelében át kell térni – a tagországokban egységes, összehasonlítható adatokat tartalmazó – üzemgazdasági típusú számviteli rendszerre.*

Erre vonatkozóan – bár a honvédség számviteléért felelős szervezetei ezt igyekeztek annullálni – már 2000-ben megjelentek az első változást ígérő jelek. 2000. április 6-án az *Európai Bizottság Gazdasági és*

Pénzügyi Főigazgatóságának biztosa és a Magyar Köztársaság Kormánya között létrejött és magyar részről a pénzügyminiszter által aláírt megállapodás a Magyar Köztársaság gazdaságpolitikai prioritásainak közös értékelése tárgyú dokumentum 3.1. pontja, ***a strukturális változtatások kiemelt területei között említi, hogy:***

- „Létrejön egy olyan államszámviteli rend, amely képes lesz az államháztartás pénzügyi helyzetének valós és naprakész bemutatására és ugyanakkor alkalmas a nemzetközi standardoknak megfelelő információk szolgáltatására is. ***A jelenleg teljesen pénzforgalmi szemléletű könyvelés mellett kidolgozásra kerül az eredmény szemléletű adatok előállítására alkalmas könyvelési rendszer is.....***”
- „A közpénzek elköltésének hatékonysága a költségvetési tervezés korszerűsítésével is nőni fog. ***Az új költségvetési tervezés, az eddigi gyakorlattal ellentétben nem az intézményekhez, hanem elsősorban az ellátandó feladatokhoz rendeli a forrásokat.*** Ennek érdekében a kiadások részletesebb tervezése, a végrehajtásban pedig hatékonyabb, szigorúbb ellenőrzése valósul meg.”

E két rövid idézet a kormány által aláírt nemzetközi megállapodásból nem kevesebbet mond, mint azt, hogy ***EU tagságunkkal mi is vállaljuk az államháztartásban az üzemgazdasági szemléletű számvitel megvalósítását. a költségvetés tervezésében a bázisalapú pénzkeret tervezés helyett, a teljes körű feladatalapú naturális erőforrás és költségtervezésből kiinduló költségvetés tervezést.*** (Megjegyzendő, hogy már ma is történnek kísérletek a bázisalapú tervezés keretein belül a feladatalapúság megvalósítására, ez azonban inkább a régi tervezési mechanizmus védelmét, mint átalakítását célozza.) ***Jelenti továbbá a jelenlegi intézményfinanszírozás helyett a feladatfinanszírozás bevezetését,*** amely a programköltségvetés előszobája.

A fentiek ma olyan tabu fogalmak a honvédség vezető tervező szervezeteinek szemében, melyeknek még a nevén nevezése is felségsértésnek vagy minimum istenkáromlásnak minősül, pedig csak általunk felépített bálványokat igyekszik ledönteni. Ezt az olasz példa is bizonyítja.

A fenti idézett EU-s megállapodás pedig éppen azt bizonyítja, hogy a sok éves dogmák és az azokat védő, igen erős érdekérvényesítő képességgel rendelkező, nagy központi tervező szervezetek minden ellenállása ellenére, valahol mégis megmozdult a föld és lassan-lassan forgásba kezdett. Ha az olasz példát, mint NATO és EU konform rendszert tekintjük

elérendő iránynak, akkor úgy gondolom, hogy ennek a trendnek nem érdemes és nem is szabad gátat szabni. *Tudomásul kell venni, hogy hosszú évek után, rövidesen megváltozik a feltételrendszer és nekünk nincs más választásunk, mint ehhez alkalmazkodni. Még akkor is, ha ez évtizedes szokásjogok elvesztését, szervezeti és információs monopóliumok és feladat impériumok összeomlását és a hatásköri viszonyok gyökeres átalakulását fogja eredményezni néhány, ma nagy hatalmú szervezet részére.* Úgy gondolom, hogy ezzel az átláthatóbb, nyíltabb gazdálkodás révén, csak javulni fog a helyzet.

- **Összefoglalva**, az olaszországi út sok tapasztalattal szolgált. Ahogy e kis tanulmányból is remélem kitűnt, ezek a tapasztalatok nem korlátozódtak csak a szakmai ismeretek átvételére, illetve a két katonai szervezet határon átnyúló kapcsolatépítésére. Lehetőséget nyújtottak e nemzetközi tapasztalatok apropóján, saját nézeteink felülvizsgálatára. *Lehetőséget nyújtottak arra, hogy tisztázzuk önmagunkban a szakmai frontokat, és ez által erősítsünk meg, vagy töröljünk személyes szakmai programunkból bizonyos pontokat.*

Én úgy vélem, hogy *Olaszországban 2003. októberében az Egyesített Vezérkar vendégeként, a Program és Költségvetés Tervező Hivatalnál, saját gazdasági tervezésünk jövőjét láttam, és örültem neki, hogy ez a jövőkép számos hibája ellenére megegyezik a HM Gazdasági Tervező Hivatal, több mint három éve kidolgozott tervezési rendszerével. Mindez nem elsősorban a Hivatal dicséretét jelenti, hanem az afeletti örömet, hogy e téren, az alapvetően ellenséges és egyáltalán nem optimális feltételeket biztosító szakmai környezetben, évekig igen erőtlen vezetői támogatás mellett, minden nemzetközi tapasztalatot nélkülözve is meg tudott jelenni egy új gazdasági tervezés csírúja a Magyar Honvédségnél. Mindez azt jelenti, hogy itthon is van olyan szellemi tőke, amelyre alapozni lehet, és ha erre építve a feltételek pozitív irányba változnak, mi magunk is képesek leszünk, akár elébe is menni az amúgy elkerülhetetlen változásoknak.*

Mindezek alapján úgy gondolom, hogy az olaszországi tapasztalatok megerősíthettek bennünket abban, hogy *a tárcánál az erőforrás-tervezésre alapuló gazdasági tervező rendszer elgondolása NATO és EU konform, amelyet e tervezési rendszer zászlóshajójának a HM Gazdasági Tervező Hivatalnak bátran és elszántan kell a továbbiakban is képviselnie.* A rendszer átalakítása során támaszkodni kell arra a szakmai kultúrára, amely ennél a szervezetenél az elmúlt években felgyülemlett, de

támaszkodni kell azoknak a vezetőknek a támogatására is, akik felismerték ennek a jelentőségét. E munkában fontos választóvíz lesz valószínűleg, ha EU tagságunkkal állami szinten is megkezdődik az államháztartás gazdálkodási és számviteli rendjének reformja, amely várhatóan jelentős lökést és intézkedési biztonságot fog adni az ügynek.

Addig is – véleményem szerint – ***a szervező, tudatformáló és szakmai alkotó munka a következők megvalósítására kell, hogy irányuljon:***

- ***A gazdasági tervezésben a központi helyet az erőforrás és költségtervezésnek, szoros együttműködésben a képesség és feladat-tervezéssel kell biztosítani.*** Mindezt nem jogi aktusok, hanem a szakmai módszertani kidolgozó munka színvonalának erejével.
- A szakmai munka, gyakorlatban helyesnek bizonyuló folyamatai ***kapjanak erőteljes vezetői és jogi támogatást.*** Ezen belül készüljenek el azok a felső vezetői utasítások és intézkedések, amelyek az erőforrás és költségtervezés rendjét és módszertanát, a gazdasági tervezésben az üzemgazdasági szemléletet a tárcán belül ***„törvényesítik”.*** Ezzel összefüggésben, ***legalább az elméleti kidolgozó munkát meg kellene kezdeni az üzemgazdasági típusú számviteli elemek*** (pl. analitikák) ***kidolgozására.***
- Meg kell kezdeni és záros határidőn belül be kell fejezni ***a feladatokkal történő gazdasági jellegű elszámoltatás rendszerének kidolgozását.*** Ezen belül hatékony intézkedéseket kellene hozni arra, hogy a feladatok végrehajtásával való elszámoltatás az SZMSZ-ekben meghatározottak szerinti rendszerben általánossá váljon. Ennek során az elszámolás centrumába nem a ténylegesen végrehajtott feladatokat, illetve a végrehajtás akadályozó tényezőit volna célszerű állítani, hanem az SZMSZ szerinti szervezeti funkciók teljesítését.
- Általánossá volna célszerű tenni minden vezetési szinten, de a tárca stratégiai céljait érintő feladatok tekintetében mindenképpen, ***a végrehajtás, magas vezetési szinthez rendelt, a vizsgált szervezetektől független feladatalapú költségkontrollingját.*** Ezzel összefüggésben az elmúlt időszakban gombamód szaporodó és nem mindig megfelelő szakmai tartalommal létrehozott és szakmailag meglehetősen esetleges színvonalon művelt monitoring szerveződések és feladatstruktúrákat integrálni kellene a központi kontrolling szervezeti és hatáskörébe. Így egységes adatbázisok alapján egységes elvek és következtetési rendszer alapján, a vezetés min-

den szintje közvetlenül hozzájutna az ügyekben őt érdeklő információkhoz.

- A legnagyobb és talán a végrehajtó szervezet részére ***a legfájdalmasabb változtatási folyamatok a pénzügyi tervezés területén kellene, hogy meginduljanak.*** Ennek lényege, hogy az önálló képesség feladat, erőforrás és költségtervezés létrejöttével ***a pénzügyi szervekről célszerű volna leválasztani ezeket, az amúgy oda sem való és éppen ezért általuk sok esetlegességgel művelt területeket.***

Másrészt alapvető szemléletbeli változásként ***meg kell szűnnie annak az állapotnak, hogy a költségvetési terv legyen az egyetlen tárca-szintű integrált terv. A rendszer átalakításával a költségvetés a tárca-szintű, összevont képesség, feladat, erőforrás és költségtervek pénzügyi biztosítási tervévé kellene, hogy váljon, amely az elszámolás vonatkozásában a könyvelő szerepét kell, hogy betöltse.*** Természetesen ennek megfelelően kell átalakítani az e folyamatokhoz kapcsolódó döntési jogosultságok mechanizmusát is.

- Ki kell dolgozni egy olyan parancsnoki és általános vezetői felelősségi rendszert az SZMSZ-ekben meghatározottakat alapul véve, amelyben ***az adott szervezetek vezetői, illetve a feladatok végrehajtásának menedzselői személyükben is fegyelmi és esetenként anyagi felelősséggel is tartozzanak az SZMSZ-ben meghatározott szervezeti, illetve a munkaköri leírások egyéni feladatainak végrehajtásáért.*** Ebben a hangsúly a végrehajtás eredményén, a szervezet funkcióinak teljesítésén van, amelynek elszámolási költségvonzata az kell, hogy legyen, hogy a felhasznált költségekkel szemben, azokkal arányosan megvalósultak-e az elvárt és meghatározott katonai (közigazgatási) képességek.
- Szervezetileg a fenti követelményt úgy lehet kielégíteni, ha ***pon-tosan elhatárolhatóvá tesszük a gazdasági és a pénzügyi tervezés feladatait,*** nem csak módszertanilag, de szervezetileg is. Ez azt jelenti, hogy mind a pénzügyi, mind a gazdasági tervező szervezetekről leválasszuk a szakmai kompetenciáit meghaladó feladatokat.

Kiemelten fontos ezzel összefüggésben, hogy ***jöjjön létre egy olyan önálló controlling szervezet, amely az üzemgazdasági folyamatok megfigyelését, a kapcsolódó adatok gyűjtését és rendszerezését, elemzését, értékelését és a szükséges beavatkozásokra vonatkozó javaslatok kidolgo-***

zását végezné. Ez gyakorlatilag *a tízéves Alapterv, annak feladat, erőforrás és költség terveinek, valamint kiemelten a beszerzési tervek controllingját jelenti.*

A költségvetés controllingja alapvetően pénzügyi feladat, így annak feladatait nem soroltuk az üzemgazdasági folyamatok megfigyeléséhez, bár nyilvánvaló, hogy a költségvetés adatainak a többi tervvel való összehasonlító elemzése az általános üzemgazdasági controlling keretében sem hagyható figyelmen kívül. Ebben a folyamatban azonban a költségvetés nem mint a controlling tárgya, hanem csak, mint annak egyik peremfeltétele jelenik meg.

A fentiekkel összefüggésben a gazdasági tervek megvalósulásának controllingját legteljesebb mértékben a tárcaszintű gazdasági tervezés funkcióinak szervezeti integrációja szolgálná.

A tárcánál a gazdasági tervezést jelenleg több szervezet keretein belül szétszórta végzik. A gazdasági tervek tárcaszinten, csak a költségvetési tervben találkoznak. Ez azonban nem lát előre, gyakorlatilag csak egy évet. Minden áthidaló és kvázi megoldás ellenére nem feladatorientált és nem képes kezelni a közép és hosszútávú terveket. Ezért a gazdasági tervezés egy-egy évre széttöredezik és benne a folyamatosság csak igen szubjektívan és esetlegesen ismerhető fel.

Az évenkénti prioritások stabilitásának nagyfokú hiánya miatt a több évre elnyúló feladatok (elsősorban a fejlesztési programok) megvalósítása, az elmúlt 10-15 év tapasztalatai alapján meglehetősen sok megszakítotttsággal realizálódott. Számos program végrehajtása ütemeződött át, az eredeti tervekhez viszonyítva a közelebbi, vagy a távolabbi jövőbe, számos program végrehajtása mögül került kivonásra úgy a pénzügyi fedezet, hogy még elgondolás sincs azok folytatására, illetve számos program került végképp törlésre, függetlenül a korábban már bele investált 10 vagy 100 millió forintoktól, vagy milliárdoktól. A fentiek összességében azt mutatják, hogy *az egy éves költségvetési ciklusokhoz, alapvetően nem igazodnak a reálfolyamatok, amelyek így egyik évről a másikra gyakran maradnak finanszírozatlanul.*

A tervezési rendszer mai gyakorlatában a költségvetésen kívüli tervezés elvesztette a jelentőségét, sőt most már a szervezeteit is. Történt ez annak ellenére, hogy a költségvetés tervezése, csak a katonai képesség és feladattervezésre támaszkodó erőforrás és költségtervezéssel válhat megalapozottá, végrehajtása csak e tervekkel együtt lehet átlátható. Továbbá, csak e tervekkel ágyazódhat be a közép és hosszú távú tervezésbe, hiszen

a költségvetési terv e hosszabbtávú tervek egy-egy költségvetési évre konkretizált részét kell, hogy képezzék. A feladat, erőforrás és költségtervek hosszú (10 éves) és rövid (1 éves) távú változatai nélkül ugyanis a költségvetési terv megalapozatlanul lóg a levegőben, önmagába forduló, önmagát, önmagával igazoló tervvé válik. Ez, bár durván hangzik, akkor is így van, ha a költségvetés tervezési folyamata e hiányosságát felismerve, a tervező szervezetek jelentős erőfeszítéseket tesznek a feladattervezés és esetenként az erőforrás tervezés integrálására.

A fentiekben részletezett problémák legvegytisztább és a legkevesebb zavaró tényezőt tartalmazó, ugyanakkor a jelenlegi rendszerhez viszonyítva a legnehezebben befogadható megoldási módja, ha *a gazdasági blokkon belül létrejönne egy központi tárcaszintű gazdasági tervező szervezet, amely minden felsőszintű tervezési funkciót magába foglalna.*

Ez gyakorlatilag a **HM GTH erőforrás és költségtervező**, a **HM KPSZH költségvetés-tervező**, a **MH ÖLTTP szakági erőforrás, költség és költségvetés tervező**, az **MH EÜCSF-ség gazdálkodástervező**, a **HM IKH gazdálkodást tervező**, valamint a **HM TH programirodáiból, valamint a humán gazdasági tervező szervezetekből** létrejövő minisztériumi szervezet lenne, *a tárcaszintű gazdaságpolitikát kidolgozó HM VGHÁT közvetlen irányítása alatt.*

Kétségtelen, hogy ez a mai – sok tekintetben az elmúlt közel 30 év szerves fejlődésében kialakult – *tervezési rendszer totális átalakítását jelentené, amely természetesen számtalan szervezeti és személyi, vezetői érdek sérelmére valósulhatna csak meg, és a mai gazdasági tervezési gyakorlattól egy merőben eltérő szakmai gondolkodásmódot igényelne. Többé-kevésbé az is bizonyos, hogy a fenti bonyolult és sok irányban egymáshoz kapcsolódó finom, de szinte elszakíthatatlanul erős érdekszövevény miatt ez az elgondolás, minden racionalitása mellett sem vihető ma keresztül. Még akkor sem, ha szinte nyilvánvaló, hogy e szervezetben a jelenlegi alapvető tervezési problémák szinte mindegyike automatikusan megoldást nyerne.* Hiszen ebben a szervezetben minden információ rendelkezésre állna a központi gazdasági tervezéshez, így elkerülhető lenne az alsóbb szintű tervező szervezetek felkészületlenségéből adódó, vagy általuk az indokolatlan saját tartalékolásra irányuló *tervezési dezinformáció*, illetve az egyes *központi tervező szervezetek közti hatalmi, hatásköri villongás*, az egyes helyi *információs monopóliumok megőrzéséért folyó harc*, illetve az ebből következő szakterületenkénti, a tervezést esetenként ellehetetlenítő, vagy csak széles hibahatárokkal végrehajthatóvá tevő *információhiány*.

Mindez – bár elemeiben ez a gondolat már korábban is felvetődött – megerősítést nyert azáltal, hogy a bennünket vendégül látó **olasz Program és Költségvetés Tervező Hivatal pontosan ilyen funkciókkal működik**. Sőt tevékenységének adatbázisain alapul a felsőszintű, önálló feladat – erőforrás – költség controllingot végző szervezet munkája is. **Van tehát implementációs példa az elv megvalósítására, amely a gyakorlatban kiválóan, igen jó hatékonysággal működik**. Ezzel nem azt kívánom sugallni, hogy e rendszer feltétlen másolása az egyetlen üdvös megoldás, de azt igen, hogy **ez a gyakorlatban is működő szisztéma a mi jelenlegi égető problémáink jelentős részére, szakmailag korrekt megoldásokat kínál**. És ha meggondoljuk, nem szégyen a tapasztaltabbtól tanulni, még akkor sem, ha ez a tanulási folyamat sok tekintetben fájdalmas is lehet szervezeteknek, vagy egyes személyeknek.

Nagy tanulsága volt a szakmai tapasztalatcserének az, hogy az olasz gazdasági tervezési gyakorlatban **minden feladat programok keretébe van szervezve, nincsenek programokon kívüli feladatok. Ugyanakkor minden programnak van egyszemélyi felelőse**, aki nem elsősorban a program ügyintézéséért (azaz azért, hogy minden előírt és elvárható intézkedést megtegyen a program megvalósításáért), hanem a végrehajtás egyértelmű **eredményességéért felelős**. Ezzel párhuzamosan a programok felelősei **rendelkeznek mindazokkal a jogosítványokkal és eszközökkel**, amelyek a fenti célok eléréséhez szükségesek. Ez jelenti a végrehajtáshoz jóváhagyott anyagi eszközök és pénzkeretek feletti rendelkezést, ezek feladatérdekű erőforrás, költség, költségvetési és beszerzési tervezését, e tervek végrehajtásának szervezését és mindenoldalú (feladat és költség) elszámolását is.

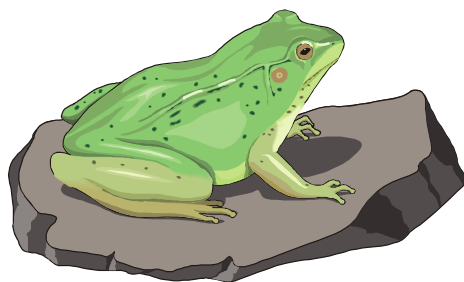
E gondolkodásmód valamilyen modifikációjának hazai megvalósítása megszüntethetné a tervek végrehajtásáért viselt felelősség olyan szétkenését, amely gyakorlatilag megfoghatatlanná, számon kérhetetlenné teszi a tényleges felelőséget. **A feladatok és azok „gazdáinak” egyértelmű összerendelése, ehhez kapcsolódóan a jog és hatáskörök, valamint az erőforrások feletti rendelkezés jogának ilyen leosztása az egyéni érdekeltég bevezetésével, nagyságrendekkel növelhetné meg a tervező munka pontosságát és a végrehajtás hatékonyságát**. Nem beszélve arról, hogy az eredményben és nem az annak érdekében végzett tevékenység elszámolásában való érdekeltég, feleslegessé tenné az üres magyarázkodással leplezett dezinformációs igyekezetet is.

Összefoglalva ez az olaszországi látogatás az általános hasznosságán kívül, egy kicsit távolabb mutatott a szokásos tapasztalatcseréken. Itt nem egyszerűen egy módszertanában, szabályozottságában és műkö-

dési rutinjában előttünk járó rendszerről kaphattunk információkat, hanem bele láthattunk egy más típusú, a miénktől gyökeresen eltérő gazdálkodási gondolkodásmód összetevőibe, praxisának műhelytitkaiba. Vendéglátó olasz kollégáink ezzel kapcsolatban nem csak az eredményekről beszéltek, de elmondták azt is, hogy az Európai Unió szerződés előírásai és a hazai törvényi követelmények ellenére a korábbi – a miénkhez hasonló – rendszer átalakítása náluk sem volt egy folyamatos majális. Súlyos elvi, emberi és szervezeti konfliktusok kísérték, amely számos alacsonyabb és magasabb beosztású vezető kiválásával, komoly szervezeti átalakításokkal járt együtt. Igaz, hogy ebben segítségükre volt az EU Maastrichti szerződéséből adódó kötelezettségek nyomása is, amely nem csak a honvédelmi tárcanál, de az egész államháztartásban is hasonló kényszereket generált.

Mindettől függetlenül olasz barátaink bátran meglepték mindazokat a lépéseket, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy a védelmi szféra tevékenységeiben a munka mérőszáma az eredmény, és ne a mennyiség legyen.

ÉS A MOCSÁR LECSAPOLÁSÁHOZ NEM KÉRTÉK KI A BÉKÁK VÉLEMÉNYÉT.

MAGYAR LOGISZTIKUSKÉNT AZ ENSZ NYUGAT-SZAHARAI MISSZIÓJÁBAN

Besenyő János¹

2003. februárjában kaptam arra lehetőséget, hogy az ENSZ nyugat-szaharai missziójában katonai megfigyelőként, egy éves időtartalomban szolgálatot teljesíthessek. A misszió komoly kihívást jelentett számomra, mivel lehetőségem nyílt arra, hogy amit a görög békeképző központban és a hazai továbbképzéseken elsajátítottam a békefenntartó missziókról, a gyakorlatban is kipróbálhassam.

A misszióban velem együtt eddig mindösszesen csak **20 magyar** katonatiszt és megközelítőleg ugyanennyi rendőrtiszt szolgált. Talán ezért, és a konkrét magyar érdekltség hiányában a területről és az itt történetekről viszonylag kevés információval rendelkezik a Honvédség ezért célszerűnek tartom röviden összefoglalni a kialakult konfliktus történelmét.

A nyugat saharai területeket a *spanyolok 1886.-ban kezdték elfoglalni, de valójában a terület teljes megszállása csak 1934-re történt meg*, amikor is az általuk irányított területet hivatalosan is elnevezték **Spanyol Szaharának**. Nemsokára azonban szembekerültek az itt élő saharávi törzsekkel, akik függetlenségükért folytattak hosszú harcot, majd a dekolonizáció idején, mint az egyik utolsó gyarmattartó állam részleges önrendelkezési jogot adott az itt élőknek.

Végül a spanyolok *1976-ban véglegesen elhagyták a területet*, és a Madridi Egyezményben (1975. november 14.) foglaltaknak megfelelően a marokkói királyság és Mauritánia először felosztották egymásközt, majd megszállták a saharai területeket.

A helyi lakosok jelentős részét képviselő Polisario (Frente Popular para la Liberacion de Saguia El-Hamra y Rio de Oro) háborút hirdetett a két ország ellen, majd pár évnyi háborúskodás után békét kötött az addigra teljesen legyőzött Mauritániával. Azonban a náluknál nagyobb létszámú és jobban felszerelt marokkóiakkal már nem bírta el a szervezet, így a gerilla taktikát alkalmazó Polisario hátrányba került. Miután a ma-

¹ Besenyő János százados, az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság tisztje, az ENSZ nyugat-szaharai missziójának katonai megfigyelője.

rokkóiak kiépítettek egy a kínai fallal vetekedő erődrendszert, amely tartós oltalmat nyújtott az általuk elfoglalt területeknek, így a szembenálló felek között egyfajta patt helyzet alakult ki.

1985-ben az ENSZ főtitkára, az **Afrikai Egység Szervezetével** (Organisation of African Unity, OAU) közösen tervezett egy missziót, ami a terület végleges sorsának rendezését tűzte ki céljául. A tervezett misszióval mind a marokkói királyság és mind a Polisario egyetértett, de csak 1988. augusztus 30-án sikerült megállapodniuk.

1990-ben az ENSZ főtitkára egy jelentést (S/21360) juttatott el az ENSZ **Biztonsági Tanácsának**, amely egy már teljes egészében kidolgozott terv volt, amely lehetőséget kínált az évek óta eszkalálódott fegyveres konfliktus békés megoldására. A tervezetet a tanács 1991. április 29-én a 690-es határozat néven elfogadta, amellyel egyben elhatározták egy a terület végleges hovatartozását elősegítő **ENSZ misszió létrehozását**. (*United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara*).

Ez a terv egy átmeneti időszakot biztosított, ami alatt a **főtitkár különleges megbízottja** (Special Representative of the Secretary-General, SRSG) kapott megbízást arra, hogy a misszió összes felmerülő kérdéseivel, illetve a terület jövőjével kapcsolatos majdani „*népszavazással*” kapcsolatos döntéseket előkészítse, és lebonyolítsa. A kérdés az volt, hogy a terület lakosai arról döntenek, hogy független államként vagy Marokkóba integráltnak kívánják a továbbiakban élni. A megbízott feladatai közé tartozott a misszióba tartozó civil alkalmazottak, katonák és rendőrök irányítása, illetve a **menekültek visszatérését irányító iroda** létrehozása és működtetése. (The United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR).

Az eredeti tervekben a MINURSO tervezett létszámában 800-1000 civil alkalmazott, 1700 katonai megfigyelő és egy 300 fős rendőri egység szerepelt.

A misszió az alábbi feladatok ellátását volt hivatott végrehajtani:

- ellenőrizni a tüzszünetet,
- ellenőrizni, és hitelt igazolónan hitelesíteni a marokkói csapatok létszámának csökkentését a nyugat-szaharai területeken,
- a marokkói és Polisario csapatok figyelése a megadott területeken, különös tekintettel az esetleges csapatösszevonásokra vagy készülő támadásokra,

- lépéseket tenni a marokkói börtönökben lévő politikai foglyok szabadon bocsátásának ügyében,
- felügyelni a Nemzetközi Vöröskereszt bevonásával a hadifoglyok (POW) cseréjét,
- megvalósítani az ENSZ által szorgalmazott haza telepítési akciót, amely keretén belül biztosítanak a menekültek szabad visszaköltözését korábbi lakhelyeikre, (United Nations High Commissioner for Refugees),
- azonosítani, és nyilvántartásba venni azokat, akik jogosultak lesznek résztvenni a terület jövőjéről tartandó népszavazáson,
- megszervezni és biztosítani a szabad és tiszta szavazást, és közzé tenni a hivatalos eredményt.

1991. május 24-én az ENSZ Főtitkár, hivatalosan is javaslatot tett a szembenálló felek közti tűzszünet kezdőnapjára (szeptember 6.).

A dátumban, a harcban álló felek egyetértettek, de a túl sok ellentét miatt úgy tűnt, hogy a tűzszüneti megállapodás még sem jöhet létre. A marokkói hadvezetés még a tűzszünet kihirdetése előtti hónapban (augusztus), Tifariti térségében átfogó támadást indított a Polisario csapatok ellen, de a kezdeti sikerek után a támadás kifulladt, így a marokkói csapatok visszavonultak a Berm mögé. Azonban a Polisario elvesztette fegyverzetének és ütőképebb csapatainak jelentős részét.

Az ENSZ diplomáciai erőfeszítéseit mégis siker koronázta, így szeptember 6-val mégis létre jött a hivatalos tűzszünet Marokkó és a Polisario között.

A megállapodást követően azonnal **100** katonai megfigyelőt küldtek a tűzszünet betartásának ellenőrzésére, de ezt a létszámot rövideSEN **600** főre bővítették, amely kiegészült a területre telepített logisztikai és adminisztratív részlegekkel is.

Ebben az időszakban a **MINURSO** feladata a tűzszüneti megállapodás ellenőrzése, és a lehetséges összecsapások megelőzése volt. A misszió főhadiszállását Layoune-ban hozták létre, míg az ellenőrzött szaharai területeken két szektorparacsnokságot létesítettek **Dakhla (Déli szektor)** és **Smara (Északi szektor)** központtal. Ezen kívül az algériai Tindufban egy **Liaison Office-t, azaz összekötő irodát** állítottak fel, hogy köny-

nyebben együttműködhessenek, mind az algériai hatóságokkal és mind a Polisarioval.

A következő lépésként 1993-ban létrehozták azt az irodát, amely a szavazásra jogosultak adatait dolgozta fel, illetve a szavazó listák elkészítéséért felelt. Az iroda munkatársai az előkészítő munkát 1994. augusztusára befejezték, elkezdték a szavazásra jogosultak összegyűjtését és adataik feldolgozását. A munka közben elég sok gondot okozott az a tény hogy a szembenálló felek több esetben is nehezítették az iroda munkatársainak munkáját, illetve vitatták a másik oldal által delegált szavazókat.

A szervezési munkák nemcsak Marokkóban, hanem Mauritániában is folytak, 1995. október 23-án a Főtitkár képviselőjeként **Erik Jensen** találkozott a mauritániai elnökkel, **Maaouya Ould Sidi Ahmed Tayával**. A találkozó célja az volt, hogy Mauritánia területén is létre hozhassanak egy azonosító irodát, az ott élő szaharávi származásúak nyilvántartásba vételéhez. A tárgyalások eredményeként **Choum** körzetben, **Atar** városban megnyithatta az **ENSZ** azt az irodát, ahol az állam területén élő szavazásra jogosult szaharávi nemzetiségűek adatait gyűjtötték össze.

A szavazással kapcsolatos problémák megszokása miatt az ENSZ főtitkára 1996. májusában megszüntette a szavazásra jogosultak nyilvántartásba vételét, és az iroda civil alkalmazottai, a rendőrök, majd a katonai megfigyelők létszámát is csökkentették 20 %-al. (1996. május 28.)

Az iroda tagjai csak 1997. decemberében kezdhették el újra a munkát, amit 1998. szeptember 3-án be is fejeztek. Azóta az iroda alkalmazottai arra vártak, hogy eldőljön lesz-e valaha népszavazás a terület jövőjét illetően.

Ez időtől fogva a misszió katonai jellegű feladatai kerültek előtérbe, így a tűzszünet betartatására, a járőrözésekre, a katonai egységek ellenőrzésére és az ENSZ jelenlét felmutatására helyezték a hangsúlyt.

A **Biztonsági Tanács** legutóbbi döntése értelmében **2003. október 31-vel** a teljes iroda és a rendőri részleg **megszűnt**, és az általuk feldolgozott és összegyűjtött anyagot New Yorkba, az ENSZ központba szállítotják.

A további döntésig a katonai megfigyelő és a missziót ellátó-kiszolgáló részlegen nemzetközi és helyi civil alkalmazottak maradnak.

A MINURSO felépítése:

A misszióban 230 katonai személy teljesít szolgálatot, beleértve a katonákat vezető tábornokot (Force Commander) is, ebből 203 fő katonai megfigyelőként, míg további 27 fő más a misszió irányítását, kiszolgáló és biztosító munkakörökben tevékenykedik. Ezen kívül 25 rendőr, és 166, a világ minden tájáról származó civil alkalmazott, és további 113 helybéli alkalmazott segíti a **MINURSO** munkáját.

A misszióba katonákat küldő államok:

Argentína, Ausztria, Banglades, Bissau-Guinea, Dél-Koreai köztársaság, Egyiptom, El Salvador, Franciaország, Ghána, Görögország, Honduras, Horvát köztársaság, Írország, Kenya, Lengyelország, Magyarország, Malajzia, Mongólia, Nigéria, Olaszország, Oroszország, Pakisztán, Portugália, Sri Lanka, Uruguay.

A rendőröket küldő államok:

Ghána, India, Jordánia, Nigéria, Norvégia, Pakisztán, Portugália, Senegál, Svéd királyság.

A misszióban szolgálatot teljesítő katonai megfigyelők jelenlegi parancsnoka **Száraz György vezérőrnagy**, akivel együtt a **Magyar Honvédséget** hét hivatásos katona képviseli a Szaharában.

A MINURSO működési területét két körzetre (szektor) osztották fel, az Északi Szektor központja Smara városában, míg a Déli Szektor központja, az Atlanti-Óceán partján fekvő Dakhlában található.

A szektorokban *táborokat (team site)* hoztak létre olyan helyeken, melyek elhelyezkedésük és megközelíthetőségük szempontjából képesek egy adott terület ellenőrzésére.

Ezekben a táborokban szolgálnak a misszióba katonákat küldő és az ENSZ, vagy a küldő kormányok által kiképzett és a katonai megfigyelő munkára alkalmas tisztek. A **MINURSO** íratlan szabálya, hogy egy táborban, amennyiben lehetséges, két azonos nemzethez tartozó katonai megfigyelő nem teljesíthet szolgálatot, csak kivételes esetekben. Ezt természetesen csak a kisebb kontingenseket küldő országok katonáira tudják alkalmazni hatékonyan. Ugyan ezt az elvet próbálják meg érvényesíteni a főhadiszálláson szolgálatot teljesítőkkel kapcsolatban is.

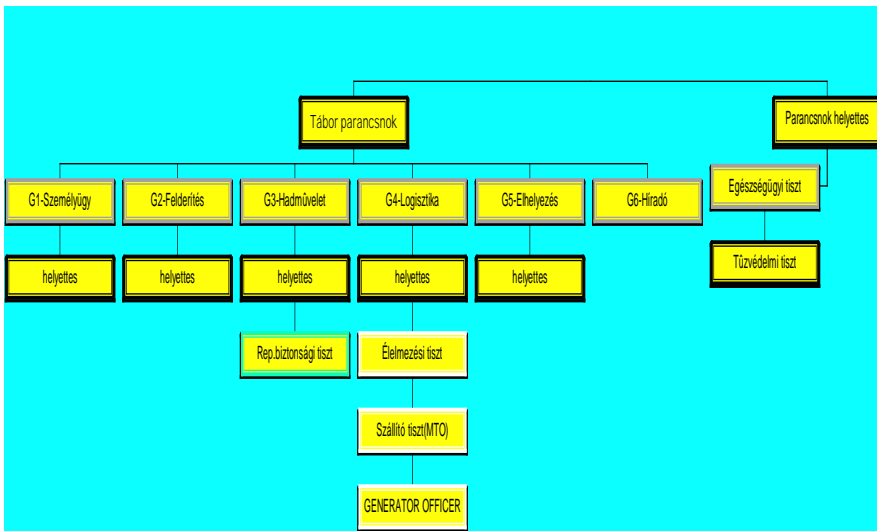
A táborokban szolgálatot teljesítő tiszteket érkezésük után, az előzőleg megszerzett tapasztalataik és képzettségeik alapján beosztásba helyezik. Az újonnan érkezettek első beosztása többnyire az generátor vagy élelmezési tiszt. A misszióba érkezetteknek alig 5-6 % -át teszik ki a lo-

gisztikai végzettséggel vagy ilyen irányú tapasztalattal rendelkező katonai megfigyelők.

Sajnos pont ezért **logisztikai beosztásba kerülnek olyan tisztek is akik az adott területről nem vagy csak hiányos információkkal rendelkeznek.** Az is problémát jelent, hogy a táborokban az esetek többségében nincs elég katonai megfigyelő, és a szakmai beosztásokat (személyügyi-G1, Hadműveleti-G3 vagy a logisztikai-G4) a minden napi járőrszolgálatok ellátása után végzik. Éppen ezért a táborokban igen feszített tempóban dolgoznak az ott szolgálatot teljesítők.

Természetesen megfelelő jól átgondolt személyügyi munkával elérhető, hogy a megfelelő személy a számára elvégezhető munkakört kap hasson.

Az alábbi táblázat bemutatja egy átlagos tábor felépítését:

Az élelmezési szolgálat működése a misszióban

A klasszikus értelemben vett élelmezési szolgálatról a **MINURSO** vagy egyéb ENSZ misszió keretein belül nem beszélhetünk. A logisztikai szolgálat szerves részét képezi az **élelmezési és az ellátó tisz.** (Food Officer-Supply Officer).

Általában egy személy látja el ezt a két beosztást, egyedül a parancsnokságon válik külön a két feladatkör, de a beosztást betöltő tisztek

részére megszabott követelmény, hogy a távollévő beosztását is el tudják látni. Éppen ezért az ellátó és élelmező tiszt értelemszerűen együttműködik a logisztikai feladatok végrehajtásában és teljes mértékig ismerik és átlátják egymás munkáját.

Az élelmezési munka a sivatagban lévő táborokban kezdődik el, ahol a táborok élelmezési tisztjei a MINURSO élelmezési főnök szakmai irányítása alatt, vele napi kapcsolatot tartva dolgoznak.

A tiszték minden héten elkészítik az igénylésüket (MINURSO Ration Requisition-MRR), amely eredménye az adott hét fogyasztási adatain, a mindenkori létszámon és az USA dollár és a marokkói dirham váltási rátáján alapul.

Az igényléseket elküldik először a szektor logisztikai főnökének, majd onnan a misszió élelmezési főnöke számára, aki az adatok ellenőrzése után megigényli a tárgyhéten felhasznált és az élelmező tiszték által megrendelt élelmiszereket.

A megrendelt árú az ezt követő **harmadik héten** érkezik meg a táborokba, éppen ezért igen fontos, hogy az élelmezési tiszt kontrolálni tudja a raktárkészletét és a mindenkori igénylését átgondoltan tervezze meg.

Az élelmezők feladatai közé tartozik még hetente jelentést készíteni a raktárkészletekről (Stock Balance Report), a heti létszámról és a táborba érkezett látogatókról (Troop Strength and Visitors Report) és az esetlegesen szállítás alatt megsérült, vagy nem megfelelő minőségű élelmiszerekről. (Inability Proforma Sheet).

Ezek mellett speciális alkalmakra a Világszervezet előírásainak megfelelően külön rendelhető nemzeti vagy az adott területen nem szokványos élelmiszer, fűszerféle. (Special Food Requirements).

Így külön kérelemre és a misszió parancsnokának jóváhagyásával akár Kínából is igényelhető fűszer vagy más élelmiszeripari termék a kínai nemzeti ünnep alkalmából, persze ez azért nem túl gyakori.

A tartósan meleg időszakban (március-október) amikor az átlag hőmérséklet eléri a 40-50 celsiusot és nagyon sok esetben meg is haladja azt, akkor az élelmezési tiszt egy külön igénylésben kérhet a normán felül adandó ásványvizet, illetve másfajta üdítő italokat. (Supplement For Special Condition).

A táborokban élelmezni minden tiszt számára komoly kihívást, de a jól végzett munka esetén sikerélményt is jelent. Amikor megérkeztem Mehaires táborba, a parancsnok megkérdezte tőlem melyik az a terület ahol leginkább sikeres munkát tudnék végezni. Mivel a tábor híres volt a rossz minőségű ételről, illetve az élelmezési tiszt sem állt a szakma magaslatán, kértem a parancsnokot hogy lehessen én az élelmezési tiszt. Először meglepődött ugyanis senki se szereti ezt a beosztást, mert állandó munkát és felelősséget kíván, de végül is elődöm nagy örömeire én lettem a tábor élelmezője. A munkámban komoly segítséget jelentett az a tény, hogy 1987-1991 között az Élelmezési Tiszthelyettes Képző Szakközépiskolában végeztem, ahol a katonai képesítés mellett szakács, cukrász és felszolgálói végzettséget is szereztem.

A Széli Ferenc alezredes által vezetett és nagy hozzáértéssel irányított, kiváló tanártestülettel rendelkező intézményt sajnos a honvédség átszervezése során megszüntették. Mindenesetre az itt megtanultak és az élelmezési szolgálat vezetőként eltöltött évek komoly szakmai háttérrel nyújtottak számomra.

Az első három hónapban szinte minden nap főzöm kellett, mivel a “szakácsaink” eredeti foglalkozása csempész, pásztor és katona volt. Néhány étel féleségen kívül mást nem tudtak főzni, így az ő képzésüket is meg kellett oldanom.

A táborban szolgáló tisztek és a parancsnok hathatós támogatásával alig három hónap alatt a mi táborunk lett az északi szektor legjobb ellátását nyújtó egysége.

Átgondolt gazdálkodással, a heti étlap bevezetésével, a nyersanyagok rendszerezett tárolásával elértük, hogy az addig nem létező, de kötelezően előírt egy heti élelmiszerkészletünk, kétheti időtartamra elég volt.

Egy idő után eljutottunk oda, hogy a központi ellátmányként kapott kenyér helyett (vagy ha nem érkezett meg) saját, többféle fajtájú (zöldséges, csirkehúsos vagy krumplis) kenyeret is sütöttünk.

Hogy változatosabbá tegyük a menüt a központilag biztosított csirke egy részét teve hússal cseréltük, amelynek íze jól elkészítve a legfinomabb borjúhúsával is vetekszik.

A táborban hét hónapot töltöttem el mint élelmezési tiszt és G5 (elhelyezési, sport és kultur tiszt), majd ezt követően a francia szektor parancsnok javaslatára a parancsnokságra kerültem mint a *misszió élelmezési főnöke*.

Számomra ez komoly megtiszteltetést jelentett, már csak azért is mert nem pályáztam erre a beosztásra, és az elmúlt években még nem volt rá példa hogy százados tölthette volna be ezt a beosztást. (Az állománytábla követelménye alapján őrnagyok és alezredek szolgálnak ebben a munkakörben).

Megérkezve a parancsnokságra egészen más kihívásokkal kerültem szembe, mint a sivatagban. A csapatszolgálatot felváltotta a törzstiszti szolgálat, amely egy másfajta munkaszervezést és végrehajtást követel meg az azt ellátótól.

Az itt folyó munka folyamán már nemcsak más országokból érkezett hivatásos tisztekkel, hanem a Világszervezetben belül több missziót megjáró, jó felkészültségű civil alkalmazottakkal és a helyi szervek képviselőivel is munkakapcsolatba kerültem.

Mint a misszió ételmezési főnöke feladatom, hogy a három ország (Algéria, Marokkó és Mauritánia) területén lévő tizenegy tábor ételmezését megszervezzem és biztosítsam az igényelt ételkészletek eljuttatását.

Miután a táborok ételmezési igényeit összesítjük, az összesített megrendelést elküldjük a szállító cég számára, (S.C.A.B.) akinek az alkalmazottai az ételkészleteket a **Layouneban** található hűtőházba szállítják.

Az áru megérkezését követően az **ellenőrzési osztály** (Receiving and Inspection-R&I) tételesen, de csak súlyra és darabszámra ellenőrzi a beérkezett ételkészleteket. A minőségi ellenőrzés a mindenkori ételmezési főnök feladata, aki a misszió **egészségügyi főnökével** (Force Medical Officer) és a koreai orvos csoport keretébe tartozó egészségügyi tiszt (Hygen Officer) segítségével hetente kétszer tart ellenőrzést. Az ellenőrzések eredményeit hivatalosan megküldjük a **misszió parancsnokának**, a számvitel (Procurement) és az **ellátó szervezet** (Integrated Support Services-ISS) számára, amely magába foglalja a civil és katonai ellátó rendszert is a misszió belső.

Ha minden előírásnak megfelelnek az ételkészletek (a magyar előírásoknál sokkal szigorúbb nemzetközi minőségi előírások vonatkoznak a misszióra), akkor a szállító alkalmazottai az ellenőrzési osztály és az ételmezési főnök felügyeletével összekészítik a táborok számára a három héttel az előtt megigényelt ételkészleteket.

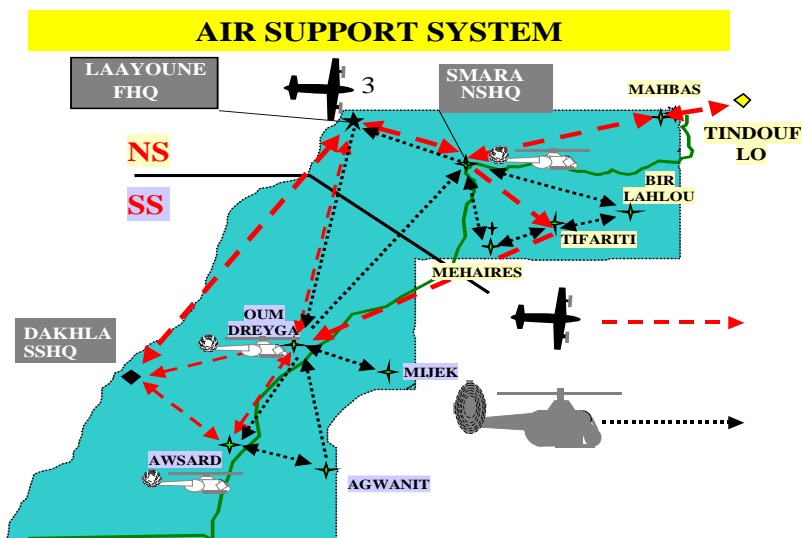
Érdemes tudni, hogy az ételmezési főnök joga és kötelessége is átlagosan két-három havonta elutazni a szállító telephelyére, ahol a számviteli részleg dolgozóival ellenőrzi a számlákat, a vágóhidakat

vagy más egyéb termelő egységeket, ahonnan a szállító bármilyen élelmiszeripari terméket szállít a MINURSO számára. A szállító telephelye és az üzemek többsége Layounetől 750 km-re Agadirban található, de van olyan termék, ami egyenesen Casablancából érkezik.

A csomagolást követő hajnalban az élelmiszereket az ENSZ alkalmazottak folyamatos jelenléte alatt kiszállítják a repülőtérre, ahol a **OIC MOVECOM** (szállító szolgálat) alkalmazottak és a szállító emberei berakodnak a szállítógépekbe.

A szállítások megszervezése már azért sem könnyű mivel a sivatagban nagyon kevés aszfaltozott vagy jól járható út van, illetve a nagy távolságok miatt szinte kizárólag csak Antonov típusú repülőgépekkel és MI-8 helikopterekkel juttatható el az élelmiszer a táborokba.

A következő ábrán látható a misszió légi támogatási rendszere, amely háromszor nagyobb területen működik, mint Magyarország.

A szállítások megszervezését a **civil szállító szolgálat (OIC MOVECOM)** és a **légiforgalmi iroda (Air Operation Office)** tagjainak bevonásával szervezzük meg, természetesen kapcsolatot tartva a három ország hivatalos szerveivel. Azonban a szélsőséges időjárási körülmények miatt (homokvihár vagy tartósan 50 celsius feletti hőmérséklet) több esetben is kénytelenek vagyunk az ellátó gépeket (resupply flight) leállítani, ilyenkor teherautókkal vagy a táborok járőr kocsijaival jutattunk el, az élelmiszereket a táborokba.

Miután a megrendelt áru eljutott a táborokba az ottani élelmezési tiszt tételesen ellenőrzi a listán található élelmiszereket, majd az eredményről értesíti a misszió élelmezési főnökét.

Bár a táborok részéről itt befejeződött a munka, a parancsnokságon még az élelmezési főnök számára mindig van tennivaló. *A szállító által beküldött számlákat az ISS szekció által kijelölt pénzügyi szakemberrel tételesen ellenőrzik*, majd ezután az élelmezési főnök által aláírt és jóváhagyott számla átkerül a számvitelre, akik intézkednek a pénz átutalásáról.

Az állandó tennivalók mellett most készültem el egy étlapkészítési és szerkesztési segédlettel, amely több mint 250 viszonylag egyszerűen elkészíthető nemzetközi receptet, súly és egyéb mértékegység táblázatokat és más az élelmezési tisztek és szakácsok munkáját megkönnyítő információt tartalmaz. A segédlet jelenleg már a nyomdai előkészítés alatt áll és reményeink szerint november hónap végére kiadásra kerül. Emellett egy a misszióban szolgáló magyar informatikus tiszt segítségével most módosítjuk és ezzel könnyebben kezelhetővé tesszük az táborban dolgozó élelmezési tisztek számára az élelmezési programot.

December hónapban pedig szakmai továbbképzést és konferenciát szervezünk a táborok élelmezői számára, amit időről-időre újra megismételnénk a kialakult igényeknek megfelelően. Ennek a folyamatnak a továbbvitele már valószínűleg az engem februárban felváltó katonai megfigyelő feladata lesz.

Itatás a Szaharában.

Mehaires-ENSZ tábor

Mreira-ivóvíz kút

Járőrben a misszió parancsnokával Száraz György vezérőrnaggyal

Bir Moghreïn-járőr

Berm- marokkói löállás

Mehaires tábor II.

Polisario - fegyveresek

KÖZLEKEDÉSI – KONFERENCIA

AZ IRAKBA KITELEPÜLŐ SZÁLLÍTÓ – ZÁSZLÓALJ FELKÉSZÍTÉSE, SZÁLLÍTÁSA ÉS MŰKÖDŐKÉPESSÉGÉNEK BIZTOSÍTÁSA

Németh Ernő¹

Bevezető

A Magyar Honvédség Közlekedési Szolgálatfőnökség az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság (MH ÖLTP) Zách utcai objektumában, 2003. október 21-én szakmai konferenciát szervezett az MH Szállítózászlóalj Irakba történő telepítésével összefüggő feladatok tapasztalatai feldolgozására. A konferenciára meghívást kaptak az iraki kontingens felállításában, kiképzésében, ellátásában, kitelepülésében érintett katonai szervezetek, katonai tanintézetek, valamint a Magyar Államvasutak Rt. képviselői.

A konferenciát **Dr. Gáspár Tibor mk. vezérőrnagy**, MH ÖLTP parancsnok nyitotta meg, a kiszállítás és annak előkészítésében, valamint végrehajtásában részt vevő állomány felé intézett köszöntő szavaival.

A konferencián előadások hangzottak el az iraki kontingens felállítását megelőző sokrétű tervezési feladatokról, az előkészítés, kiszállítás időszakának tevékenységéről, a fogadás, kirakás, valamint az alkalmazási területre történő menet részletes végrehajtásáról.

Az előadásokat követő konzultáció keretében a hallgatóság soraiban levők személyes tapasztalataikat oszthatták meg a résztvevőkkel, valamint az előadók válaszoltak a felmerülő kérdésekre.

A résztvevők megállapították, hogy a Magyar Honvédség történetében első alkalommal került sor ilyen extrém viszonyok közé, ilyen nagy távolságra stratégiai szállítási módokat – légi, tengeri – felhasználva, ma-

¹ Dr. Németh Ernő nyá. ezredes, a hadtudomány kandidátusa, az MH volt Közlekedési szolgálatfőnöke.

gyar alegység technikai eszközei és személyi állománya alkalmazási területre történő kiszállítására.

Az MH részére a haderőreform következtében megfogalmazott feladatok meghatározzák az ilyen képességek szükségességét, ezért az előadásokon ismertetett tapasztalatok és levont következtetések feldolgozása tanulságul szolgálhat a jövőben mind gyakrabban előforduló hasonló feladatok előkészítésekor.

A MAGYAR SZÁLLÍTÓ - ZÁSZLÓALJ FELÁLLÍTÁSÁT ÉS KITELEPÜLÉSÉT MEGELŐZŐ TERVEZÉSI FELADATOK

Szarvas László¹

Bevezető előadás

Vezérőrnagy Úr! Tiszt Urak!

Feladatom, hogy egy kicsit visszavezetve Önöket a közelmúltba, felidézzem – vagy azok számára, akik e feladatnak nem voltak részesei, ismertessem – az idén nyáron Irakba, nemzetközi békefenntartó feladatra kitelepült magyar katonai alakulat felállítását és kitelepülését megelőző eseményeket, bevezetve ez által a konferencia további előadásait.

Az előadásom során az alábbi kérdésekre térek ki:

- a feladat jelentősége,
- az előzetes tervek,
- feladatok a parlamenti döntést követően,
- együttműködés a kitelepülés előkészítése érdekében,
- a kiszállítás végrehajtását megelőző feladatok,
- főbb tapasztalatok és következtetések.

Mivel a rendelkezésre álló idő igen korlátozott, a fenti kérdések elsősorban szakmai – a közlekedési szolgálat szemszögéből történő – vizsgálatára vállalkozom csak.

Miben állt ennek a feladatnak a különös jelentősége?

Elsősorban abban, hogy először került felkészítésre a Magyar Honvédség (MH) egyik alakulata *extrém klimatikus viszonyok közötti alkalmazásra*.

¹ Szarvas László mk. alezredes, MH Közlekedési szolgálatfőnök.

Ez az eddigi *legveszélyesebb alkalmazási körzet*, ahová magyar fegyveres alegység kitelepítésre került.

Igen nagy szállítási távolság jellemezte a műveletet, ami mind a kitelepülést, mind az utánszállítást megnehezítette.

A kitelepülés és utánszállítás megszervezése érdekében *rendkívül széleskörű hazai és nemzetközi együttműködésre* volt és van szükség, amely a MH szövetségesi együttműködési képességének egyfajta vizsgálója is.

Most először került a MH történetében viszonylag nagyobb alegység *légi és tengeri úton kitelepítésre* az alkalmazási körzetbe.

A felsorolt szempontok mellett az is indokolja, hogy egy szakmai konferencián értékeljük a megszerzett tapasztalatokat, hogy a hasonló feladatok a jövőben egyre nagyobb gyakorisággal fognak előfordulni a NATO és a MH átalakuló feladatrendszerében.

Az előzetes tervek

Az előzetes tervek ismertetése kapcsán szeretném emlékeztetni Önöket, hogy hazánk az iraki konfliktusban a Szaddam Husszein uralgó rendszerét megdöntő koalíció mellé állt. A politikai állásfoglalás alapján hazánk katonai erővel is részt vesz a hatalomátvételt követő konszolidáció biztosításában, az ahhoz szükséges béke fenntartásában.

Ennek megfelelően *a katonai tervezők már 2003 márciusában* megkezdték a békefenntartáshoz való magyar katonai hozzájárulás lehetséges formáinak kidolgozását. Ennek keretében először egy felderítő szakasz, egy műszaki alegység és egy összekötő csoport felajánlása vetődött fel. Április folyamán az elképzelések konkrétabbá váltak, így ekkor az összekötő csoport mellett egy könnyű gyalog (majd katonai rendvédelmi) század és egy víztisztító szakasz kiküldésének lehetősége merült fel.

Mindeközben a Parlamentben folytak a politikai csatározások, melyek lényege *egyrészt* az volt, hogy *az ellenzék nem volt hajlandó hozzájárulni az iraki békefenntartásra vonatkozó ENSZ határozat nélkül a magyar katonák Irakba küldéséhez.* Másrészt a parlamenti pártok egy része *nem támogatta „harcoló” (rendfenntartó) alegység felállítását.* Ennek nyomán került előtérbe 2003 májusában egy kiszolgáló (szállító) alakulat felajánlása. A katonai tervezők két változatban készítették el *a szállítószázalaj ideiglenes állománytábla tervezetét:* az egyikben hazai

szállítójárművekkel számoltak, míg a másikban azok nélkül, számítva az Egyesült Államok által a helyszínen biztosítandó eszközökre.

A másik – az ENSZ felhatalmazás hiányára vonatkozó- ellenzéki kifogás az **ENSZ Biztonsági Tanácsának (BT)** 1843 számon meghozott az iraki békefenntartásra az Egyesült Államok által vezetett koalíció részére felhatalmazást biztosító határozata nyomán okafogyottá vált. *Az ENSZ BT határozata alapján a magyar Országgyűlés 65/2003 számú határozatában (2003. június 2-án) jóváhagyta, hogy egy legfeljebb 300 (a váltások időszakában 600) fős magyar katonai alakulat 2004. december 31-ig, de legfeljebb 6 hónapos időtartamban felajánlásra kerüljön a lengyelek által vezetett Többnemzetiségű Hadosztályba szállítási feladatok ellátására.*

Feladatok a parlamenti döntést követően

A határozat nyomán a tervező, előkészítő munka is felgyorsult.

- **Június 10.-én** egy szűk szemrevételező csoport indult Irakba *Hautzinger ezredes* vezetésével. A szemrevételezés során alapinformációkat szedtek össze a kitelepülésre, elhelyezési feltételekre, a logisztikai támogatás szükséges feladataira vonatkozóan, azonban számos kérdésre nem sikerült választ kapni.
- **A június 12-13-án** lefolytatott személyi elbeszélgetések után június 16-án, hétfőn elkezdődött **Táborfalván** a kontingens kiképzése.
- **Június 17-én Varsóba** indult egy csoport, hogy a Többnemzetiségű Hadosztályt vezető lengyelekkel kidolgozza az **Egyetértési Nyilatkozatot (MOU)** és tisztázza a felmerülő kérdéseket. Ez csak részben sikerül, nagyon sok kérdésre a lengyelek sem tudnak választ adni.
- **Június 21-29- között** egy hosszabb szemrevételezésre indult öt magyar tiszt, sajnos köztük nem volt olyan, aki az **MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokságot (MH ÖLTP)** vagy azon belül a közlekedési szolgálatot képviselte volna. Ez a csoport további információkat szerzett, de továbbra sem derült ki egyértelműen, hogy kapunk-e és ha igen mikor szállítóeszközöket az amerikaiaktól, illetve, hogy milyen formában járulnak hozzá a magyar kontingens kiszállításához az amerikaiak.

Amint az a dátumokból és a feladatokból kitűnik, ekkor már gőzerővel folyt az előkészítő munka a honvédelmi tárca szinte teljes szervezetét megmozgatva. Csak adalékként jegyzem meg, hogy ebben az időszakban több olyan nagy jelentőségű feladat végrehajtása is napirenden került, amely mellett *nem volt egyszerű egy ilyen nemzetközi koalícióba felajánlásra kerülő alegység felállítását, kiképzését és az alkalmazási területre történő kitelepítését előkészíteni és végrehajtani.* Ekkor zajlottak többek között a **Clever Ferret** és a **Delta Bázis** nevű gyakorlatok, a HM-HVK szervezetének és annak következtében az MH ÖLTP átalakítása, a személyi beszélgetések lefolytatása, a feladatok szervezetek közötti átcsoportosítása, az új logisztikai vezetési rendszer meghatározása és mindezzel együtt megkezdődtek a nyári szabadságolások is.

Együttműködés a kitelepülés előkészítése érdekében

Ebben a szituációban június közepén *a katonai felső vezetés meghatározta a kontingensre vonatkozó készenléti időket.* Az előkészítő részleg 2003. július 15-ig, a fő erők technikai eszközei július 31-ig, míg az anyagi készletek augusztus 4-ig kellett, hogy elérjék a kitelepüléshez a készenlétet. *Nem döntött viszont a vezetés a kitelepülés módjáról.* A katonai közlekedési szervek tervezési feladatait igen megnehezítette a kitelepülés mikéntjét, idejét és az ahhoz biztosítandó kapacitások meghatározását övező bizonytalanság. Nem volt megnyugtatóan letisztázva, hogy a szállítózászlóalj szállítóeszközökkel vagy anélkül, teljes egészében légi úton vagy kombinált (légi + vasúti és tengeri) szállítással, hazai szervezésben vagy az amerikaiak által biztosított eszközökkel kerül kitelepítésre.

Ebben a helyzetben a **MH Közlekedési Szolgálat**a nem tehetett mást, mint hogy minden eshetőségre változatokat dolgozott ki és információkat gyűjt a kiszállítás módjáról szóló döntés előkészítéséhez. A változatok előkészítése során a Közlekedési Szolgálat szakemberei idejében felvették a kapcsolatot a lengyel közlekedési összekötővel, az iraki műveletet irányító amerikai **Középső Parancsnokságon (CENTCOM)** lévő magyar összekötőkkel, illetve a különböző polgári szállítmányozó vállalatokkal. Emellett természetesen folyamatos volt az együttműködés a **HM-HVK Hadműveleti (majd Hadműveleti és Kiképzési) Csoportfőnökség** tervezőivel, illetve a szállítózászlóalj végleges állomány- és felszerelési jegyzékén dolgozó szárazföldi szakemberekkel.

A vázolt együttműködés során többek között:

- Számos árajánlat bekérésére került sor polgári szállítmányozó cégektől a különböző változatokra és időpontokra;
- A szállítás tervezéséhez szükséges adatokat adtunk a CENTCOM részére;
- A változásokat követve minden egyes alkalommal új szállítási terveket küldtünk a kitelepülést összehangoló lengyel közlekedési összekötő részére;
- Június 19-től kezdődően elgondolások kerültek összeállításra a kitelepülés változataira vonatkozóan a katonai felső vezetés tanácskozásaira;
- Biztosításra kerültek a kontingens részére szükséges közlekedési szakanyagok és szaktechnikai eszközök, valamint az azokat kezelők kiképzéséhez;
- Végrehajtásra kerültek a szükséges bedolgozások a különböző szintű intézkedésekbe.

Július elején (!) megjelentek a kontingens megalakításáról, felkészítéséről, kiküldéséről szóló intézkedések:

- 56/2003 HM KÁT-HVKF együttes intézkedés (2003 július 1.)
- 348/2003 MH SZFP Pk. intézkedés (2003 július 7.)
- 312/2003 MH ÖLTP Pk. intézkedés (2003 július 7.)

Ekkor dől el, hogy a szállítójárművek nélküli változat kiszállításra kerül sor és a **HVKF helyettes Úr** szóbeli intézkedésére számvetni kell a kombinált vasúti és tengeri szállítási módra is. Továbbra sem konkretizálódott a végrehajtók szintjén a kiszállításhoz nyújtandó amerikai segítség politikai szinten kinyilvánított szándéka. Mindössze néhány szállítási méretadat és a veszélyes árukra vonatkozó információk lekérésében nyilvánult meg az amerikai szándék, nem testesült meg a szállítóeszközök biztosítására, a szállítás idejére vonatkozó adatok megküldésében.

Ezért és az idő sürgetése miatt a MH Közlekedési Szolgálatát által teljes mértékben előkészítésre került egy alternatív – a kitelepülést magyar szervezésben és finanszírozásban, polgári szállítóeszközökkel biztosító – megoldás. Ezt megnehezítette, hogy csak ekkor – július elején –

véglegesedett a szállítózáslóalj állomány- és felszerelési jegyzéke, ám ezt követően is „*kerültek elő*” kiszállítandó anyagok és eszközök. Nagy segítséget jelentett az alternatív megoldás előkészítésében a NATO haderő-fejlesztési feladatok (FP-2002) teljesítése érdekében tető alá hozott és 2003 május 12.-én a *MH Közlekedési Szolgálatfőnökség és a dán DFDS nevű szállítványozó cég* között megkötött – polgári tengeri és légi szállító eszközök meghatározott időn belüli biztosítására vonatkozó – *készenléti megállapodás*.

A kiszállítás végrehajtását megelőző feladatok

1. Az előkészítő részleg kiszállításának előkészítése

Július 10-én elindult a kontingenst fogadó csoport **Bagdadba** úgy, hogy ekkor még nem tudták, hogy ki szállítja ki az előkészítő részleget a meghatározott időben (július 15-20. között): az amerikaiak vagy polgári cégek, illetve, hogy hova, **Bagdadba** avagy **Kuvaitba**.

Ekkor még nem volt aláírva a magyar katonák státuszát rendező SOFA egyezmény sem hazánk és Kuvait között, amely nélkül csak érvényes vízummal mehettek volna magyar katonák ebbe az országba.

Ugyanezen a napon került sor arra a katonai felső vezetői értekezletre, melyen *döntés született*: javasolják a **Honvédelmi Miniszter Úrnak**, hogy az előkészítő részleg a hadműveleti parancsban szereplő határidő betartása és a főerők kiérkezésének megfelelő előkészítése érdekében a szükséges időben rendelkezésre nem álló amerikai technikai segítség helyett, saját szervezésben polgári szállítóeszközökkel kerüljön kitelepítésre. Másnap július 11-én, pénteken a **Honvédelmi Miniszter Úr** jóváhagyta a javaslatot és így megrendelésre kerülhetett az előkészítő részleg részére a szükséges **öt AN-124 (Ruszlán)** típusú óriás szállító repülőgép.

Az első gép július 17-én landolt Taszáron és másnap elindult az első szállítvány Kuvaitba, ahol már várta őket és felkészült a fogadásukra a Bagdadból áttelepült kétfős fogadó részleg. Az előkészítő részleg személyi állománya, technikai eszközei és anyagai a löszert szállító ötödik gép átrepüléséhez és a különösen veszélyes kategóriájú anyagok légi szállításához szükséges engedélyek megszerzését megelőző idegtépő, többnapos várakozás után *július 24-vel bezárólag teljes egészében kitelepítésre került Kuvaitba.*

2. A fő erők kiszállításának előkészítése

Már az előkészítő részleg kiszállítása közben az amerikai attaséi hivatal és az amerikai erők európai szállításait intéző **1. Szállítási és Közlekedési Irányító Hivatal (1. Transportatoin and Movement Control Agency)** budapesti képviselői ígéretet tettek a fő erők kiszállításához történő segítségnyújtásra. Ez meg is történt, szorosabb lett az együttműködés, de július -22-én az amerikai közlekedési összekötő arra kérte a magyar felet, hogy a fő erők technikai eszközeinek és anyagainak kiszállításához szervezze és rendelje meg a kombinált vasúti és tengeri szállítást és a szállítási költségek visszatérítéséért a lengyel hadosztályparancsnokságon keresztül folyamodjon az amerikai félhez.

Így is történt, július 23-án megszületett a fő erők anyagainak és eszközeinek kombinált kiszállítására vonatkozó döntés. Kiadásra került a **HVKF intézkedés**, amely szerint a vasúti berakást 2003. augusztus 5-én, míg a hajóba rakást másnap augusztus 6-án a szlovéniai **Koper** kikötőjében kell végrehajtani egy rakodást előkészítő részleg kiküldése mellett. Ekkor került eldöntésre, hogy a szállítózászlóalj egy szakaszának eszközei – **22 db 5 és 10 tonnás tehergépkocsi** – mégis kitelepítésre kell, hogy kerüljön. Ugyanebben az intézkedésben kerültek meghatározásra a fő erők személyi állománya légi úton történő kiszállításának időpontjai is, melyhez már az amerikaiak biztosították a szükséges repülőgépeket. Csakúgy, mint a később (a tengeri szállítás megkezdése után) beérkező technikai eszközök és anyagok szállításához szükséges teherszállító repülőgépet.

Az intézkedésnek megfelelően megrendelésre, előkészítésre és végrehajtásra került a vasúti és tengeri szállítás, az első ilyen a maga nemében a Magyar Honvédség történetében. Majd folytatódott az együttműködés az amerikai és lengyel összekötőkkel a fő erők légi szállításának előkészítése érdekében. Ez meg is történt, ugyan az első gép minden előzetes értesítés nélkül egy napot késett, de a másik két gép már a szállítási tervben kért időpontra érkezett. Érdekesség, hogy az amerikai fél a személyi állomány Kuvaiton keresztül Irakba történő szállításához olyan polgári repülőgépet bérelt, melynek oldalán hatalmas betűkkel a „**Pleasant Hawaiian Holidays**” (Kellemes hawaii üdülések) felirat díszelget. Az már csak szakmai szempontból volt érdekes, hogy az amerikai fél a később leszállításra került katonai mentő gépkocsik és elsősorban ruházati anyagok kiszállításához a magyar fél által kért repülőgépet ugyanattól az orosz vállalatától biztosította, amely saját szervezésben az előkészítő részleget szállította ki Kuvaitba. A gépet és személyzetét így

már ismerősként üdvözölhették a berakásnál közreműködő magyar katonai közlekedési és logisztikus szakemberek.

Így tehát többhónapos tervezői, szervezői munka, bizonytalanság, hazai és nemzetközi együttműködés után a szállítózászlóalj személyi állománya, technikai eszközei és anyagai teljes egészében, baleset nélkül, az előírt készenléti időre kitelepítésre kerültek a kijelölt alkalmazási körletbe.

Fontos tapasztalatok és következtetések

1. A szállításszervezésre adott idő minden esetben rövid!

Hiába kezdődött a tervezés már március végén, a végleges felszerelési jegyzék kialakulása, a kiszállítás módjára és végrehajtójára vonatkozó döntések késői meghozatala a katonai közlekedési szervek munkáját, a végrehajtás megszervezésére adott időt hátrányosan befolyásolták. Mindez hasonlóan történt az IFOR- ba, majd a KFOR- ba felajánlott magyar kontingensek kiszállításánál is és erre kell felkészülni a jövő feladatainál is.

2. A szükséges nagytávolságú szállítókapacitás rövid határidőn belüli rendelkezésre állása elengedhetetlen!

A fentiekből és a **NATO Reagáló Erőkbe** felajánlott magyar alegység készenléti idejéből következik, hogy egy rövid időn belül rendelkezésre álló stratégiai légi és tengeri szállítókapacitás biztosítása szükséges a hasonló szállítási feladatok követelmények szerinti végrehajtásához.

Ennek megoldásai lehetnek:

- rövidtávon a nem garantált kétoldalú rendelkezésre állási szerződések megkötése felkészült szállítmányozó vállalatokkal,
- középtávon csatlakozás a NATO számos nemzete által közösen, garantált rendelkezésre állással bérelt légi és tengeri szállító kapacitást biztosító átmeneti szerződéséhez,
- hosszabb távon – elsősorban a légi szállító kapacitás – tekintetében, ahol az említett NATO átmeneti szerződés hatálya várhatóan csak 5-7 év lesz, el kell gondolkodni a saját megfelelő – technikai eszközök, veszélyes anyagok szállítására is alkalmas – katonai légi szállító kapacitás kiépítésén is.

3. A stratégiai szállítások időbeni megszervezéséhez a közbeszerzési törvény hatálya alóli mentesítés szükséges!

Sajnos a jelenleg hatályos törvény rendelkezései és eljárási határidői nem tudják biztosítani azt a rugalmasságot, amely az ilyen szállítások megszervezése közben gyakorta felmerülő változásokat, illetve a döntések megszületése és a szükséges végrehajtási határidő közötti, igen rövid rendelkezésre álló idő intervallumot le tudná követni.

4. Tapasztalt szállítványozó partner bevonása szükséges!

Először szervezett a MH Közlekedési Szolgálat a ilyen nagyságrendű, polgári szállítóeszközökkel végrehajtott légi és tengeri szállítást. Az e területeken alkalmazott eljárások, dokumentumok, fogások és szokások elsajátításához nagy segítséget nyújtott a bevont és a hasonló katonai szállításokban nagy tapasztalattal bíró **dán** szállítványozó cég. Mind az előkészítés, mind – a be- és kirakásokat a helyszínen segítő szakembere útján- a végrehajtás során segítette a vállalat elkerülni az ilyenkor szokásos buktatókat, átadva a dán békefenntartó erők iraki kiszállítása során begyűjtött hasznos tapasztalatokat is!

5. A technikai eszközök és anyagok nagytávolságú szállításra történő előkészítésére időben, minden telepíthető alakulatnak fel kell készülnie!

A nemzetközi szállítások végrehajtásához megfelelő – a polgári szféra által is kezelhető – egységgrakomány képző, csomagoló eszközökre van szükség és különösen a veszélyes anyagok szállításához a megfelelő besorolások, csomagoló eszközök, biztonsági adatlapok előkészítését már előre el kell készíteni.

6. A be- és kirakások helyszíni előkészítése elengedhetetlen!

Számos olyan előkészítő tevékenység van, amely a légi és tengeri be- és kirakások helyszínén oldható csak meg, a küldő fél (MH) elsősorban közlekedési szakemberei által. Ilyenek például a reptéri, kikötői szolgáltatások (rakodás, személy- és teherszállítás stb.) megrendelése, a felmerülő problémákra való azonnali reagálás lehetősége, a légi- és tengeri rakodási tervek végső egyeztetése a személyzettel, a fuvarlevelek véglegesítése és átadása a fuvarozónak stb.

7. A nagytávolságú szállítások szervezése jó angol nyelvtudás nélkül hiú ábránd! (De az orosz is hasznos...).

Tudomásul kell venni, hogy a nemzetközi szállítmányozásban a közlekedési tisztek csak az angol nyelv magas szintű ismerete útján boldogulhatnak. Itt nem papírokra, hanem igazi élő, hasznosítható, precíz nyelvtudásra van szükség és erre kell felkészíteni még több szállító szakembert a Közlekedési Szolgálaton belül. Az orosz nyelv ismerete is hasznos lehet ugyanakkor, hiszen a polgári légi és tengeri fuvarpiacon igen nagy kínálattal rendelkeznek a volt szovjet utódállamok vállalatai.

Köszönöm a figyelmet!

AZ MH SZÁLLÍTÓ - ZÁSZLÓALJ KITELEPÍTÉSÉNEK ELŐKÉSZÍTÉSE ÉS VÉGREHAJTÁSA

A hazai közlekedési szervezetek feladatai

Kókai Ernő¹

Vezérőrnagy Úr, Tiszt Urak!

Egy évvel ezelőtt egy hasonló konferencián azzal kezdtem a beszámolómat, hogy a Magyar Honvédség eddigi legjelentősebb nagytávolságú szállítási feladatát hajtottuk végre a „Dynamic Mix 2002” Spanyol gyakorlaton történt részvétellel.

Ma ismét ezzel kezdhetem a mondanivalómat, hiszen az iraki kontingens kiszállításának megszervezése nemcsak a nagy távolság, hanem a szállítási ágazatok teljes vertikumának egy feladatban történő igénybevétele miatt is egyedülálló a közlekedési szolgálat történetében.

Előadásomban az iraki magyar katonai kontingens, (vagy más néven a Magyar Honvédség Szállító - Zászlóalj) kiszállításának megszervezéséről szeretnék képet adni. **Beszámolómat két fő részre osztottam.** Az első részben bemutatom a közlekedési szervezeteknek a kiszállítás végrehajtása érdekében végzett tevékenységét. A második részben pedig szeretnék rávilágítani azokra a szervezés és a végrehajtás során tapasztalt dolgokra, eseményekre, amelyek tanulságait levonva talán a legközelebbi hasonló nagy szállítási feladat sokkal gördülékenyebben lesz végrehajtható.

I. Az MH Szállító - zászlóalj kiszállításának közlekedési feladatai

A közlekedési szolgálat, a kontingens kiküldéséről szóló Országgyűlési döntést (2003 június- 3.) megelőzően, már a hadműveleti tervezés időszakában részt vett a kiszállítással kapcsolatos feladatok szervezésében és végrehajtásában.

¹ Kókai Ernő mk. alezredes, MH KKK parancsnok mozgáskoordinációs helyettese.

A Közlekedési Szolgálatfőnökség *bedolgozott* a kontingens megalakításáról, felkészítéséről és kiküldéséről szóló **56/2003 sz. HM KÁT és HM HVKF** intézkedésbe, valamint a **312/2003 sz. MH ÖLTP** logisztikai szakintézkedésébe.

Folyamatos kapcsolattartás és egyeztetés folyt az amerikai Központi Parancsnoksághoz kiküldött magyar összekötő tisztekkel (**Tampa**) a ki szállítás biztosításával kapcsolatban.

A tervezési, számvetési feladatokon túl beindult az anyagi készletek előkészítéséhez, átcsoportosításához, málházásához szükséges belföldi közúti anyagszállítások szervezése. Az anyagnemfelelős szolgálatok igénylései alapján megkezdtek az anyagok **Kaposvárra** szállítását.

A személyi állomány toborzását követően megszerveztük a kiképzést biztosító 106 db tehergépkocsi Debrecenből Táborfalvára történő áttelepítését vasúti szállítással.

A tervezésnek már ebben a szakaszában is egyértelmű volt, hogy az anyagi készletek szállítására, az egységakomány képzésre legalkalmasabb eszközt, a 20 lábás konténereket kell használni.

Ennek biztosítása érdekében az **MH KKK** megkezdte a rendelkezésre álló, nemzetközi és különösen a tengeri szállításra alkalmas konténerek kiválasztását és beszerzését, amelyek rendelkeztek az ún. **CSC (International Convention for Safe Containers – Nemzetközi Szállítótartály Biztonsági Egyezmény)** minősítéssel. Ez a minősítés határozza meg a szállítótartályok azon szerkezeti előírásait, amelyek normál üzemeltetési feltételek közötti kezelésük, egymásra rakásuk és szállításuk biztonságát szolgálgják.

A szervezésre és előkészületekre rendelkezésre álló viszonylag rövid idő kezdetben kissé bonyolította a dolgokat, mert a különböző szinteken párhuzamosan folytak a szervezések. Így történhetett, hogy a konténerek központi gyűjtésével egyidőben az MH SZFP-ság részéről is megkezdtek a csapatoknál lévő szabad konténer kapacitások felmérését és **Kaposvárra** történő átcsoportosítását.

Ebből adódóan jelentkezett az a probléma, hogy a közlekedési szolgálat szakembereinek Kaposvári berakodás ellenőrzését követően több, már berakott konténert át kellett rakni, mivel a csapatoktól átcsoportosított régebbi konténereket málháztak be és azok nem rendelkeztek a CSC minősítéssel.

A felkészülésnek ebben az időszakában szoros, operatív együttműködésben dolgoztunk az érintett raktárakkal, logisztikai szervezetekkel (MH Hadtápanyag Ellátó Központ, MH Egészségügyi Kiképző Központ, MH Támogató Ezred, MH Haditechnikai Ellátó Központ,) a HM Ingatlankezelési Hivatallal, az MH SZFP-sággal, az MH 64. Boconádi Szabó József Logisztikai és Támogató Ezreddel, az MH 5. Bocskai István G. Dandárral, valamint ezeken kívül számos polgári fuvarozó vállalattal.

Folyamatosan érkeztek a szállítási igények, mert a kontingens anyagi-technikai készletének mennyisége és összetétele is folyamatos változásban volt. Jellemezhetném úgy is, hogy valaki mindig talált valamit, amit még ki kellett vinni. Ilyen volt például, hogy a híradó szolgálat a vasúti kocsik MÁV-tól történő megrendelését követően is „talált” még 2 konténernyi anyagot, amit vasúton kellett szállítani. Másik példa, hogy az eredetileg csak konténervonatnak tervezett szállítmányhoz is hozzá kellett tenni technikai eszközöket.

Már a tervezési időszakban egyértelmű volt, hogy a felkészítési, felszerelési és szállítási határidők rövidek. Emiatt ki kell emelnem az operativitást, mert a készletek megalakításának sürgőssége miatt a közúti szállítások megszervezésére sokszor 1-2 nap, de néhány esetben csak pár óra állt rendelkezésre.

Az előzetesen elkészített tervek ellenére hosszú ideig nem történt döntés a kontingens Irakba történő kiszállításának módjáról és arról, hogy kinek a szervezésében történik.

Egy változatban, - és sokáig ez volt előtérben – az amerikai hadsereg szervezésében, az ő általuk biztosított szállítóeszközökkel történt volna a kiszállítás, vagy közvetlenül *Bagdadba*, vagy *Kuvaitba*.

Másik változatban a magyar közlekedési szolgálat szervezésében, kereskedelmi, a polgári életből bérelt szállítóeszközök igénybevételével kellett végrehajtani a feladatot, Kuvaitba történő szállítással.

Csak az volt biztos, hogy a kontingens két részben, előkészítő részleg és főerők bontásban lesz kiutaztatva.

A honi felelősségű kiszállítás előkészítésére, különböző szállítási alternatívák idő és költség szükségletét dolgoztunk ki, több esetben egyedi eszköz kiszállításra is. (pl. KIRSCH AD-200 áf. aggregátorkonténer közúti szállítása, mivel a konstrukció légi úton nem szállítható).

Kidolgozott szállítási alternatívák:

- Előkészítő részleg légi úton, főerők légi úton, egyes eszközök közúton (pl. 200 KW. aggregátorkonténer);
- Előkészítő részleg légi úton, főerők, technika vasúton, személyi állomány légi úton;
- Előkészítő részleg légi úton, főerők technika vasúton és tengeri úton hajóval, személyi állomány légi úton.

(Minden alternatíva két változatra készült, szállító járművekkel, illetve anélkül).

Figyelembe véve a várható költségek nagyságát és a határidőket, a kiszállítás közlekedési költségeit ki kellett vonni a közbeszerzési törvény hatálya alól. Erre a kormány az előterjesztést elfogadva a **Nemzetbiztonsági Kabinet a XXVI0054/2003 sz. határozatában** a felmentést az előterjesztés szerint **megadta**.

Az amerikaiak által biztosított kiszállításhoz az előkészítő részleg kiszállítási tervét és a veszélyes anyagok listáját megküldtük **az amerikai Szállítási Parancsnokság és a lengyel Mozgáskoordinációs Központ részére**. Bonyolította a helyzetet, hogy az előkészítő részleg állományának többszöri módosítása miatt a szállítási terveket is folyamatosan át kellett dolgozni.

Kissé részletesebben szeretném kiemelni azt a **szervezői tevékenységet**, amit a veszélyes anyagok polgári repülőgéppel történő szállítása érdekében végeztünk, mert a szállításban különösen kedvezőtlen helyzetet okozott, hogy a BTR lőszeres és még néhány lőszer a polgári légi szállításból kizárt (tiltott) anyag és **csak** az átrepüléssel érintett országok egyedi engedélyével szállíthatók.

Ezért a jelentős mennyiségű veszélyes anyag légi szállítását különös részletességgel kellett megszervezni. A szükséges adatok beszerzése és az előírt okmányok elkészítése valamint az átrepülési engedélyek megkérése is sok munkát és együttműködés szervezést igényelt.

A veszélyes anyagszállítás előkészítéseként szükséges volt elvégezni:

- Össze kellett gyűjteni és írásban megadni az anyagok jellemző tulajdonságait angol nyelven, bevonva ebbe az anyagnemfelelős szervezeteket is;
- El kellett készíteni a veszélyes anyagszállítási kérelmeket angol nyelven az átrepüléssel érintett országok részére, külön az engedélyezett és külön a polgári légi fuvarozásból kizárt un. tiltott lőszerekre;
- Ki kellett tölteni a veszélyes anyagszállítás angol nyelvű szállítói nyilatkozatokat, (Shipper's Declaration for Dangerous Goods), amelyben a feladó arról nyilatkozik, hogy minden nemzetközileg előírt csomagolási, jelölési kezelési szabályt betartott a szállításokra vonatkozóan;
- El kellett készíteni az anyagok veszély esetén alkalmazandó kezelésére vonatkozó angol nyelvű írásbeli utasításokat;
- Meg kellett szervezni a lőszer, robbanóanyagok légi szállításához történő csomagoltatását;
- El kellett készíteni a veszélyes anyaggal rakott konténerekről az angol nyelvű rakományjegyzékeket (Cargo manifest).

Ebben a munkában együttműködést szerveztünk a HM BBBH Vám és Határforgalmi Igazgatósággal, rajtuk keresztül a Külügyminisztériummal, a Légügyi Hivatallal, az MH üzemanyag, a fegyverzettechnikai szolgálatával, a Hungária Veszélyes Áru Mérnöki Hivatallal, a VOLÁNPAC Rt-vel.

Bár sokáig igen erőteljes utalás volt arra, hogy az *amerikai hadsereg biztosít szállítóeszközöket* a kiszállításhoz, a nemzetközi szállítási alternatívák előkészítéseként több hazai és külföldi fuvarozóval és szállítmányozóval *vettük fel a kapcsolatot: (MALÉV, MÁV, K-SPED, OVIT, HUNGAROCAMION, MAHART, ANTONOV AIRLINES, UKRAINIAN CARGO AIRWAYS, SPECIMPEX KFT, DFDS TRANSPORT.* A felkérésekre egyik ajánlattevő volt az a dán szállítmányozó cég is, akivel 2003- májusában az MH KSZF a tengeri és légi szállítási kapacitásokra rendelkezésre állási szerződést kötött.

Az ajánlatok közül, előkészítő részleg kiszállítására az AN-124 repülőgép igénybevétele látszott legcélszerűbbnek és leggazdaságosabbnak. Ebből az előzetes számvetések szerint 5-6 db látszott szükségesnek.

Az ajánlatok alapján tervek készültek még **IL-76 típusú repülőgéppel** történő szállításra is. Azon kívül azonban, hogy az Iljusin gépekből jóval többre lett volna szükség, azzal a problémával is számolni kellett, hogy IL-76-os repülőgép igénybevétele esetén – az ajtónyílás mérete miatt - néhány eszköz (pl.: műhely gépkocsik, élelmezési hűtő gk.) felépítményét le kell szerelni, ami a kuvaiti (bagdadi) kirakásnál problémát okozhat, a visszaszereléshez megfelelő daru szükséges.

Ismerve a készenlétekre vonatkozó magyar vállalásokat és kötelezettségeket, az idő egyre sürgetőbbé vált. Mivel mindvégig remény volt az amerikai kiszállításra, konkrét lépéseket még július első hetében sem tehattünk a polgári szállítóeszközök megrendelésére, csak az ajánlatokat kértük be. Bizonytalanná tette még az előkészítő részleg kiszállításának időpontját az is, hogy a Magyar Köztársaság és Kuvait közötti SOFA egyezmény megkötése késett.

Ez magában hordozta azt a veszélyt, hogy ha ténylegesen szükségesé válik a polgári igénybevétel, az adott időpontban éppen nem fog rendelkezésre állni a szükséges szállítóeszköz, mivel az ajánlattevők ajánlataikat limitált határidőkre adták és addig az ideig konkrét megrendelések, kapacitás lekötések nem történtek.

Végül július 11-én megszületett a miniszteri döntés, hogy nem várunk tovább az amerikai kiszállításra, saját szervezésben hajtjuk végre az előkészítő részleg kitelepítését. (A főerőkről ekkor még nem döntöttek).

Ettől fogva rohamléptekkel kellett szervezni mindent, hiszen az első repülőgép felszállását július 17-re határozták meg. **A szervezésre összesen 1 hetünk maradt.** Ez alatt az egy hét alatt kellett minden megrendelést, engedélykérést elküldeni a szükséges helyekre, illetve minden adatot megadni és elkészíteni a légi szállításhoz a veszélyes anyagokkal kapcsolatban.

Az előzetesen bekért ajánlatok közül kiválasztottuk a legkedvezőbb ajánlatot, amelyet a korábban már említett **dán DFDS Transport** szállítmányozó cég adott. Az igények, lehetőségek, időpontok egyeztetését követően végül az orosz **VOLGA DNEPR AIRLINES** által üzemeltetett **5 db AN-124 típusú óriás repülőgéppel** került végrehajtásra a szállítás. Az első repülőgép július 18-án, az ötödik, július 24-én szállt fel és repült

Kuvaitba, 15 db technikai eszközt, 8 db utánfutót és 28 db 20' konténert (190 to. anyaggal) szállítva.

A Légi szállítás adatai: VOLGA DNEPR AIRLINES AN-124

időpont	repülőgép db	szállítmány tartalma
2003. 07. 18.	1	9 db kerekes technika 3 ufo.
2003. 07. 19.	1	6 db kerekes technika 5 ufo.
2003. 07. 20.	2	20 db 20' konténer 134,5 to. anyaggal
2003. 07. 24.	1	8 db 20' konténer 56 to. anyaggal,
Összesen:	5	15 db kerekes technika, 8 ufo, 28 db konténer

Korábban már említésre került a veszélyes anyagok légi szállításával járó jelentős szervezési munka. Az ötödik repülőgépre volt tervezve a lőszeres, robbanóanyagok szállítása. A légi szállításban tiltott veszélyes anyagok csak abban az esetben szállíthatóak, ha a repülőgépet üzemeltető cég országa szerinti légügyi hatóság azt egyedileg engedélyezi. Ebben az esetben ezt az engedélyt az orosz hatóságoknak kellett kiadni, ami a bürokrácia útvesztőiben legalább 7-10 nap alatt történik meg. A legnagyobb erőfeszítés ellenére sem sikerült az engedélyt rövidebb idő alatt beszerezni, pedig szóban végig volt információnk arról, hogy nem lesz akadálya a kiadásának. Ennek az engedélynek a beszerzése miatt reptült az 5. gép július 20-a helyett július 24-én.

Még a berakás napján is izgalmassá tette a helyzetet, hogy Taszáron a berakásnál 3 óra hosszát várt a gép személyzete az engedélyre. ***A szállított 8 db. konténerből a 2 veszélyes anyaggal rakottat a „load master”, (rakodó tiszt) addig be sem engedte rakni a gépbe, amíg telefonon értesítést nem kapott a szükséges engedély meglétéről.***

Ez előre vetíti azt a kérdést, hogy rendelkezni kell-e és milyen katonai légi szállítási kapacitással a Magyar Honvédségnek a veszélyes anyagok szállítására. Ennek a kapacitásnak mindenképpen többnek kell lennie, mint a jelenlegi AN-26- os.

Az előkészítő részleg kiszállítását követően a fő erők szállításának szervezése került előtérbe. ***2003. július 23-án*** született meg a döntés, hogy a főerők kiszállítását is saját szervezésben, vasúti-tengeri-légi szállítás kombinációjával kell végrehajtani.

A technikai eszközök vasúton a *szlovéniai Koper kikötőbe* kerülnek kiszállításra, onnan pedig tengeri hajóval, a Szezei-csatornán keresztül a *kuvaiti Ash-Shu'aybah kikötőbe* érkeznek. A személyi állomány repülőgéppel megy úgy, hogy a hajó érkezésének időpontjában már Kuvaitban legyenek.

A vezérkarfőnöki intézkedés értelmében a vasúti szerelvények berakását augusztus 5-én kellett megkezdeni. Így a szervezésre ismét nem egészen két hét állt rendelkezésünkre.

A tervezést nehezítette és néhány napig a konkrét lépéseket is hátráltatta, hogy a fő erők állománya ekkor még képlékeny volt, különösen a szállítójárművek mennyisége tekintetében, mert még nem erősítették meg az amerikai felajánlást, hogy a szállítózászlóalj az alkalmazás helyszínén az amerikaiaktól kap szállítójárműveket.

A szállítás megszervezése során a MÁV felé megtettük a szükséges lépéseket a vasúti szerelvények nemzetközi közlekedtetése érdekében. Felvettük a személyes kapcsolatot, a szlovén vasút illetékeseivel, a vonatok közlekedtetésével és a rögzítéssel kapcsolatos feltételek rendezése érdekében.

Személyesen megkerestük a koperi kikötő magyarországi képviselőjét, akivel a kikötői feladatokat készítettük elő.

A tengeri szállítmányozással foglalkozó külföldi szervektől tengeri hajókról kértünk ajánlatokat. A legkedvezőbb ajánlatot a dán DFDS szállítmányozó adta, melynek során lett kiválasztva a SEA TRADER nevű, máltai bejegyzésű orosz RO-RO hajó.

Ezzel kapcsolatban kiemelném, hogy milyen sokat segített egy tapasztalt és kiterjedt kapcsolatokkal rendelkező speditőr (szállítmányozó) bevonása a tengeri szállítás szervezésébe.

A kontingens szállítására alkalmas tengeri hajókról kapott ajánlatokat a táblázat mutatja.

Fsz.	Hajó neve	Felségjel	Ajánlott ár	
1.	STROFADE II.	MÁLTAI hajó	570 000 USD	131 088 000 Ft
2.	FAST CHAL- LENGER	Egyiptomi hajó	755 000 USD	173 634 000 Ft
3.	NEPTUNE AEGLI	Máltai hajó	970 000 EUR	256 904 000 Ft
4.	NEPTUNE DYNAMIS	Máltai hajó	970 000 EUR	256 904 000 Ft
5.	SEA TRADER	Máltai hajó	452 000 EUR	119 712 000 Ft

Látható, hogy az árak akár 100 M Ft-al is eltérhetnek egymástól. Ennek az eltérésnek az alapvető oka, hogy a hajók a berakás helyéhez viszonyítva más földrajzi pozícióban vannak. A speditőr feladata megkeresni azt a szükséges szabad kapacitással rendelkező hajót, amelyik földrajzilag a legkedvezőbb helyzetben van a berakás helyéhez és a kért időpontban rendelkezésre is tud állni.

Egy héttel a kiszállítás előtt került rögzítésre a kiutazó kontingens végleges anyagi-technikai felszerelése. Ezt követően elkészítettük a pontos megrendeléseket a vasúti szállításhoz a MÁV Rt.,- illetve a tengeri szállításhoz a DFDS Tor Line A/S Dán szállítványozó felé. Természetesen a veszélyes anyagszállítással kapcsolatos adminisztratív feladatokat a tengeri szállításhoz kapcsolódóan is el kellett végezni, hasonlóan a légi szállításhoz. Ennek megfelelően 2 vasúti szerelvényen 69 db technikai eszközt és 63 db kontenert szállítottunk **Koper** kikötőjébe.

A vezérkarfőnöki intézkedés rakodás előkészítő részleg kiutazását rendelte el Koper kikötőbe, amely az MH KSZF-ség, az MH KKK és az MH SZFP.-ság állományából alakult meg, 4 fővel. Az előkészítő részleg két nappal az első szállítmány Koperbe érkezését megelőzően kezdte meg tevékenységét a kikötőben.

A koperi előkészítő munka során végzett tevékenységek:

- Személyesen találkoztunk a Szlovén vasút katonai szállításokért felelős személlyel, a vasúti szállítás előkészítése érdekében;
- Tárgyaltunk és adategyeztetést végeztünk a kiválasztott TRANSMAR kikötői ügynökséggel, a hajóba történő berakás előkészítésére;
- Tárgyaltunk és adategyeztetést végeztünk a koperi kikötő illetékeseivel, a kikötői szolgáltatások biztosítása érdekében;
- Szemrevételezést végeztünk a koperi teherpályaudvaron a vasúti szerelvények fogadása érdekében, illetve a kikötőben az átrakás megszervezése érdekében.

2003. 08. 06-án 05,00- órakor, a SEA TRADER RO-RO hajó beállt a koperi kikötő RO-RO terminálba és várta a berakodást.

A hajó főbb adatai:

A SEA TRADER máltai bejegyzésű, 8454 bruttóregiszter tonnás orosz hajó; hossza: 116,55 m.; szélessége: 19,2 m.; rakodási kapacitás: 4780 to.; rakodási kapacitás járművekből: 1000 LM (lane meter), amely 3 fedélzeten van elosztva. Az alsó és felső fedélzetre rakodást egy 19 m hosszú, 3,5 m széles 55 to. teherbírású lift biztosítja.

Az első vasúti szerelvény 2003. 08. 06-án 07, 15 perckor érkezett Koper teherpályaudvarra. A kikötői rakodóhoz 09, 15 perckor állították be.

A második szerelvény 2003. 08. 06-án 13,30 perckor érkezett Koper teherpályaudvarra. A kikötői rakodóhoz 17,30 perckor lett beállítva.

A koperi rakodóvágány homlokrakodóval van ellátva. Ezért a közel 600 m-es szerelvényeket egy tagban tolták be a kirakáshoz. A vasúti rakodó és a hajó között mintegy 400 m távolságot kellett megtenni a járművekkel és a konténerekkel.

A hajó személyzettől megkaptuk a hajó berakási tervét, amely a járművek és a konténerek elhelyezkedését mutatta a fedélzeten.

A rakodások személyi biztosításaként 12 fő szerződéses katonát vitünk ki a vasúti szerelvényen, akiknek a feladata a technikai eszközök vasúti kocsiról a hajóba történő berakása volt. Az első néhány jármű ki-

be rakása után vált nyilvánvalóvá, hogy a rendelkezésre álló 12 fő ekkora mennyiségű technika kirakására az adott feltételek és távolságok mellett kevés ahhoz, hogy a tervezett idő alatt végre lehessen hajtani az átrakodást. A tervezés során takarékosági okoktól vezérelve lett ez a létszám megállapítva. Az átrakodás meggyorsítása érdekében az előkészítő részből és az **MH B.Sz.J. Log. ezredtől** kint lévő tisztek is besegítettünk a ki-berakás végrehajtásába.

A szükséges létszámnak legalább 20 főnek kellett volna lenni, amiből 10 fő a járművek vasúti kocsiról történő lehozatalát, 10 fő pedig a hajóra át- és bevitelt végzi. Ezen kívül egy mikrobuszt is kell biztosítani, ami a hajó és a vasúti rakodó közötti mozgást teszi gördülékennyé.

A járművek vasúti kirakását, a hajóba történő bevitelét és a kijelölt helyre beállítását a „*load master*” irányítása mellett a saját állományunk végezte. A konténerek vasútról történő kirakását berakását a kikötőtől rendeltük meg, mert így nem kellett kivinni rakodó berendezéseket.

A járművek és a technikai eszközök hajóban történő rögzítését a hajó személyzete végezte.

A hajó berakását követően a szükséges adminisztráció után a hajó 2003. 08. 07-én 02,25 perckor elindult és megkezdte a mintegy 5000 tengeri mérföldes (9200 Km) 16 napig tartó útját, a Szuezi –csatornán át Kuvaitba.

A főerők személyi állományának kiszállítása repülőgéppel volt tervezve olyan számvetéssel, hogy a technikai eszközöket és anyagokat szállító hajó Kuvaitba érkezését megelőzően az állomány is Kuvaitban legyen. Volt tehát kb. másfél hetünk a szállítás megszervezésére. A korábban már a bekért ajánlatok alapján előkészítettük a chartergépek bérletét a MALÉV-tól.

Ezt követően kaptunk értesítést az **amerikai Központi Parancsnokságtól (CENTCOM)**, amelyben arra kérték a magyar illetékeseket, hogy szüntessék meg a kiszállítás érdekében végzett tevékenységet a polgári szállítók felé, mert a személyi állomány kiszállításához és a még kiszállítandó eszközökhöz és anyagokhoz az amerikaiak biztosítanak repülőgépet.

Végül is több bizonytalan információt követően megkaptuk a kiszállítások időpontjait.

A kiszállítások tervezett időpontjai:

2003. 08. 16. 1 személyszállító repülőgép 176 fő és *Isaszegi János ddtbk.*

2003. 08. 21. 1 személyszállító repülőgép 48 fő és **2 fő MTV tudósító**

2003. 08. 29. 1 teherszállító repülőgép 4 fő, 3 db 20' konténer, 4 ke-
rekes gjmű.

A 08. 16-ra beígért repülőgép azonban csak 17-én érkezett. A gép 20 óras késéséről csak akkor érkezett értesítés amikor az állomány már több órája a repülőtéren várta a szállítást, *Isaszegi tábornok Úrral* együtt.

Itt felmerül az a kérdés, hogy még a legjobb szövetséges esetében is kiszolgáltattak lehetünk, mert nincs lehetőségünk a beavatkozásra, meg kell várnunk a másik fél probléma megoldását.

Költségek:

<i>szállítás jogcíme</i>	<i>összeg (nettó) Ft</i>	<i>ÁFA Ft</i>	<i>Összesen Ft</i>
Vasúti szállítás (számvetett érték)	24 043 452	0	24 043 452
5 db AN-124 repülő	203 261 000	0	203 261 000
TRANSMAR berakási díj	588 026	0	588 026
Luka Koper kikötői szolgáltatási díj	4 201 909	0	4 201 909
Hajó bérleti díj	119 454 560	0	119 454 560
Összesen nemzetközi szállítás:	351 548 947	0	351 548 947
Belföldi szállítási díj	3 813 140	9 53 285	4 766 425
Szállítási díj mindössze- sen:	355 362 087	9 53 285	356 315 372

2. A kiszállítás tapasztalatai, következtetések, javaslatok

Az eddig elmondottakban már kitértem néhány tapasztalatra, amelyek fontosak a nemzetközi szállítások megszervezésénél. (pl. a konténer CSC jelölése, veszélyes anyagszállításokkal kapcsolatos tevékenységek, a tervezési idők rövidege, rakodóerők létszáma, a más által szervezett szállítás esetén a kiszolgáltatottság).

A továbbiakban előadásom második részére térek át, melyben azokat az eseményeket, dolgokat, problémákat kívánom bemutatni, ame-

lyek nagy jelentőséggel befolyásolták a szállítások megszervezését és végrehajtását.

Néhány adminisztratív probléma talán azért csak most az iraki kiszállítás során jelentkezett hatványozottan, mert a *szállítási módok teljes vertikuma alkalmazásra került*, minden közlekedési ágazatban nagytömegű anyag lett mozgatva és így minden szabállyal egyszerre találkoztunk. A vonatkozó szabályok, követelmények természetesen eddig is léteztek, amelyek azonban közlekedési áganként eltérőek, sajátosak és ha valamely feltétel nem volt meg, lehetőség volt a végrehajtható ágazatra áttérni a végrehajtást. Ebben az esetben azonban erre nem volt mód, hiszen a szállítási módok rendszert képeztek, követték egymást, kapcsolódtak egymáshoz.

1. Lőszeres és robbanóanyagok csomagolása

Az előadás első részében külön kiemeltem a veszélyes anyagszállítás megszervezésének fontosságát.

Ezen a területen az egyik problémaként jelentkezett, hogy a lőszeres, robbanóanyagok eredeti csomagolása nincs bevizsgálva és minősítve a **IATA, Chicagói egyezmény 18. melléklet** szerinti utasításának megfelelően, ami a veszélyes anyagok biztonságos légi szállítására tartalmaz technikai előírásokat a polgári légi szállításokhoz. Emiatt a lőszereseket *külső céggel (VOLÁNPACK)* át kellett csomagoltatni, ami 526.e Ft + ÁFA (657 500 Ft) költséggel, többletmunkával és a málházás időbeli elhúzóásával járt.

Ha az MH-ban alkalmazott lőszeres csomagoló eszközök rendelkeznének a szükséges bevizsgálással, akkor a lőszer kezelő honvédségi szervezetnek joga lenne a csomagolások megfelelő jelzéssel történő ellátásra, ezzel azok légi szállítása átcsomagolás nélkül lehetségessé válna.

Jelenleg a csomagoló anyagok minősítését a Győri Széchenyi István Egyetem Csomagolásvizsgáló Laboratóriuma végzi, melynek vezetője Dr. Pánczél Zoltán.

Ez a probléma eddig azért nem jelentkezett ilyen formában, mert a nemzetközi gyakorlatokra a lőszeres vasúton, vagy közúton lettek szállítva, a külföldi missziók részére légi úton kiküldött lőszeresek a kis mennyiség miatt mindig át lettek csomagolva ezen előírásoknak megfelelően. *Most azonban nagymennyiségű lőszer szállítása történt légi úton polgári eszközzel.*

2. Lőszeres és robbanóanyagok „Biztonsági Adatlapja”

Többnapos szervezői munkát és utánjárást igényelt a szállításszervezőktől, hogy a polgári szállításokhoz szükséges angol nyelvű **Biztonsági Adatlap** nem állt rendelkezésre. Ezért a **Hungária Veszélyes Áru Mérnöki Hivatallal** együttműködve külön munkaként kellett azokat elkészíttetni. Itt megint csak arra kell vissza utalnom, hogy mennyire kevés idő állt rendelkezésre a szervezésre és ha ezekkel a Biztonsági Adatlapokkal már rendelkezünk volna, egyel kevesebb teherrel kellett volna megbirkózni, az amúgy is leterhelt állományok.

Következtetés: A Biztonsági Adatlapot csak egyszer kell elkészíteni és ezt akkor célszerű, megtenni, amikor elegendő idő áll rendelkezésre. Ezért először legalább azokról a lőszerokról és robbanóanyagokról, amelyeket leggyakrabban és nagyobb mennyiségben használnak a csapatok és külföldön szolgáló missziók. Előre el kell készíttetni az adatlapokat, hogy azok egy esetleges szállítás esetén rendelkezésre álljanak. De később folyamatosan az összes típusról rendelkezni kell ilyennel. (A most kiszállított lőszerokról már meg van). Ez a munka a közlekedési szolgálat és a fegyverzeti szolgálat együttműködését igényli.

3. Konténerek méretei, szerkezeti kialakításuk

A következőkben egy olyan problémát szeretnék felvetni, amelynek megoldását egyik legfontosabb dolognak tarjuk a közlekedési szolgálatnál és amihez mindenképpen előjárói, felső vezetési segítség szükséges.

Ez a nagy volumenű szállítási feladat, ahol minden közlekedési ágazat igénybe lett véve és az egyes ágazatból a másokra való rászállítás is történt, hozott egy nagy tanulságot. A Magyar Honvédség jelenlegi technikaeszköztára szállítási szempontból nagyon heterogén. Ez különösen a konténerekre igaz. Vannak úgynevezett szállító konténerek, amelyek arra szolgálnak, hogy különböző anyagok bemálházásával szállítási egységet képezzenek, ami az anyagmozgatás megkönnyítésére szolgál.

Vannak olyan konténerek, amelyekbe valamilyen berendezést, gépet, stb.-t építenek, ennek célja többnyire a mobilitás biztosítása.

A szállításra rendszeresített konténerek szigorú szabvány szerint készülnek, ami lehetővé teszi, hogy a hozzá kifejlesztett rakodó, szállítóberendezéssel a világ bármely részén, külön segédberendezés, eszköz biztosítása nélkül kezelhetőek legyenek. Azonos méretek, egymáshoz illesz-

kedő hornyok, csapok, a többféle kezelés érdekében villazsebes kialakítás.

A kikötők, konténer terminálok is erre vannak berendezkedve. A teherszállító repülőgépek emelő berendezései is a szabvány konténerekhez igazodnak. A probléma akkor keletkezik, ha egy konténer méretei (vagy egyéb szerkezeti elemei) nem az elterjedt szabvány szerintiek.

Mi szembe talákoztunk ezzel a problémával az AN-124 repülőgép berakásánál, de ugyan úgy a koperi kikötőben a vasúti kirakásnál és a hajóba berakásnál, valamint ***Ash Shu 'aybah kikötőben*** a hajó kirakásánál is. Elmondhatom, hogy ez mindkét helyen megkeserítette az életünket.

A főerőkkel kiszállított 63 db konténerből 52 db ISO szabvány szerinti szállító konténer volt, és 11 db egyedi méretű, vagy nem szabvány szerinti szerkezeti kialakítású volt.

A koperi kikötőben az 52 db konténer vasútról hajóba történő berakását a kikötői személyzet rutinosan, 1 óra 45 perc alatt elvégezte. A 11 db nem szabvány konténer berakásához 4 óra volt szükséges, annak ellenére, hogy mi az előkészítés során felhívtuk a figyelmet ezeknek a konténereknek az eltérő méreteire és fényképekkel is illusztráltuk azt. Egyszerűen a szabvány konténerekhez szokott személyzet nem találta a megfelelő technológiát a szabvány berendezésekkel nem kezelhető konténerek emeléséhez, és mozgatásához.

Problémás konténerek:

- Híradó konténerek 2 db: vékony fogó sarok lemez, olyan fixen szerelt napvédő elem a tetőn, amely miatt a szabvány fogó egység nem tudott illeszkedni, villazsebbel nem rendelkezik.
- KIRSCH aggregátor konténerek 4 db: a fogófül vékony és nem mérethelyes, a fogó berendezés kifordult emeléskor, villazsebbel nem rendelkezik.
- Fürdető konténerek 2 db: szélesebb és hosszabb a szabványnál, sem rakodó berendezéshez, sem a szállítóeszközhöz nem illeszkedett, vékony lemezből készült az akasztó fül, villazsebbel nem rendelkezik. A szlovéniai vasúti szállítása csak süllyesztett TWA kocsin volt megoldható a mérete miatt.

- Kazán konténer 1 db: régi fajta 5 tonnás konténer méret, már nem használják a nemzetközi fuvarozásban, villazsebbel nem rendelkezik.
- KF-2 egészségügyi konténer 2 db: Alapvetően jármű alvázra tervezett, az alváz nélküli szállítása körülményes, mivel a felépítmény gyenge, villazsebbel nem ellátott. A horgos emelős szállítási rendszer alkalmazásával mobil platóra téve az alváz nélküli szállítása is megoldható lesz.

Következtetés: a szabványosítás követelménye

Akár megfelelő felsőszintű szabályozás kiadásával el kell érni, hogy a beszerzéseket végző szakszolgálatok, szigorúan a szabványméretekkel szerezzenek be eszközöket, hogyha azok mobilitását akarják biztosítani és azért helyezik konténerbe. A szabványhoz kell ragaszkodni, mind a térfogat, mind a szerkezeti elemek kialakítása tekintetében. (pl. a fogó sarkok megfelelő lemez vastagsága, villazsebes kialakítás).

4. Rögzítési pontok megjelölése a járműveken

Mind a légi, mind a vízi szállításban fontos követelmény a rakomány elmozdulás elleni védelme. Ennek érdekében szabályok írják elő, hogy a járműveken jelöléssel kell ellátni azokat a helyeket, ahová a rögzítő láncokat, hevedereket kötni lehet és amelyek az esetleges nagyobb terhelés esetén is fixen tartják a rakományt. Ez a jel néhány láncszemből áll.

Ezeknek a jelöléseknek a felfestése a CURRUS Rt.-től lett megrendelve. Vagy a festősablon hiánya, vagy a gyorsabb megoldás miatt a jeleket nem festették, hanem öntapadó matricával tették fel. A vasúti szállítás során a matrica levált a járműfestéséről.

Javasoljuk a jövőben ezeket a jelzéseket sablon segítségével festéssel feltenni a járművekre.

5. Vasúti szállítások területén jelentkező problémák

A vasúti szállítások berakása és közlekedtetése során tapasztaltunk néhány olyan eseményt, amelyet mindenképpen ki kell emelnem, mert a nemzetközi szállításoknál komoly gondot okoznak. Ezek a problémák olyan jellegűek, aminek a rendezése csak MÁV Rt-vel együttműködve lehetséges.

5.1. A TWA (alacsony padlójú) vasúti kocsikon történő rögzítés

A TWA kocsik használatával azon kívül, hogy kiküszöböljük a túlméretet és annak plusz költségét, a rakomány rögzítése is könnyebb és olcsóbb ezeken a kocsikon, hiszen beépített rögzítő elemekkel (ékekkel) rendelkeznek. Ennek használata rendkívül egyszerű.

Röviden bemutatom a használatát. A jármű feljár a vasúti kocsira és megáll azon a ponton, ahol a szállítás során kell, hogy elhelyezkedjen. Ezt követően az addig süllyesztett pozícióban lévő beépített rögzítő ékeket egyszerűen a kerekek elé és mögé kell húzni és a rajta lévő csapokat megfelelő szögben a rögzítő furatokba kell helyezni. Ez biztosítja a rögzítést és annak egyszerű oldását is.

Kiskorpad vasútállomáson a TWA vasúti kocsikon a rögzítést a kocsivizsgáló úgy követelte meg, mintha UMK – val történt volna a rögzítés, vagyis a beépített ékekre a járművek első kerekével fel kellett állni és a hátsó kerék mögé szorosan illesztették a hátsó éket. Emiatt egyik járműnek a kereke defektet kapott, mivel az ék éle kiharította a gumit. Ezen kívül rendkívül megnehezítették a beszorított ékek a rögzítés oldását a koperi kirakásnál.

A közlekedési szolgáltatnál évek óta arra törekszünk, hogy egyszerűsítsük a rakminta (túlméretes) küldemények közlekedését, **ezért egyre nagyobb számban használjuk az alacsonypadlójú TWA kocsikat a nemzetközi szállításainknál.** Ennek ellenére még mindig jelentős a száma a kocsivizsgálóknak, akik nem ismerik ezt a vasúti kocsit és annak használatát.

Megoldás lehet erre, hogy a kocsivizsgálók időszakos kiképzési tematikájába be kell tenni az ilyen kocsik használatának oktatását, úgy ahogy az MH közlekedési szolgálat is teszi ezt a szakmai kiképzéseken.

5.2. A vonattal kapcsolatos adminisztráció elmulasztása

A Kiskorpad vasútállomáson a biztosított rakodási idő alatt berakott a szállítmány, a vonatot összezárták, a továbbítási engedélyt megkapta, kész volt az indulásra. **Ekkor derült ki, hogy a MÁV részéről a vonat továbbításhoz szükséges adminisztrációt nem végezték el, a vonat nem lett „felírva” vagyis nem készült el a vonat igazolvány, a vonatterhelés.** Ennek következtében nem kerültek be az adatok a SZIR (Számítógépes Irányítási Rendszer)-be, ami egyik feltétele a vonatok közlekedésének.

A szükséges feladatokat végül az egyedül lévő forgalmi szolgáltató végezte el, abban az ütemben, amit a vasúti forgalmi helyzet lehetővé tett számára.

Ennek következményeként a vonat a menetrendjéhez képest 2 óras késéssel tudott elindulni. *Egy ekkora késés azon kívül, hogy a mozdony és személyzet vezénylését is felboríthatja, a vonat közlekedését is kedvezőtlenül befolyásolja, hiszen időben-térben olyan forgalmi helyzetbe kerül, amelybe nem volt tervezve.* Nemzetközi szállítás esetén további problémát okoz, hogy a csatlakozó külföldi vasúton is ugyanez a helyzet áll elő.

Ennél a szállításnál még az is bonyolította a helyzetet, hogy a szállítmánynak hajóberakáshoz kellett csatlakoznia, ahol limitálva van a hajó díjmentes berakási ideje, és egy jelentősebb késés miatt esetleg hajóálláspénzt kell fizetni, ami igen jelentős összeg, kb. 2 millió Ft/nap. (7900 EUR). A vonat egyébként végig megtartotta a kétórás késést.

Kihasnálva azt, hogy ezen a konferencián *jelen vannak a MÁV képviselői is*, kérem, hogy ezen problémák kiküszöbölésére a szükséges intézkedéseket tegyék meg.

Ennyiben kívántam bemutatni azt a tevékenységet, amelyet a közlekedési szolgálat végzett ebben a nagyszabású feladatban. Remélem a felvetett problémákat közös együttműködésben, meg tudjuk oldani és a kontingens visszaszállítása már csak rutinmunka lesz minden közreműködőnek.

Köszönöm a figyelmet.

AZ MH SZÁLLÍTÓ - ZÁSZLÓALJ FOGADÁSÁNAK HADMŰVELETI TERÜLETRE TÖRTÉNŐ TOVÁBBJUTTATÁSÁNAK ÉS INTEGRÁLÁSÁNAK ÁL- TALÁNOS KÖRÜLMÉNYEI

Baráth István ¹

*Nem állítok valótlant, ha azt mondom, hogy az iszlám fundamenta-
lista szervezetek által végrehajtott merényletek egyre nagyobb mérték-
ben terjednek el szerte a világon. Ezt a tényt támasztják alá a média hí-
rei is nap, mint nap. Az Irakban állomásozó koalíciós erők elleni ter-
rorcselekmények egyre jobban fokozódnak, ezek megelőzésére és meg-
állítására mind nagyobb és nagyobb erőfeszítést tesz valamennyi, a
koalícióban részt vevő ország. Írásomban elsősorban nem a szállítózás-
zóalj logisztikai és más szakmai kérdéseivel szeretnék foglalkozni, ha-
nem szeretnék rámutatni azon általános körülményekre, amely a Kö-
zép-Kelet titokzatos országának vallási, etnikai földrajzi és klimatikus
viszonyait meghatározzák.*

Vallási szempontból Irak iszlám ország – a lakosság 97%-a muszlin
– ezért célszerű magáról az iszlámról, mint vallásról, pár szót ejteni. Az
iszlámvallás a másik két nagy monoteista vallást (kereszténység és zsidó)
követően a VII. században, azok tanait felhasználva alakult ki. *Mindhá-
rom vallásnak vannak prófétái, ami keresztényeknél Jézus Krisztus, a
zsidóknál Mózes, az iszlámban Mohamed.* Mohamed az iszlám szent
könyvében, a **Koránban** (az Isten szava, amelyet *Gábrriel arkangyal*
közvetített Mohameden át) fogalmazta meg az *iszlámvallás alappilléreit*:

1. **A HIT**, amely szerint Allah az egy igaz Isten és Mohamed az ő prófétája.
2. **AZ IMA** (*szalát*), naponta ötször (hajnal, dél, délután, napnyugta, és este) Mekka, a Kába-kő felé. (Ez nem minden esetben esik keleti irányba.)
3. **AZ ÍNSÉGADÓ** (*zakat*), amely a korabeli szociális juttatások egyik formája volt.

¹ Baráth István alezredes, MH Szárazföldi Parancsnokság, kiemelt közlekedési főtiszt, Logisztikai főnök-helyettes.

4. BÖJT, amely Ramadán hónapjában 30 napos önmegtartóztatást jelent.

5. ZARÁNDOKLAT, mely szerint minden igazhitű muszlinnak életében egyszer Mekkába kell zarándokolnia.

6. DZSIHÁD, amely arabul harcot és küzdelmet jelent. A dzsihádot sok helyen az iszlám szent háborújának nevezik, amely a helytelen fordításból és szóhasználatból adódik. A dzsihád egyéni és kollektív harcot, küzdelmet, erőfeszítést jelent az ember előrehaladásáért és a társadalmi igazságosságért. Egyes iszlám vezetők ezt az alappillért használják fel, a tudatlan, gyakran írástudatlan tömegek fanatizálására. A megfélemlített és félvezetett tömegek „*időzített bombává és öngyilkos merénylőkké*” válhatnak.

Az iszlámon belül, akárcsak a keresztényeknél több irányzat is kialakult. Ezek közül is a két legjelentősebb a **siíta** és a **szunnita**. A **fitna** (a közösség szakadása) 670-es 680-as évekre tehető. A fiú utóddal nem rendelkező Mohamed próféta halála után, a már kellően erős iszlám társadalom nem tudott a további vezető személyéről dönteni. A közösség *két részre szakadt*, az egyik oldal a **Próféta fiaként nevelt unokaöccsét** akarta vezetőnek, Ali és egyik fiának Husszain hívei, a **siíták**, az Ali pártja (**Shi'at Ali**). A másik tábor egy kalifa-(vallási vezető) választó tanács által választott vezért szeretett volna. Ők a **szunniták** a „szokások” (**sunna**) követői.

A muszlinok nagy többsége szunnita. A két irányzat között jelentős vallási eltérés nincs. Irakban az a sajátos helyzet alakult ki, hogy a többségben lévő siíták (60%-a a lakosságnak), a kisebbségben, de hatalmon lévő szunniták (37%) elnyomása alatt éltek **Szaddam Husszein** egyeduralma idején. A magyar **szállítózáslóalj** Irak délközép részén, döntő részben siíták által lakott területen teljesítenek szolgálatot. Irak lakossága sem tekinthető homogénnek. A 23,3 milliós népesség döntő többsége arab (a lakosság 75%-a), akiket megoszt a síta - szunnita ellentét. Jelentős számban (20%) élnek **kurdok** az ország északi és északkeleti, elsősorban hegyvidéki területein. Legfontosabb városaik **Kirkuk** és **Moszul**. Az iraki lakosság maradék részét (5%) törökök, kaldeusok és asszírok képezik.

Feladatomból volt, hogy a magyar kontingens előkészítő részlegének és fő erőinek kijelölt táborhelyet szemrevételezzem. Al-Hillahban, és a hazai felkészítéshez a lehető legtöbb információt tudjam nyújtani. Azért hogy ezt a feladatot sikerrel hajtsam végre, olyan katonai szervezetbe kel-

lett beintegrálódnom, amely számomra is a legtöbb lehetőséget nyújtotta az említett, feladatot sikeres végrehajtásához. Ez a szervezet a **Kuvaitban állomásozó koalíciós erők szárazföldi parancsnoksága volt (CFLCC)**. A CFLCC a harmadik amerikai hadsereg bázisán alakult és feladata a koalíciós erők fogadásának, váltásának, átcsoportosításának és beintegrálásának a tervezése, szervezése valamint a végrehajtás irányítása, annak mindenoldalú biztosítása. Ezt a tevékenységet a résztvevő nemzetektől delegált összekötőtisztekkel tudták eredményesen végrehajtani.

A CFLCC közvetlenül az **Amerikai Központi Parancsnokságnak (CENTCOM)** van alárendelve, a többi hasonló nagyságú és méretű komponenssel (összhaderőnemi alkalmi harci kötelék CJTF-7; CJTF-180 stb.) együtt.

A CJTF-7 parancsnokság Bagdadban működik, felelősségi körzete a teljes iraki hadműveleti terület, míg a **CJTF-180** az afganisztáni hadműveleti területre korlátozódik. A **CFLCC** felelősségi körzete a fentiekből adódóan jóval kiterjedtebb, mivel a teljes közel-keleti hadműveleti területen zajló műveletek mindenoldalú biztosítását hajtja végre. Csak az MH Szállító-zászlóalj kitelepülésének időszakában körülbelül 300 ezer katona váltásáról kellett gondoskodni a **CFLCC**-nek. A CFLCC szervezeti struktúrája megfelel egy normál hadműveleti-stratégiai parancsnokság felépítésének. *Ennek megfelelően rendelkezik valamennyi funkcionális szervezeti egységgel (pl. C 3 hadművelet, C 4 logisztika, C 7 kiképzés, C 9 civil katonai ügyek stb.).*

Az alárendeltségében lévő egységek biztosították a koalíciós erők átjuttatását a tengeri és légi kirakó állomásokról az Irakban lévő rendeltetési helyre. A fenti számadatokat, valamint a körülbelül **500-1000 km-es** távolságot és az augusztusban jellemző extrém időjárási viszonyokat figyelembe véve, valamennyi résztvevő számára nagy erőfeszítést jelentett ez a feladat. Ehhez párosult a rendelkezésre álló rendkívül szűknek számító 2-3 hét. Az átcsoportosítási feladatot kombinált szervezést igényelt, hiszen közúton, légi úton és vasúton egyaránt végrehajtásra került.

A magyar kontingens a honi területről történő többlépcsős átcsoportosítása után az akklimatizálódás időszakában is folytatta a felkészülést Kuvaitban. A Magyarországi kiképzéstől több esetben el kellett térni, mert a hazai normák és kiképzés szabályzatok alapvetően közép-európai hadszíntérré készültek. *A Kuvaitban végrehajtott kiképzési feladatok fő iránya a menetoszlopok összeállítására, valamint azok harcbiztosítására összpontosultak.*

A tevékenység sikeres végrehajtására ***nagy segítséget kaptunk, a CFLCC kiképzési főnökségétől***, akik az eddig végrehajtott rajtaütéses támadások, valamint a házilag készített robbanószerkezetekkel végrehajtott terroristacselekmények tapasztalatait osztották meg velünk. A szállítózászlóalj erőinek Kuvaitból Irakba történő átcsoportosítását egy kb. 800 km-es nagytávolságú közúti menettel kellett végrehajtani, amelyből kb. 130 km a nyílt sivatagon keresztül vezetett. ***A távolságot két nap alatt tudták a kijelölt erők megtenni.***

Ez volt az első éles feladat, amellyel a magyar katonáknak szembe-sülni kellett, hiszen a kuvaiti-iraki határon történő áthaladás után, valamennyi katonának csőre töltött fegyverrel, repeszálló mellényben, rohamsisakban és nagy pszichikai nyomással kellett ezt a szokatlan és nehéz feladatot megkezdeni. Ezt még fokozta a több, mint 60%-os páratartalom és a nappali 57-58 Celsius fokos hőmérséklet. A menet sikeres végrehajtása után a katonáknak el kellett foglalniuk a táborat ***Al-Hillahban (Irak)***. Hozzá kell tenni, hogy valamennyi katona rendkívül fegyelmezetten, a legjobb tudása szerint hajtotta végre az átcsoportosítást. A megterhelő utat követően a katonák előtt állt még tábor berendezése, és a személyi állomány élet- és munkafeltételeinek megteremtése is.

A magyar kontingens ezzel egy olyan feladatot hajtott végre, amely számára teljesen szokatlan, ismeretlen, ebből kifolyólag rendkívül nehéz volt, bebizonyítva ezáltal azt, hogy a Magyar Honvédség sikeresen képes bármilyen feladatot vállalni, és azt teljesíteni, akár egy ilyen nemzetközi kötelékben is.

Köszönöm a figyelmet!

FOLYÓIRAT SZEMLE

„ULAN” AZ OSZTRÁK SZÖVETSÉGI HADSEREG ÚJ LÖVÉSZ - PÁNCÉLOSA

Lits Gábor¹

A Bundesheer harci-technikai felszerelésének korszerűsítése már régen esedékes és szükségessége szakmai körökben vitathatatlan. A probléma eddig is a nem elegendő pénzügyi fedezet biztosításából adódott. Csupán a legnyomasztóbb hiányok biztosítására volt lehetőség. Miután az utóbbi években, évtizedekben, a harcokcsiknál, lövész páncélosoknál csak vásárlások vagy pótlólagos felszerelések történtek, most végre lecserélték az előregedett „Sauer” lövész páncélost.

A fejlesztés

Jóllehet az osztrák katonai szaksajtó már többször hírt adott a témára vonatkozó különböző fejlesztésekről, azok szakaszairól, az alábbiakban az Osztrák Szövetségi Haderő legújabb lövész-páncélosának teljes fejlesztési folyamatáról szeretne a cikk magyar szerzője egy rövid, de át fogó képet adni: **nevezetesen az „Ulan” megszületéséről.** Egyrészt azért mert Ausztria közvetlen szomszédunk és remélhetően katonatársunk, is másrészt mert ez az egész kökeményen logisztikai téma is. Az osztrák Steyr - Daimler Puch RT már 1982 óta foglalkozik egy új lövész-páncélos fejlesztésével. Felvették a kapcsolatot Görögország, Norvégia és Svájc fegyveres erőivel is, hogy egy ilyen fajta jármű követelményrendszerét kidolgozzák. A végső lökést 1985-ben a Bundesheer által egy harcászati lövész-páncélos (KSPz 90) számára meghatározott katonai követelmény rendszerek adták.

Két dolog azonban hamarosan világossá vált. Osztrák megrendelés belátható időn belül nem várható és a fejlesztési költségek meghaladják a cég anyagi lehetőségeit. A következmény a spanyol Empresa National Santa Barbara céggel kötött együttműködési szerződés aláírása volt,

¹ Dr. Lits Gábor nyá. alezredes.

melynek értelmében a további fejlesztés ASCOD² bejegyzéssel már közösen történik.

Ezt követte az első prototípus megépítése: a páncéltest spanyol volt a toronyt Ausztriában építették a Pandur - nál alkalmazott torony tovább fejlesztett változataként. Az első példányt 1991-be Sevilla-ban mutatták be.

Az egyes építőcsoportokra vonatkozó technikai adatok táblázatban található. A táblázat azt is mutatja, hogyan változtak az egyes technikai, műszaki jellemzők az egyes államok előírásainak, kívánságának megfelelően. A következmény, mint általában valamennyi páncélos fejlesztésénél, az eredeti 18, 8 t 25, 2, illetve 29 tonnára változott.

Érdekes volt az „**Ulan**” további létrejötte mindenekelőtt az első prototípus Norvégiában történt kipróbálása 1993/94-ben. Norvégia, nem utolsósorban politikai kapcsolatai alapján, végül is egy svéd változat mellett döntött. Ennek eredménye befolyásolta az osztrák-spanyol fejlesztést. Norvégiától kapott eredmények alapján épült meg az ASCOD néven ismertté vált változat.

Az ASCOD osztrák - spanyol közös fejlesztés aztán a végső szakaszban a nemzeti sajátosságoknak és igényeknek megfelelően kettévált, a spanyoloknál alig változtatott **Pizarro**, az osztrákoknál jelentősen továbbfejlesztett **Ulan** fantázia néven készültek el a végtermékek és kezdődött meg a sorozatgyártás.

A következő évben, Ausztriában és Spanyolországban történt kipróbálás után Spanyolország 1994-ben újabb 4 db-os 0 szériát rendelt további kipróbálás céljára. Ennek eredményei és módosításai után 1996-ban Spanyolország 144 járműre adott megrendelést **Pizzaro** típusnév jelöléssel. A jelenlegi program 463 db járművet tartalmaz 2010-ig történő szállítási határidővel. A spanyol fegyveres erők szükséglete összesen 900 db, természetesen különböző változatokban.

Ausztriában ez a folyamat a pénzügyi eszközök hiánya miatt 1999 májusáig tartott, ezt 112 db-ra kötött szerződés követte a most már „**Ulan**”- nak jelölt járműre. Az első 4 db-ot 2001. áprilisban adták át a Bundesheer- nek típuspróbára. 2002. májusban 28 db-ot, 2003-ban 36 db-

² ASCOD= Ausztrian Spanish Cooperatív Development= osztrák- spanyol fejlesztési együttműködés.

ot adtak, illetve adnak át. A fennmaradó mennyiség 2004-ben kerül átadásra.

Eltérően az első prototípustól az **Ulan-t**, különböző egybeépített elemektől eltekintve, most már teljes egészében Ausztriában gyártják. A páncélzat egyes síkjainak (elemeinek) kialakítása CNC³ - lézervágó géppel történik.

A készre szabott páncéltestet aztán Liezen-ben egy fűrőüzemben mechanikusan kidolgozzák. A végszerelés Bécsben történik, ahol a legkorszerűbb - a korábbi szalagtechnika helyett az egyes szerelési - technikát alkalmazzák.

A kicsit talán hosszúra nyúlt, de talán nem érdektelen bevezetés után lássuk tehát a medvét, azaz az „*Ulan*”.

Műszaki leírása

Páncéltest

Már a korábban leírt típusok (KSPz 90, ASCOD) kitűntek kiváló kialakításukkal, mindenekelőtt ami a jármű elejét (szügyét) illeti. Lehetőség van a jármű elejének és a torony frontjának kiegészítő páncélozására. Ezt a kiegészítő páncélozottságot a Bundesheer az Ulan-nál megrendelte. Ez biztonságot jelent 30 mm -es lövedék 1000 m-ről történő homlokbecsapódása esetén + - 15 fok eltérés esetén. A páncéltest többi része 14,5 mm - es lövedék és gránátszilánkok ellen véd 500 m - ről. Kiegészítő védelemként még védőbélést is alkalmaznak ((műanyag szőnyeg a személyzet védelmére a másodlagos találati hatások, pl. lövedékrészek ellen, melyek a páncéltestet átütötték). Harckocsi aknák hatásai ellen a katonák (8 fő) ülőhelyét, az oldalakhoz rögzítve, függesztve helyezték el. A kezelőszemélyzet 3 fő, elöl balra a hajtómű mellett a vezető, a parancsnok és az irányzó lövész a toronyban.

A páncéltest tetején három nyílás van, valamint egy nagy ajtónyílás a hátsó részen, amely biztosítja a páncélgránátos katonák gyors be és kijutását.

³ CNC= Computerized Numeric Control = munka paraméterek digitális megjelöltése.

Meghajtó berendezés (motor)

A **motort** a jármű jobb első részén könnyen karbantartható módon helyezték el: egy hidraulikusan elmozdítható motorház fedél könnyíti a motor javítását, illetve a motorcserét.

A KSPz 90 -hez viszonyítva a legnagyobb különbség a motornál van. A **KSPz 90** - nél egy Steyr WD 618.79 hathengeres soros diesel motort, közvetlen befecskendezéssel, töltő és hűtő berendezéssel alkalmaztak egy blokkba építve. Teljesítménye 330 kW, maximális forgatónyomaték 1600 Nm. Teljesítmény tömegarány viszony 17,6 kW/t.

Az **ASCOD** motor teljesítménye már 441 kW és a forgatónyomaték 2200 Nm 17,5 kW / t -ra.

Az **Ulan**-nál már MTU 8v-199-TE-20 motort alkalmaztak. Teljesítménye 530 kW és a szállított forgatónyomaték 2700 Nm. Ezzel a teljesítmény és tengelynyomás viszony nem kevesebb, mint 18.08 kW/t.

Viszonylag kicsi a különbség a hajtóműnél, amely a motortól el van választva, átveszi a motor teljesítményét. A **KSPz 90** - nél a Renk cég által szállított HSWL 106 model az **Ulan** - nál HSWL 106 C3 - ra változott. Mindkét változat teljesen automatikus, hidromechanikus, kombinált sebességváltóval, irányváltóval, kormány szerkezettel, nyomatékváltóval, áthidaló kuplunggal, kétkörös fékrendszerrel és késleltetővel rendelkezik. A sebességváltómű előre hat, hátra négy sebesség fokozattal rendelkezik, a kormányzás hidrosztatikus fedett kormány művel történik.

Futómű

Ezen a téren a fejlesztés folyamatában viszonylag nagy volt a fejlődés: az első két prototípus öt futógörgővel, három támasztógörgővel, majd hat futógörgővel rendelkezett. A harmadik típus immár hét futógörgővel és három támasztógörgővel rendelkezik. ***Ezáltal a viszonylag magas járműtömeg jobb nyomáseloszlással hat a talajra.***

A futógörgők torziós tengellyel ellátott lengőkaron nyugszanak. Változtatások történtek a lengéscsillapításon is: A KSPz 90 - en még dugattyús lengéscsillapítás volt az 1. és az 5. futógörgőre tervezve, ez az Ulan-nál már rotációs lengéscsillapítással hat az 1. és 6. görgőre. Ezek lehetővé tesznek a végütközővel kapcsolatban egy 250 mm - es rugóutat. ***Ezzel az Ulan kitűnő terepjáró képességgel rendelkezik.***

A láncalpon is történtek változtatások: eredetileg a 224A1 tip. Diehl láncot alkalmazták, szélessége 380 mm, egy láncszem 145,5 mm-Ez közepes talajnyomást, 69 kPa eredményezett. Az Ulan -nál a 129 C3 Diehl láncot alkalmazzák, szélessége 500 mm, egy láncszem 152,4 mm.

Mindez az előbbivel szinte azonos talajnyomást 71 kPa eredményez. Mindkét lánc típus gumiba ágyazott láncsapszeggel végtelenített, tagonként két cserélhető gumipárnázattal. Amíg azonban az előző láncnál a fogak az elől elhelyezett hajtókerék fogzatába akadtak, ez az Ulan -nál az egyes lánctagoknál a hajtókerék fogzatában közvetlenebb kapcsolatot biztosít. ***Ez által a kopás sokkal csekélyebb mértékű az egyidejűleg csökkentett lánctömeg esetén.***

A vezető (feszítő) kerék a láncfeszítő berendezéssel a farban került elhelyezésre. Az Ulan itt is különlegességgel rendelkezik: a vezető menet alatt a láncot hidraulikusan feszítheti és lazíthatja. Ezáltal a különböző nehézségi fokozatú terepszakaszokon biztonságosabban közlekedhet, anélkül, hogy a páncélos elakadna vagy levetné a láncát.

Elektromos berendezés

A fedélzeti elektromos hálózat 24 V -os egyenárammal működik. Négy darab egyenként 400 Amperórás akkumulátor biztosítja a torony ellátását és további négy a páncéltest elektromos berendezését. Különösen hideg időjárás esetén a nyolc akkumulátor sorba köthető. A különböző berendezéseket egy háromfázisú áramfejlesztő látja el árammal, amely 28 V-ot és 240 Ampert biztosít.

Elektronikus berendezések

A páncéltestbe egy CAN-BUS rendszerű ellenőrző hálózatot építettek be, amely felügyeli és részben vezérli a páncéltest berendezéseit. A jelentkező hibákat a vezetőnek megjeleníti.

Irányzó és figyelő-felderítő berendezések

A vezető számára a vezető nyílás fedelén egy központi figyelőműszer van elhelyezve, amely szükség szerint passzív éjjellátó készülékre cserélhető.

A toronyban további 7 db figyelő műszert helyeztek el a parancsnok számára. Ehhez jön még egy a vezető mögött ülő gránátosok számára és egy a hátsó ajtó felett a géppuska kilövőnyílásban.

További technikai berendezések

ABV védőberendezés központi szűrővel, túlnyomással működik a jármű belsejében és egy szellőző berendezéssel van kombinálva. A motortérben kialakuló tűz esetén a ***tűzjelző és oltó berendezés*** automatikusan kiold, a harci illetve a szállítótérben keletkező tűz esetén ***tűzelfojtó berendezés*** lép működésbe.

A vezetői, harci és a szállító térben a ***fűtés*** beépített ***fűtőberendezés***-***sel*** és a motor hűtőfolyadék rendszerén keresztül történik.

A páncéltestben található a ***központi hidraulikus berendezés*** is. Ez működteti a láncfeszítő dugattyút, a hajtómű fedelet és a hátsó ajtót.

A ***kommunikációs rendszer*** (Vehicle Interkom 3) lehetővé teszi valamennyi katona részvételét a kommunikációba. A gránátosok azonban csak hallhatják a szöveget.

Torony

Fegyverzet

Fegyverzete az első tervezet óta alig változott. Fő fegyverzete egy 30 mm- es (Mauser MK 30-2) géppágyú, amely a motortér mögött lévő kétszemélyes kör alakú toronyállásban van elhelyezve. Az ágyú alkalmas extrém teljesítőképességű acélmagvas lövedék kilövésére is. A fegyverbe két heveder van befűzve, 173 db 30 mm -es lövedék. Az egyik heveder hagyományos lövedékkel, a másik acélmagvas un. többcélú lövedékkel van megtöltve, szükség szerint tüzelés közben átkapcsolható. A többcélú lövedék képes 1000 m távolságból egy 90 mm - es páncél átütésére. Elméleti tűzgyorsasága 770 lövés/perc. Lőszer javadalmazás: a toronyban 200, a páncéltestben további 205 lövedék van elhelyezve.

Másodfegyverként egy 7,62 mm -es koaxiális gépfegyvert (FN MAG) terveztek. Lőszerjavadalmazás: 600 lövedék a toronyban, további összesen 1290 lövedéket a páncéltestben helyeztek el. A fegyverek vertikális mozgathatósága – 10 - + 50 fokig terjed. Ezáltal alkalmazhatók légicélok, mindenképp helikopterek ellen is. A fegyverek vezérlése és felügyelete a torony és a fegyverellenőrzésre alkalmazott CAN- BUS rendszerrel történik. Ez működteti a berendezést és az előforduló hibákat egy LCD- monitoron megjeleníti.

A lövész-páncélost a Wegman cég ellátta egy 76 mm-es többcélú gránátvetővel is, amellyel nemcsak ködgránátot, hanem robbanó gránátot is ki lehet löni (hatótávolsága kb 50 m, fő hatása szilánkhatás, különböző célok, élőerő ellen). Az első változatú KSPz 90 -et a torony két oldalán még három-három csővel, az ASCOD -ot és az Ulan már 6–6 csővel látták el.

Irányító és stabilizáló berendezés

A fegyverirányításhoz eredetileg alkalmazott elektrohidraulikát, elektromechanikussá változtatták. Hidraulika folyadék nélkül az égés, öngyulladás veszélye kisebb, az irányítás pontossága és az irányítás sebessége jobb, illetve nagyobb lett.

A fő fegyvert elsődlegesen egy kéttengelyű stabilizáló berendezés irányítja, amely egy szálkeresztes giroszkóppal van felszerelve. Az ellenőrzés itt is a tornyot és fegyverzetet ellenőrző CAN BUS rendszerrel történik. Az irányzónak kettő, a parancsnoknak egy irányzó fogantyú áll rendelkezésére, mindkettő megfelelő elemeket kezel. Szükség esetén a torony és a fegyverek kézi vezérléssel is működtethetők.

Tűzvezető berendezés

A digitális tűzvezető berendezés részben megegyezik a „Kürassier” vadászpáncélos A2 típusával Az Ulan-nál újdonság a célkövető rendszer, ami az irányzó munkáját lényegesen megkönnyíti. Az irányzó és a stabilizáló berendezés, valamint a fegyvervezérlés közötti kapcsolatot hasonlóképpen a CAN-BUS torony és fegyverellenőrző berendezés biztosítja.

Célzó és megfigyelő berendezések

Az irányzó lövésznek az ELBIT cég által készített 8x-os nagyítású megfigyelő ablakba épített fő irányzó berendezés és egy integrált 2,8 vagy 8,4 x-es hőfényképezőgép áll rendelkezésre. Az utóbbit egy monitor jeleníti meg az irányzó és egy másik monitor a parancsnok számára. A fő irányzó berendezés a fegyvert elektronikusan vezérli. A fő irányzó berendezést kiegészíti még egy figyelőműszer is. A parancsnok számára egy parancsnoki irányzó berendezést, egy 8-szoros nagyítású figyelő műszerrel és egy beépített célkereszttel ellátott megfigyelő ablakot terveztek. A parancsnoki irányzó berendezés a fegyvert mechanikusan irányítja. A parancsnoki toronyba körkörösén még öt figyelő műszer van beépítve.

A leírt eszközök berendezések kombinációja valamint a nagy teljesítményű futóművek állóhelyben és mozgás közben is lehetővé teszik az álló és mozgó célok nagy valószínűséggel való leküzdését.

Összefoglalás

Az Osztrák Szövetségi Hadsereg az „*Ulan*”-nal igen korszerű harcjárművet kapott páncélgránátosai számára. Gazdasági jelentősége is nagy azáltal, hogy osztrák értékteremtő része kb 50 %. Csupán egyes építési elemei, melyek saját fejlesztés esetén, a csekély darab számú megrendelés miatt igen magas költséget eredményeztek volna, kerültek külföldről beszerzésre.

A cég már a kezdetekben is egy egész páncélos család fejlesztését tűzte ki célul. Első helyen természetesen egy könnyű harckocsi fejlesztése állt.

Az ASCOD alvázán három tornyot próbáltak ki 105 mm-es ágyúval. Több fejlesztésben résztvevő állam ebben az irányban indult el. Az USA-ban már évekkel ezelőtt megalkottak egy ilyenfajta könnyű páncélos harcjárművet. Ugyanis különösen **a békefenntartó feladatok során a hagyományos harckocsik túl nehézkeseknek bizonyultak**. Ezek a lövészpáncélosok alkalmasak gyors légi szállításra, de olyan országok területein való gyors mozgásra is (maximális sebesség 75 km/óra) melyeknek nem megfelelő a közlekedési hálózata. Ehhez járul még ezeknek a lövészpáncélosoknak a várható ellenséges behatás elleni „*Overkill*” megjelenítő hatása is, vagyis egy olyan harcérték felmutatása, amely a szükségesnél jóval távolabbra mutat.

Mindhárom kipróbált harcjármű, mindenekelőtt az Ulan, messze eleget tesz ezeknek a követelményeknek.

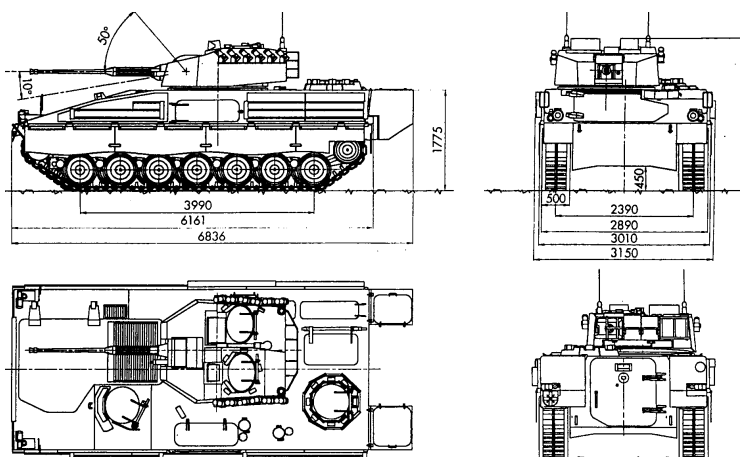
A három kísérleti harcjármű összehasonlító adatai

MŰSZAKI ADATOK ÖSSZEHOSONLÍTÁSA				
		KSPz 90	ASCOD	„Ulan“
harci tömeg	t	18,8	25,2	29,0
személyzet		3 + 8		
teljes hossz	mm	6 145	6 836	6 986
páncéltest hossza	mm	6 145	6 161	6 986
teljes szélesség	mm	2 750	3 150	
páncéltest magassága	mm	1 748	1 775	
teljes magassága	mm	2 525	2 653	2 706
nyomtáv	mm	2 270	2 390	
lánctalp, szélessége	mm	380	500	
lánchossza	mm	3 500	3 990	
talaj feletti hast magassága	mm	430	450	
talajnyomás	kPa	69	62	69
Motor				
hengerek száma		Diesel/6	Diesel/8	
teljesítmény	kW	330	441	530
forgató nyomaték	Nm	1 600	2 200	2 700
teljesítmény arány	kW/t	17,6	17,5	18,08
maximalis sebesség	km/h	70	73	75
hatótávolság	km	500		
kapacitások képessege	%	70		
gázolékpessege	m	1,2		
lépcsőmdszó képessege	m	0,8		
árok átjutási képessege	m	2,3	2,5	
Géppuskák				
gépágyú		Mauser F	Mauser Mk 30	Mauser Mk 30-2
kaliber	mm	30		
lőszerbázis a toronyban	Schuss	200		
lőszerbázis a páncéltetőben	Schuss	-	bis 205	
Géppuska				
kaliber	mm	7,62 FN MAG		
lőszerbázis a toronyban	Schuss	600		
lőszerbázis a páncéltetőben	Schuss	-	bis 1 290	

PIZZARO a spanyol változat

PIZZARO spanyol változat

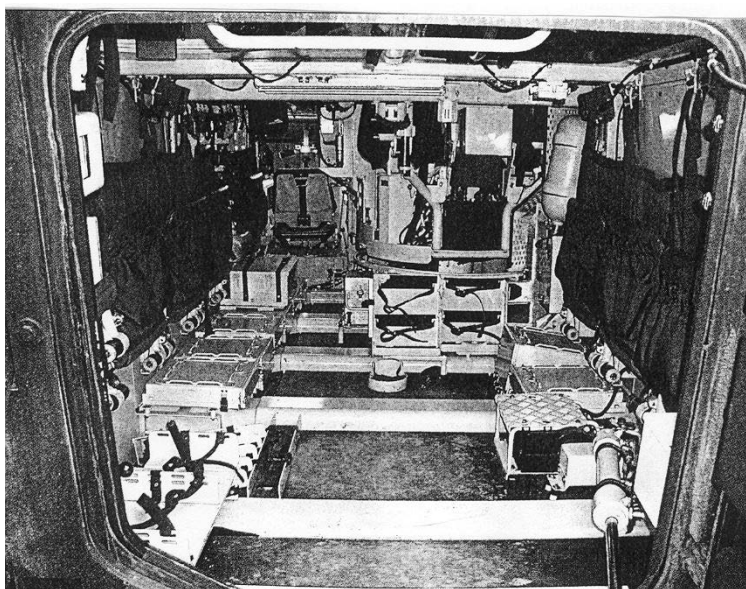
“ULAN” a Bundesheer új lövész-páncélosa

A nagy hátsó ajtó biztosítja a páncélgránátos katonák (8fő) gyors ki és beszállását.

Az „ULAN” belső tere a hátsó ajtóból nézve. Jól láthatók a szilánkvédő szőnyegek és az oldalakra függesztett ülőhelyek.

AZ MH REPÜLŐMŰSZAKI SZOLGÁLATFŐNÖKSÉG KIADÁSÁBAN MEGJELENŐ „TÁJÉKOZTATÓ” 2003. 6. SZÁMÁBAN KÖZÖLT FONTOSABB KÜLFÖLDI REPÜLŐ SZAKMAI CIKKEK ÉS INFORMÁCIÓK FORDÍTÁSAINAK RÖVID ISMERTETÉSE

Kaufmann János¹

1. Kisméretű csapásmérő UAV eszköz fejlesztés

Az USAF egy olyan 100 lb súlyú, csapásmérő UAV eszközt kíván rendszerbe állítani, amely szuperszonikus sebességgel repülő vadászrepülőgépről indítható, majd képes mintegy 12 órán keresztül, vagy ennél hosszabb ideig is a harc tér felett őrzőjáratolni olyan fedélzeti fegyverrel, amellyel csapást mérhet egy mozgó páncélozott jármű megsemmisítésére. Az Air Dominator elnevezésű projekt kivitelezését a Boeing cég Phantom Works üzemegysége végzi a Légierő Eglin Légibázisán települő kutató laboratórium irányításával. A projekt részeként a Boeing cég egy légitöltőt és egy hálózati kommunikációs mini UAV eszköz létrehozását is vizsgálja, melyek a felfegyverzett mini UAV eszközökkel együtt a repülőeszközök olyan kis interaktív csoportját képeznék, amely egy csomagban indítható lenne egy F/A-22 vadászrepülőgép fedélzetéről. *A cikk részletesen ismerteti a projekt végrehajtásának eddigi eredményeit, további menetét, valamint az interaktív UAV csoport hadműveleti alkalmazásával kapcsolatos elképzeléseket.*

2. Pilótánélküli fogószárnyas harci repülőeszközök fejlesztése

A DARPA irányításával intenzív munkát folytatnak a Lockheed Martin és Northrop Grumman cégeknél a pilótánélküli fogószárnyas harci repülőeszközök (Unmanned Combat Armed Rotorcraft – UCAR) kifejlesztésére. Ezeket elsősorban az U.S. Hadseregnél szándékozzák felhasználni, de a Haditengerészet is érdeklődéssel figyeli a programot. Az UCAR kifejlesztésével a DARPA a túlélőképesség olyan szintjének elérését is célozza, amely meghaladja a helikopterek által eddig elért szintet, s ezért szerkezeti felépítését és alkalmazását úgy kívánják kialakítani,

¹ Kaufmann János nyá. mk. ezredes, MH ÖLTP Tudományos Könyvtár főmunkatársa (részletes tájékoztató HM 576-81 telefonszámon kapható).

hogy a helikopterekhez viszonyítva nagyobb magasságokon és a célterületekhez közelebb is megfelelő túlélőképességgel rendelkezzen. Az előzetes tervek szerint a Lockheed Martin egy compound helikopter kialakítására összpontosít, a Northrop Grumman cég pedig egy átfedő rotorkörös kétforgósárnyas konstrukciót választott.

A cikk ismerteti a program végrehajtásának ütemtervét, főbb eseményeit, s a szerkezeti változatok sajátosságait és összehasonlítását. Az UCAR eszköz a belső fegyverterében várhatóan nem irányítható rakétákból, gépágyúkból és irányítható rakétákból álló fegyverkészletet fog hordozni, azonban a kormányzat által favorizált irányított energiájú fegyverek beépítése is elképzelhető. A tervek szerint az UCAR maximális hasznos terhe mintegy 1000 lb lesz.

3. Tájékoztató a Pratt & Whitney cég XTC67/1 gázgenerátoráról és az XTE67/1 hajtóműről

Befejeződött az XTC67/1 fejlett gázgenerátor (belső hajtómű) tesztelése, melynek során a vadászrepülőgépek eddigi gázgenerátoraihoz viszonyítva a legnagyobb kompresszor kimeneti hőmérsékletet és a legnagyobb tüzelőanyag-levegő arányt sikerült elérni. A tesztelési program a Védelmi Minisztérium integrált nagyteljesítményű gázturbinás hajtómű technológia (IHPTET) elnevezésű kezdeményezése alapján került végrehajtásra. A gázgenerátor tesztelése az IHPTET kezdeményezés 3. fázisában meghatározott teljesítménykövetelmények kielégítésének demonstrálására szolgált.

A cikk ismerteti ezeket a követelményeket, a tesztelés eredményeit, s a gázgenerátor főbb szerkezeti elemeinek (kompresszor, égőtér, magasnyomású turbina) mindazon sajátosságait, amelyek biztosították a teljesítménykövetelmények kielégítését. Az XTC67/1 gázgenerátor az XTE67/1 jelzésű hajtóműbe kerül beépítésre, melynek tesztelését várhatóan 2004 elején fogják megkezdeni, s márciusban fogják befejezni.

A cikk ismerteti a hajtómű szerkezeti felépítésének sajátosságait, melyek közül különösen kitűnnek a háromfokozatú ventilátornál, a kétfokozatú magasnyomású kompresszornál és az u.n. „1,5 fokozatú” alacsonynyomású turbinánál alkalmazott, új fejlett technológiai megoldások. Az XTC67/1 gázgenerátor és az XTE67/1 hajtómű szerkezeti elemeinél és a teszteléseknél nyert tapasztalatokat az F119, valamint az F135 hajtóművek fejlesztési programjainál kívánják felhasználni.

4. Tájékoztatás a ballisztikus rakétavédelmi fedélzeti lézer-rendszer fejlesztésének helyzetéről

1996. óta az U.S. Rakétavédelmi Ügynöksége (MDA) és Légierője a rakétavédelmi fedélzeti lézer (ABL) rendszer különböző összetevőinek – a megawatt kategóriájú lézereknek, az optikai berendezéseknek, a harcvezetési készletnek, a módosított Boeing 747-400F repülőgépnek – fejlesztésére és tesztelésére összpontosított. 2004-ben azonban mindezeket az elemeket integrálni kell egy gyorsítási fázisban lévő ballisztikus rakéta Csendes-óceán feletti lelovására irányuló kísérlet végrehajtására. ***A cikk ismerteti az ABL program eddigi végrehajtásának főbb eseményeit, melyek közül kiemelkedik az ABL rendszer első nagyteljesítményű vegyi oxigén-jód lézer (COIL) moduljának tesztelése, valamint a célkövető megvilágító lézer (TILL) és a rakéta célzását biztosító irányadó megvilágító lézer (BILL) létrehozása.***

A cikk ismerteti a 2004 végére tervezett kísérleti lelovás előkészítésének eddig végrehajtott s további feladatait, valamint az ABL rendszer tipikus harci alkalmazása során az elképzelt tevékenységek tartalmát és sorrendjét.

5. „Megelőző csapás” (Tájékoztató a JSF program helyzetéről)

Az F-35 Közös Csapásmérő Vadászrepülőgép (JSF) menedzserei változtatásokat eszközölnek a JSF szerkezetében, a követelményekben és a gyártási tervben, hogy kikerüljék a korábbi, más fejlesztési programokban felmerült problémákat.

A szerkezeti változtatások szükségességéhez vezető tényezők között vannak az F/A-22 és az F/A-18 E/F vadászrepülőgépek fejlesztéséből levont tanulságok, melyeket a cikk részletesen ismertet. A legnagyobb eddigi problémát a repülőgép tervezettnél nagyobb szerkezeti súlya képezte. A szerkezeti súly csökkentésére egy szakértői csoport felülvizsgálta a programot és meghatározott egy stratégiát a probléma leküzdésére. 2003 májusáig a tervezőknek sikerült „*lefarnagi*” mintegy 3400 lb-t a repülőgép súlyából. ***A cikk részletesen ismerteti a súlycsökkentés érdekében tett intézkedéseket, s ezek hatásait.***

A JSF hagyományos fel- és leszállást alkalmazó CTOL változatának kritikai tervezési felülvizsgálatát (CDR) a tervek szerint 2004 áprilisában fogják végrehajtani, s jelenleg folyik a felkészülés e felülvizsgálatra.

A menedzserek a potenciális fejlesztési akadályok kialakulásának megelőzésére is kiemelt figyelmet fordítanak, különösen a rendszerintegráció és a kísérleti repülések területén. Ez a két fejlesztési fázis, melyek eddigi végrehajtása során felmerült akadályok leküzdése például az F/A-22 programban igen nagy erőfeszítéseket igényelt.

A rendszerintegráció segítésére a JSF-nél egy átalakított Boeing 737 próbapadot, egy földi rendszerintegrációs létesítményt és egy fedélzeti lokátor repülő-próbapadot, valamint több alrendszer-integrációs laboratóriumot használnak.

6. A csapatok nyomon követésének megjavítása

Az U.S. Irakban lévő erőit felszerelték a saját csapatokat nyomon követő rendszerekkel. Eddig több mint 2000 földi járművet és mintegy 200 repülőeszközt láttak el az u.n. „*Kék erőket nyomonkövető*” (Blue Force Tracking – BFT) berendezéssel. A brit erőknek 75 BFT készlet került átadásra. A rendszerhálózaton belül a berendezés biztosítja az egyes felhasználók helyének kijelzését, s meg kell hogy akadályozza a helytelen célazonosításból adódó rendkívüli eseményeket.

A cikk ismerteti a BFT rendszer működésének lényegét, s a további fejlesztésének szükségességét kiváltó okokat, valamint a különböző helikoptertípusokba (AH-64, OH-58D, AH-1W, CH-53, CH-46, CH-47D, UH-60A/L) történő beépítések sajátosságait.

A szakemberek jelenleg vizsgálják a BFT rendszer beépítését az E-8C Joint-STARS repülőgépbe, valamint a BFT hálózat és az elsősorban vadászrepülőgépekkel történő kommunikáció biztosítására használatos Link-16 rendszer közötti információ megosztás megvalósításának módjait.

7. Új orosz precíziós fegyverek

Az orosz irányított fegyvereket gyártó cégek egy bemutatón több új programot ismertettek, melyek célja megnövelt pontosságú fegyverek biztosítása a légierő és az exportvásárlók számára, beleértve egy Glonass/GPS irányítású fegyvert. *A cikk részletesen ismerteti az egyes cégek által bemutatott precíziós bomba és rakétatípusokat, s a korábban gyártott típusok korszerűsítéseit.* Feltűnést keltett a rakéta-torlósugárhajtómű meghajtású 3M-55 Onix (Yakhont) légiindítású, hajók el-

leni cirkálórakéta Yakhont-M jelzésű változata, melynek makettjét is kiállították. ***A rakétát földi célok, valamint hajók ellen tervezik felhasználni.*** Multispektrális keresőfejjel van felszerelve, súlya 2500 kg, maximális sebessége 750 m/sec, s maximális hatótávolsága pedig 300 km.

8. A propulziós technológia várható fejlődése a 21. században

A repülés 100 éves története alatt a fejlődés mindenegyes újabb szakasza alapvetően a propulziós technológia fejlődésére támaszkodott. A repülés fejlődésének első hetven évében elért fantasztikus üteme a pénzügyi lehetőségek csökkenése miatt a 80-as és 90-es években lelassult. Bár az elemzések szerint a következő száz év törekvése alapvetően a környezetbarát, olcsóbb és az olyan alternatív energiaforrásokat felhasználó propulziós hajtóművek fejlesztésére fog összpontosulni, mint a tüzelőanyag-cellák, a repülési sebesség fokozásának igénye a tolóerő további növelésére irányuló fejlesztések folytatását is szükségessé teszi. Az erőfeszítések egy része a katonai és polgári repülőgépek hagyományos propulziós rendszereinek tökéletesítését célozza, azonban a kutatások alapvetően a teljesen új elveken működő olyan hajtóművek létrehozására fognak irányulni, mint a pulzáló detonációs hajtóművek (PDE) és a levegőbeszívást alkalmazó, nagy „M” számokon üzemelő hiperszonikus hajtóművek, melyek a katonai csapásmérő repülő és űreszközök fejlesztésével kapcsolatosak. ***A cikk részletesen kitér az új fejlesztési irányok, a várható szerkezeti megoldások és a már jelenleg is érvényben lévő fejlesztési programok ismertetésére.***

9. Az EADS megcélozza az UAV világpiacot

Az európai EADS konzorcium jelenleg arra összpontosít, hogy Európa erős UAV fejlesztő és gyártó szervezetévé és e rendszerek egész világra kiterjedő szállítójává váljon. Jelenleg legalább nyolc projekt végrehajtása van folyamatban, s a célok elérését elősegíti az UAV tevékenységek fúzió utáni konszolidálása az EADS rendszerekért és védelmi elektronikáért felelős osztályának irányítása alatt.

A cikk részletesen ismerteti az Eagle-1, Eagle-2, Eurohawk, Orka 1200 (VTOL), Scorpio (VTOL), Surveyor és Carapas UAV rendszerek, valamint az u.n. DO-mikro UAV eszköz főbb harcászati-technikai jellemzőit, a fejlesztés jelenlegi helyzetét és további irányait.

10. Spanyolország a modernizált Tiger HAD harcihelikoptereket választja

A harci támogató helikopterre vonatkozó hosszabbtávú követelményének kielégítésére Spanyolország az Eurocopter Tiger HAD típust választotta. Madrid 24 helikoptert fog vásárolni, melyeket Spanyolországban fognak gyártani. A helikopterek 2007/8-tól kerülnek leszállításra. A főszerződő az Eurocopter Spain, s a programban résztvevő helyi cégek között van az Amper Programas (avionikai és harcfeladat ellenőrző rendszerek); a Gamesa (kompozit technológia); a Technobit (infravörös és elektro-optikai rendszerek); az Indra (főfutomű és hidraulikus rendszerek); valamint az ITP (hajtóművek). *Az Eurocopter tájékoztatása szerint a helikopterbe az MTR390 Enhanced (magnövelt teljesítményű) hajtóművet fogják beépíteni, s fegyverzetét az MBDA Trigat MR páncéltörő rakéták és Mistral levegő-levegő rakéták, valamint egy 30 mm-es géppuska és 70 mm-es nem irányítható rakéták fogják képezni.*

11. A lopkodhatóság új megítélése

A nappali túlélhetőség biztosításának igénye arra készteti az U.S. Hadsereg és Légierő kutatóit, hogy újra megfontolják a különböző típusú lopkodhatóság kölcsönös, vagy kiegészítő előnyeit. Az Integrált Jövőbeni Harci Rendszer (IFCS) elemeit képező pilótánélküli repülőeszközök és személyzetnélküli földi járművek kiválasztásánál a haderőnemeknek a kis méretre és az alacsony működési zajszintre kell összpontosítaniuk. A lopkodhatóságot biztosító alakformálás és bevonatok alkalmazása, valamint az u.n. aktív vizuális kezelés technológiai nagymértékben háttérbe szorulnak, mivel ezek a megoldások túl drágának bizonyulnak a kisebb méretű eszközök számára. E megoldások helyett a Hadsereg az olcsó, hálózatban összekapcsolt olyan repülőeszközökre és földi járművekre fog összpontosítani, melyek nehezen láthatók és hallhatók, s megsemmisítésük esetén gyorsan pótolhatók. Az elemzők azonban azt állítják, hogy nem tekinthető kritikus problémának sem a lopkodhatósággal kapcsolatos innovációk bevezetése, sem pedig az elvesztett eszközök könnyű pótolhatóságának biztosítása. Nem szűkíthető le ugyanis e probléma csupán az egyes platformok túlélőképességének biztosítására, vagy a vizuális és hangjelek csökkentésére. Sokkal fontosabb szerintük az egész hálózat túlélőképességének biztosítása, vagyis olyan hálózat tervezése és kialakítása, amely képes a saját maga átalakítására (újraformálására). Ez azt jelenti például, hogy amennyiben egy pilótánélküli repülőeszközt az ellenség megsemmisít, a hálózatnak képesnek kell lennie arra, hogy átkonfigu-

rálja magát, önjavítást végezzen és tovább biztosítsa a teljes hálózati funkcionalitást.

Természetesen továbbra is kiemelt jelentőséggel bírnak az egyes UAV és UCAR eszközöknél azok a bevonatok és konstrukciós megoldások, melyek elősegítik a radar-visszaverődések csillapítását és kevésbé láthatóvá és hallhatóvá teszik az eszközöket. ***A cikk részletesen kitér ezek ismertetésére.***

A lopakodhatósággal kapcsolatos kompromisszumok vonatkozásában az FCS számára várhatóan 2004 végén fogják meghozni a végső döntéseket.

12. Stratégiai cél

Az orosz Védelmi Minisztérium átalakított és 2003 októberében nyilvánosságra került doktrínája szerint úgy tűnik, hogy támogatásra kerül az Orosz Légierő azon középtávú igénye, hogy a haderőnem az ország hármaskörös tagozódású nukleáris erejének harmadik pillére legyen. A minisztérium ***„Korszerű feladatok az Orosz Föderáció Fegyveres Erőinek fejlesztése számára”*** című dokumentuma alátámaszt egy 80 stratégiai bombázó-repülőgépből álló géppark fenntartására vonatkozó kívánságot. E repülőgépek képesek lesznek nukleáris töltettel felszerelt 500 cirkáló rakéta hordozására.

A cikk ismerteti a Tu-160 Blackjack és Tu-95 MS6/MS16 Bear-H repülőgépek helyzetét, a Tu-160 típus folyamatban lévő korszerűsítési programjának főbb jellemzőit, valamint a Légierő cirkálórakéta parkjának összetételével és korszerűsítésével kapcsolatos információkat.

Az új dokumentum felsorolja a katonai alkalmazás forгатókönyveit (melyek jelentősen eltérnek a korábbi változattól) és tartalmazza a legutóbbi helyi háborúk elemzését, valamint az orosz fegyveres erők 2030-ig történő fejlesztésének mérföldköveit.

13. A Fire Scout forgószárnyas UAV eszköz csatlakozik a Hadsereghez

Az U.S. Hadsereg a Northrop Grumman cég által gyártott Fire Scout forgószárnyas UAV-ot választotta felderítő eszközként az integrált, széles alapokon nyugvó jövőbeni harci rendszer (FCS) számára. Az eszköz sokfeladatú felhasználási lehetőséggel rendelkezik. Alkalmazható lesz felderítésre, fedélzeti fegyverek hordozására, utánpótlás szállítására a körülzárt csapatok részére, valamint közvetlen veszélyben lévő katonák evakuálására.

A cikk részletesen ismerteti a típusra vonatkozó várható igényeket a Hadsereg, Haditengerészet és Tengerészgyalogság, a Parti-őrség és a Belvédelmi Erők részéről, valamint a harcászati-technikai adatokat, szerkezeti felépítést, fedélzeti fegyverzet változatokat és az alkalmazással kapcsolatos elképzeléseket.

14. A NASA értékeli az „intelligens” repülésvezérlő rendszer koncepciót

A NASA befejezte egy „öntanuló” repülésvezérlő rendszer értékelő repüléseit, amely képessé tesz egy sérült harcirepülőgépet a hazarepülésre és egy biztonságos, irányított leszállás végrehajtására. Az Intelligens Repülésvezérlő Rendszer (IFCS) egy NASA Boeing F-15B repülőgépen került tesztelésre a NASA Dryden-ben települő kutató központjában.

Az IFCS rendszer összehasonlítja a sérült repülőgép és rendszerei valósidős működési adatait a normális működés adatbázisával és automatikusan átszabályozza a repülésvezérlő rendszert a sérült, vagy működésképtelen kormányfelületek és rendszerek negatív hatásainak kompenzálására.

A cikk ismerteti az IFCS rendszer főbb számítástechnikai elemeit. Ezeket az elemeket egy passzív online paraméterazonosító (PID) algoritmus és egy online „tanulást” biztosító, dinamikus cella felépítésű (DCS), agyműködést utánzó hálózati algoritmus képezi. A PID algoritmus repülés közben meghatározza a repülőgép tényleges stabilitási és vezérlési jellemzőit. Amikor a PID algoritmusból kapott eredmények eltérnek az „előre-kiképzett agyműködést utánzó hálózat” (PTNN) adataitól, szükségessé válik a rendszer aktualizálása. A DCS nyomon követi a PTNN és

a PID közötti különbségeket és biztosítja az aktualizálások leképezését a repülőgép stabilitásának és vezérlésének megjavítására.

15. Tájékoztató az ötödik generációs orosz vadászipülőgép fejlesztéséről

A volt Szovjetunióban a 70-es években kezdték el a munkákat az ötödik generációs harczipülőgép-komplexum létrehozására az I-90 kódjelzésű program szerint. A munkákat a Mikojan cég (1.44 projekt) és a Szuhoj cég (Sz-37 program) végezte. A program keretében a Szuhoj konstrukciós iroda javasolta a fordított nyílazású szárnyal felszerelt vadászipülőgép megvalósítását, amely szerkezeti előnyökkel, és kiemelkedő manőverezési jellemzőkkel, többek között olyan képességgel rendelkezik, hogy megőrzi a stabilitást és kormányozhatóságot 90^0 -os és ennél nagyobb állásszögeken. A 90-es évek elején csupán egy „*Berkut*” elnevezésű repülőgépet gyártottak, amely a fordított nyílazású szárny és egyéb új aerodinamikai megoldások repülés közbeni vizsgálatára, valamint a szupermanőverezés elemeinek kidolgozására szolgált. A repülőgép gyártásánál teljesen új technológiákat alkalmaztak, melyeket a cikk részletesen ismertet. A repülőgépen több mint 150 repülést hajtottak végre, melyek nemcsak a tervezett repülési-műszaki jellemzők megerősítését biztosították, hanem különböző munkák és feladatok végrehajtását is lehetővé tették az ötödik generációs orosz vadászipülőgép projekt megvalósítása érdekében. 2001 áprilisában az Orosz Légierő pontosította az 1988-ban kiadott követelményeket a front légierő perspektivikus repülőgép-komplexumának (PAK FA) létrehozására. Az ezzel kapcsolatos 2002. évi versenyben az AVPK „*Szuhoj*” repülőipari komplexum, az RSZK „*MIG*” orosz repülőipari komplexum és a „*Jakovlev OKB*” (konstrukciós iroda) vett részt. A benyújtott javaslatok sokoldalú elemzése alapján a tenderbizottság végül is az AVPK „*Szuhoj*” repülőipari komplexumot ismerte el a verseny győztesének. ***A cikk ismerteti a PAK FA komplexum főbb szerkezeti sajátosságait.*** Az Orosz Légierő képviselői szerint a perspektivikus PAK FA komplexum alapváltozatának jellemzői nem lesznek rosszabbak a JSF, s egy sor paraméter vonatkozásában az F-22 jellemzőinél. ***Az ötödik generációs vadászipülőgép 2010-2012-re kell, hogy kész legyen a sorozatgyártásra.***

16. Az amerikai UAV tanulmány megbízhatósági problémákat tár fel

Az U.S. Védelmi Miniszter Irodája (OSD) részére a közelmúltban összeállított – az UAV eszközök megbízhatóságával kapcsolatos – tanulmány több területen jelentős problémákat tár fel és felvetette a kulcsfontosságú technológiákra való összpontosítás szükségességét a harcfeladatok hatékonyságának megjavítása céljából.

Az UAV veszteségek zöme elsősorban a propulziós rendszerekkel, másodsorban pedig a repülésvezérlési problémákkal kapcsolatos.

Az UAV eszközök között a General Atomics RQ-1 Predator veszteségi rátája a legmagasabb, s ezt külön kiemeli a tanulmány. A Predatorok és a különböző típusú harcirepülőgépek baleseti rátája 100.000 repült órára vetítve az alábbi:

Predator	34
Boeing AV-8B	10,7
Lockheed U-2	6,2
Lockheed Martin F-16	3,35
Boeing F-18	3,2

Az OSD célkitűzése az, hogy az UAV harcászati rendszerek baleseti rátája 2010-re csökkenjen le 15-20 baleset/100.000 repült óra értékre.

17. Malajzia várhatóan Mi-171S helikoptereket szerez be

Malajzia és az oroszországi „Roszoboronexport” fegyverkereskedelmi szervezet várhatóan szerződést ír alá a LIMA 2003 repülő kiállítás idején további 10 db Mi-171S helikopter beszerzésére (2 helikopterre már korábban feladták a rendelést). A Mi-171S a Mi-8MTV alaphelikopter Klimov VK 2500 hajtóművekkel ellátott harci változata, amely a Tula KBM cég 9M39 Igla-V levegő-levegő osztályú és 9M120 Ataka, vagy 9A4172 Vihr páncéltörő rakétáival van felszerelve. *A helikopterbe néhány nyugati avionikai berendezést fognak beszerezni.*

18. Az IAI megújítja árajánlatát az Izraeli Légierő F-16 repülőgépeinek modernizálására

Az Izraeli repülőipari konzorcium (IAI) ismét igyekszik meggyőzni az Izraeli Légierőt a gépállományában lévő 50 db régebbi gyártású Lockheed Martin F-16 vadászrepülőgép modernizálásáról, melynek keretében a repülőgépekbe beépítésre kerülne az IAI konzorcium Avionikai Teljesítőképesség Növelés (ACE) elnevezésű csomagja. A modernizálás egy nyitott architektúrájú rendszeren alapul, amely lehetővé teszi a fegyverrendszerek és szenzorok széles skálára kiterjedő változatainak alkalmazhatóságát hardver változtatások nélkül. *A modernizálási csomag magába foglalja az Elta cég EL/M-2032 fedélzeti lokátorát, az Astronautics három 130x180 mm-es LCD kijelző képernyőjét, valamint az Elop cég széles látószögű HUD tükrökijelzőjét.*

19. Az F/A-18 Hornet vadászrepülőgépek repülésvezérlési problémáinak kiküszöbölése az U.S. Haditengerészetnél (USN)

A Boeing cég és az USN megkezdte egy új repülésvezérlő rendszer (FCS) szoftver beszerelését az USN és USMC F/A-18 Hornet vadászrepülőgépeibe, hogy megvédje ezeket a régóta tapasztalható u.n. „*hulló falevél*” és a vezérelhetőség megszűnését okozó egyéb aerodinamikai jelenségek kialakulásától, melyek eddig mintegy két évtized alatt 20 repülőgép lezuhanását okozták. A bevezetésre kerülő módosítás 20 év alatt az első, amely megváltoztatja az F/A-18 Hornet jellemzőit, s úgy lett kialakítva, hogy a manőverező képesség és az általános teljesítményadatok feláldozása nélkül megjavítsa a repülőgép vezérelhetőségét.

A „*hulló falevél*” probléma eddig leggyakrabban a repülőgép kétüléses változatainál volt tapasztalható, s a jelenség rendszerint a gép felhúzott orrú, bedöntött helyzetében, kis repülési sebességnél kezdődött. Ilyen állapotból a repülőgép a hossz tengely és függőleges tengely körüli csillapítatlan lengőmozgásba ment át, s közben jelentős magasságot veszített, ami elérhette a 3700 métert, de esetenként ennek kétszeresét is.

A cikk részletesen ismerteti az FCS rendszer módosításával kapcsolatos munkákat, valamint a módosítás előnyeit.

20. Az F/A-22 fejlesztőcsoport a fedélzeti gépágyú alkalmazási tartományát vizsgálja

Az USAF 2004 második negyedévéig tervezi befejezni az F/A-22 repülőgépbe beépített 20 mm-es hatsövű Gatling gépágyú teljes repülési-alkalmazási tartományának bővítését. *A cikk ismerteti a gépágyú eddigi légi tesztelésének tapasztalatait, s a tett intézkedéseket* a negatív jelenségek (hidrogéngáz koncentráció, lőporgáz szivárgás, a csőtorkolat ajtót működtető mechanizmus rezgése) megszüntetésére.

21. Az Eurofighter automatikus kivétel biztosító szoftverjének repülési tesztelése

Az EADS részéről folyamatban van Németországban az Eurofighter Typhoon vadászrepülőgép kis repülési sebesség melletti automatikus kivételét biztosító (ALSR) rendszerének repülési tesztelése. A rendszer úgy van kialakítva, hogy védelmet nyújtson a repülőgép vezérelhetőségének 95 km/ó (50 kt) sebesség alatti elvesztése ellen. Az ALSR rendszerre azért van szükség, mert 95 km/ó (50 kt) sebesség alatt az Eurofighter állásszög mérése megbízhatatlan, s ez lecsökkenti a digitális repülésvezérlő rendszer állásszögek szerinti megbízható működőképességét. A cikk részletesen ismerteti az ALSR rendszer működését. A rendszer különböző kivételi manővereket alkalmaz 60° alatti és 60° feletti emelkedési szögek esetén a repülőgép kiindulási helyzetétől és sebességétől függően.

Az ALSR szoftveren kívül az Eurofighter számára egy „*aszimmetrikus*” repülésvezérlő szoftver is ki lett fejlesztve a repülési tesztelés során tapasztalt transzonikus felhúzás jelenség ellensúlyozására. Ez a váratlan felhúzás 0,95 M sebességnél 4 g/s túlterhelés növekedést okoz és komoly hatást gyakorol a repülőgép vezérelhetőségére, a sárkányszerkezet igénybevételére, a stabilitási tartalékra és az általános teljesítményadatokra. *A cikk részletesen ismerteti az „aszimmetrikus” repülésvezérlő szoftver alkalmazásának kedvező hatásait.*

22. A repülés jövője (Avionikai rendszerek)

Amikor a Wright testvérek 1903-ban végrehajtották történelmi első repülésüket, gépük csak nagyon kevés műszerrel rendelkezett: egy fordulatszám mérővel a motor fordulatszámának mérésére, egy szélmérővel

(anemométerrel) a repülési sebesség mérésére, s egy stopperórával a repülési idő mérésére. A repülés első évszázada alatt a repülőgépek műszerezettsége hatalmas fejlődésen ment át, s eljutott a bonyolult, integrált fedélzeti avionikai rendszerekig, melyek rendkívül nagymértékben megjavították a repülés biztonságát. *A cikk részletesen ismerteti e fejlődés fontosabb műszaki vonatkozású kérdéseit, s kronológiai sorrendben bemutatja az avionika fejlődésének legkiemelkedőbb eseményeit.*

ÖSSZEVONT TARTALOMJEGYZÉK

/2003. évi cikkek (1.-4. szám) rovatonkénti jegyzék/

MEGEMLÉKEZÉSEK ÉS SZERKESZTŐSÉGI CIKKEK

<i>Jároscsák Miklós</i>	Szerkesztőségi köszöntő	(1. szám. 3.o.)
<i>Szenes Zoltán</i>	Gondolatok a 2003. évi Központi Logisztikai Nap apropóján	(1. szám 5.o.)
<i>Zimonyi István</i>	A Magyar ellátó katonák emlékére állított emléktábla koszorúzás 2003-ban	(1. szám 12.o.)
<i>Báthy Sándor</i>	Egy katona tudós ment el közülünk	(2. szám 3.o.)
<i>Mikita János</i>	Logisztikusok napja 2003. december 1.	(Különszám 3.o.)
<i>Zimonyi István</i>	Emléktábla koszorúzás a logisztikusok napjának tiszteletére	(Különszám 12.o.)
<i>Szerkesztőség</i>	Összevont tartalomjegyzék (2002. 1.-4. szám)	(1. szám 281. o.)
<i>Jároscsák Miklós</i>	Pályázati felhívás	(2. szám 3.o.)
<i>Főszerkesztő</i>	Helyreigazítás kérése	(3. szám 223.o.)
<i>Szerkesztőség</i>	Helyreigazítás	(4. szám 257.o.)
<i>Szerkesztőség</i>	Logisztikai Tudományos Konferencia	(Különszám 19.o.)
<i>Szerkesztőség</i>	Logisztikusok indulója	(Különszám 256.o.)

BIZTONSÁGPOLITIKA

<i>Csabai György</i>	A XXI. századi magyar katonai logisztika azon aspektusai és min-tái, amelyek ösztönöznek	(1. szám 20.o.)
----------------------	--	-----------------

<i>Csabai György</i>	Magyarország kikövezett útja a Varsói Szerződéstől a rendszerváltáson át a NATO-ba.	(2.szám 5.o.)
<i>Csabai György</i>	George W. Bush elnök korszakváltási stratégiái	(3. szám 3.o.)
<i>Csabai György</i>	Az I. és a II. világháború stratégiai tanulságai	(4. szám 5.o.)

KATONAI LOGISZTIKAI ELMÉLET

<i>Briák Ottó</i>	Gondolatok a honvédelmi tárca gazdasági tervező rendszeréről	(1. szám 46.o.)
<i>Balla Tibor</i>	Védelemgazdaság, katonai gazdaság, logisztika, avagy vissza az elméleti alapokhoz	(1. szám 96.o.)
<i>Lovász Zoltán</i>	A HM logisztikai támogató rendszerének modernizálása, doktrínális szabályozóinak kialakítása	(1. szám 106.o.)
<i>Gazda Pál</i> <i>Kasza Zoltán</i>	A gazdaság és a katonai stratégia néhány közgazdasági összefüggése (I. RÉSZ)	(1. szám 143.o.)
<i>Briák Ottó</i>	Az üzemgazdasági jellegű védelmi szakfeladatrend kidolgozásának és felhasználásának lehetőségei	(2. szám 28.o.)
<i>Lovász Zoltán</i>	Ajánlások a logisztikai doktrínák kidolgozására	(2. szám 47.o.)
<i>Szűcs László</i>	A katonai logisztika korszerűsítésének lehetőségei	(2. szám 71.o.)
<i>Gazda Pál</i> <i>Kasza Zoltán</i>	A gazdaság és a katonai stratégia néhány közgazdasági összefüggése (II. RÉSZ)	(2. szám 93.o.)

<i>Gazda Pál</i> <i>Balla Tibor</i>	Az anyagi erőforrás mozgásának néhány vonatkozása, illetve a civil és a katonai javak átalakulása	(2. szám 108.o.)
<i>Medveczky Mihály</i>	Befogadó Nemzeti Támogatás és a gazdaságfelkészítés tervezéseiről	(2. szám 115.o.)
<i>Briák Ottó</i>	A katonai termékazonosítás szerepe a logisztikai rendszerben, a hazai termékazonosítás útkeresése és útválasztása	(3. szám 25.o.)
<i>Balla Tibor</i>	Civil és katonai javak a szerződött logisztikai szolgáltatások rendszerében	(3. szám 47.o.)
<i>Briák Ottó</i>	Gondolatok a védelmi felülvizsgálat végrehajtására hozott intézkedések gazdasági tartalmáról	(4. szám 37.o.)
<i>Jároscsák Miklós</i>	Költségelemzési szempontok a MH étellemezési ellátásának nemzetgazdasági kihelyezéséhez	(4. szám 43.o.)
<i>Kasza Zoltán</i>	A fegyverzeti készletképzés néhány aspektusa a hadügyi forradalom új kihívásának tükrében	(4. szám 58.o.)
<i>Baranyi Ferenc</i> <i>Lengyel András</i>	Gondolatok a Központi Logisztikai Bázis magvalósításának és működésének kérdéseiről	(4. szám 68.o.)
<i>Briák Ottó</i>	A tárcaszintű erőforrás és költségvetés egyes módszertani kérdései	(Különszám 26.o.)
<i>Vasvári Tibor</i>	A légierő logisztikai biztosítása megszervezésének és vezetésének kérdései, különös tekintettel a haderőreform döntéseire	(Különszám 52.o.)

<i>Baranyi Ferenc</i> <i>Lengyel András</i>	Az MH logisztikai rendszere, működési rendje és fejlesztésének irányai, a haderő-átalakítás logisztikai kérdései	(Különszám 90.o.)
<i>Kasza Zoltán</i>	Gondolatok a NATO-konform katonai logisztika egyes kérdéseiről	(Különszám 126.o.)
<i>Sikú László</i>	A logisztika műszaki funkciója	(Különszám 149.o.)
<i>Szűcs László</i>	A haderő felülvizsgálat utáni honvédség közlekedési támogató képessége	(Különszám 179.o.)

A KATONAI LOGISZTIKA GYAKORLATA

<i>Jároscsák Miklós</i>	Áttekintés a Befogadó Nemzeti Támogatás katonai logisztikát érintő igényeiről	(1. szám 164.o.)
<i>Nagy István</i> <i>Vörös György</i>	A HM Védelmi Hivatal és a HM Gazdasági Tervező Hivatal minősített időszakos tervezési együttműködése	(1. szám 189.o.)
<i>Varga László</i>	Technikai kiszolgálások a 7. Légvédelmi Rakétaezrednél az elmúlt években	(1. szám 205.o.)
<i>Varga László</i>	A kiszolgáló javító szervezetek tevékenysége egy légvédelmi rakétaszervezetnél	(2. szám 128.o.)
<i>Nagy István</i>	A HM minősített időszakos nemzetgazdasági igényei tervezési folyamatainak értékelése	(3. szám 54.o.)
<i>Padányi József</i> <i>Horváth Tibor</i>	Újszerű eszközök a békefenntartó erők műszaki támogatásában	(3. szám 86.o.)

<i>Turcsányi Károly</i> <i>Piros Ottó</i>	Új gépesített technikai eszközök szervezetbe állításának üzemeltetési és üzemfenntartási rendszer-vizsgálata a légierőnél	(4. szám 84.o.)
<i>Vasvári Tibor</i> <i>Novoszel Attila</i>	Katonai és polgári közös felhasználású repülőterek szolgáltatással kapcsolatos feladatrendszere	(4. szám 92.o.)
<i>Nagy István</i> <i>Mezőfi Zoltán</i>	A minősített időszak normázottság helyzetének elemzése	(4. szám 99.o.)
<i>Fenyvesi Károly</i>	Nemzeti Fegyverzeti Igazgató a NATO tagországokban	(4. szám 115.o.)
<i>Németh Ernő</i> <i>Takács István</i>	Mementó-Közúti biztosító	(4. szám 137.o.)
<i>Rostás Ágoston</i>	A tűzoltóság tevékenységének logisztikai alapjai	(4. szám 147.o.)
KIKÉPZÉS - FELKÉSZÍTÉS		
<i>Buzai László</i>	Az önkéntes haderőre történő át-térés és logisztikai összefüggései I. RÉSZ.	(1. szám 141.o.)
<i>Buzai László</i>	Az önkéntes haderőre történő át-térés és logisztikai összefüggései II. RÉSZ.	(2. szám 167.o.)
<i>Komondi Márton</i>	Reflexiók a hadmérnöki képzésben a jövőbeni logisztikai támogatás képességfenntartása érdekében	(2. szám 189)
<i>Sári Gábor</i>	Az önkéntes haderő logisztikai oktatási-képzési rendszerének jövőbeni lehetséges irányai, specifikumai	(3. szám 200.o.)
<i>Báthy Sándor</i>	Szélesedő együttműködés a multinacionális logisztikai képzésben	(3. szám 216.o.)

HADITECHNIKA ÉS MINŐSÉGÜGY

Mikula László A NATO – ezen belül az USA - (4. szám 179.o.)
kockázatmenedzselési elve és gya-
korlata

SZAKTÖRTÉNET

Németh Ernő Az önálló Magyar katonai közle- (4. szám 179.o.)
kedés kialakulása

KONFERENCIÁK

Németh Ernő Közlekedési konferencia a vasúti (1. szám 216.o.)
szállításokról (2002. Göd)

Németh Ernő Közlekedési konferencia II. (2. szám 142.o.)
RÉSZ.

Kerekes Béla A „DINAMIC MIX 2002” gya- (2. szám 144.o.)
korlat vasúti átcsoportosításának
tapasztalatai

Kókai Ernő A „DINAMIC MIX 2002” gya- (2. szám. 153.o.)
korlat közlekedési tapasztalatai

Kókai Ernő A „SZABLYA 2002” gyakorlat (2. szám 162.o.)
szállítási tapasztalatai

Oravecz László Közlekedési konferencia a vasúti (3. szám 99.o.)
Tisza Imre szállításokról III. RÉSZ

Frigyer László A Befogadó Nemzeti Támogatás (3. szám 120.o.)
(BNT) rendszerének kialakításá-
ról

Patyi Sándor A BNT tervezésének és végrehaj- (3. szám 122.o.)
tásának védelmi igazgatási fela-
datai

Frigyer László A katonai logisztika helye, sze- (3. szám 134.o.)
repe és feladatai a BNT rendsze-
rében

<i>Takács Béla</i>	A BNT feladatainak megszervezése a gazdaságmozgósítás új rendszerében	(3. szám 146.o.)
<i>Pálfi Ferenc</i>	Hozzászólás	(3. szám 155.o.)
<i>Barabás Sándor</i>	A BNT hadműveleti követelményei és kapcsolata a katonai műveletek tervezésével	(3. szám 158.o.)
<i>Jároscsák Miklós</i>	BNT központi adatbázis és képességkatalógus tartalma, összeállításának és naprakészségének katonai és polgári feladatai	(3. szám 169.o.)
<i>Bardócz László</i>	Hozzászólás	(3. szám 180.o.)
<i>Kaszás Mihály</i>	A Csongrád megyei Védelmi Bizottság 2001-ben végrehajtott törzsvezetési gyakorlatának tapasztalatai	(3. szám 183.o.)
<i>Gősy István</i>	A HM Elektronikai Logisztikai és Vagyonkezelő Rt. Logisztikai Igazgatóságának tapasztalatai a nemzetközi kontingensek ellátásának és támogatásának végrehajtásakor	(3. szám 189.o.)
<i>Patyi Sándor</i>	Zárzó	(3.szám 198.o.)
<i>Vasvári Tibor</i>	Üzemeltetési Tudományos Konferencia (2003. Veszprém)	(Különszám 217.o.)

TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNY

<i>Turcsányi Károly</i> <i>Kende György</i> <i>Gönczi Sándor</i>	Gondolatok a NATO kutatási és technológiai fejlesztési szervezetének honlapja kapcsán	(4. szám 200.o.)
--	---	------------------

AJÁNLÁS

- Briák Ottó* Sajátos hatékonyságon javító módszerek alkalmazási lehetőségei a honvédség tervezési és beszerzési folyamataiban (4. szám 206.o.)

KÖNYVSZEMLE

- Csabai György* Henry Kissinger: Korszakváltás az amerikai külpolitikában (4. szám 222.o.)

FOLYÓIRATSZEMLE

- Lits Gábor* A HEP-90 technológia ugrás a mentesítésben, 90-típusú sugármentesítő - méregtelenítő komplexum (2. szám 229.o.)

- Lits Gábor* Mozgékonyosság és logisztikai szállítás (3. szám 235.o.)

- Lits Gábor* A Bundeswehr partneri kapcsolata a Német Szövetségi Postával (4. szám 227.o.)

- Lits Gábor* Jól védett a „Dingó”-val (4. szám 233.o.)

TÁJÉKOZATÓ - INFORMÁCIÓ

- Kovács Péter* Milyen kondicionáló eszközök alkalmasak a megújuló hadsereg fizikai állapotának javítására (1. szám 271.o.)

- Jároscsák Miklós* Tájékoztató a Befogadó Nemzeti Támogatás központi adatbázis létrehozásának helyzetéről és további feladatairól (2. szám 205.o.)

- Rácz János* ENSZ-békefenntartó műveletek állandó működési eljárásai a nyugat-szaharai misszió logisztikai támogatásában (2. szám 241.o.)

- Besenyő János* A békefenntartás – a békekiképzés kérdései (2. szám 258.o.)

<i>Jároscsák Miklós</i>	Logisztikai rendszerfejlesztés a Bundeswehrben	(3. szám 227.o.)
<i>Kaufmann János</i>	Az MH RMSZF-ség „TÁJÉKOZTATÓ” kiadványában megjelenő fordítások annotációja	
	- 2003/1. szám	(1. szám 271.o.)
	- 2003/2. szám	(2. szám 263.o.)
	- 2003/3. szám	(3. szám 247.o.)
	- 2003/4.-5. szám	(4. szám 236.o.)

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Gáspár Tibor</i>	A logisztika 2004-ben	3
<i>Jároscsák Miklós</i>	Előttünk a 2004. év	8

BIZTONSÁGPOLITIKA

<i>Kasza Zoltán</i>	Az amerikai-orosz kapcsolatok néhány kérdése	10
---------------------	--	----

LOGISZTIKAI BIZTOSÍTÁS ELMÉLETE

<i>Jároscsák Miklós</i>	Az elmúlt évek haderő-fejlesztési kísérleteinek tervezési tapasztalatai	19
<i>Balla Tibor</i>	A hatékonyság és a katonai logisztika kapcsolata I. RÉSZ. (A hatékonyság fogalma, hazai és nemzetközi értelemben, a méréselméleti alapok)	34
<i>Fenyvesi Károly</i>	Nemzeti fegyverzeti igazgató	51
<i>Lovász Zoltán</i>	Az üzembentartás időszerű kérdései I. RÉSZ. (Az üzembentartásról logisztikusoknak)	75

A KATONAI LOGISZTIKA GYAKORLATA

<i>Nagy István</i>	A védelmi célú állami tartalékolás helyzete	103
<i>Vasvári Tibor</i> <i>Kónya László</i>	AMPLE-TRAIN NATO repülőgép kereszt-kiszolgálási gyakorlat logisztikai műveleteinek tapasztalatai	120

KIKÉPZÉS - FELKÉSZÍTÉS

<i>Sári Gábor</i>	A logisztikai csapat-szakképzés meghatározó aspektusainak vizsgálata az önkéntes haderőre történő áttérés függvényében	134
-------------------	--	-----

<i>Buzai László</i>	A humán faktor szerepe a repülésbiztonsági rendszerek működésében	147
---------------------	---	-----

TÁJÉKOZTATÓ – INFORMÁCIÓ

<i>Turcsányi Károly</i>	A védelmi beszerzések reformja Nagy-Britanniában	165
-------------------------	--	-----

<i>Briák Ottó</i>	Egy olaszországi utazás tapasztalatai	184
-------------------	---------------------------------------	-----

<i>Besenyő János</i>	Magyar logisztikusként az ENSZ Nyugat-szaharai missziójában	208
----------------------	---	-----

KÖZLEKEDÉSI KONFERENCIA

<i>Németh Ernő</i>	Az Irakba kitelepülő szállító – zászlóalj felkészítése, szállítása és működőképességének biztosítása (előszó)	224
--------------------	---	-----

<i>Szarvas László</i>	A Magyar Szállító - zászlóalj felállítását és kitelepülését megelőző tervezési feladatok	226
-----------------------	--	-----

<i>Kókai Ernő</i>	Az MH Szállító - zászlóalj kitelepítésének előkészítése és végrehajtása	236
-------------------	---	-----

<i>Baráth István</i>	Az MH Szállító - zászlóalj fogadásának, hadműveleti területre történő továbbjuttatásának és integrálásának általános körülményei	254
----------------------	--	-----

FOLYÓIRAT SZEMLE

<i>Lits Gábor</i>	„ULAN” az Osztrák Szövetségi Hadserg új lövész-páncélosa	258
-------------------	--	-----

<i>Kaufmann János</i>	Az MH Repülőműszaki Szolgálatfőnökség kiadásában megjelenő „TÁJÉKOZTATÓ” 2003. 6. számában közölt fontosabb külföldi repülő szakmai cikkek és információk fordításainak rövid ismertetése	270
-----------------------	---	-----

<i>Szerkesztőség</i>	Összevont tartalomjegyzék (2003. 1-4 és különszám)	283
----------------------	--	-----

Szerkesztőség: HM-HVK II. Objektum II. épület

1185 Budapest Pf.: 25.

Főszerkesztő tel.: HM: 277-84 V: 236-5174

Felelős szerkesztő tel.: HM 252-95